

**UITVOERDIVERSIFISERENDE ONTWIKKELING VAN DIE MINERAALRYK
SUID-AFRIKAANSE EKONOMIE**

Dalena Breytenbach

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad Magister in die Handel en Administrasie aan die Universiteit van Stellenbosch.

Prof. C.L. McCarthy
Stellenbosch
7 November 1994

VERKLARING

Ek die ondergetekende verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander Universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

Datum: 1994-11-07

↳

OPSOMMING

Suid-Afrika se stand van uitvoerdiversifikasie voldoen nie aan die verwagting nie. Sedert die sewentigerjare het die owerheid toenemend aansporingsmaatreëls in werking gestel om die land se vervaardigde uitvoer te verhoog, maar dit het nie betekenisvolle resultate gelewer nie.

In die studie word Suid-Afrika se gebrek aan uitvoerdiversifikasie vanuit die perspektief van die land se mineraalrykdom ondersoek. Die doel is om te bepaal of dit 'n tipiese kenmerk van mineraalryklande is en of dit 'n probleem eie aan Suid-Afrika is. Dit word gedoen deur deur middel van 'n literatuuroorsig die strukturele kenmerke van mineraalryklande te identifiseer en daarna die mineraalryklande wat op grond van gestelde kriteria geïdentifiseer is, met mekaar en met Suid-Afrika te vergelyk.

Dit het uit die studie na vore gekom dat 'n gebrek aan uitvoerdiversifikasie vanweë, die belangrikheid van die mynbousektor en mineraalryklande se afhanklikheid van mineraaluitvoer, 'n algemene probleem by die lande is.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat Suid-Afrika hom doelbewus op die uitbouing van die mineraalveredelingsbedryf en die aanmoediging van arbeidsintensiewe vervaardigingsnywerhede moet toelê, om sodoende die land se produksie- en uitvoerbasis te verbreed en die land se afhanklikheid van die mynbousektor te verklein.

SUMMARY

South Africa has limited export diversification. The government has instituted several export incentive schemes since the beginning of the seventies to increase manufactured exports in particular, but they have not produced significant results.

This study examines South Africa's lack of export diversification from the perspective of the country's mineral resources. The aim of the study is to determine whether or not this is a feature which is typical of mineral rich countries or a problem unique to South Africa. This is accomplished through a literature review which identifies the structural features of mineral rich countries and then compares the countries which have been selected with each other and with South Africa.

The study showed that lack of export diversification is a general problem in mineral rich countries due to the importance of the mining sector and consequently, their dependence on mineral exports.

South Africa should concentrate on the growth of its mineral beneficiation industry and the encouragement of labour intensive manufacturing industries in order to diversify its production and export base and to lessen its dependence on the mining sector.

BEDANKINGS

Ek wil die volgende persone/instansies opreg bedank vir hulle hulp en ondersteuning met die finalisering van die tesis.

1. Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN) vir hulle finansiële bystand.
2. My studieleier, Prof. Colin McCarthy vir sy leiding.
3. Die personeel van die Mineraleburo wat met die woordverwerking en redigering gehelp het, in besonder Miemie Greyling.
4. Almal wat my aangemoedig en ondersteun het, in besonder my ouers en Izak.

**VERKLARING T.O.V. MAGISTERKANDIDAAT
SE WERKSTUK OF TESIS,
DOKTORSKANDIDAAT SE PROEFSKRIF**

Hiermee word gesertifiseer dat hierdie ongebonde eksemplaar van graadkandidaat

(voorletters en van) D. Breytenbach

vir die graad M. COMM

in die finale vorm gereed is vir inlewering by die Reprodusieafdeling van die Sentrale Administrasie van die Universiteit, met die oog op die reproduksie van die voorgeskrewe getal eksemplare wat deur die Universiteit vereis word en dat dié verklaring van die kandidaat rakende die oorspronklikheid van die werk onderteken is.

(MERK TOEPASLIKE BLOKKIE MET 'N KRUISIE)

☐

werkstuk (wat 'n gewig van 25% of meer tot die prestasiepunt van die kandidaat se magister-studie bydra)

☒

tesis

☐

proefskrif

☒

verklaring i.v.m. oorspronklikheid van werk is onderteken

Handtekening van die Studieleier / Promotor

25 - 11 - 1994

Datum

INHOUDSOPGAWE

LYS VAN TABELLE

LYS VAN GRAFIEKE

1.	INLEIDING	1
1.1	Oogmerk en struktuur	1
1.2	Navorsingsmetode	2
2.	DIE INVLOED VAN MINERAALNEERSLAE OP MINERAALRYKLANDE SE EKONOMIESE ONTWIKKELING	4
2.1	Inleiding	4
2.2	Definisie	4
2.3	Ontwikkelingsvoordele en –probleme van mineraalryklande	5
2.3.1	Voordele	5
2.3.1.1	Direkte voordele	5
2.3.1.2	Indirekte voordele	7
2.3.2	Probleme	8
2.3.2.1	Uitputbaarheid van mineraalneerslae	8
2.3.2.2	Hoë kapitaalintensiteit en die loonstruktuur	9
2.3.2.3	Verwaarlosing van nie–mynbousektore	10
2.3.2.4	Korttermynonstabiliteit van uitvoerverdienste en die vraag na minerale	11
2.4	Ontwikkelingsmoontlikhede	13
2.4.1	Mineraalgeoriënteerde ontwikkeling	14
2.4.2	Handelsbeleid	15
2.4.2.1	Invoervervanging	15
2.4.2.2	Uitvoergeoriënteerde ontwikkeling	16
2.5	Wisselkoersbeleid	18
2.6	Gevolgtrekking	19

3.	EKONOMIESE GROEI EN ONTWIKKELING IN MINERAALRYKLANDE IN DIE NA-OORLOGSE PERIODE	21
3.1	Inleiding	21
3.2	Watter lande is mineraalryk?	21
3.2.1	Kriteria	21
3.2.2	Lande	22
3.3	Ekonomiese groei	24
3.4	Ekonomiese ontwikkeling	26
3.4.1	Ontwikkelingsvlak en per capita inkome	26
3.4.2	Buitelandse valuta en staatsinkome	26
3.4.3	Ekonomiese struktuur	27
3.4.4	Mynbousektor en indiensneming	30
3.4.5	Skakelingseffekte	32
3.4.6	Rol van die owerheid	33
3.4.7	Inkomeverdeling	34
3.4.8	Buitelandse handelstrategie	36
3.4.8.1	Oopheid van die ekonomie	36
3.4.8.2	Handelsbeleid	37
3.4.8.3	Wisselkoersbeleid	42
3.5	Gevolgtrekking	44
4.	SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE GROEI EN ONTWIKKELING SEDERT DIE TWEDE WÊRELDOORLOG	46
4.1	Inleiding	46
4.2	Ekonomiese groei	50
4.3	Ekonomiese ontwikkeling	52
4.3.1	Ontwikkelingsvlak en per capita inkome	53
4.3.2	Buitelandse valuta en staatsinkome	55
4.3.3	Ekonomiese struktuur	55
4.3.4	Mynbousektor en indiensneming	57
4.3.5	Skakelingseffekte	60
4.3.6	Rol van die owerheid	62
4.3.7	Inkomeverdeling	65
4.3.8	Internasionale handelstrategie	67
4.3.8.1	Oopheid van die ekonomie	67

4.3.8.2	Handelsbeleid	68
(a)	Invoervervanging	69
(b)	Uitvoergeoriënteerde ontwikkeling	70
4.3.8.3	Wisselkoersbeleid	79
4.4	Gevolgtrekking	81
5	'N RASIONAAL VIR UITVOERGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING IN MINERAALRYKLANDE	83
5.1	Inleiding	83
5.2	Uitvoerdiversifikasie, ekonomiese groei en ontwikkeling	83
5.2.1	Verband tussen uitvoergerigtheid en groei	83
5.2.2	Verklaring van verband	87
5.3	Uitvoergeoriënteerde ontwikkeling in Suid-Afrika	89
5.3.1	Die rasionaal vir uitvoergroei	89
5.3.2	Komparatiewe voordeel	91
5.4	Gevolgtrekking	93
6.	'N UITVOERSTRATEGIE VIR SUID-AFRIKA	95
6.1	Inleiding	95
6.2	Handelsbeleid	95
6.2.1	Uitvoergerigtheid	95
6.2.2	Neutraliteit	96
6.2.3	Verlaging in tariefbeskerming	97
6.2.4	Uitvoerinsentiewe	98
6.2.5	Uitvoerverwerkingsones	101
6.3	Makro-ekonomiese beleid	102
6.4	Politiek	105
6.5	Internasionale omstandighede	106
6.6	Moontlikhede vir vervaardigde uitvoer	109
6.6.1	Mineraalveredeling	109
6.6.2	Ander vervaardigingsnywerhede	115
6.7	Gevolgtrekking	117

IV

7.	GEVOLGTREKKING	119
8.	BYLAE	122
9.	BRONNELYS	138

LYS VAN TABELLE

1.	Die aandeel (%) van die mynbousektor in die bruto binnelandse produk van mineraalryklande	22
2.	Die aandeel (%) van mineraaluitvoer in goedere-uitvoer in mineraalryklande	23
3.	Ekonomiese ontwikkeling in mineraalryklande, 1960	23
4.	Ekonomiese groei in mineraalryklande, 1960 – 1990	25
5.	Die verdeling (%) van mineraalryklande se bruto binnelandse produk	28
6.	Werkloosheid in mineraalryklande	30
7.	Inkomeverdeling in mineraalryklande	35
8.	Oopheid van die ekonomie in mineraalryklande	37
9.	Persentasieverdeling van goedere-invoer in mineraalryklande	38
10.	Persentasieverdeling van goedere-uitvoer in mineraalryklande	39
11.	Bydrae van die mynbousektor tot Suid-Afrika se bruto binnelandse produk	47
12.	Bydrae van mineraaluitvoer en gouduitvoer tot Suid-Afrika se totale goedere-uitvoer	48
13.	Bydrae van die mynbousektor tot bruto binnelandse vaste investering in Suid-Afrika	49
14.	Suid-Afrika se ekonomiese groei, 1960 – 1990	50
15.	Suid-Afrika se BBP per capita inkome	54
16.	Suid-Afrika se bruto binnelandse produk volgens ekonomiese bedrywigheid	56
17.	Klassifikasie van Suid-Afrika se ekonomiese aktiewe bevolking	57
18.	Persentasie-aandeel van mineraalinsette in totale inset in Suid-Afrika se vervaardigingsektor	61
19.	Gemiddelde jaarlikse bydrae van openbare korporasies tot Suid-Afrika se bruto binnelandse produk	62
20.	Bydrae van mynbousektor tot Suid-Afrika se staatsinkome	64
21.	Goudprys	64
22.	Gemiddelde huishoudelike inkome en per capita inkome van swartes in verskillende streke van Suid-Afrika, 1975	67
23.	Oopheid van die Suid-Afrikaanse ekonomie	67
24.	Aandeel van invoer in plaaslike verbruik in Suid-Afrika	70
25.	Persentasie-aandeel van sektore in uitvoer	76
26.	Persentasie-aandeel van die subsektore van vervaardiging in totale vervaardigde uitvoer	78

27.	Persentasie van produksie van vervaardigde produkte wat uitgevoer word	78
28.	Langtermynvooruitskatting van reële BBP groei	106
29.	Suid-Afrika se produksie, plaaslike verkope en uitvoer van geselekteerde verwerkte mineraalprodukte, 1992	110
30.	RSA produksie en uitvoerveredelingsverhoudings, 1992	114

LYS VAN GRAFIEKE

1.	Bydrae van die mynbousektor tot Suid-Afrika se bruto binnelandse produk	47
2.	Bydrae van mineraal- en gouduitvoer tot Suid-Afrika se totale goedere-uitvoer	48
3.	Bydrae van mynbousektor tot Suid-Afrika se bruto binnelandse vaste investering	49
4.	Suid-Afrika se ekonomiese groei	51
5.	Verband tussen Suid-Afrika se ekonomiese groei en wêreldgroei	51
6.	Suid-Afrika se BBP per capita en per capita groei	54
7.	Indiensneming in die Suid-Afrikaanse mynbousektor as 'n persentasie van die ekonomies aktiewe bevolking	58
8.	Indiensneming in die Suid-Afrikaanse mynbousektor as 'n persentasie van totale indiensneming	58
9.	Verband tussen die goudprys en die aandeel van die mynbousektor in staatsinkome in Suid-Afrika	65
10.	Markaandeel van Suid-Afrika se uitvoer (uitvoer as 'n persentasie van onderskeie gebiede se invoer)	74
11.	Rand/dollar-wisselkoers	80
12.	Suid-Afrika se markaandeel in wêrelduitvoer relatief tot ander ontwikkelende lande	86

HOOFSTUK 1 INLEIDING

1.1 OOGMERK EN STRUKTUUR

Suid-Afrika se uitvoer, veral vervaardigde uitvoer, het ten spyte van die inwerkingstelling van beleidsmaatreëls nie betekenisvol verhoog in die periode sedert die Tweede Wêreldoorlog nie. Dit is kommerwekkend indien in ag geneem word dat die geleenthede vir invoervervanging beperk is en die onus vir Suid-Afrika se toekomstige ekonomiese groei en ontwikkeling op uitvoerbevordering rus.

In dié studie word Suid-Afrika se uitvoerstruktuur en die oorsaak van die land se swak uitvoerdiversifikasierekord vanuit die perspektief van die land se mineraalrykdom bestudeer. Met ander woorde, watter aandeel het Suid-Afrika se mineraalrykdom en die gevolglike prominente mynbousektor gespeel in die land se onvermoë om uitvoerdiversifikasie te bereik? Vir dié doel word die studie in twee verdeel. In die eerste gedeelte, hoofstukke 2-4, word Suid-Afrika se ontwikkeling en uitvoerstruktuur teen die agtergrond van die ontwikkelingsliteratuur en die ervaring van ander mineraalryklande gemeet ten einde te bepaal of dit 'n tipiese probleem van mineraalryklande is en of dit 'n probleem eie aan Suid-Afrika is.

Hoofstuk 2 gee 'n oorsig van die literatuur wat die invloed van mineraalrykdom op ekonomiese ontwikkeling beklemtoon. Die voordele wat mineraalneerslae vir mineraalryklande inhou en die ontwikkelingsprobleme waarmee mineraalryklande te kampe het, geniet aandag. Dit skep 'n teoretiese raamwerk vir die bespreking wat in hoofstukke 3 en 4 volg.

In hoofstuk 3 word drie kriteria gestel waaraan lande moet voldoen om vir insluiting te kwalifiseer. Die eerste kriterium is dat die mynbousektor in 1960 minstens 10 persent van die bruto binnelandse produk (BBP) moes genereer. Die tweede kriterium veronderstel dat mineraaluitvoer in 1960 40 persent of meer van totale goedere-uitvoer moes uitmaak. Ten einde te verseker dat die lande wat by die studie ingesluit word met die Suid-Afrikaanse ekonomie ooreenstem, is 'n derde kriterium wat ontwikkelingsvlak aandui, gestel. Die land se vervaardigingsektor moes in 1960 minstens 10 persent van die BBP uitgemaak het.

Op grond van dié kriteria is die volgende lande vir insluiting geselekteer: Algerië, Bolivië, Chili, Jamaika, Maleisië, Marokko, Mexiko, Peru, Tunisië, Venezuela, Zimbabwe en Suid-Afrika. Die doel van hoofstuk 3 is om vas te stel of dié lande die ontwikkelingskenmerke wat in hoofstuk 2 geïdentifiseer is, geopenbaar het.

In hoofstuk 4 verskuif die klem na Suid-Afrika ten einde vas te stel of die land die strukturele kenmerke en ontwikkelingsprobleme wat in hoofstuk 2 onderskei is, geopenbaar het. Suid-Afrika se ontwikkeling word ook teen dié van die geselekteerde mineraalryklende gemeet om te bepaal in watter opsig Suid-Afrika met dié lande ooreenkom of van hulle afwyk.

Die eerste gedeelte van die studie poog dus om die hooforsaak van Suid-Afrika se swak uitvoerdiversifikasierekord na die land se mineraalrykdom terug te lei. Dit verskaf die rasionaal vir die tweede gedeelte van die studie, hoofstukke 5 en 6, wat op Suid-Afrika se uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie fokus.

Hoofstuk 5 bespreek die rasionaal vir uitvoergeoriënteerde groei - waarom moet Suid-Afrika via 'n uitvoergerigte handelstrategie ontwikkel? Die verband tussen uitvoer- en ekonomiese groei en die voordele verbonde aan 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie word met behulp van navorsingsresultate getoon. Die tweede gedeelte van dié hoofstuk ondersoek die verband tussen uitvoergroei en ekonomiese groei in die Suid-Afrikaanse situasie. Hoofstuk 6 sluit nou by hoofstuk 5 en die eerste gedeelte van die studie aan. Dit skenk aandag aan die moontlikhede wat daar binne die mineraalryk Suid-Afrikaanse ekonomie bestaan om wel met uitvoerdiversifikasie te slaag. Die hoofstuk bestudeer die aangewese uitvoerstrategie vir Suid-Afrika deur aandag te gee aan uitvoerbevorderingsmaatreëls, die ekonomiese omgewing en die sektore wat potensiaal vir uitvoergroei toon.

1.2 NAVORSINGSMETODE

Die studie van Suid-Afrika se uitvoerstruktuur vanuit 'n mineraalrykland-konteks het 'n literatuuroorsig en 'n empiriese ondersoek vereis. Die metode van navorsing het behels dat die beskikbare literatuur rakende mineraalryklende bestudeer moes word, ten einde die invloed van mineraalrykdom op ekonomiese ontwikkeling uit te lig. Dit word gevolg deur 'n empiriese ondersoek waar lande op grond van gestelde kriteria vir insluiting geselekteer is. Statistiek van die Wêreldbank (World Bank 1980, 1989), Verenigde Nasies (United Nations 1967) en Nankani (1979(a)) word gebruik om die verhouding van die mynbou- en vervaardigingsektore tot die BBP en

die aandeel van mineraaluitvoer in totale goedere-uitvoer vir die mineraalryklande te bereken.

HOOFSTUK 2

DIE INVLOED VAN MINERAALRYKDOM OP MINERAALRYKLANDE SE EKONOMIESE ONTWIKKELING

2.1 INLEIDING

Navorsing het getoon dat lande met dieselfde ekonomiese kenmerke nagenoeg dieselfde ekonomiese voordele en beperkings in ontwikkeling ondervind. Een van die eienskappe wat 'n betekenisvolle invloed op ontwikkeling het, is 'n land se natuurlike hulpbronbegiftiging (Moll 1990 : 75). Daar kan dus verwag word dat lande met omvangryke mineraalrykdom nagenoeg dieselfde strukturele kenmerke sal openbaar. Die kenmerkende eienskappe het mineraalryklande met besondere ontwikkelingsgeleenthede en -probleme gelaat. Dié hoofstuk skenk aandag aan die voordele wat mineraalryklande geniet as gevolg van die teenwoordigheid van mineraalrykdom, sowel as die probleme wat dit tot gevolg het.

2.2 DEFINISIE

'n Mineraalrykland kan gedefinieer word as 'n land waar mynbou na verhouding 'n groot deel van die BBP uitmaak en mineraaluitvoer 'n groot deel van totale goedere-uitvoer. Dit beteken nie noodwendig dat die mynbousektor die grootste bydrae tot BBP lewer nie. In die eerste ontwikkelingstadia van 'n land sal die mynbousektor saam met die ander primêre sektore meesal die grootste gedeelte van die BBP uitmaak. Namate die land ontwikkel, word die sekondêre sektore, veral die vervaardigingsektor, meer belangrik. Die mynbousektor lewer dan nie meer die grootste bydrae nie, maar speel steeds 'n deurslaggewende rol in groei en ontwikkeling.

Kwantitatiewe inligting soos die persentasie-aandeel van mynbou in die BBP word meesal gebruik om mineraalryklande te onderskei. Dit kan egter nie ongekwalifiseerd gedoen word nie. Dié statistiek kan die invloed van die mynbousektor oorskat of onderskat (Bosson en Varon 1977 : 98). Die volgende verhoudings word egter algemeen in navorsing gebruik om mineraalryklande te onderskei: die mynbousektor moet minstens 10 persent van BBP uitmaak en die mineraaluitvoer 40 persent van die totale goedere-uitvoer.

2.3 ONTWIKKELINGSVOORDELE EN -PROBLEME VAN MINERAALRYKLANDE

Die ontginning van minerale beïnvloed ekonomiese ontwikkeling op 'n direkte en indirekte wyse; direk in die opsig dat dit verhoogde valutaverdienste en belastinginkome genereer en indirek in die opsig dat dit skakelingseffekte tot gevolg het. Laasgenoemde vind gestalte in voorwaartse en terugwaartse skakelings en infrastruktuurontwikkeling. Navorsing het egter aan die lig gebring dat die voordele nie altyd in mineraalryklande realiseer nie. Afdelings 2.3.1.1 en 2.3.1.2 skenk aandag aan die voordele wat mineraalrykdom vir die lande inhou asook die redes waarom dit nie altyd realiseer nie.

2.3.1.VOORDELE

2.3.1.1 DIREKTE VOORDELE

Direkte voordele soos hoër inkomste en werksgeleenthede spruit onder andere uit die verhoogde valutaverdienste en belastinginkome wat die ontginning van minerale tot gevolg het, voort. Nankani (1979(a) : 13) het gevind dat die verhouding van uitvoerverdienste tot BBP twee keer so hoog in mineraalryklande as in ander ontwikkelende lande is, terwyl die verhouding van belastinginkome tot BBP een-en-'n-derde keer so hoog is.

Die ekonomiese ontwikkelingsliteratuur ken 'n belangrike rol aan kapitaal toe. Dit veronderstel dat die beskikbaarheid van langtermynkapitaal noodsaaklik is vir die industrialisasie van ontwikkelende lande. Ontwikkelende lande is meesal kapitaalarmlande wat nie oor die nodige kapitaal vir industrialisasie beskik nie (Drake 1972 : 951). Kapitaalsvorming hou verband met die vlak van binnelandse besparing en die invloei van buitelandse valuta. Die dubbelgapingsmodel is ontwikkel om die beperking wat 'n gebrek aan kapitaal op ekonomiese groei en ontwikkeling plaas, aan te toon. Die model konsentreer op die besparingsgapings en die buitelandse valutagaping. 'n Besparing-investeringgapings ontstaan wanneer binnelandse besparing minder is as wat nodig is om 'n gestelde vlak van ekonomiese groei te handhaaf, terwyl 'n uitvoer-invoer of buitelandse valutagaping ontstaan wanneer die minimum vlak van invoer om 'n gestelde vlak van ekonomiese groei te behaal, groter as die maksimum haalbare vlak van uitvoer is (Thirlwall 1983 : 293).

Die besparingsgaping en die buitelandse valutagaping kan deur die invloed van buitelandse kapitaal uit die weg geruim word (Meier 1984 : 150). Die rol van buitelandse kapitaal is tweeledig. Eerstens, om binnelandse besparing aan te vul en sodoende die beperking wat dit op die haalbare vlak van ekonomiese groei plaas, uit die weg te ruim. Tweedens, om buitelandse valuta beskikbaar te stel waarsonder dit onmoontlik sou wees om noodsaaklike insette, wat nie plaaslik vervaardig kan word nie, in te voer (Thirlwall 1983 : 293). In lande met groot mineraalneerslae behoort die besparingsgaping en die buitelandse valutagaping nie wesenlike probleme op te lewer nie. Dié lande beskik oor 'n natuurlike hulpbron wat redelik maklik in mineraalrente omskep kan word. Mineraalrente kan gedefinieer word as die surplus wat oorbly nadat die produksiefaktore vergoed is, dit wil sê, die prys van die mineraal minus die ontginningskoste en die vergoeding vir die investeerder om die risiko te neem (Von Below 1990(a) : 306). Dit is vir mineraalryklande op 'n tweeledige wyse tot voordeel: eerstens, deur die heffing van tantieme en die belasting van die winste van mynbou-ondernemings verteenwoordig dit 'n bron van staatsinkome en tweedens, is mineraaluitvoer 'n bron van valutaverdienste. Mineraalrente kan gevolglik met 'n invloed van buitelandse kapitaal vergelyk word en kan daarom die besparingsgaping en die buitelandse valutagaping uit die weg ruim (Lewis 1984 : 159).

Mineraalryklande het dus die voordeel bo ander ontwikkelende lande dat hulle oor 'n bron beskik wat buitelandse valuta en belastinginkome genereer wat normaalweg die twee sleutelbeperkings tydens die vroeë ontwikkelingsstadia is. Die lande beskik dus, anders as ander ontwikkelende lande, oor die ekonomiese basis wat hulle in staat stel om hoër ekonomiese groei en hoër vlakke van ontwikkeling te behaal (Auty en Warhurst 1993 : 14).

Die historiese rekord van dié lande toon egter die teenoorgestelde. Die finansiële fondse wat uit die ontginning van minerale voortspruit, val mineraalryklande nie in 'n konstante vloei toe nie, maar is siklies van aard. Sodra mineraalpryse toeneem, ontstaan daar tydelik 'n groot surplus op die betalingsbalans en owerheidsinkome neem toe. Dit lei daartoe dat die aandeel van owerheidsbesteding in beide lopende en ontwikkelingsbesteding toeneem. Die skerp styging in owerheidsinkome verwing beplanning en investeringsprioriteite, omdat politieke drukgroepe druk op die owerheid uitoefen om besteding ten gunste van verbruiksbesteding te verander. Korttermynprojekte geniet voorkeur en diskrimineer teen langtermyn-investeringsprioriteite (Kayizzi-Mugerwa 1991 : 851). Lewis (1984 : 165) het aangetoon dat 'n outomatiese aanpassingsmeganisme in mineraalryklande bestaan wat dié lande weer na 'n ewewigsposisie (of tekort) laat terugkeer, sonder dat dié lande die strukturele aanpassings maak wat hoër ekonomiese groei en 'n hoër

ontwikkelingsvlak sal verseker. Dit gee aanleiding tot ondoeltreffendheid, omdat bronne nie optimaal aangewend word nie en die projekte nie noodwendig tot diversifikasie aanleiding gee nie (Auty en Warhurst 1993 : 16).

Verder is dit nie altyd vir mineraalryklande se owerhede moontlik om die volle voordeel van mineraalrykdom toe te eien nie, omdat dit moeilik is om mineraalrente te bepaal en ook omdat multinasionale korporasies, wat 'n betekenisvolle rol in mynbou-ontwikkeling speel, 'n groot gedeelte van hulle winste repatrieer (Looney en Knouse 1987 : 55). Ander maniere moet gevolglik gevind word om mineraalrente toe te eien, waarvan belasting die belangrikste is. Die owerheid maak gewoonlik van die heffing van tantieme gebruik - dit beteken dat mynbou-ondernemings 'n vaste bedrag aan die owerheid betaal vir 'n gegewe hoeveelheid erts wat gemyn word, ongeag die graad van die erts (Von Below 1990(a)).

2.3.1.2 INDIREKTE VOORDELE

Benewens die direkte inkomegenererende voordele van die mynbousektor behoort die ontginning van mineraalneerslae ook indirekte voordele tot gevolg te hê. Drie indirekte voordele kan onderskei word: terugwaartse skakelings, voorwaartse skakelings en infrastrukturele ontwikkeling (Radetzki 1982 : 194). Terugwaartse skakelings is geleë in die vraag wat na plaaslike insette geskep word, dit gee onder andere aanleiding tot die totstandkoming van nywerhede wat in die behoeftes van die mynbou-ondernemings voorsien. Die groter vraag na voedsel en behuising, wat deur die verhoging in inkome, as gevolg van verhoogde indiensneming, teweeggebring word, verhoog insentiewe vir investering in die landbou- en konstruksiesektore (Radetzki 1982 : 194). Voorwaartse skakelings spruit voort uit die oprigting van verwerkingsaanlegte, aangesien mynbouprodukte as insette vir sekondêre nywerhede dien. Erts moet 'n hele aantal verwerkingsfases deurgaan alvorens dit aan die verbruiker beskikbaar gestel word; gevolglik is voorwaartse skakelings meer omvangryk as terugwaartse skakelings en het dit 'n groter invloed op ontwikkeling (Looney en Knouse 1987 : 56).

Infrastrukturele ontwikkeling is 'n integrale deel van mynbou-ontwikkeling. Myne word dikwels in afgeleë gebiede ontwikkel waar beperkte infrastruktuur bestaan. 'n Groot gedeelte van die aanvanklike investering word aan infrastruktuur, byvoorbeeld spoor- en padverbindinge, telekommunikasie en sosiale fasiliteite gewy (Schipper 1982 : 32).

'n Gedeelte van die infrastruktuur is vir die mynbousektor gereserveer, maar groot dele is tot die beskikking van die res van die ekonomie. Landbou- en nywerheidsontwikkeling word in sommige gevalle deur die skep van 'n infrastruktuur vir die mynbousektor moontlik gemaak. Studies het egter aangetoon dat die ontwikkeling van die mynbousektor nie normaalweg tot die ontwikkeling van verwante sektore aanleiding gee nie, met die gevolg dat die indirekte voordele nie altyd realiseer nie. Lewis (1984 : 184) het gevind dat die totstandkoming van 'n infrastruktuur tydens die ontwikkeling van mineraalneerslae die behoeftes van die mynbousektor eerste stel, met die gevolg dat dit dikwels nie aan die behoeftes van die nywerheidsektor voldoen nie en daarom nie tot skakelingseffekte aanleiding gee nie.

2.3.2 PROBLEME

Hoewel mineraalrente dit vir mineraalryklande moontlik maak om aan die beperkings van lae binnelandse besparing en 'n tekort aan buitelandse valuta te ontsnap, het dié lande met verskeie ontwikkelingsprobleme te kampe. Die belangrikste is die uitputbaarheid van mineraalneerslae, hoë kapitaalintensiteit, die verwaarloosing van die nie-mynbousektore en 'n onstabiele vraag na minerale, mineraaluitvoer en uitvoerverdienste oor die kort termyn. Mineraalryklande vaar verder relatief swak ten opsigte van uitvoerdiversifikasie, inflasie, besparing, werkloosheid, geletterdheid en buitelandse skuld.

2.3.2.1 UITPUTBAARHEID VAN MINERAALNEERSLAE

Minerale is 'n uitputbare natuurbron. Dit beteken dat die voordele wat wel uit die ontginning en verwerking van die bron voortspruit, slegs vir 'n beperkte periode ekonomiese groei en ontwikkeling stimuleer. Dit is gevolglik belangrik om die ander sektore van die ekonomie te ontwikkel en wel op so 'n wyse dat dié sektore in die toekoms die stukrag vir ekonomiese groei en ontwikkeling kan verskaf (Auty en Warhurst 1993 : 14).

Lewis (1984) is van mening dat mineraalryklande mineraalreserwes moet ontgin en die rente wat gegenereer word, plaaslik en internasionaal moet aanwend. Dié argument is van toepassing solank die opbrengs wat só verdien word, hoër is as die verwagte opbrengs wat verkry word indien die bate nie geëksploiteer word nie. Investerings wat tydens die periode van mineraalontginning gemaak word, moet van so 'n aard wees dat dit 'n groeiende, onafhanklike ekonomie tot stand bring wat die

plek van uitgeputte mineraalrykdom kan vul. Die owerheid se keuse van sektorale investering is belangrik in die verband; mineraalinkome moet vir produktiewe investering in die landbou, nywerheid en infrastruktuur aangewend word (Auty en Warhurst 1993 : 16).

Bosson en Varon (1977 : 154, 155) het egter gevind dat mineraalryklande se owerhede die buitelandse valuta wat deur mineraaluitvoer verdien word meesal vir verbruiksgoedere en die inkome uit mynbelasting vir lopende besteding aanwend. Die lande slaag meesal nie daarin om alternatiewe produktiewe inkomegenererende nywerhede te geskep om die plek van die uitputbare minerale te neem nie (Looney en Knouse 1987 : 57).

2.3.2.2 HOË KAPITAALINTENSITEIT EN DIE LOONSTRUKTUUR

Mynbou-ontwikkeling het die verdere nadeel dat dit 'n baie kapitaalintensiewe proses is. Nie alleenlik is die ontginning van minerale kapitaalintensief nie, maar so ook die mineraalverwerkings- en verwante nywerhede. Radetzki (1982 : 195) het gevind dat die mineraalbedryf in absolute terme en in verhouding tot ander sektore, neig om meer kapitaalintensief te word. Dit kan hoofsaaklik toegeskryf word aan die kapitaalintensiewe tegnologie wat in mynbouprojekte gebruik word. Die toerusting is baie gespesialiseerd en gesofistikeerd. Die kapitaalintensiteit word verder deur oorgewaardeerde wisselkoerse, invoerlisensiëring ten gunste van kapitaalgoedere en die onderdrukking van plaaslike rentekoerse verhoog. Dit het die gevolg dat die koste van kapitaal relatief tot dié van arbeid daal, met die gevolg dat ondernemers arbeid met kapitaal vervang (Donaldson 1989 : 83).

Die hoë graad van kapitaalintensiteit lei tot 'n tegnologiese en loondualisme tussen die mynbousektor en die ander sektore in die ekonomie. Die teenwoordigheid van multinasionale korporasies in mineraalryklande versterk die dualistiese ontwikkelingspatroon wat 'n gaping tussen die moderne en tradisionele sektore skep (Looney en Knouse 1987 : 57). Skakelings tussen die mynbousektor en die res van die ekonomie is beperk, met die gevolg dat groei nie tot die ander sektore deurwerk nie (Lewis 1984 : 169).

Vanweë die hoë graad van kapitaalintensiteit in mineraalryklande word slegs 'n beperkte gedeelte van die arbeidsmag teen hoë produktiwiteit in die mynbousektor geabsorbeer. Navorsing wat deur Nankani (1980) en Kechschull en Schoop (1980 : 13) gedoen is, toon dat hoewel mynbou in mineraalryklande 'n groot bydrae tot die binnelandse produksie lewer, die sektor slegs 'n klein persentasie van die

arbeidsmag in diens neem. Dié bevoorregte arbeiders ontvang hoë lone wat met verloop van tyd na die res van die moderne sektor uitkring (Auty en Warhurst 1993 : 16). Die hoë lone wat arbeiders in die moderne sektor ontvang, is in skerp teenstelling met die lae lone van die tradisionele sektor. In 'n tipiese ontwikkelingsland-konteks gee die dualistiese ontwikkelingspatroon aanleiding tot verlaagde insentiewe om die landbousektor te ontwikkel en lei dit tot migrasie na stede en werkloosheid.

Die dualistiese loonstruktuur in mineraalryklende gee verder aanleiding tot 'n skewe verdeling van inkome en die totstandkoming van 'n elite middelklas wat 'n vraag na luukse goedere skep wat nie altyd met die beskikbare tegnologie in mineraalryklende vervaardig kan word nie (Kayizzi-Mugerwa 1991 : 851). Dié goedere moet dan óf ingevoer word óf binnelands deur middel van invoervervanging agter hoë tariefmure vervaardig word. Sodoende word die binnelandse produksiestruktuur verwring en die beplanning van ekonomiese ontwikkeling bemoeilik, aangesien produksie gerig word op die behoeftes van 'n beperkte gedeelte van die bevolking (Thoburn 1977 : 242).

Die verwringings wat die hoë graad van kapitaalintensiteit op indiensneming en die loonstruktuur en verbruikspatrone het, lei daartoe dat bronne nie optimaal geallokeer word om in die behoeftes van die totale bevolking te voorsien nie.

2.3.2.3 VERWAARLOSING VAN NIE-MYNBOUSEKTORE

Hoewel dit vir mineraalryklende belangrik is om die produksiestruktuur te diversifiseer, blyk dit dat dié lande die ontwikkeling van die nie-mynbousektore agterweë laat. Dit is in ooreenstemming met die bevindinge van Chenery en Taylor (1968 : 296) dat die komparatiewe voordeel in 'n klein land wat ryk aan natuurlike hulpbronne is, van die nywerheid wegskuif. Geldlone en ander binnelandse pryse is relatief hoog in verhouding tot die prys van buitelandse valuta en dit ontmoedig investering in aktiwiteite buite die mynbousektor.

Die landbousektor speel 'n belangrike rol in ekonomiese ontwikkeling. Dit is 'n belangrike werkverskaffer wat in mineraalryklende vir die gebrek aan werkgeleenthede in die mynbousektor kan vergoed. Dit dra verder tot ekonomiese groei en 'n gelyker inkomeverdeling by. Desnieteenstaande, verwaarloos die meeste mineraalryklende die ontwikkeling van die landbousektor (Looney en Knouse 1987 : 59). Dit word eerstens geïllustreer deur die feit dat landbouproduksie gedurende die periode 1960 - 1976 teen 3.3 persent per jaar in

dié lande gegroei het, in vergelyking met die 3.6 persent van nie-mineraal ontwikkelende lande (Nankani 1979(b) : 46). In die subperiode 1970 - 1976 het landbouproduksie in mineraalryklande teen 2.7 persent per jaar gegroei wat swak vergelyk met die 3.4 persent van die nie-mineraal ontwikkelende lande. Die feit dat voedselinvoer gedurende die periode 1970 - 1975 gemiddeld 17.9 persent van mineraalryklande se totale invoer verteenwoordig het, is 'n verdere teken van die verwaarloosing van dié sektor (Nankani 1979(b) : 46). Die hoë voedselinvoer verskaf egter nie vir mineraalryklande 'n probleem nie, as gevolg van die hoë valutaverdienste van mineraaluitvoer. Die valuta kon egter meer produktief aangewend word vir die invoer van kapitaalgoedere vir produktiewe investering in die ekonomie. Mynbou-ontwikkeling het mineraalryklande se owerhede met genoeg fondse (buitelandse valuta en belastinginkome) gelaat, dat dit nie vir dié lande noodsaaklik was om die ander sektore produktief te ontwikkel nie.

2.3.2.4 KORTTERMYNONSTABILITEIT VAN UITVOERVERDIENSTE EN DIE VRAAG NA MINERALE

Mineraalryklande is per definisie baie afhanklik van die valutaverdienste van mineraaluitvoer. Dit word geïllustreer deur die feit dat dié lande in 1960 vir 67 persent van goedere-uitvoer van minerale afhanklik was en in 1972 het dié persentasie tot 72 persent gestyg (Nankani 1979(b)).

Internasionale mineraalmarkte is egter baie onstabiel, met die gevolg dat mineraalpryse baie fluktueer. Dié fluktuasies kan hoofsaaklik aan die volgende faktore toegeskryf word:

- (i) lae korttermyn-pryselastisiteit van aanbod wanneer die beskikbare kapasiteit ten volle beset is,
- (ii) kwantumspronge in die vraag na minerale gedurende die sakesiklus, en
- (iii) lae korttermyn-pryselastisiteit van vraag (Nankani 1979(a) : 49).

Die onstabiele pryse en gekonsentreerdheid van uitvoer lei, gegewe die afhanklikheid van mineraalryklande van mineraaluitvoer, tot onstabiele buitelandse valuta- en fiskale inkome. Die moontlike invloed van onstabiliteit op owerheidsinkome word duidelik indien in ag geneem word dat mineraaluitvoerverdienste gedurende 1971 - 1973 35.9 persent en belastinginkome uit mineraalontginning 17.0 persent van mineraalryklande se BBP uitgemaak het. Onstabiele valuta- en owerheidsinkome was een van die aanleidende oorsake van die hoër skuldverhoudings in mineraalryklande (Looney en Knouse 1987 : 59). Die verhouding van buitelandse skuld tot BBP het van 27.2 persent in 1970 tot 45.7

persent in 1976 gestyg (Nankani 1979(b)). Onstabiele owerheidsinkome en valutaverdienste verhoog onsekerheid wat die owerhede van mineraalryklende verplig om groter buitelandse reserwes te hou as lande met 'n stabiele uitvoerverdienste. Omdat mineraalryklende meesal baie oop ekonomieë het, werk die fluktuasies na die binnelandse ekonomie deur en ekonomiese groei, inflasie en investering word benadeel. Hoewel Kenen en Voivodas (1972 : 802) met behulp van ekonometriese toetse geen verband tussen uitvoeronsstabieleit en ekonomiese ontwikkeling kon aflei nie, het Tilton gevind dat daar in die sestigjarige 'n positiewe verband tussen uitvoeronsstabieleit en investering bestaan het. Onstabieleit het nadelige langtermyngevolge - dit vertraag die uitbreiding van kapasiteit en verhoog produksiekoste, omdat kapitaalintensiewe nywerhede nie ten volle beset word nie (Tilton 1977 : 79).

Verskeie ekonome is van mening dat die konsentrasie van mineraalryklende se uitvoer in minerale die hoofrede vir uitvoeronsstabieleit is en dat diversifikasie na vervaardigde produkte onstabieleit sal verminder. Die rede is dat vervaardigde produkte aan minder onstabieleit as primêre produkte onderhewig is (Van Walbeek 1993 : 48).

Ekonome het deur middel van deursnee-analises en die bestudering van individuele lande die verband tussen die konsentrasie van uitvoer en uitvoeronsstabieleit ondersoek. Vanuit 'n teoretiese oogpunt word verwag dat die veranderlikes positief gekorreleer is. Van Walbeek (1993) het in onlangse navorsing verskeie van dié studies van nader bestudeer. Hy het bevind dat in ses gevalle wat hy nagegaan het, 'n positiewe, maar onbetekenisvolle verband tussen dié veranderlikes bestaan, terwyl drie ander gevalle 'n negatiewe, maar onbetekenisvolle verband gevind het. Van Walbeek het ook aangetoon dat in vier gevalle 'n betekenisvolle positiewe verband tussen uitvoerkonsentrasie en uitvoeronsstabieleit bestaan het. Hoewel dié positiewe verband vir die grootste gedeelte van die na-oorlogse periode geld, is gevind dat dit veral gedurende die vyftiger- en sestigjarige geld en in die sewentigerjare afgeneem het (Van Walbeek 1993 : 47).

Soutar (1977 : 281) beweer dat indien mineraalryklende hulle uitvoer diversifiseer, fluktuasies in die verdienste van individuele kommoditeite mekaar sal uitkanselleer. Indien dit nie die geval is nie, met ander woorde indien daar 'n positiewe verband tussen die uitvoerverdienste van die kommoditeite bestaan, sal diversifikasie nie tot 'n stabiele uitvoerverdienste lei nie. Die navorsing van Massell (1964 : 61) ondersteun die stelling. Hy het egter gevind dat konsentrasie so 'n klein gedeelte van uitvoeronsstabieleit tussen lande verklaar dat 'n beleid van diversifikasie nie tot 'n definitiewe daling in fluktuasies sal lei nie, hoewel dit in sekere individuele gevalle

geslaag mag wees. Volgens sy berekeninge, blyk dit ook nie dat industrialisasie fluktuasies betekenisvol verlaag nie.

Wilson (1984 : 86) het gevind dat weinig mineraalryklande daarin geslaag het om uitvoerdiversifikasie te bereik. Eerstens, omdat proteksionistiese maatreëls in ontwikkelde lande teen vervaardigde produkte diskrimineer en tweedens, omdat beperkings in die aanbod van ontwikkelende lande diversifikasie strem.

2.4 ONTWIKKELINGSMOONTLIKHEDE

In die voorafgaande afdeling is die voordele wat mineraalrykdom vir mineraalryklande inhou, sowel as die probleme wat uit die mynbou-georiënteerde ekonomie voortspruit, bespreek. Dit het aan die lig gebring dat die prominente rol wat die mynbousektor in dié lande se ekonomieë speel, verskeie ontwikkelingsprobleme skep. 'n Gebrek aan die diversifikasie van die produksie- en die uitvoerstruktuur is waarskynlik die belangrikste.

Mineraalryklande kan alleenlik ekonomiese groei en ontwikkeling handhaaf indien die produksie- en die uitvoerstruktuur verander word om met die verandering in binnelandse vraag en met die moontlikhede wat in die internasionale mark bestaan, tred te hou. Dié transformasie behels gewoonlik 'n noemenswaardige groei in die nywerheidsektor en 'n verskuiwing weg van die afhanklikheid vir uitvoerverdienste van primêre produkte na vervaardigde produkte ten einde 'n onafhanklike ekonomie, wat standhoudende groei kan verseker, tot stand te bring (Looney en Knouse 1987 : 56). In die geval van mineraalryklande is dit des te meer belangrik, aangesien mineraalneerslae uitputbaar is. Kulms (1989 : 22) en Gocht (1989 : 9) het aangetoon dat mineraalryklande 'n mineraalbeleid in werking moet stel om te verseker dat dié lande die volle voordeel uit mineraalneerslae kry.

Vervolgens word die moontlikhede wat in mineraalryklande bestaan om die produksie- en uitvoerstruktuur te diversifiseer, bespreek. Afdeling 2.4.1 lig 'n mineraalgeoriënteerde ontwikkelingstrategie uit, terwyl afdeling 2.4.2 die moontlikhede van invoervervangende en uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategieë bespreek.

2.4.1 MINERAALGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING

Die sukses van mineraalgeoriënteerde ontwikkeling is van drie faktore afhanklik. Die eerste faktor is die teenwoordigheid en koste van natuurlike hulpbronne wat in die produksieproses aangewend word. Tweedens, die komparatiewe voordeel en die beleid van kapitaalryklende wat oor belangrike komplementêre insette beskik. In die derde instansie beïnvloed eksterne voordele, dit wil sê waar produksieskakelings in basismetale, chemikalieë, olieraffinering, metaalprodukte en masjinerie bestaan, die potensiele sukses (Nankani 1979(a) : 17).

'n Belangrike aspek van 'n mineraalgebaseerde ontwikkelingstrategie is mineraalveredelings. Dit beteken dat die toegevoegde waarde van minerale verhoog word alvorens dit uitgevoer word (Auty en Warhurst 1993 : 15). Die verdere verwerking van minerale lei tot skakelingseffekte met die res van die ekonomie en groter buitelandse valuta-inkome as wanneer die mineraal in onverwerkte vorm uitgevoer word (Friedensburg 1980 : 65). Definitiewe moontlikhede bestaan vir stygende toegevoegde waarde deur die verdere verwerking van minerale in mineraalryklende. Histories vind mineraalverwerking hoofsaaklik in die ontwikkelende lande plaas. Slegs ongeveer 30 persent van die minerale wat in die ontwikkelende lande ontgin word, word binne dié lande verder verwerk (Bosson en Varon 1977 : 87). Die belangrikste rede hiervoor is waarskynlik die feit dat mineraalverwerking tegnologie gesofistikeerde kapitaaltoerusting vereis. Dié toerusting is meesal te gesofistikeerd en gespesialiseerd om plaaslik vervaardig te word en moet ingevoer word (Nankani 1979(a) : 15). Dit verhoog die mineraalryklende se afhanklikheid van mineraaluitvoerdiens om die invoer van kapitaal- en intermediaêre goedere te finansier. Die hoë graad van kapitaalintensiteit van mineraalverwerking beteken dat relatief min werkgeleenthede in verhouding tot die kapitaalinvestering geskep word. 'n Unido-studie het aan die lig gebring dat dit in die begin tagtigerjare tussen US\$ 200000 en US\$ 1,5 miljoen gekos het om een werkgeleentheid in mineraalverwerking te skep (United Nations 1984 : 5).

Tweedens is die grootte van die mark 'n bepalende faktor. Indien mineraalverwerking nie die massa betekenisvol verlaag nie, is dit meesal goedkoper om die produk in die buiteland te verwerk waar die grootste mark bestaan (Baldwin 1963 : 83). 'n Derde rede is die aanbod van supplementêre insette bepaal soms die vestigingsplek van die verwerkingsfasiliteite. In sommige mineraalryklende word insette, byvoorbeeld elektrisiteit, teen 'n korting aan mineraalverwerkingsfasiliteite verskaf. Sommige owerhede steun mineraalverwerking verder deur sekere insetkoste aan die prys van die verwerkte produk te koppel. Die land se begiftiging van natuurlike hulpbronne en die uitsette

van die nywerheidsektor wat as insette in mineraalverwerkingsbedrywe benodig word, is 'n bepalende faktor. Indien die produkte nie binnelands beskikbaar is nie, moet dit ingevoer word (Kebschull en Schoop 1980 : 15).

Verdere faktore wat 'n invloed op die vestigingsplek van mineraalverwerkingsbedrywe uitoefen, is die feit dat ontwikkelde lande self groot produsente van minerale is en self verwerkingsfasiliteite opgerig het, en die tariefstruktuur van ontwikkelde lande die invoer van onverwerkte produkte bevoordeel (Nankani 1979(a) : 15).

Dit is belangrik dat mineraalryklende in die toekoms meer klem op mineraalveredeling sal plaas. Dit sal nie alleenlik hoër buitelandse valutaverdienste verseker nie, maar dit behoort 'n belangrike bydrae te lewer om die lande se vervaardigingsektor uit te brei. Dit sal dus 'n positiewe bydrae tot produksie- en uitvoerdiversifikasie lewer.

2.4.2 HANDELSBELEID

2.4.2.1 INVOERVERVANGING

Die meeste mineraalryklende het soos die meeste ontwikkelende lande die nywerheidsektor deur middel van 'n invoervervangende ontwikkelingstrategie ontwikkel. Mineraalryklende het deur middel van tariewe, kwantitatiewe beperkings, oorgewaardeerde wisselkoerse, belastinge en subsidieë die klem van uitvoergerigte na invoervervangende industrialisasie verplaas. Die tradisionele uitvoersektore het nie betekenisvolle aanspooring ontvang nie en moes verder vanweë tariewe hoë pryse vir ingevoerde en vervaardigde insette betaal. Dit het die mineraaluitvoersektore verder onder druk geplaas om valuta vir ingevoerde kapitaalgoedere te genereer.

Mineraalryklende kon vanweë mineraalrente bekostig om beskermingsmaatreëls langer te behou en sodoende 'n uitvoergerigte strategie langer uit te stel. Dit is deur die navorsing van Lewis (1984 : 168) bevestig. Hy het gevind dat mineraalryklende as gevolg van mineraalrente die betalingsbalans oor 'n betekenisvol langer periode kon ondersteun as wat die geval met buitelandse hulp sou gewees het.

Volgens Love (1984 : 281) het die hoë vlakke van beskerming van invoervervanging tot die agteruitgang van die landbousektor, die wanallokasie van skaars hulpbronne, oorkapasiteit in die vervaardigingsektor en 'n swak handelsvertoning gelei. Dié

nadele en die feit dat daar slegs beperkte geleenthede vir invoervervangende industrialisasie bestaan, beteken dat mineraalryklende na uitvoergeoriënteerde ontwikkeling moet oorskakel.

2.4.2.2 UITVOERGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING

In teenstelling met 'n invoervervangende ontwikkelingstrategie wat produksie vir die plaaslike mark beklemtoon, plaas 'n uitvoergeoriënteerde strategie klem op produksie vir die buitelandse mark. Daar word veronderstel dat indien mineraalryklende handelsbeperkings verminder, dit tot 'n verhoging in uitvoer en ekonomiese groei sal lei. Teenstrydige navorsingsresultate ten opsigte van die presiese effek van inwaartsgerigte en uitvoergeoriënteerde handelstrategieë op ekonomiese groei, bemoeilik betroubare afleidings. Holden (1992(a) : 251) en Goldin en Evans (1991 : 242) het in onlangse publikasies aangetoon dat Chenery, Robinson en Syrquin (1986), Krueger en Tuncer (1982) en Kim (1987) 'n positiewe verband tussen uitvoergeoriënteerde groei en 'n verbetering in produktiwiteit afgelei het. Hulle het ook aangetoon dat die Wêreldbank (1992) 'n betekenisvolle positiewe verband tussen 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie en ekonomiese groei afgelei het. Goldin en Evans (1991 : 239) daarenteen, het aangetoon dat McCarthy *et al.* vir die periode 1964 - 1982, geen positiewe verband tussen 'n verandering van die verhouding van uitvoer in BBP en ekonomiese groei kon afleë nie. Dit is deur die navorsing van UNCTAD (1990) bevestig.

Mineraalryklende is vanweë die aard van mynbou-ontwikkeling uitvoergeoriënteerd, omdat die mynbousektor uit die staanspoor produksie op die buitelandse mark toespits. Die nywerheidsektor, daarenteen, word op 'n invoervervangende wyse ontwikkel. Tariewe, kwotas en ander handelsbeperkings word gebruik om produksie op die binnelandse mark toe te spits en die ekonomie selfvoorsienend te maak (Lewis 1980). Die verskillende ontwikkelingspatrone van dié sektore lei tot 'n dualisme tussen die nywerheidsektor, wat hoofsaaklik in die binnelandse vraag voorsien, en die mynbousektor wat die buitelandse valuta moet genereer waarmee die intermediêre en kapitaalinsette van die nywerheidsektor gefinansier moet word (Chenery 1960).

Een van die belangrikste probleme wat die owerhede van mineraalryklende in die gesig staar, is om die ekonomie deur nywerheidsontwikkeling te diversifiseer. Mynbou-ontwikkeling gaan gepaard met hoë loonvlakke in die moderne sektor, 'n oorgewaardeerde wisselkoers en 'n voorkeur vir ingevoerde bo plaaslik vervaardigde produkte. Dit lei daartoe dat die ontwikkeling van die mynbousektor

oor die algemeen nie tot die diversifikasie van die produksiestruktuur en uitvoerverdienste bydra nie. Dit is deur die navorsing van Thoburn (1977 : 242) bevestig. Hy het gevind dat skakelingseffekte nie onafhanklik na die res van die ekonomie deursyfer nie. In dié opsig speel die owerheid se investeringsprioriteite en bestedingsprogram 'n belangrike rol om die uitvoer van vervaardigde produkte aan te moedig.

Die diversifikasie van die produksie- en uitvoerstruktuur verminder mineraalryklende se afhanklikheid van mineraaluitvoerverdienste en valutaverdienste word gediversifiseer. Dit verbreed die basis van die ekonomie en lei tot groter stabiliteit wat betref valuta- en fiskale-inkome. Die oorskakeling van die nywerheidsektor van 'n inwaartsgerigte na 'n uitvoergeoriënteerde benadering beteken dat produksie van dié produkte waarin mineraalryklende 'n komparatiewe voordeel het, aangemoedig moet word, aangesien die uitvoersektor die produksiefaktor waarin die land 'n komparatiewe voordeel het intensief gebruik (Szekely 1989). In mineraalryklende is dit meesal minerale wat dié lande die moontlikheid bied om uitvoer deur middel van 'n mineraalgebaseerde strategie te ontwikkel. In afdeling 2.4.1 is aangetoon dat daar ten spyte van beperkings definitiewe moontlikhede vir mineraalryklende bestaan om die toegevoegde waarde van minerale te verhoog voor dit uitgevoer word. Dit is die owerheid se taak om insentiewe beskikbaar te stel wat nywerars aanmoedig om die toegevoegde waarde van minerale te verhoog.

Internasionale handel maak dit verder vir mineraalryklende moontlik om die arbeiders wat nie in die moderne sektor geakkommodeer kan word nie in die produksieproses op te neem. In die oorskakeling van die nywerheidsektor na 'n uitvoergeoriënteerde basis moet die owerhede van mineraalryklende, volgens Lewis (1984 : 160), nie slegs klem plaas op die maksimering van produksie nie, maar ook op arbeidsintensiewe produksietegniese wat werkskepping sal verhoog. Die styging in indiensname van ongeskoolde arbeid lei tot die styging in die reële inkome van arbeiders en die inkome van die laer inkomegroep neem toe. Die afleiding kan gemaak word dat uitvoergeoriënteerde ontwikkeling tot 'n gelyke verdeling van inkome in mineraalryklende sal bydra (Krueger 1984 : 24). Dit is 'n belangrike aspek aangesien die direkte groei-effekte deur die verdeling van inkome tussen werkers, ondernemers en die owerheid bepaal word.

Nankani (1979(a) : 6, 55) het aangetoon dat die historiese rekord van uitvoergeoriënteerde groei in mineraalryklende daarop dui dat die sosiale omgewing, die makro-ekonomiese beleidsraamwerk en die kwaliteit en mobiliteit van plaaslike produksiefaktore sentraal in die sukses van 'n uitvoergeoriënteerde groeistrategie staan. Slegs indien die keuse van produktiewe aktiwiteite die

langtermyn komparatiewe voordele van die mineraalrykland weerspieël, en die handelsbeleid dien ooreenkomstig aangepas word, sal die diversifikasie van die produksiestruktuur tot uitvoerdiversifikasie lei. Balassa (1982 : 51) het verder aangetoon dat die voordele wat met uitvoergroei gepaard gaan, slegs realiseer indien die insentiewe vir invoervervangende en uitvoergeoriënteerde groei gelyk is en daar nie teen sekere nywerhede gediskrimineer word nie.

Mineraalryklande behoort hoë prioriteit aan 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingsstrategie te skenk, aangesien dit dié lande in staat stel om deur die uitvoer van veredelde mineraalprodukte en/of vervaardigde produkte die produksie- en uitvoerstruktuur te diversifiseer en omdat dit terselfdertyd verskeie van die ander strukturele probleme kan aanspreek.

2.5 WISSELKOERSBELEID

Die wisselkoers speel 'n belangrike rol in die diversifikasie van mineraalryklande se uitvoer. Die oor- of onderwaardasie van dié beleidsveranderlike kan aanleiding gee tot die totstandkoming van ondoeltreffende nywerhede; dalende uitvoerverdienste (soos mineraalreserwes daal) en die vermindering van mineraalryklande se kanse om uitvoer na vervaardigde produkte te diversifiseer.

Die voorkoms van mineraalrente, rente wat uit die ontginning van minerale voortspruit buiten die normale wins, lei daartoe dat mineraalryklande se geldeenhede toenemend teenoor internasionale geldeenhede appresieer. Dit het die gevolg dat die reële wisselkoers neig om oorgewaardeer te wees. Dit staan as die Hollandse siekte (Dutch Disease) bekend en verlaag die mededingendheid van die nie-mynbou verhandelbare sektore (hoofsaaklik die landbou- en die vervaardigingsektor) wat tot 'n verlaging in investering en ekonomiese groei aanleiding gee (Auty en Warhurst 1993 : 14). Die oorgewaardeerde wisselkoers het in sommige gevalle daartoe gelei dat tradisionele nywerhede tot niet gegaan, en die groei van die nie-mynbousektore en die nie-owerheidsektore gedaal of selfs negatief geword het (Kayizzi-Mugerwa 1991 : 852).

Wanneer mineraalpryse styg, neem mineraaluitvoerverdienste toe en die wisselkoers appresieer. Dit lei tot 'n sydigheid teen uitvoer omdat dit die mededingendheid van vervaardigde uitvoer benadeel. Wanneer mineraaluitvoerverdienste daal, depresseer die wisselkoers, en die vervaardigingsektor is nie betekenisvol ontwikkel om die ekonomie van dié daling te red nie. Die Hollandse siekte is een van die hoofoorsake waarom mineraalryklande

nie daarin kon slaag om uitvoerdiversifikasie na landbou- en/of nywerheidsprodukte te bereik nie (Lewis 1984 : 167, 168).

Die inkrimping van die nie-mynbou verhandelbare sektore (deïndustrialisasie) lei daartoe dat dit onmoontlik word om die produksiestruktuur na vervaardigde produkte te diversifiseer om sodoende die uitvoer van vervaardigde produkte aan te moedig. Auty en Warhurst (1993 : 22) toon egter dat mineraalryklende se owerhede 'n belangrike rol kan speel om die mededingendheid van die nie-mynbousektore te verhoog om diversifikasie aan te moedig.

2.6 GEVOLGTREKKING

Die ekonomiese ontwikkeling van mineraalryklende verskil in vele opsigte van ander ontwikkelende lande. Die teenwoordigheid van mineraalrykdom laat mineraalryklende met verskeie ontwikkelingsvoordele en -probleme. Die probleme is verwant aan mekaar en spruit voort uit die unieke ontwikkelingspad wat deur mineraalryklende gevolg word. Die probleme kan nie een-een opgelos word nie, maar moet deur middel van 'n geïntegreerde strategie behandel word. Dit is veral belangrik dat die owerheid se investeringsprioriteite mineraalrente só sal investeer, dat dit 'n standhoudende, groeiende ekonomie vestig.

Die ontwikkelingsvoordele van mineraalryklende is geleë in 'n natuurlike hulpbron wat vir 'n periode, terwyl mineraalreserwes hou, in inkome omskep kan word. Mineraalryklende behoort dus nie die probleme van onvoldoende buitelandse valuta en owerheidsinkome te ervaar nie. Die owerheid kan deur middel van die heffing van tantieme en die belasting van mynbouwinste genoeg fondse in om begrotingsbesteding te finansier. Verder behoort die uitvoer van minerale in verwerkte en onverwerkte vorm genoeg buitelandse valuta te voorsien om die invoer van noodsaaklike kapitaaltoerusting te finansier. Mineraalryklende beskik dus oor die vermoë om twee van die sleutelbeperkings tydens die eerste ontwikkelingstadia uit die weg te ruim.

Benewens die direkte inkome-genererende voordele van die ontginning van minerale, behoort dit ook indirekte voordele tot gevolg te hê. Dit is veral geleë in voorwaartse en terugwaartse skakelings en infrastruktuurontwikkeling. Die ontginning van die land se mineraalrykdom behoort tot die stimulering van verwante nywerhede te lei. Bedryfstakke wat insette aan die nywerheidsektor verskaf, sowel as dié wat die uitsette van die mynbousektor as insette gebruik, behoort voordeel te

trek. Mynbou-ontwikkeling skep verder 'n behoefte aan 'n doeltreffende infrastruktuur wat tot die ontwikkeling van 'n spoor- en padnetwerk behoort te lei.

Dit blyk dat mineraalryklande 'n beter basis vir ekonomiese groei en ontwikkeling as ander ontwikkelende lande het, maar die historiese rekord van dié lande toon die teenoorgestelde. Mineraalryklande beweeg tydens periodes van hoë mineraalpryse na 'n posisie waar die begrotingstekort uitgewis word en die betalingsbalansbeperking opgehef word. Dit is egter tydelik van aard aangesien 'n outomatiese aanpassingsmeganisme bestaan, wat die lande na 'n ewewigsposisie (of tekort) laat terugkeer sonder dat die strukturele aanpassings gemaak word wat nodig is om die ekonomie te diversifiseer. Skakelingseffekte realiseer ook nie altyd nie, aangesien groot infrastruktuur- en ander ontwikkelingsprojekte hoofsaaklik op die behoeftes van die mynbousektor ingestel is en nie aan die vereistes van die nywerheidsektor voldoen nie.

Die ontginning van minerale en die ontwikkeling van die mynbousektor het in mineraalryklande tot verskeie ontwikkelingsprobleme aanleiding gegee. Minerale is uitputbaar, met die gevolg dat mineraalryklande die ekonomie so moet ontwikkel dat dit met verloop van tyd onafhanklik van minerale kan funksioneer. Mineraalryklande moet weg van die mynbousektor na die vervaardigingsektor diversifiseer om die afhanklikheid van mineraaluitvoerverdienste te verminder. Die ontginning van minerale is ook 'n kapitaalintensiewe proses wat 'n beperkte gedeelte van die werksmag in die mynbousektor absorbeer. Dié beperkte aantal werkers ontvang hoë lone, met die gevolg dat mineraalryklande met probleme van hoë werkloosheid en 'n skewe verdeling van inkome te kampe het.

Die beperkte skakeling tussen die mynbousektor en die res van die ekonomie lei tot 'n tegnologiese en 'n loondualisme tussen die moderne en die tradisionele sektor. Dit beteken dat die nie-mynbousektore verwaarloos word. Mineraalryklande bly sodoende vir die grootste gedeelte van mineraaluitvoerverdienste van die mynbousektor afhanklik. Dié lande bereik nie genoegsame diversifikasie na hoofsaaklik die nywerheidsektor om die land se afhanklikheid van die mynbousektor te verminder nie. Die diversifikasie van mineraalryklande se produksie- en uitvoerstruktuur bly dus die lande se hoogste prioriteit.

HOOFSTUK 3

EKONOMIESE GROEI EN ONTWIKKELING IN MINERAALRYKLANDE IN DIE NA- OORLOGSE PERIODE

3.1 INLEIDING

Die doel van hierdie hoofstuk is om mineraalryklande te identifiseer en die ekonomiese groei en ontwikkeling van die lande wat so onderskei is, te bestudeer ten einde te bepaal in watter mate die lande die kenmerkende ontwikkelingsprobleme en ontwikkelingsvoordele, wat in hoofstuk 2 geïdentifiseer is, ervaar het.

Die hoofstuk bestaan uit vier afdelings. In die eerste afdeling word kriteria vir die seleksie van mineraalryklande gestel en die lande wat aan dié kriteria voldoen, sowel as die resultate word weergegee. In die daaropvolgende drie afdelings word die ekonomiese groei, ekonomiese ontwikkeling en die wisselkoersstrategie van die geselekteerde mineraalryklande bestudeer.

3.2 WATTER LANDE IS MINERAALRYK?

Die geselekteerde mineraalryklande moet ten opsigte van ekonomiese groei en ontwikkeling, met besondere verwysing na die handelstrategie, met Suid-Afrika vergelykbaar wees. Dié lande moet aan gestelde kriteria voldoen alvorens hulle vir insluiting kwalifiseer. Alle mineraalryklande voldoen nie aan dié vereistes nie.

3.2.1 KRITERIA

In hoofstuk 2 is aangetoon dat mineraalryklande volgens twee kriteria onderskei kan word. Die eerste criterium is dat die land se mynbousektor minstens 10 persent van die BBP moet uitmaak (tabel 1)¹ en tweedens moet mineraaluitvoer ten minste 40 persent van totale goedere-uitvoer uitmaak (tabel 2). Om die keuse van lande met Suid-Afrika in verband te bring, is kriteria gestel wat ontwikkelingsvlak aandui (tabel 3). Die graad van ekonomiese ontwikkeling aan die begin van die ondersoekperiode (1960) word vir die doeleindes van die studie aan die aandeel van die vervaardigingssektor in die BBP, die BBP per capita en twee sosiale

---

¹Suid-Afrika se statistiek word afsonderlik weergegee en is nie ingesluit by die berekening van mediaanwaardes vir die nie-olie mineraalryklande nie.

aanwysers, lewensverwagting en die aantal babasterftes per duisend geboortes gemeet. Om vir insluiting te kwalifiseer, moes die lande se vervaardigingsektor in 1960 minstens 10 persent van die BBP uitgemaak het, terwyl die lande verder as middelinkome-lande geklassifiseer moes gewees het. Die lande moes ook in 1960 'n vlak van per capita inkome van minstens \$ 300 behaal het. Ten opsigte van die sosiale aanwysers, is 'n lewensverwagtingskriteria van minstens 40 jaar gestel en daar moes nie meer as 150 babas per 1 000 geboortes in die eerste lewensjaar gesterf het nie.

3.2.2 LANDE

Alle lande is aan dié kriteria onderwerp en 12 mineraalryklende is geïdentifiseer, naamlik Algerië, Bolivië, Chili, Jamaika, Maleisië, Marokko, Mexiko, Peru, Suid-Afrika, Tunisië, Venezuela en Zimbabwe.

TABEL 1: DIE AANDEEL (%) VAN DIE MYNBOUSEKTOR IN DIE BRUTO BINNELANDSE PRODUK VAN MINERAALRYKLANDE¹

LAND	WORLD DEVELOPMENT REPORT ² 1960	UNITED NATIONS COUNTRY TABLES 1960	NANKANI 1967-1974
<u>Olieproduserend</u>			
Algerië	23	-	22
Mexiko	6	2	-
Tunisië	10	2	-
Venezuela	-	30	25
<u>Nie-olieproduserend</u>			
Bolivië	10	9	12
Chili	15	7	9
Jamaika	21	10	11
Maleisië	9	6	-
Marokko	11	7	8
Peru	12	7	6
Zimbabwe	18	7	-
SUID-AFRIKA	19	14	-

- 1 - Drie verskillende bronne word gebruik, omdat verskillende bronne verskillende aktiwiteite by mynbou insluit. Sommige bronne sluit verwerkte mineraalprodukte in, terwyl ander dit uitsluit.
- 2 - Die syfers is uit die *World Development Report* verkry deur die verskil tussen 'Manufacturing' en 'Industry' te gebruik as 'n aanduiding van die bydrae van die mynbousektor. Dié syfers oorskot egter die bydrae van die mynbousektor, omdat dit die bydrae van water en elektrisiteit inreken.

Bronne: United Nations, *Yearbook of National Accounts Statistics*, 1967
 Nankani, *The Development Problems of Mineral Exporting Countries*, 1979(a)
 World Bank, *World Development Report*, 1980

TABEL 2: DIE AANDEEL (%) VAN MINERAALUITVOER IN GOEDERE-UITVOER IN MINERAALRYKLANDE

LAND	WORLD DEVELOPMENT REPORT 1960	WORLD DEVELOPMENT REPORT 1965	NANKANI 1974-1976
<u>Olieproduserend</u>			
Algerië	12	58	89
Mexiko	24	22	-
Tunisië	24	31	-
Venezuela	74	97	64
<u>Nie-olieproduserend</u>			
Bolivië	-	92	74
Chili	92	89	66
Jamaika	50	28	18
Maleisië	20	35	-
Marokko	38	40	56
Peru	49	45	37
Zimbabwe	71	45	-
SUID-AFRIKA ¹	29	24	-

1 - Gouduitvoer is by Suid-Afrika se mineraaluitvoer uitgesluit

Bronne: Nankani, *The Development Problems of Mineral Exporting Countries*, 1979(a)
World Bank, *World Development Report*, 1980, 1989

TABEL 3: EKONOMIESE ONTWIKKELING IN MINERAALRYKLANDE, 1960

LAND	VERVAARDIGING/ BBP %	LEWENSVERWAGTING BY GEBOORTE	BABA- STERFTES (0-1) ¹	BNP PER CAPITA \$
<u>Olieproduserend</u>				
Algerië	10	47	-	840
Mexiko	23	58	78	800
Tunisië	8	48	148	410
Venezuela	20 (1970)	59	72	1 800
<u>Nie-olieproduserend</u>				
Bolivië	15	43	-	350
Chili	23	57	108	1 180
Jamaika	15	64	63	780
Maleisië	9	57	-	550
Marokko	16	47	-	430
Peru	17	48	-	520
Zimbabwe	17	45	-	390
SUID-AFRIKA	21	53	148	950

1 - Aantal babas per duisend lewende geboortes wat sterf voordat hulle die ouderdom van 1 jaar bereik

Bron: World Bank, *World Development Report*, 1980

Sommige ander lande het aan dié kriteria voldoen, maar is weens ander redes van die studie uitgesluit. Australië en Noorweë is uitgesluit omdat dit hoë-inkomelande is, Iran en Irak is weens 'n gebrek aan data uitgesluit en Kuwait, Sierra Leone en Gaboen het nie die nodige ontwikkelingsvlak bereik nie.

Mineraalryklande kan in twee groepe verdeel word, naamlik die olie- en nie-olie mineraalryklande. Dié onderskeid is nodig, omdat daar veral sedert die middel sewentigerjare, as gevolg van die styging in die olieprys, 'n verskil in die prestasie van die olie en nie-olie mineraalryklande ingetree het. 'n Onderskeid word gevolglik in die tabelle tussen die olie- en nie-olielande getref.

3.3 EKONOMIESE GROEI

Nankani (1979(a) : 100) het gevind dat mineraalryklande gedurende die periode 1960 - 1976 teen 'n gemiddelde jaarlikse koers van 6.5 persent gegroei het, wat naastebly dieselfde as die groeikoers van 6.3 persent van alle middelinkome-lande was. Daar was 'n groot verskil in die groeiprestasies van die olie- en die nie-olielande. Olielande het, as gevolg van die styging in die olieprys, gedurende 1960 - 1976 teen 'n gemiddelde koers van 6.9 persent per jaar gegroei, met ooreenkomstige per capita groei van 4.3 persent per jaar. Nie-olielande, daarenteen, het teen 'n koers van 4.4 persent per jaar gegroei, met die groei in per capita inkome gelyk aan 1.9 persent per jaar.

In tabel 4 word die ekonomiese groei van die olie- en nie-olie mineraalryklande vir die dekades 1960 - 1970, 1970 - 1980 en 1980 - 1990 weergegee. 'n Vergelyking tussen die olie- en nie-olie mineraalryklande toon dat die olielande gedurende al drie dekades hoër ekonomiese groei behaal het. Die olielande het, in terme van mediaanwaardes², gedurende 1960 - 1970 teen 5.4 persent gegroei, gedurende 1970 - 1980 teen 6.1 persent en gedurende 1980 - 1990 teen 3.1 persent. Die groei van die nie-olielande gedurende dié periodes was onderskeidelik 4.7, 3.0 en 2.9 persent.

Mineraalryklande se ekonomiese groei, veral dié van die olielande, is nou verbind aan die prestasie van die mynbousektor. Hoe minder gediversifiseerd die produksie- en uitvoerstruktuur is, hoe groter is dié interafhanklikheid. In Venezuela, byvoorbeeld, het olie-uitvoer in die vyftigerjare 90 persent van goedere-uitvoer

---

²Dit is daardie waarde wat die waarnemings, wanneer hulle volgens grootte in volgorde gerangskik word, in twee gelyke dele verdeel, met ander woorde die waarde in die $(\frac{1}{2}(n+1))$ posisie.

TABEL 4: EKONOMIESE GROEI IN MINERAALRYKLANDE, 1960 - 1990

LAND	REËLE BBP GROEIKOERS		
	1960-1970	1970-1980	1980-1990
<u>Olieproduserend</u>			
Algerië	4.3	7.0	3.1
Mexiko	7.2	5.2	1.0
Tunisië	4.7	7.5	3.6
Venezuela	6.0	5.0	1.0
<u>Nie-olieproduserend</u>			
Bolivië	5.2	4.8	-0.1
Chili	4.5	2.4	3.2
Jamaika	4.4	-1.1	1.6
Maleisië	6.5	7.8	5.2
Marokko	4.4	5.6	4.0
Peru	4.9	3.0	-0.3
Zimbabwe	4.3	1.6	2.9
SUID-AFRIKA	6.3	3.6	1.3

Bronne: World Bank, *World Development Report*, 1980, 1989, 1992

uitgemaak en 25 persent van die BBP. Die uitbreiding van die petroleumsektor het met 'n ekonomiese groeikoers van meer as 5 persent gepaard gegaan. Soos investering in die petroleumsektor afgeneem het, het ekonomiese groei dienoooreenkomstig gedaal (Thoburn 1977 : 242). Ekonomiese groei het van 6.0 persent gedurende 1960 - 1970, en 5.0 persent gedurende 1970 - 1980 tot 1.0 persent gedurende 1980 - 1990 gedaal.

Maleisië is die enigste van die geselekteerde mineraalryklande wat gedurende al drie dekades hoë ekonomiese groei kon handhaaf. Dié land het gedurende 1960 - 1970 teen 6.5 persent per jaar gegroei, gedurende 1970 - 1980 teen 7.8 persent en gedurende 1980 - 1990 teen 5.2 persent. Die land het 'n goed ontwikkelde nywerheidstruktuur wat beteken dat groei nie tot so 'n groot mate van die prestasie van die mynbousektor afhanklik is nie.

Bogenoemde bespreking onderstreep weereens die belangrikheid van diversifikasie vir mineraalryklande. Alleenlik as die lande hulle produksiestruktuur kan diversifiseer en die afhanklikheid van die mynbousektor kan verminder, sal die lande meer standhoudende ekonomiese groei ervaar.

3.4 EKONOMIESE ONTWIKKELING

Wêreldbankdata toon dat mineraalryklande, gemeet aan die meeste indikatore van ekonomiese ontwikkeling, onbevredigend presteer het. Dié lande het nie na 'n standhoudende hoër vlak van ekonomiese groei en diversifikasie beweeg nie (Lewis 1984 : 157). In die volgende afdelings word dié stelling onder die soeklig geplaas deur verskillende aspekte van die lande se ekonomiese ontwikkeling en internasionale handelstrategieë te bestudeer.

3.4.1 ONTWIKKELINGSVLAK EN PER CAPITA INKOME

Die bestudering van die ontwikkelingskriteria toon dat hoewel die nie-olielande 'n hoër vlak van nywerheidsontwikkeling as die olielande bereik het, het die olielande beter gevaar wat per capita inkome en sosiale ontwikkeling betref. Die bydrae van die vervaardigingsektor tot die BBP word as 'n aanduiding van nywerheidsontwikkeling gebruik en dit toon dat dié sektor in 1960 15 persent tot die BBP van die olielande en 16 persent tot die BBP van die nie-olielande bygedra het (tabel 3). Wat die per capita inkome aanwyser betref, was die BBP per capita van die olie-mineraalryklande \$ 820 in 1960 teenoor die \$ 520 van die nie-olielande. Die olielande se hoër vlak van sosiale ontwikkeling word geïllustreer deur die hoër lewensverwagting en die laer babasterftes in dié lande. Die lewensverwagting van die bevolking in die olielande was in 1960 53 in vergelyking met die 48 van die nie-olielande, terwyl die getal babas wat voor die ouderdom van 1 jaar gesterf het op 78 uit 1 000 beraam word, teenoor die 86 van die nie-olielande (tabel 3).

3.4.2 BUITELANDSE VALUTA EN STAATSINKOME

In hoofstuk 2 is aangetoon dat mineraalryklande vanweë mineraalrente nie soos ander ontwikkelende lande 'n tekort aan buitelandse valuta en staatsinkome behoort te hê nie. Die mineraalrente wat uit die ontginning van mineraalneerslae voortspruit, behoort dié lande met genoegsame fondse vir ontwikkelingsbesteding te laat om die ekonomie te diversifiseer en die land se afhanklikheid van die mynbousektor, veral van die valutaverdienste van mineraaluitvoer, te verminder (Lewis 1984). Mineraalryklande is egter geneig om mineraalrente op lopende verbruiksbesteding te verkwis en dit nie te gebruik om produksie en uitvoer te diversifiseer nie.

Die saldo op die lopende rekening en die tekort/surplus van staatsinkome verskaf 'n goeie aanduiding of mineraalryklande daarin geslaag het om te ontsnap aan dié

beperkings wat in ontwikkelende lande aangetref word. 'n Studie van die lopende rekening van die betalingsbalans van die geselekteerde mineraalryklande toon dat weinig van die lande daarin gelaag het om in die periode sedert die tweede oliekrisis 'n surplus op die lopende rekening te handhaaf. Al die olielande, met die uitsondering van Tunisië, het gedurende die periode 1983 - 1985 'n surplus op die lopende rekening gehandhaaf, in teenstelling met die meeste nie-olielande wat gedurende 1986 - 1989 'n positiewe balans gehandhaaf het (IMF 1992(a)). Venezuela was die enigste olieland wat sedert die eerste oliekrisis daarin kon slaag om vir betekenisvolle periodes 'n surplus te handhaaf. Wat die nie-olielande betref, kon Bolivië sedert 1975 nog nie 'n enkele jaar 'n surplus op die lopende rekening genereer nie, terwyl Chili, Jamaika en Marokko dit slegs vir 'n jaar of twee kon regkry. Maleisië is benewens Suid-Afrika (kyk afdeling 4.3.2) die enigste nie-olieland wat daarin kon slaag om die lopende rekening vir 'n betekenisvolle periode positief te hou (IMF 1992(a)).

Die tekort/surplus van staatsinkome toon dat die meeste mineraalryklande gedurende die afgelope dertig jaar 'n gebrek aan staatsinkome gehad het. In al die mineraalryklande, met die uitsondering van Algerië (1974), Bolivië (1987), Chili en Venezuela was owerheidsbesteding gedurende 1963 - 1992 vir die jare waarvoor inligting beskikbaar is, elke jaar groter as owerheidsinkome (IMF 1992(a)). Chili en veral Venezuela was die enigste lande wat daarin kon slaag om vir 'n betekenisvolle periode 'n surplus in owerheidsfinansies te toon. In Venezuela was owerheidsinkome gedurende die vroeë sestigerjare, middel sewentigerjare, begin en laat tagtigerjare en die begin negentigerjare groter as owerheidsbesteding.

Bogenoemde bespreking bevestig die bevindinge van Nankani (1979(a)) en Lewis (1984) dat mineraalryklande ten spyte van mineraalrente nie daarin slaag om die probleme van 'n tekort aan buitelandse valute en owerheidsinkome uit die weg te ruim nie.

3.4.3 EKONOMIESE STRUKTUUR

Gegewe die kriteria wat in afdeling 3.2 gestel is om mineraalryklande te onderskei, kan verwag word dat die aandeel van die mynbousektor in ekonomiese aktiwiteit relatief hoog behoort te wees en dat die vervaardigingsektor ook relatief goed ontwikkel is.

In mineraalryklande is die prestasie van die vervaardigingsektor baie nou aan die prestasie van die mynbousektor verbind. Bolivië en Tunisië is tipiese voorbeelde.

In Tunisië het die owerheid mineraalinkome na die vervaardigingsektor, veral die tekstiel- en die chemiese nywerheid gekanaliseer wat die bydrae van dié sektor tot die BBP van 8 persent in 1960 tot 13 persent gedurende 1987 - 1990 laat toeneem het (IMF 1977 : 283). In Bolivië weer het sosio-politieke faktore soos stakings en nywerheidsaksies tot die agteruitgang van die mynbousektor gelei en mettertyd na die vervaardigingsektor en die res van die ekonomie uitgekring. Die owerheid het pogings aangewend om die ekonomie se afhanklikheid van tin te verminder sodat die ekonomiese prestasie nie so nou aan die prestasie van die mynbousektor verbind is nie, maar dit was weens 'n gebrek aan kapitaal nie suksesvol nie (Wetzenstein 1987 : 75).

TABEL 5: DIE VERDELING (%) VAN MINERAALRYKLANDE SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK

LAND	LANDBOU		MYNBOU		VERVAARDIGING		DIENSTE	
	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹
<u>Olieproduserend</u>								
Algerië	21	12	23	30	10	12	46	45
Mexiko	16	9	6	9	23	25	55	57
Tunisië	24	18	10	17	8	13	58	50
Venezuela	6	6	-	16	-	22	72	56
<u>Nie-olieproduserend</u>								
Bolivië	26	24	10	11	15	31	49	53
Chili	11	-	5	-	23	-	51	-
Jamaika	10	6	21	19	15	22	54	53
Maleisië	37	-	9	-	9	-	45	-
Marokko	23	19	11	13	16	18	50	50
Peru	26	11	12	10	17	23	45	56
Zimbabwe	18	11	18	12	17	31	47	46
SUID-AFRIKA	12	6	19	21	21	23	48	50

1 - Gemiddelde waarde vir die driejaar periode

Bronne: World Bank, *World Development Report*, 1980, 1989, 1990, 1991(a), 1992

Tabel 5 gee 'n uiteensetting van die sektorale verspreiding van mineraalryklande se BBP. Dit toon dat daar nie 'n betekenisvolle verskil in die BBP-samestellings van die olie- en nie-olie mineraalryklande bestaan nie. Ten einde die relatiewe bydrae van die onderskeie sektore tot die BBP van die olie- en nie-olie mineraalryklande te vergelyk, word mediaanwaardes gebruik. In beide die olie- en nie-olielande het die aandeel van die landbousektor in die BBP gedurende die periode 1960 - 1990 afgeneem. In die olielande het die bydrae van die sektor van 18.5 persent in 1960 tot gemiddeld 10.5 persent per jaar gedurende 1987 - 1990 gedaal, en in die nie-olielande van 20.5 persent in 1960 tot 15 persent gedurende 1987 - 1990. Dit is 'n

algemene verskynsel by ontwikkelende lande dat die bydrae van die landbousektor afneem soos die land ontwikkel en die vervaardigingsektor meer belangrik word.

'n Studie van die onderskeie bydraes van die mynbou- en vervaardigingsektore gedurende 1960 - 1990 toon dat die mynbousektor in die olielande relatief meer belangrik geword het, terwyl die vervaardigingsektor in die nie-olielande betekenisvol toegeneem het. Die aandeel van die mynbousektor in die BBP het in die olielande van 10 persent in 1960 tot 16.5 persent gedurende 1987 - 1990 toegeneem, in vergelyking met 'n een persentasiepunt verhoging in die nie-olielande, van 11 tot 12 persent. Die styging in die relatiewe aandeel van die mynbousektor in die olielande kan aan die styging in die olieprys sedert die sewentigerjare toegeskryf word. Die nie-olielande vaar egter beter wat die relatiewe bydrae van die vervaardigingsektor betref. In 1960 en gedurende 1987 - 1990 was die relatiewe bydrae van die vervaardigingsektor betekenisvol groter in die nie-olielande as die olielande. Dié persentasie het in die nie-olielande van 16 tot 22.5 toegeneem, teenoor die 10 en 17.5 van die olielande.

In beide groepe mineraalryklande lewer die dienstesektor 'n relatief groot bydrae tot die BBP. Dit is 'n algemene verskynsel by dié lande en hang saam met die verskynsel van die Hollandse siekte. In 1960 was die persentasie vir die olielande 57 teenoor 50 vir die nie-olielande. Gedurende 1987 - 1990 het die persentasie van die olielande tot 53 persent gedaal, terwyl dié van die nie-olielande tot 52 persent toegeneem het. In Peru byvoorbeeld het stygende vervaardiging indirekte skakelingseffekte tot gevolg gehad wat gestalte gevind het in die uitbreiding van die dienstesektor, byvoorbeeld die bankwese, handel, vervoer, elektrisiteitsvoorsiening en ander dienste (Thorp en Bertram 1978 : 257).

Ook wat die sektorale verdeling van binnelandse produksie betref, kom die prestasie van die geselekteerde mineraalryklande ooreen met die bevindinge van hoofstuk 2. Dié lande het nie daarin geslaag om die relatiewe bydrae van die mynbousektor te verklein nie; intendeel die bydrae van dié sektor het verhoog. Hoewel die nie-olie mineraalryklande daarin geslaag het om die bydrae van die vervaardigingsektor bo twintig persent te verhoog, het nie een van die groepe lande werklik daarin geslaag om die produksiestruktuur te diversifiseer nie.

3.4.4 MYNBOUSEKTOR EN INDIENSNEMING

Die kapitaalintensiewe ontwikkelingspatroon wat mineraalryklende kenmerk (kyk afdeling 2.3.2.2) het beperkte direkte werkskepping per kapitaalinset tot gevolg. Dit lei tot beperkte werkskepping, maar gaan gepaard met hoë lone vir diegene wat wel werk. Gevolglik gaan toenemende werkloosheid met hoë loonvlakke gepaard. Hoewel die hoë kapitaalintensiteit deur die mynbousektor gevestig word, versprei dit mettertyd na die res van die moderne sektor (Auty en Warhurst 1993 : 16).

TABEL 6: WERKLOOSHEID IN MINERAALRYKLANDE

LAND	WERKLOOSHEIDSKOERS		JAAR
	AMPTELIK	NIE-AMPTELIK	
<u>Olieproduserend</u>			
Algerië	15.6	20	1986
Mexiko	-	-	-
Tunisië	12	25	1991
Venezuela	-	-	-
<u>Nie-olieproduserend</u>			
Bolivië	-	-	-
Chili	6.7	28	1990
Jamaika	-	25	1970's
Maleisië	6.3	-	1990
Marokko	16.3	30	1989
Peru	-	-	-
Zimbabwe	-	-	-
SUID-AFRIKA	-	-	-

Bronne: Economic Intelligence Unit, *Country Report: Jamaica*, 1989
 Economic Intelligence Unit, *Country Report: Chile*, 1990
 Economic Intelligence Unit, *Country Report: Algeria*, 1991(a)
 Economic Intelligence Unit, *Country Report: Malaysia*, 1991(c)
 Economic Intelligence Unit, *Country Report: Morocco*, 1991(d)
 Economic Intelligence Unit, *Country Report: Tunisia*, 1991/1992

Tabel 6 toon die werkloosheidsyfers van die mineraalryklende waarvoor syfers bekend is. Dit toon dat hoewel die amptelike werkloosheidkoerse nie relatief hoog is nie, die nie-amptelike beramings, wat waarskynlik 'n getrouer weergawe van die werklikheid is, die lande se werkloosheidkoerse betekenisvol hoog skat. Dit dui aan dat tussen 20 en 30 persent van dié lande se bevolkings in die betrokke periodes werkloos was. Hoewel die volle blaam vir hoë werkloosheid nie op die mynbousektor geplaas kan word nie, het mynbou-ontwikkeling 'n kapitaalintensiewe ontwikkelingspatroon in dié lande gevestig wat later na die res van die moderne

sektor uitgekring het. Lewis (1980) het gevind dat mineraalryklande nie met verloop van tyd meer werkgeleenthede in die moderne sektor skep nie en dat inkome in dié lande skewer verdeel is as in nie-mineraalryklande.

'n Studie deur Kechsull en Schoop (1980 : 13) bevestig dat werkskepping in mineraalryklande beperk is, des te meer in die geval van die olielande. Dit beteken dat hoewel die mynbousektor 'n groot bydrae tot binnelandse produksie lewer, dit slegs 'n beperkte gedeelte van die arbeidsmag in diens neem. Byvoorbeeld in Jamaika, Bolivië, Chili, en Peru neem die mynbousektor onderskeidelik 3,7; 3,5; 3,2 en 2,4 persent van die arbeidsmag in diens. In die middel sewentigerjare is die werkloosheidkoers in Jamaika en Chili op onderskeidelik 25 en 20 persent van die arbeidsmag geskat (Thoburn 1977 : 250). In Chili het werkloosheid van 5 - 6 persent in die sestigerjare tot 28 persent in 1983 gestyg. Die hoë werkloosheidkoers het die owerheid genoop om 'n strukturele aanpassingsprogram van stapel te stuur wat die klem op uitvoergroei en die beskikbaarstelling van insentiewe laat val het. Die program het daarin geslaag om werkloosheid tot 22,3 persent in 1984 en verder tot 10,6 persent in 1987 te laat daal (Moran 1989 : 493). Tabel 6 toon dat werkloosheid verder tot 6,7 persent in 1990 gedaal het, hoewel die nie-amptelike koers op 28 persent geskat word.

Die oopstelling van die internasionale mark blyk 'n suksesresep vir die verlaging van werkloosheid te wees, want ook in Tunisië het die beskikbaarstelling van fiskale en ander insentiewe om uitvoergerigte ontwikkeling aan te moedig tot grootskaalse werkskepping in veral die vervaardigingsektor gelei (IMF 1977 : 299). Dit sluit aan by die bevindinge van Thoburn (1977 : 250) dat die stimulering van beide primêre en vervaardigde uitvoer 'n positiewe effek op werkskepping, produktiwiteit en die verbetering van die toestande van die armste gedeelte van die bevolking behoort te hê.

Selfs in Maleisië wat gedurende die periode onder bespreking die land met die hoogste groeikoers was, was werkloosheid 'n probleem. Hoewel die probleem nie naastenby van dieselfde omvang was as in die ander lande nie, het Maleisië gesukkel om nuwe toetreders tot die arbeidsmark, wat jaarliks met 3 persent toegeneem het, te akkommodeer. Tabel 6 toon egter dat die land daarin geslaag het om die werkloosheidkoers tot slegs 6,3 persent in 1990 af te bring.

Omdat die olielande dit moeiliker as die nie-olielande vind om die mynbousektor in die plaaslike ekonomie te integreer, is die arbeidsabsorpsie van die mynbousektor meesal laer as in die nie-olielande. Tunisië het byvoorbeeld in die begin tagtigerjare slegs 2,6 persent van die arbeidsmag in die mynbousektor geabsorbeer, terwyl die

petroleumsektor in die laat sewentigerjare 25 persent van Venezuela se BBP uitgemaak het, maar slegs 2 persent van die arbeidsmag geakkommodeer het (Thoburn 1977 : 250). Ook Mexiko ondervind, vanweë die gebruik van kapitaalintensiewe tegnologie in die mynbousektor en die hoë bevolkingsgroei, werkloosheid en onderindiensneming (Aspra 1977 : 111).

3.4.5 SKAKELINGSEFFEKTE

In afdeling 3.4.4 is genoem dat die mynbousektor, veral die petroleumsektor, moeilik in die plaaslike ekonomie geïntegreer word. Skakeling met die res van die ekonomie is gevolglik beperk en word verder deur die teenwoordigheid van multinasionale korporasies bemoeilik (Looney en Knouse 1987 : 55).

Die bestudering van die ontwikkeling van die geselekteerde mineraalryklande toon egter dat die lande wat wel daarin slaag om die mynbousektor in die plaaslike ekonomie te integreer, voordele uit die skakelingseffekte ervaar het. Byvoorbeeld, in Maleisië was die integrasie van die tinsektor in die plaaslike ekonomie een van die faktore wat 'n belangrike bydrae tot die ekonomiese groei van die land gelewer het. Ongeveer 50 persent van die intermediêre insette wat in die Maleisiese tinsektor gebruik word, word plaaslik vervaardig (Kebuschull en Schoop 1980 : 14). Die ontwikkeling van die mynbousektor het ook tot voorwaartse skakelings soos die ontwikkeling van 'n mineraalverwerkingsbedryf en 'n pad- en spoornetwerk aanleiding gegee. Dit was tot die beskikking van die res van die ekonomie en het die ontwikkeling van die ander sektore bevoordeel (Thoburn 1977 : 251, 252).

In teenstelling met Maleisië kon Jamaika nie daarin slaag om die mynbousektor in die ekonomie te integreer nie en die land het lae ekonomiese groei gehandhaaf. In die sewentigerjare is slegs sowat 10 persent van die bauxietnywerheid se intermediêre insette en dienste deur plaaslike produsente verskaf, terwyl slegs 8 persent van die masjinerie en toerusting wat in die mynbousektor gebruik is, plaaslik vervaardig is. Voorwaartse skakelings is ook beperk; minder as 50 persent van die bauxiet wat in Jamaika ontgin word, word tot aluminium verwerk. 'n UNIDO-studie het getoon dat Jamaika dié ontwikkelende land is met die tweede-grootste verwerkingsgaping in dié nywerheid en dat moontlikhede vir die verdere verwerking van bauxiet bestaan (McCoy 1989 : 277, 289). Dié proses is wel energie- en kapitaalintensief, maar hou die voordeel van verhoogde buitelandse valuta in. Die invloed van verdere mineraalverwerking op lone in die nie-mynbousektore is betekenisvol en kan 'n belangrike rol speel om werkskepping aan te moedig.

Soos reeds in die voorafgaande afdeling genoem is, het die petroleumsektor beperkte skakelings met die ander sektore in die ekonomie tot gevolg. In Mexiko het die owerheid nie die ontwikkeling van 'n olieraffineringsbedryf en 'n petrochemiese bedryf gesteun nie, met die gevolg dat dié land eers in die laat tagtigerjare begin het om geraffineerde produkte uit te voer (Wilson 1984 : 87). Venezuela daarenteen, het baie aandag aan verwerkingsnywerhede gegee; dit het veral gestalte gevind in die samestelling van voertuie, die vervaardiging van motorbande, plaaslike raffinering van petroleum en die oprigting van 'n petrochemiese bedryf. Dit het dié land die wêreld se derde belangrikste produsent van geraffineerde produkte aan nywerheidslande gemaak (Szekely 1989 : 1783).

Navorsing het getoon dat die mees effektiewe wyse waarop inkome van die mynbousektor na die res van die ekonomie gekanaliseer kan word, die begroting is. Op dié wyse kan die mynbousektor (ook die petroleumsektor) skakelingseffekte tot gevolg hê wat die ekonomie as geheel kan bevoordeel. Dié proses is egter afhanklik van die owerheid se gewilligheid en vermoë om mineraalinkome vir ontwikkeling aan te wend (Kayizzi-Mugerwa 1991 : 851).

3.4.6 ROL VAN DIE OWERHEID

Die belangrike rol van die owerheid spruit voort uit die beperkte skakeling wat daar tussen die mynbousektor en die ander sektore in die ekonomie bestaan. Soos in afdeling 3.4.5 opgemerk is, kan die owerheid skakelingseffekte verhoog deur mineraalinkome via die begroting na die res van die ekonomie te versprei (Amuzegar 1983 : 20).

Die owerheid kan ontwikkeling op 'n tweeledige wyse beïnvloed. Eerstens, deur direk in ekonomiese aktiwiteit in te meng, soos veral in die olielande die geval is, byvoorbeeld, deur die vestiging van openbare korporasies en mineraalveredelingsfasiliteite. Tweedens, beïnvloed die owerheid ontwikkeling op 'n indirekte wyse deur monetêre en fiskale beleid. Die keuse van die investeringsprioriteite in die geval van begrotingsbesteding is 'n belangrike voorbeeld. Die owerhede van mineraalryke lande is egter geneig om die inkome wat deur belasting op mynbou-ondernemings (tantieme) en buitelandse valuta verkry word, eerder op lopende as ontwikkelingsbesteding te spandeer. Amuzegar (1983 : 20) het verder gevind dat ontwikkelingsbesteding nie volgens doeltreffendheidskriteria plaasvind nie - in beide Venezuela en Chili het die owerheid hulle hieraan skuldig gemaak.

In Peru het die owerheid 'n sekondêre, passiewe rol in industrialisasie gespeel. Investerings het nie op grond van die toekomstige groeivoorsigte van 'n nywerheid plaasgevind nie, maar op grond van sektore wat die mees effektiewe druk toegepas het (Thorp en Bertram 1978 : 267). In Mexiko, daarenteen, het die owerheid direk in die ontwikkelingsproses ingemeng, deur invoervervanging deur middel van invoerlisensiering en die oprigting van openbare korporasies te steun (Aspra 1977 : 113). In die tagtigerjare het die owerheid weer die oorskakeling van uitvoergeoriënteerde ontwikkeling deur die inwerkingstelling van subsidies en insentiewe gesteun.

Mineraalryklande se owerhede het 'n belangrike rol in die ekonomiese ontwikkeling van die lande. Dit is belangrik dat die owerheid mineraalinkome vir ontwikkelingsbesteding sal aanwend ten einde die vervaardigingssektor te ontwikkel en sodoende die produksiestruktuur te verbreed (Auty en Warhurst 1993 : 14).

3.4.7 INKOMEVERDELING

As gevolg van die hoë graad van kapitaalintensiteit van die mynbousektor word slegs 'n beperkte gedeelte van die bevolking in die moderne sektor geabsorbeer. Dié beperkte arbeiders ontvang hoë lone wat met verloop van tyd na die res van die moderne sektor uitkring. Daar ontstaan gevolglik 'n groot verskil tussen die inkome van die arbeiders in die moderne sektor en dié van die tradisionele sektor (Looney en Knouse 1987 : 57). Daar kan dus verwag word dat mineraalryklande 'n skewe verdeling van inkome behoort te hê. Venezuela is 'n goeie voorbeeld. Die mynbousektor neem slegs twee persent van die arbeidsmag in diens en dié arbeiders ontvang hoë lone. Die hoë lone het na die vervoer-, konstruksie- en elektrisiteitssektor versprei wat 'n sydigte verbruikspatroon ten gunste van luukse verbruiksgoedere geskep het (Thoburn 1977 : 242).

Tabel 7 gee 'n uiteensetting van die verspreiding van inkome in sekere mineraalryklande. Die statistiek is nie vir al die lande wat by die studie ingesluit is beskikbaar nie, maar die beskikbare syfers toon dat inkome in die vyf lande waarvoor syfers bekend is, ongelyk verdeel is. Van dié vyf lande is Marokko se inkome die minste skeef verdeel. Die skeefheid van die inkomeverdeling van 'n land kan ook deur die Gini-koëffisiënt aangedui word. McGrath (1984 : 92) het aangetoon dat die Gini-koëffisiënt van Venezuela, Mexiko en Chili in die sestigerjare onderskeidelik 0.54, 0.61 en 0.44 was. Chili se Gini-koëffisiënt het in 1973 tot 48.0 gestyg en in 1984 tot 53.6 persent (Moran 1989 : 495).

TABEL 7: INKOMEVERDELING IN MINERAALRYKLANDE¹

LAND	JAAR	EERSTE 20 %	TWEEDE 20 %	DERDE 20 %	VIERDE 20 %	VYFDE 20 %	HOOGSTE 10%
<u>Olieproduserend</u>							
Algerië		-	-	-	-	-	-
Mexiko		-	-	-	-	-	-
Tunisië		-	-	-	-	-	-
Venezuela ³	1987	4.7	9.2	14.0	21.5	50.6	34.2
<u>Nie-olieproduserend</u>							
Bolivië		-	-	-	-	-	-
Chili		-	-	-	-	-	-
Jamaika ²	1988	5.4	9.9	16.4	21.4	39.4	25.4
Maleisië ³	1987	4.6	9.3	13.9	21.2	49.2	33.4
Marokko ⁴	1984-1985	9.8	13.0	16.4	21.4	39.4	25.4
Peru ²	1985-1986	4.4	8.5	13.7	21.5	51.9	35.8
Zimbabwe		-	-	-	-	-	-
SUID-AFRIKA		-	-	-	-	-	-

1 - Die aandeel (%) van huishoudelike inkome deur 20% groep van huishoudings

2 - Verwys na per capita besteding

3 - Verwys na per capita inkome

4 - Verwys na huishoudelike besteding

Bron: World Bank, *World Development Report*, 1992

In Peru was die konsentrasie van produksiemiddele, die kapitaalintensiteit van die moderne sektor en die groeiende gedeelte van die bevolking wat as gevolg van hoë bevolkingsgroei van die tradisionele sektor afhanklik was, hoofsaaklik vir die ongelyke inkomeverdeling verantwoordelik. In die middel sewentigerjare het die armste 20 persent van die bevolking slegs 3.5 persent van persoonlike inkome verdien; dit was heelwat minder as die 5.6 persent wat die gemiddeld vir die 44 ontwikkelende lande was. Die moderne sektor genereer 60 persent van die toegevoegde waarde in die ekonomie, maar akkommodeer slegs 23 persent van die arbeidsmag. 'n Groot gedeelte van die bevolking is dus afhanklik van die deursyferingseffekte van die moderne sektor (Thorp en Bertram 1978 : 296). Die inkomeverdeling wat wel plaasgevind het, het slegs die boonste 25 persent van die bevolking, wat reeds in die moderne sektor opgeneem was, bereik.

Ook Jamaika en Maleisië het met 'n skewe inkomeverdeling te kampe. In Jamaika het die mynbousektor plaaslike konstruksie en dienste gestimuleer en die plaaslike mark uitgebrei, maar die direkte voordele is baie ongelyk verdeel

(Thoburn 1977 : 74). Jamaika se swak ekonomiese prestasie in die sewentiger- en tagtigerjare het werkloosheid laat toeneem, wat armoede en ongelykhede in inkomeverdeling vergroot het. Die owerheid het in die begin sewentigerjare 'n ekspansionistiese ekonomiese beleid en openbarewerkeprogramme geloods om werkloosheid teen te werk. Dié maatreëls was 'n tyd lank suksesvol, maar teen die einde van die sewentigerjare het werkloosheid tot bo die vlak van die vroeë sewentigerjare gestyg (Doeringer 1988 : 466).

In Maleisië het die owerheid probeer om deur middel van die Tweede Ontwikkelingsplan die ongelyke verdeling van inkome en rykdom van die armste gedeeltes van die bevolking te verbeter. Die groei- en herverdelingsdoelwitte is in die Nuwe Ekonomiese Beleid, wat uit twee dele bestaan het, opgeneem (Thoburn 1977 : 74). Die eerste gedeelte het klem geplaas op die verligting van armoede deur die verhoging van inkomenvlakke en werkgeleenthede vir alle rasse in Maleisië. Die tweede deel het gekonsentreer op die herstrukturering van die gemeenskap om wanbalanse uit die weg te ruim. Die periode 1957 - 1970 is deur groter ongelykheid gekenmerk en die periode 1970 - 1979 deur 'n verbetering in ongelykheid. Dié maatreëls het ongelykheid tussen rasse verbeter, maar ongelykheid binne rasse het onveranderd gebly. Totale ongelykheid was in 1979 net so hoog soos in 1970 (Ikemoto 1985 : 347, 357, 366).

3.4.8 BUITELANDSE HANDELSTRATEGIE

3.4.8.1 OOPHEID VAN DIE EKONOMIE

Mineraalryklande se ekonomieë is oor die algemeen meer oop as die van ander ontwikkelende lande. Dit spruit uit twee faktore voort. Eerstens kan die surplusproduksie van minerale nie binnelands verwerk word nie en tweedens is mineraalryklande afhanklik van die valutaverdienste van mineraaluitvoer vir ekonomiese ontwikkeling (Looney en Knouse 1987 : 57). Dié oopheid stel mineraalryklande aan eksterne skokke bloot en maak die ekonomie meer gevoelig vir internasionale ekonomiese toestande.

Tabel 8 toon dat Maleisië, Jamaika en Tunisië, in vergelyking met die ander mineraalryklande, die oopste ekonomieë het, hoewel die ander lande met die uitsondering van Peru, ook relatief oop ekonomieë het. Mediaanwaardes toon dat die nie-olielande meer oop is as die olielande. Gedurende 1987 - 1990 was die mediaanwaarde vir die nie-olielande 0,47 in vergelyking met die 0,32 van die olielande, wat beteken dat die buitelandse sektor gedurende 1987 - 1990 15

persentasiepunte meer van die ekonomiese aktiwiteit in die nie-olielande gegenereer het.

TABEL 8: OOPHEID VAN DIE EKONOMIE IN MINERAALRYKLANDE

LAND	UITVOER ¹ + INVOER / BRUTO BINNELANDSE PRODUK 1987-1990 ²
<u>Olieproduserend</u>	
Algerië	0.25
Mexiko	0.24
Tunisië	0.61
Venezuela	0.39
<u>Nie-olieproduserend</u>	
Bolivië	0.30
Chili	0.48
Jamaika	0.65
Maleisië	0.97
Marokko	0.42
Peru	0.15
Zimbabwe	0.46
SUID-AFRIKA	0.47

1 - Goedere-uitvoer

2 - Gemiddeld vir periode

Bronne: World Bank, *World Development Report*, 1989, 1990, 1991(a), 1992

3.4.8.2 HANDELSBELEID

Mineraalryklande se handelstrategie en die mate van uitvoerdiversifikasie is 'n baie belangrike aspek van dié lande se ontwikkeling, indien nie die belangrikste nie. Die meeste mineraalryklande het invoervervangende nywerheidstrategieë gevolg wat tot die totstandkoming van ondoeltreffende kapitaalintensiewe nywerhede gelei het. Die invoervervangende beleid het teen die landbou en uitvoerproduksie gediskrimineer en sodoende die vooruitgang van dié aktiwiteite gestrem (Lewis 1980). Uitvoerders is meesal deur middel van uitvoerinsentiewe vir die verhoogde kostes wat met invoervervanging gepaard gegaan het, vergoed, maar dit was nie genoeg om hulle te oorreed om vir die buitelandse mark te produseer nie. Die sydigheid teen uitvoer is nooit ten volle uit die weg geruim sodat doelgerigte en

aggressiewe uitvoergroei kon plaasvind nie. Dit is een van die hoofredes vir mineraalryklende se swak uitvoerdiversifikasierekord. In die begin van die sewentigerjare het mineraalryklende, soos die meeste middelinkome-lande, besef dat invoervervanging nie die gewenste resultate lewer nie en na uitvoergeoriënteerde ontwikkeling oorgeskakel.

TABEL 9: PERSENTASIEVERDELING VAN GOEDERE-INVVOER IN MINERAALRYKLANDE

LAND	VOEDSEL		OLIE		ANDER PRIMÊRE PRODUKTE		MASJINERIE EN VERVOER-TOERUSTING		ANDER VERVAARDIGDE PRODUKTE	
	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹	1960	1987-1990 ¹
<u>Olieproduserend</u>										
Algerië	26	28	4	2	2	5	14	28	54	35
Mexiko	4	15	2	3	10	8	52	38	32	37
Tunisië	20	14	9	9	4	11	23	24	44	42
Venezuela	18	12	1	1	10	6	36	43	35	38
<u>Nie-olieproduserend</u>										
Bolivië ²	19	15	1	2	3	3	34	45	42	36
Chili ²	20	6	6	10	10	4	35	43	30	38
Jamaika	22	17	8	14	9	4	24	21	37	44
Maleisië	29	12	16	6	13	5	14	47	28	31
Marokko	27	13	8	15	7	14	19	26	39	32
Peru	16	23	5	4	5	4	37	35	37	34
Zimbabwe ²	7	6	0	8	4	4	41	41	47	42
SUID-AFRIKA	6	4	7	1	9	4	37	46	41	46

1 - Gemiddeld vir periode; syfers tel nie altyd na 100 op nie

2 - Syfer is vir 1965

Bronne: World Bank, *World Development Report*, 1980, 1989, 1990, 1991(a), 1992

Die valuta wat deur mineraaluitvoer verdien word, maak dit vir mineraalryklende moontlik om vir langer periodes invoervervangende strategieë te volg en die oorskakeling na uitvoergeoriënteerde ontwikkeling langer uit te stel. Chenery (1960) het in sy navorsing oor die ontwikkelingspatrone van lande gevind dat lande wat ryk is aan natuurlike hulpbronne die hoë uitvoer van primêre kommoditeite gebruik om masjinerie, vervoertoerusting en chemikalieë in te voer. Die stelling word bevestig deur die struktuur van die mineraalryklende se goedere-invoer wat in tabel 9 uiteengesit word. Dit toon duidelik dat masjinerie en vervoertoerusting en ander vervaardigde produkte by verre die grootste gedeelte van beide olie- en nie-olielande se goedere-invoer beslaan. In die periode 1987 - 1990 het die kategorieë

saam onderskeidelik 71 en 74 persent van die olie- en nie-olie mineraalryklende se invoer uitgemaak.

In tabel 10 verskuif die klem na die struktuur van goedere-uitvoer en die mate van uitvoerdiversifikasie wat die geselekteerde mineraalryklende bereik het. Hoewel absolute gevolgtrekkings nie moontlik is nie, kan die volgende afleidings omtrent tabel 10 gemaak word. Die uitvoerstruktuur van die olie- en nie-olielande toon dat mineraalryklende beperkte uitvoerdiversifikasie bereik het en steeds grootliks op mineraal- en ander primêre uitvoer steun. Gedurende die periode 1987 - 1990 was die olie-mineraalryklende steeds vir gemiddeld 72 persent van primêre uitvoer afhanklik, en die nie-olielande vir 49 persent. Tabel 10 toon dat die olie- en nie-olielande onderskeidelik vir 24 en 50 persent van hulle uitvoerverdienste van mineraaluitvoer afhanklik was. Gedurende 1987 - 1990 het die afhanklikheid van die nie-olielande na 22 verminder, terwyl dié van die olielande, as gevolg van olieprysstygings, na 66 persent toegeneem het.

TABEL 10: PERSENTASIEVERDELING VAN GOEDERE-UITVOER IN MINERAALRYKLANDE

LAND	OLIE, METALE EN MINERALE		ANDER PRIMÊRE PRODUKTE		MASJINERIE EN VERVOER- TOERUSTING		ANDER VERVAARDIGDE PRODUKTE		TEKSTIELE EN KLERASIE ¹	
	1960	1987-1990 ²	1960	1987-1990 ²	1960	1987-1990 ²	1960	1987-1990 ²	1960	1987-1990 ²
<u>Olieproduserend</u>										
Algerië	12	97	81	0	1	1	6	2	0	0
Mexiko	24	42	64	11	1	28	7	20	4	2
Tunisië	24	22	66	13	1	7	8	59	1	31
Venezuela	74	90	26	1	0	2	-	7	0	0 ³
<u>Nie-olieproduserend</u>										
Bolivië ⁴	92	83	3	14	0	1	4	3	-	1
Chili	92	63	4	27	0	2	4	9	0	1
Jamaika	50	15	45	25	0	2	3	59	2	13 ³
Maleisië	20	20	74	37	-	27	6	17	-	4
Marokko	38	22	54	30	1	3	6	45	1	19
Peru	49	60	50	22	0	2	1	16	0	8 ³
Zimbabwe ⁵	71	16	25	43	-	2	3	39	1	3 ⁶
SUID-AFRIKA	29	21	42	13	4	3	23	64	2	2 ³

1 - Tekstiele en Klerasie is 'n subgroep van die onderafdeling Ander Vervaadigde Produkte

2 - Gemiddeld vir periode; syfers tel nie altyd na 100 op nie

3 - Syfer is vir 1990

4 - Alle syfers is vir 1965

5 - Alle syfers is vir 1989

6 - Syfer is vir 1989

Bronne: World Bank, *World Development Report*, 1980, 1989, 1990, 1991(a), 1992

Mediaanwaardes toon verder dat beide die olie- en nie-olielande min vordering met diversifikasie na masjinerie en vervoertoerusting gemaak het. Mexiko en Maleisië is die enigste twee lande wat by die studie ingesluit is waar dié kategorieë gedurende 1987 - 1990 'n betekenisvolle deel van uitvoer uitgemaak het. In die kategorie ander vervaardigde produkte, daarenteen, het verskeie mineraalryklande betekenisvolle uitvoergroei behaal. Dit sluit Tunisië, 'n olieland, en die nie-olielande Jamaika, Marokko en Zimbabwe in. 'n Ontleding van die uitvoerstruktuur van die olie- en nie-olielande toon dat die nie-olielande tot 'n groter mate daarin geslaag het om die afhanklikheid van mineraaluitvoer te verminder. Dié lande het ook groter diversifikasie na ander vervaardigde produkte bereik.

Indien die handelstrategieë van die geselekteerde mineraalryklande bestudeer word, blyk dit dat die meeste van die geselekteerde lande invoervervangende handelstrategieë gevolg het en eers in die sewentigerjare na uitvoergeoriënteerde strategieë oorgeskakel het. Peru is die enigste van die geselekteerde lande wat tot die middel sewentigerjare 'n uitvoergerigte strategie gevolg het en daarna na invoervervanging oorgeskakel het (Thorp en Bertram 1978).

Invoervervanging was 'n integrale deel van die Mexikaanse ekonomie. Beskermingsmaatreëls het teen primêre en vervaardigde uitvoer gediskrimineer en daar was bykans geen insentiewe vir uitvoer nie. Dié toestand het in die vyftiger- en sestigjare, en 'n groot deel van die sewentigerjare voortgeduur (Balassa 1983 : 800-802). Teen die middel sewentigerjare het die krisis waardeur die Mexikaanse ekonomie gegaan het, die owerheid gedwing om na uitvoergeoriënteerde ontwikkeling oor te skakel.

Die Mexikaanse owerheid het besluit om voortaan arbeidsintensiewe grensnywerhede te bevorder deur vryhandelzones op die grens tussen Mexiko en die VSA te vestig. Uitvoer is onder andere deur subsidies en insentiewe, die ontwikkeling van 'n inligtings- en handelsnetwerk en die opleiding van bestuurslui aangemoedig en het gedurende 1965 - 1980 en 1980 - 1990 jaarliks met gemiddeld 7.7 en 3.4 persent toegeneem (Szekely 1989 : 1777-1778). Tabel 10 toon dat Mexiko betekenisvolle diversifikasie na masjinerie en vervoertoerusting en ander vervaardigde produkte bereik het. Die bydrae van masjinerie en vervoertoerusting het tot gemiddeld 28 persent gedurende 1987 - 1990 gestyg en die van ander vervaardigde produkte tot 20 persent.

Ook in Tunisië het die insentiewe wat die owerheid vir uitvoerdiversifikasie beskikbaar gestel het, tot die verhoging in die uitvoeraandeel van ander vervaardigde produkte en masjinerie en vervoertoerusting gelei (*Finance and*

Development Junie 1983 : 12). Die aandeel van die sektore het onderskeidelik van 8 tot 59 en van 1 tot 7 persent gestyg, veral danksy die uitbreiding van die chemiese, elektriese en tekstielnywerheid (IMF 1977 : 286).

Chili het soos Mexiko 'n invoervervangende nywerheidstrategie gevolg en ook in dié land het die hoë vlak van beskerming teen die primêre sektore en die verwerking van plaaslike produkte vir uitvoer gediskrimineer. In 1985 het die owerheid 'n intensiewe uitvoergerigte ontwikkelingsstrategie geloods; invoertariewe is van 30 na 20 persent verlaag en uitvoerinsentiewe is betekenisvol verhoog. Moran (1989 : 498) het bereken dat goedere-uitvoer gedurende 1984 - 1987 teen 7.9 persent per jaar toegeneem het en vervaardigde uitvoer teen 15 persent per jaar. Indien die verandering in die struktuur van Chili se goedere-uitvoer (tabel 10) van 1960 tot 1987 - 1990 bestudeer word, blyk dit dat Chili, anders as Mexiko, nie werklik betekenisvolle uitvoerdiversifikasie bereik het nie. Hoewel olie, metale en minerale en ander primêre produkte gedurende 1987 - 1990 gemiddeld 29 persentasiepunte minder as in 1960 tot totale goedere-uitvoer bygedra het, het dit steeds gemiddeld 63 persent beloop.

In teenstelling met Mexiko, Tunisië en Chili en die meeste van die ander geselekteerde mineraalryklande het Peru in die sewentigerjare na 'n inwaartsgerigte handelstrategie oorgeskakel. Gedurende 1965 - 1980 het Peru se uitvoer jaarliks teen 'n gemiddelde koers van 2.3 persent toegeneem, maar in die periode 1980 - 1987 met 0.8 persent gedaal. Ekonomiese groei het dienooreenkomstig van 3.9 persent in die eerste periode na 1.2 persent in die tweede periode gedaal. Die verswakking in ekonomiese groei is deur eksterne skokke, 'n verswakking in die ruilvoet, stygende buitelandse skuld en 'n daling in kapitaalsvloei versterk (McCarthy 1989(c) : 55). Tydens die periode van uitvoergeoriënteerde ontwikkeling het wetgewing die olie- en mynboubedrywe gesteun, terwyl die vervaardigingsektor geen beskerming geniet het nie (Thorp en Bertram 1978 : 205). Peru se vervaardigingsektor het egter nie tot stilstand gekom nie. Die eerste tekens van die oorsakeling van uitvoergerigte na invoervervangende groei was teen die einde van die vyftigerjare sigbaar, maar eers in die sewentigerjare is begin om invoervervanging te steun. Invoervervanging het by papier, sement, bande en tekstiele begin en is later na duursame verbruiksgoedere en farmaseutiese produkte uitgebrei (Thorp en Bertram 1978 : 264).

Tabel 9 toon dat Peru se invoer van masjinerie en vervoertoerusting gedurende die periode van 1960 tot 1987 - 1990 van 37 na 46 persent gestyg het en die invoer van ander vervaardigde produkte van 41 na 46 persent. Dit wil dus voorkom asof

invoervervanging nie 'n betekenisvolle bydrae tot die verlaging in invoer gelewer het nie.

In die voorafgaande bespreking is daarop gewys dat Peru 'n invoervervangende handelstrategie gevolg het, maar dit het invoer nie betekenisvol verlaag nie. Mexiko, Chili en Tunisië daarenteen, het uitvoergeoriënteerde strategieë gevolg, maar slegs in Mexiko het dit vervaardigde uitvoer betekenisvol verhoog. Maleisië is egter die mineraalrykland wat die mees betekenisvolle uitvoerdiversifikasie bereik het. Desnieteenstaande, het die land ook eers 'n invoervervangende strategie gevolg. Die 1966 - 1970 Vyfjaarplan het die behoefte aan industrialisasie beklemtoon. Die swak vooruitsigte vir uitvoergroei het die Maleisiese owerheid laat besluit dat ekonomiese groei van 'n invoervervangende aard moet wees (Thoburn 1977 : 74). Gedurende die sewentigerjare het die owerheid die gevaar van die afhanklikheid van primêre uitvoer besef, en na 'n uitvoergeoriënteerde nywerheidstrategie oorgeskakel. Die owerheid het 'n diversifikasiestrategie geloods wat die ontwikkeling van die vervaardigingsektor beklemtoon het (Fong en Lim 1984 : 396). Dit het onder andere gestalte gevind in die vestiging van vryhandelsones. Dié sones was suksesvol in die opsig dat buitelandse investering wel vir die uitvoermark gemobiliseer is, maar onsuksesvol in die opsig dat plaaslike vervaardigers nie die uitvoermark betree het nie (Hirata 1988 : 434).

Rubber en tin het met onafhanklikheid in 1957 85 persent van Maleisië se valuta verdien. Dit het die owerheid genoodsaak om reeds in die sestigjare insentiewe vir diversifikasie na vervaardigde produkte in te stel. Gedurende 1961 - 1964 is omvattende diversifikasie bereik. Rubber en tin was steeds die belangrikste uitvoerprodukte, maar hulle aandeel in uitvoerverdienste het tot 45 persent gedaal (Thoburn 1977 : 74). Die aandeel van rubber en tin het ná die oorskakeling na uitvoergerigte groei, verder afgeneem, terwyl die aandeel van ru-olie en vervaardigde produkte toegeneem het. Die uitvoergeoriënteerde nywerheidstrategie het verder uitvoergroei in elektroniese masjinerie, houtprodukte en chemiese en petroleumprodukte tot gevolg gehad (Fong en Lim 1984 : 397). Dié strategieë was grootliks daarvoor verantwoordelik dat masjinerie en vervoertoerusting en ander vervaardigde produkte gedurende 1987 - 1990 onderskeidelik 27 en 17 persent van die land se uitvoerinkome bedra het.

3.4.8.3 WISSELKOERSBELEID

Die wisselkoers is waarskynlik die belangrikste beleidsveranderlike in die oorskakeling na 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie in mineraalryklende. 'n

Oor- of ondergewaardeerde wisselkoers het prysverwringings tot gevolg wat die optimale allokasie van hulpbronne verhoed. Dit het 'n nadelige invloed op uitvoer en gevolglik op ekonomiese groei en ontwikkeling (Kayizzi-Mugerwa 1991 : 852).

In die bespreking van die wisselkoersregime (afdeling 2.5) is aangedui dat die wisselkoers in mineraalryklande neig om oorgewaardeer te wees, met die gevolg dat nie-mineraaluitvoer benadeel word. Dit bied geen insentiewe aan die niemynbousektore om vir die buitelandse mark te produseer nie, en verhoed sodoende betekenisvolle uitvoerdiversifikasie (Auty en Warhurst 1993 : 14, 22). Die bestudering van die wisselkoersregimes van die geselekteerde mineraalryklande het dit bevestig. Chili, Mexiko, Peru, Jamaika en in 'n mindere mate Maleisië het onder andere met 'n oorgewaardeerde wisselkoers te kampe gehad.

Die oorgewaardeerde vlak van die wisselkoers in die lande kan nie altyd aan die Hollandse siekte toegeskryf word nie. Dit is soms die uitvloeisel van dié lande se inwaartsgerigte handelsbeleid. Byvoorbeeld, in Chili was die owerheid in die middel sewentigerjare, nadat die land na 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie oorgeskakel het, genoodsaak om die land se wisselkoers te depresieer, omdat dit teen vervaardigde uitvoer gediskrimineer het (Balassa 1989 : 17). Die stap het tot 'n vinnige uitbreiding in uitvoer, veral vervaardigde uitvoer aanleiding gegee. Gedurende 1984 - 1987 het die uitvoervolume teen 7.9 persent per jaar gegroei, met vervaardigde uitvoer wat teen 15 persent per jaar toegeneem het (Moran 1989 : 498).

Ook in Mexiko het die oorgewaardeerde wisselkoers teen vervaardigde uitvoer gediskrimineer. Balassa (1983 : 796-809) het gevind dat die Mexikaanse owerheid deurentyd die wisselkoers as beleidsinstrument gebruik het om eers invoervervanging en later uitvoerbevordering aan te moedig. Balassa het aangetoon dat vervaardigde uitvoer ook in die land positief gereageer het op 'n depresiasie van die wisselkoers.

Maleisië het oor die algemeen 'n mededingende wisselkoers gehad, wat een van die hoofredes vir buitelandse kapitaalinvloei na uitvoergeoriënteerde sektore, byvoorbeeld die elektriese, elektroniese, chemiese en petroleumbedryf was. In die tagtigerjare is die reële effektiewe wisselkoers toegelaat om te appresieer, met die gevolg dat die mededingendheid van die vervaardigingsektore benadeel is. Dit het negatief op uitvoer ingewerk en die owerheid genoodsaak om die Maleisiese ringgit gedurende 1985 - 1988 met 34 persent in reële effektiewe terme, te depresieer (IMF 1991 : 258, 260). Dit het die land se vervaardigde uitvoer meer mededingend gemaak wat tot 'n verhoging in uitvoer aanleiding gegee het (The Economic

owerheid daarteen moet waak om die reële effektiewe wisselkoers verder te depresseer, omdat dit, gegewe die land se oop ekonomie (tabel 8), na plaaslike pryse sal deurwerk en 'n daling in die reële wisselkoers sal verhoed (The Economic Intelligence Unit 1991(c) : 7).

Dit blyk uit bogenoemde bespreking dat die wisselkoers 'n baie belangrike instrument vir die verhoging van vervaardigde uitvoer in mineraalryklande is. Die owerhede van die lande moet teen 'n oorgewaardeerde wisselkoers waak, hetsy as gevolg van 'n styging in mineraalpryse of as gevolg van doelbewuste owerheidsbeleid.

3.5 GEVOLGTREKKING

In hoofstuk 2 is aangetoon dat mineraalryklande in vele opsigte van ander ontwikkelende lande verskil. Mineraalrykdom het dié lande met unieke strukturele kenmerke gelaat wat ekonomiese groei en ontwikkeling op sekere terreine bevoordeel, en op ander terreine benadeel het.

Gegewe die belangrikheid van die mynbousektor in dié lande se ekonomieë het die ontginning, verwerking en veredeling van minerale 'n betekenisvolle invloed op die ekonomiese ontwikkeling van dié lande uitgeoefen. Die ekonomiese groei van die lande is gevolglik nou aan die prestasie van die mynbousektor verbind. Dit vind veral gestalte in die afhanklikheid van die lande van die uitvoerverdienste van die mynbousektor.

In die bespreking van die ekonomiese groei en ontwikkeling van die geselekteerde mineraalryklande is aangetoon dat dié lande die strukturele kenmerke, wat in hoofstuk 2 geïdentifiseer is, geopenbaar het. Soos in hoofstuk 2 geargumenteer is, behoort mineraalryklande nie soos ander ontwikkelende lande die probleem van 'n tekort aan buitelandse valuta en staatsinkome te hê nie. Die saldo op die lopende rekening en tekort/surplus van staatsinkome van die geselekteerde mineraalryklande toon egter die teenoorgestelde. In die meeste mineraalryklande bestaan daar meesal 'n tekort op die lopende rekening van die betalingsbalans en in die meeste lande, met die uitsondering van Venezuela, oorskry owerheidsbesteding elke jaar owerheidsinkome. Mineraalryklande het dus nie soos wat verwag is, daarin geslaag om die tekort aan ontwikkelingskapitaal uit die weg te ruim nie.

Die toepassing van kapitaalintensiewe produksietegnieke beteken dat slegs 'n beperkte gedeelte van die arbeidsmag in die moderne sektor van die ekonomie geabsorbeer word en die beperkte arbeid ontvang hoë lone. In afdeling 3.4.4 is aangetoon dat hoewel die mynbousektor 'n groot gedeelte van plaaslike produksie uitmaak, die sektor 'n beperkte gedeelte van die arbeidsmag absorbeer. Dit gee aanleiding tot hoë werkloosheid en 'n skewe verdeling van inkome. Nie-amptelike beramings toon dat die werkloosheidkoers in sommige mineraalryklande so hoog as 30 persent is (tabel 6), terwyl tabel 7 die skewe verdeling van inkome illustreer.

Dit lei tot die totstandkoming van 'n tegnologiese en loondualisme tussen die moderne en die tradisionele sektore. Dit is die taak van die owerheid om die mynbousektor in die plaaslike ekonomie te integreer en om 'n standhoudende ekonomie daar te stel. In beide opsigte speel die bestedings- en investeringsprioriteite van die owerheid 'n sentrale rol. Die owerheid moet die valuta- en fiskale inkome van die mynbousektor op so 'n wyse na die tradisionele sektor kanaliseer dat die mynbousektor in die plaaslike ekonomie geïntegreer word en 'n standhoudende ekonomie daar gestel word. Die mineraalryklande wat daarin geslaag het om die mineraalsektor in die plaaslike ekonomie te integreer, het die hoogste ekonomiese groei behaal. In afdeling 3.4.5 is aangetoon dat Maleisië, wat daarin geslaag het om die tinsektor in die plaaslike ekonomie te integreer, hoë ekonomiese groei behaal het, terwyl Jamaika wat nie daarin kon slaag om betekenisvolle skakelings tussen die bauxietnywerheid en die res van die ekonomie te vestig nie, lae ekonomiese groei behaal het.

Uit die bestudering van die mineraalryklande blyk dit dat die meeste van die geselekteerde mineraalryklande nie daarin geslaag het om 'n onafhanklike en groeiende ekonomie daar te stel nie. In die meeste van die lande is ekonomiese prestasie steeds aan die prestasie van die mynbousektor gekoppel en gee 'n verlangsamings in die uitset van die mynbousektor aanleiding tot 'n verlangsamings in binnelandse uitset. Dit kan hoofsaaklik toegeskryf word aan die feit dat die lande nie daarin geslaag het om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie te bereik nie.

HOOFSTUK 4

SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE GROEI EN ONTWIKKELING SEDERT DIE
TWEDE WÊRELDOORLOG

4.1 INLEIDING

Hoewel die belangrikheid van die mynbousektor gedurende die afgelope drie dekades afgeneem het, speel goud en ander minerale steeds 'n belangrike rol in Suid-Afrika se ekonomie. Dié stelling word deur tabel 11, 12 en 13 en die daaropvolgende grafiese voorstellings geïllustreer. Die mynbousektor het in 1992 9.6 persent in nominale terme bedra tot die land se BBP bygedra - die laagste vlak sedert 1971 (tabel 11). Die mynbousektor het gedurende 1960 - 1992 gemiddeld 12.8 persent van die bruto binnelandse produk gegenereer en mineraaluitvoer was gedurende dieselfde periode vir gemiddeld 56.6 persent van Suid-Afrika se goedere-uitvoer verantwoordelik. Goud se bydrae was gemiddeld 38.7 persent (tabel 12). Die invloed van skerp veranderinge in die goudprys op die mynbousektor en die ekonomie blyk uit die styging in die bydrae van die mynbousektor tot die BBP en mineraaluitvoer se bydrae tot goedere-uitvoer in 1974 en veral 1980. Die bydrae van die mynbousektor tot bruto binnelandse vaste investering (BBVI) word in tabel 13 saamgevat. Dit toon dat die mynbousektor se bydrae sedert die sestigjare 'n stygende tendens getoon het, veral sedert die middel tagtigerjare.

In dié hoofstuk word Suid-Afrika se ekonomiese groei en ontwikkeling teen die agtergrond van hoofstuk 2 en 3 bestudeer. Die doel is om vas te stel in watter mate Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling die strukturele kenmerke, wat in hoofstuk 2 geïdentifiseer is, geopenbaar het, en in watter mate die land se ontwikkeling van die ander 11 mineraalryklande wat in hoofstuk 3 bespreek is, afwyk en in watter mate dit ooreenstem.

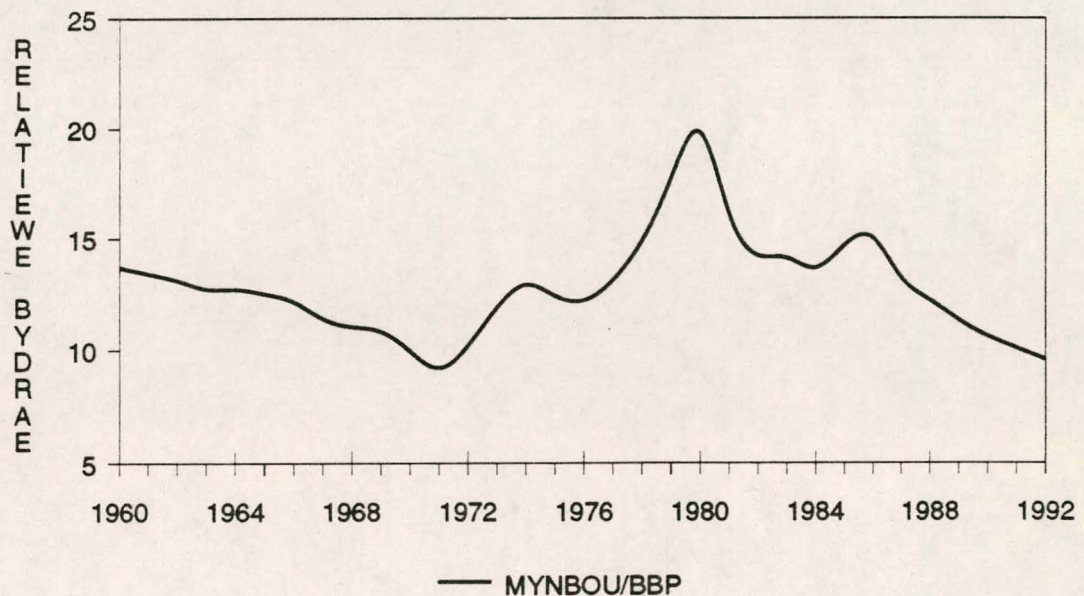
TABEL 11: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK TEEN HEERSENDE PRYSE

JAAR	BRUTO BINNELANDSE PRODUK	DIE BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT BBP	RELATIEWE BYDRAE
	R' Miljoen	R' Miljoen	%
1960	4 983	684	13.7
1965	7 540	944	12.5
1970	12 037	1 207	10.0
1975	25 864	3 182	12.3
1980	59 165	12 742	21.5
1985	112 448	16 671	14.8
1990	237 008	25 079	10.6
1992	295 614	28 410	9.6

Nota: Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel I)

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

FIG.1 - BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK

BRON: TABEL I (BYLAE)

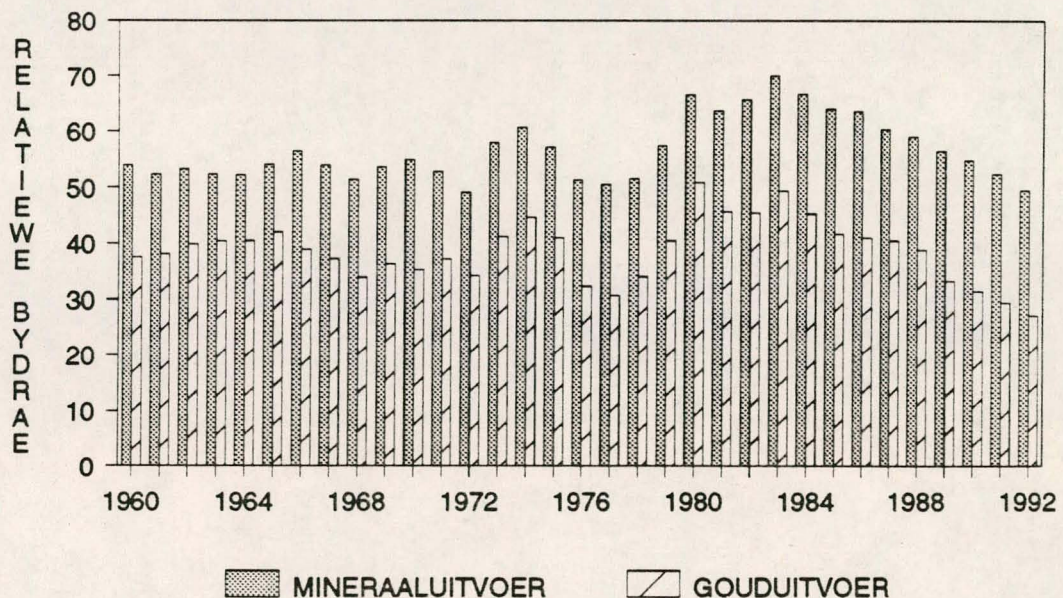
TABEL 12: BYDRAE VAN MINERAALUITVOER EN GOUDUITVOER TOT SUID-AFRIKA SE TOTALE GOEDERE-UITVOER

JAAR	GOEDERE-UITVOER R'000	MINERAAL-UITVOER R'000	RELATIEWE AANDEEL MINERAALUITVOER %	RELATIEWE AANDEEL GOUDUITVOER %
1960	1 409 000	759 334	53.9	37.6
1965	1 839 000	993 750	54.0	42.1
1970	2 374 000	1 299 700	54.8	35.3
1975	6 201 000	3 539 893	57.1	41.0
1980	19 958 000	13 291 358	66.6	50.8
1985	36 776 000	23 511 587	63.9	41.7
1990	60 455 000	33 068 937	54.7	31.5
1992	67 004 000	33 135 053	49.5	27.2

Notas: Mineraaluitvoer en goedere-uitvoer sluit die RSA en die TBVC-state in
 Mineraaluitvoer en goedere-uitvoer sluit gouduitvoer in
 Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel II)

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes
 Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

FIG.2 - BYDRAE VAN MINERAAL- EN GOUDUITVOER TOT SUID-AFRIKA SE TOTALE GOEDERE-UITVOER

BRON: TABEL II (BYLAE)

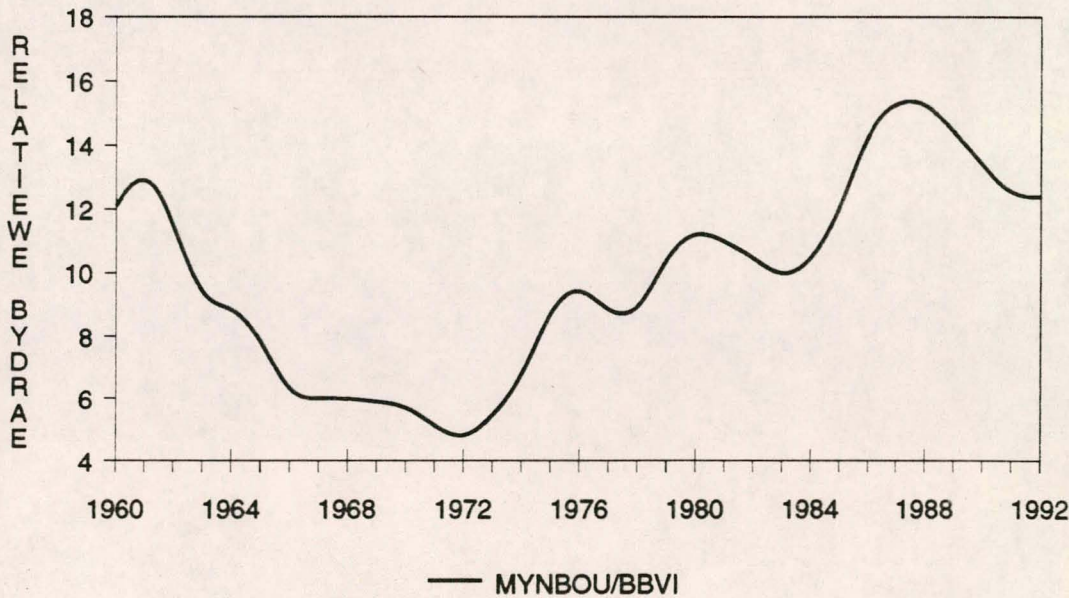
TABEL 13: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT BRUTO BINNELANDSE VASTE
INVESTERING IN SUID-AFRIKA

JAAR	TOTALE BRUTO BINNELANDSE INVESTERING ¹ R' Miljoen	BBVI IN DIE MYNBOUSEKTOR ¹ R' Miljoen	RELATIEWE BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR %
1960	1 024	124	12.1
1965	1 901	153	8.0
1970	3 085	180	5.8
1975	7 846	703	9.0
1980	16 040	1 822	11.4
1985	28 715	3 403	11.9
1990	52 957	7 088	13.4
1992	52 060	6 473	12.4

1 - Teen heersende pryse
Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel III)

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

FIG.3 - BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT
SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE
VASTE INVESTERING

BRON: TABEL III (BYLAE)

4.2 EKONOMIESE GROEI

In dié afdeling word Suid-Afrika se ekonomiese groei gedurende die afgelope drie dekades in verband gebring met die groeiprestasies van die geselekteerde mineraalryklande wat in afdeling 3.3 behandel is. Volgens die berekeninge van die Wêreldbank, wat in hoofstuk 3 as basis vir die vergelyking van die prestasie van die mineraalryklande gebruik is, het Suid-Afrika se reële BBP gedurende 1960 - 1970, 1970 - 1980 en 1980 - 1990 onderskeidelik teen gemiddeld 6.3, 3.6 en 1.3 persent per jaar gegroei. Dit vergelyk relatief goed met dié van die nie-olie mineraalryklande, maar het gedurende elke dekade verswak. In die periode 1960 - 1970 was Suid-Afrika se groei 6.3 persent teenoor die mediaan van 4.7 persent, gedurende 1970 - 1980 was Suid-Afrika se groei net 0.6 persentasiepunte hoër as die mediaan van die nie-olielande en gedurende die periode 1980 - 1990 was Suid-Afrika se groei 1.6 persentasiepunte swakker as die mediaan. Dit blyk dat Suid-Afrika se ekonomiese groei aanvanklik goed met dié van die ander mineraalryklande vergelyk het, maar Suid-Afrika het toenemend by die lande agter geraak, veral by Maleisië.

Die hoë ekonomiese groei van die Maleisiese ekonomie kan grootliks aan die land se hoë graad van uitvoerdiversifikasie toegeskryf word. In Suid-Afrika en die ander mineraalryklande wat nog grootliks van die valutaverdienste van mineraaluitvoer afhanklik is, is ekonomiese groei afhanklik van wêreldgroei. 'n Styging in die ekonomiese groei van die nywerheidslande lei met 'n sloeringsperiode tot hoër ekonomiese groei in Suid-Afrika (kyk figuur 5). Die rede vir die korrelasie is die verband wat daar tussen wêreldgroei en die vraag na minerale bestaan. Hoër ekonomiese groei in die nywerheidslande lei tot 'n groter vraag na minerale. Suid-Afrika se mineraaluitvoer en valutaverdienste neem toe en dit het 'n positiewe effek op ekonomiese groei.

TABEL 14: SUID-AFRIKA SE GEMIDDELDE JAARLIKSE EKONOMIESE GROEI, 1960 - 1990 (KONSTANTE 1990 PRYSE) %

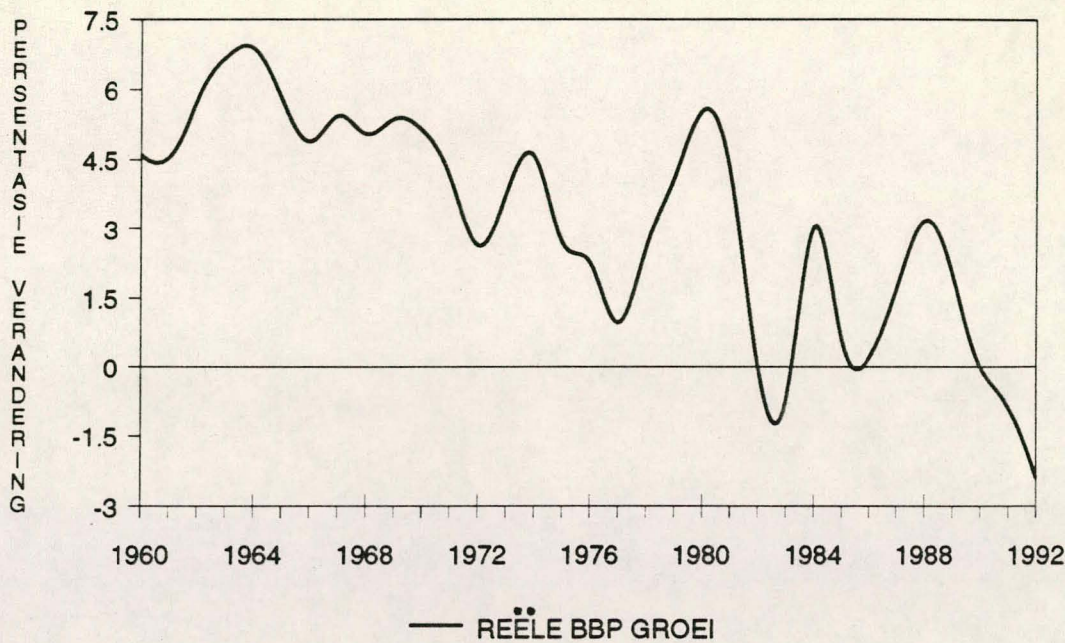
JAAR	
1960-70	5.5
1970-75	3.5
1975-80	3.1
1980-90	1.4

Notas: Saamgestelde groeikoerse vir subperiodes bereken
Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel IV)

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

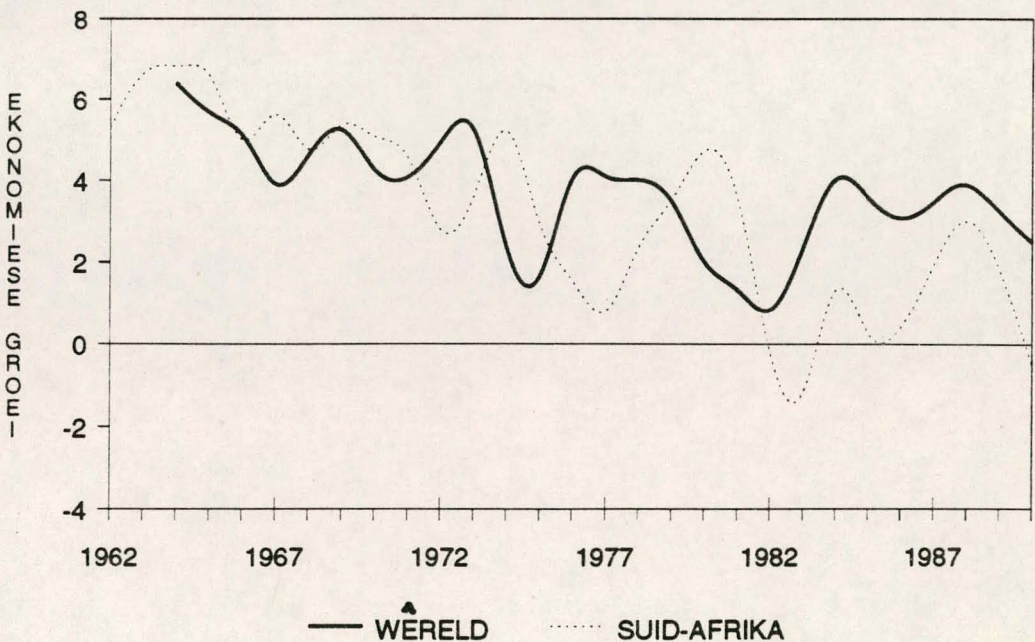

FIG.4 - SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE GROEI

BRON: TABEL IV (BYLAE)

FIG.5 - VERBAND TUSSEN SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE GROEI EN WÊRELDGROEI

BRON: IMF, 1992(a)

Ten einde die verband te ondersoek, word Moll (1989) se navorsing gebruik. Hy het na-oorlogse wêreldgroeï in twee periodes verdeel. Die eerste periode strek van die Tweede Wêreldoorlog tot die begin-sewentigerjare en die tweede periode van die middel-sewentigerjare tot op hede. Gedurende die eerste periode het wêreldgroeï rekordvlakke bereik en internasionale handel het skerp toegeneem. Suid-Afrika het gevolglik hoë ekonomiese groei ervaar. Gedurende die tweede periode het die oliekrisis van 1973 die relatief stabiele internasionale ekonomiese omgewing beëindig. Die styging in die olieprys het wêreldwyd tot hoë inflasiekoerse, negatiewe reële rentekoerse, wisselkoersfluktuasies en tot onstabiele ekonomiese toestande gelei. In dié periode het Suid-Afrika se ekonomiese groei 'n dalende tendens getoon wat slegs deur die styging in edelmetaalpryse en gevolglike goudbonanza in 1973 - 1974 en 1979 - 1980 verlig is (Moll 1989 : 2). Ekonomiese groei het in dié periodes met onderskeidelik 5.4 en 6.1 persent toegeneem.

Suid-Afrika se gemiddelde jaarlikse groei gedurende 1960 - 1990 word in tabel 14 en figuur 4 saamgevat. Dit ondersteun Moll (1990 : 79) se bevinding dat ekonomiese groei in die tagtigerjare laer was as in die vorige dekades en dat dit meer gefluktuëer het. Benewens lae wêreldgroeï was politieke onsekerheid die belangrikste bydraende faktor. Die gebrek aan politieke en ekonomiese stabiliteit het beide binnelandse en buitelandse investering benadeel.

Die afhanklikheid van Suid-Afrika se ekonomiese groei van mineraaluitvoer en wêreldgroeï stem ooreen met die ontwikkelingspatroon van mineraalryklande (hoofstuk 2) en die ervaring van die geselekteerde mineraalryklande (hoofstuk 3). Daar is aangevoer dat dit veral in die olielande is waar die prestasie van die petroleumsektor nou aan die prestasie van die ekonomie verbind is. In die Suid-Afrikaanse geval speel goud só 'n belangrike rol dat die land in die opsig met die olielande vergelykbaar is.

4.3 EKONOMIESE ONTWIKKELING

Voor die ontdekking van goud en diamante in die negentiende eeu was Suid-Afrika hoofsaaklik 'n landbou-ekonomie met beperkte ekonomiese ontwikkeling. Die ontdekking en ontginning van dié minerale het die fundamente vir die ontwikkeling van Suid-Afrika se moderne sektor gelê. Dit het die land se ekonomiese struktuur van 'n landbou-ekonomie na 'n oorwegend mynbou- en nywerheidsekonomie verander en tot die vestiging van 'n spoorwegstelsel, die ontginning van steenkoolneerslae vir die opwekking van elektrisiteit, die totstandkoming van

stedelike konsentrasies, kommersiële landbou en die uitbreiding van die vervaardigingssektor bygedra (Abedian en Standish 1992 : 1).

Soos in die ander 11 mineraalryklende (afdeling 3.4) het die prominente rol van die mynbousektor onder andere gestalte gevind in kapitaalintensiewe produksietegnieke, 'n ongelyke verdeling van inkome, 'n oop ekonomie en uitvoergerigte mynbousektor en 'n konsentrasie van uitvoer in minerale. As gevolg van die feit dat Suid-Afrika se goudneerslae meesal nie van 'n alluviale aard is nie, het dit grootskaalse kapitaalvorming en tegnologiese kundigheid geverg om te ontgin. Dit het Suid-Afrika soos die ander mineraalryklende op 'n groeipad van hoë kapitaalintensiteit geplaas. Die ontwikkeling van die goudmynbedryf het ook 'n patroon van arbeidswerwing en vergoeding gevestig wat 'n betekenisvolle invloed op ekonomiese en sosiale verhoudings uitgeoefen het. Blanke mynwerkers, meesal immigrante, het as gevolg van hoër vaardighede, skaarsheid en politieke mag hoë lone verdien, terwyl swart mynwerkers wat geen skoolopleiding gehad het nie, lae lone verdien het - nagenoeg een-vyfde van die loon van blanke mynwerkers (Bundy 1992 : 30). Die mynbousektor is verder hoofsaaklik van die buitelandse vraag na minerale afhanklik. Dit gee aanleiding tot 'n oop ekonomie waar die vlak van uitvoer en binnelandse ekonomiese groei deur die stand van internasionale ekonomiese aktiwiteit bepaal word (afdeling 4.2). Des te meer omdat mineraaluitvoer 'n groot persentasie van uitvoer uitmaak.

In die volgende afdelings word verskillende aspekte van Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling teen die agtergrond van hoofstukke 2 en 3 bespreek.

4.3.1 ONTWIKKELINGSVLAK EN PER CAPITA INKOME

In dié afdeling (4.3.1) word twee van die kriteria wat in hoofstuk 3 vir ontwikkelingsvlak gestel is, naamlik die BBP per capita en sosiale aanwysers bestudeer. Die aandeel van die vervaardigingssektor in BBP word in afdeling 4.3.3 bespreek.

TABEL 15: SUID-AFRIKA SE GEMIDDELDE JAARLIKSE GROEI IN BBP PER CAPITA

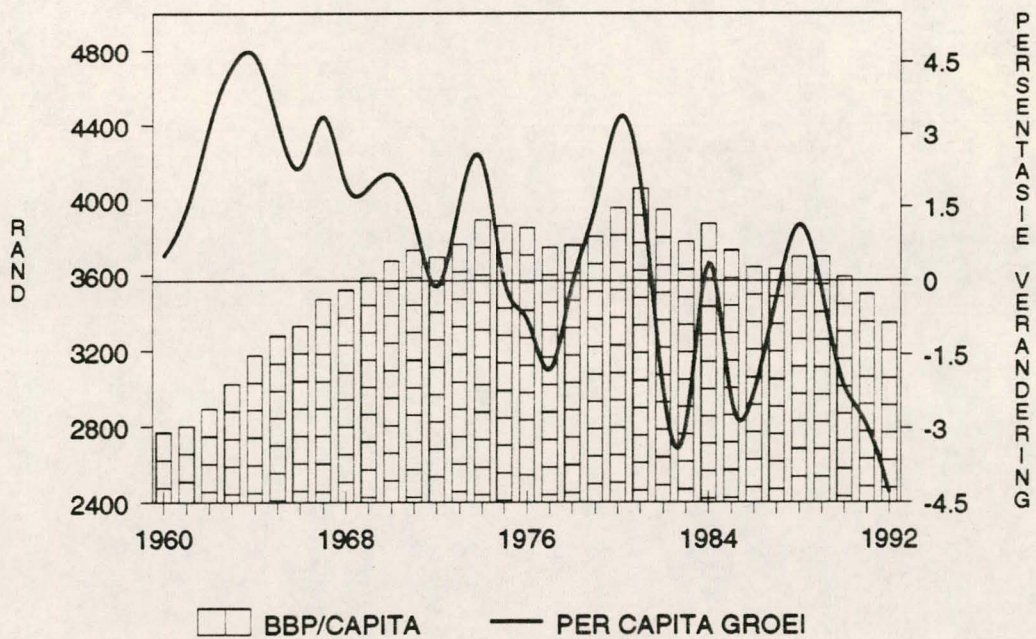
JAAR

1960-70	2.9
1970-75	1.0
1975-80	0.5
1980-90	-1.0

Nota: Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel V)

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

FIG.6 - SUID-AFRIKA SE BBP PER CAPITA EN PER CAPITA GROEI

BRON: TABEL V (BYLAE)

Tabel 15 en figuur 6 vat Suid-Afrika se jaarlikse groei in die BBP per capita vir vyfjaarperiodes gedurende 1960 - 1990 saam. Suid-Afrika se BBP per capita het tot die vroeë sewentigerjare toegeneem, maar daarna 'n dalende tendens getoon. 'n Vergelyking van die land se per capita inkome met dié van die geselekteerde mineraalryklande (tabel 3) toon dat Suid-Afrika se BBP per capita van \$ 950 in 1960, hoër was as die meeste van die olie- en nie-olielande. Slegs Venezuela (\$1800) en Chili (\$1180) het in 1960 'n hoër vlak van BBP per capita gehad. Suid-Afrika se hoë vlak van BBP per capita verbloem egter 'n skewe verdeling van inkome.

Ten opsigte van die sosiale aanwyser, lewensverwagting (tabel 3), stem Suid-Afrika se syfer van 53 ooreen met dié van die olielande en is hoër as dié van die nie-olielande van 48 vir dié spesifieke jaar.

4.3.2 BUITELANDSE VALUTA EN STAATSINKOME

Hoewel Suid-Afrika die enigste van die geselekteerde mineraalryklande is wat sedert 1985 jaarliks 'n surplus op die lopende rekening kon genereer, beteken dit nie dat die land die probleem van 'n tekort aan kapitaal opgelos het nie (IMF 1992(a)). Inteendeel, Suid-Afrika moes sedert die skuldkrisis van Augustus 1985 jaarliks 'n surplus op die lopende rekening van die betalingsbalans genereer om buitelandse skuld te delg.

✓ Wat die tekort/surplus van staatsinkome betref, het Suid-Afrika soos die meeste ander mineraalryklande wat by die studie ingesluit is, die afgelope 30 jaar met 'n tekort aan staatsinkome te kampe gehad (IMF 1992(a)). Suid-Afrika het dus soos die geselekteerde mineraalryklande ook nie daarin geslaag om die probleme van 'n tekort aan buitelandse valuta en owerheidsinkome uit die weg te ruim nie.

4.3.3 EKONOMIESE STRUKTUUR

Afdeling 3.4.3 het die ekonomiese struktuur van die mineraalryklande gedurende die periode 1960 tot 1987 - 1990 ondersoek. Dit het aan die lig gebring dat die relatiewe aandeel van die mynbousektor in die olielande betekenisvol toegeneem het, terwyl die vervaardigingsektor se aandeel weer in die nie-olielande meer betekenisvol toegeneem het. Indien die sektorale verdeling van die Suid-Afrikaanse ekonomie met dié van die geselekteerde mineraalryklande vergelyk word, blyk dit dat Suid-Afrika se ekonomiese struktuur relatief ooreenstem met dié van die nie-

olielande. Die aandeel van die Suid-Afrikaanse landbousektor was in 1960 en gedurende 1987 - 1990 betekenisvol laer as die mediaan vir die nie-olielande, terwyl die aandeel van die mynbou- en vervaardigingsektore in 1960 en gedurende 1987 - 1990 hoër was. Die aandeel van die diensesektor in die Suid-Afrikaanse ekonomie stem ook ooreen met die mediaan van die nie-olielande. 'n Kommerwekkende aspek van die ontleding is dat die bydrae van die Suid-Afrikaanse vervaardigingsektor tot die BBP gedurende die afgelope twee dekades nagenoeg konstant gebly het, terwyl die mediaan van die nie-olielande toegeneem het. Gedurende 1987 - 1990 was die aandeel van Suid-Afrika se vervaardigingsektor slegs 0.5 persent hoër as die mediaan vir die nie-olielande.

TABEL 16: SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK VOLGENS EKONOMIESE BEDRYWIGHEID

SEKTOR	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Landbou	17.8	15.1	12.3	10.2	8.1	8.2	7.1	5.8	5.2
Mynbou	13.3	12.3	13.7	12.5	10.0	12.3	21.5	14.8	10.6
Vervaardiging	18.4	20.4	20.5	23.1	23.2	23.2	21.9	23.1	25.4
Konstruksie	3.1	2.8	3.1	4.0	4.2	5.3	3.6	3.7	3.1
Elektrisiteit, Gas en Water	1.7	2.2	2.5	2.5	2.6	2.4	3.1	4.3	4.5
Dienste	45.8	47.2	47.9	47.8	51.9	48.7	42.7	48.4	51.2

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1992(a)

Tabel 16 gee 'n uiteensetting van die persentasieverdeling van Suid-Afrika se BBP volgens ekonomiese bedrywigheid. Dit toon dat die aandeel van die vervaardigingsektor gedurende die vyftiger- (18.4) en sestigerjare (20.5) tot 23.2 persent in 1970 gestyg het, maar daarna relatief konstant gebly het. In 1990 het dié sektor 25.4 persent tot Suid-Afrika se BBP bygedra, slegs 2.2 persentasiepunte meer as in 1970. Dit toon duidelik dat hoewel die aandeel van die vervaardigingsektor, veral danksy groei in metaalprodukte en ingenieurswerke toegeneem het, die toename nie betekenisvol was nie (Katzen 1990: 930).

Wat die landbou- en mynbousektor betref, toon tabel 16 dat die aandeel van die landbousektor deurgaans afgeneem het, terwyl die aandeel van die mynbousektor as gevolg van die daling/styging in die goudprys baie gefluktueer het. Vanweë die onstabiele aard van mineraalmarkte en -pryse en die invloed wat dit op die mynbousektor en ekonomiese struktuur het, is dit belangrik dat Suid-Afrika groter

klem moet plaas op die uitbreiding van die vervaardigingsektor. Nie alleenlik het die bydrae van die sektor relatief konstant gebly oor die afgelope twintig jaar nie, maar die land het deurgaans by die ander nie-olie mineraalryklande agter geraak.

4.3.4 MYNBOUSEKTOR EN INDIENSNEMING

As gevolg van die feit dat Suid-Afrika se goudneerslae meesal nie van 'n alluviale aard is nie, het dit grootskaalse kapitaalvorming en tegnologiese kundigheid geverg om te ontgin en dit het die land op 'n groeipad van hoë kapitaalintensiteit geplaas. Die mineraalverwante bedrywe wat uit die mynbousektor voortgespruit het, het die kapitaalintensiteit verhoog. Daar kan dus verwag word dat Suid-Afrika dieselfde probleme as die ander mineraalryklande behoort te ondervind.

Indien indiensneming in die Suid-Afrikaanse mynbousektor en goudmynbedryf as 'n persentasie van die ekonomies-aktiewe bevolking en van totale indiensneming uitgedruk word (tabel VI), word dit duidelik dat die Suid-Afrikaanse mynbousektor ook slegs 'n beperkte effek op indiensneming het (kyk figuur 7 en 8). Dié beperkte absorpsie van arbeid in die mynbousektor van mineraalryklande gee aanleiding tot hoë werkloosheid. In afdeling 3.4.4 is aangetoon dat die meeste van die geselekteerde mineraalryklande met werkloosheidprobleme te kampe het.

Die laaste ry van tabel 17 gee 'n aanduiding van die omvang van werkloosheid en onopgetekende arbeid in Suid-Afrika. Hoewel die syfers 'n onderskatting van die werklike werkloosheidsyfer is, is dit van belang dat dit van 9.3 persent in 1980 tot 22.3 persent in 1991 gestyg het.

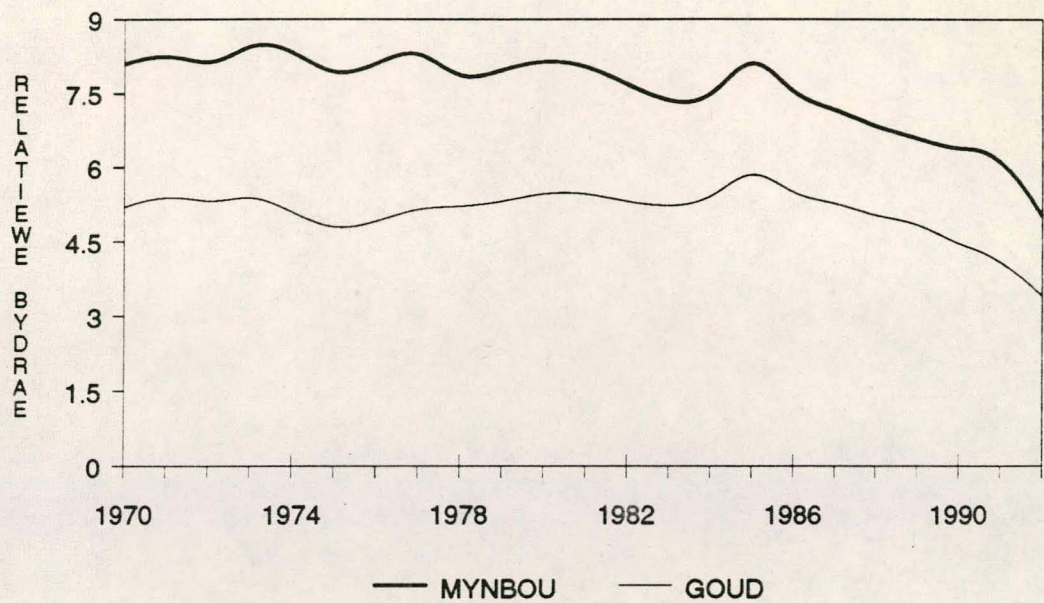
TABEL 17: KLASSIFIKASIE VAN SUID-AFRIKA SE EKONOMIES-AKTIEWE BEVOLKING

SEKTOR	1960	1970	1980	1985	1991
Landbou, Bosbou en Visserye	29.5	30.6	15.0	13.6	9.8
Mynbou en Steengroewe	10.7	8.1	8.2	8.5	6.3
Vervaardiging	11.2	12.6	16.9	15.9	12.3
Elektrisiteit, Gas en Water	0.5	0.6	0.9	1.1	0.9
Konstruksie	4.8	5.9	5.3	6.4	4.5
Handel en Finansiering	11.2	11.1	14.9	14.7	16.3
Vervoer en Kommunikasie	3.6	4.2	4.9	4.8	4.3
Dienste	19.9	19.7	23.1	22.6	22.9
Werkloos en ander	8.5	7.0	9.3	12.4	22.3

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

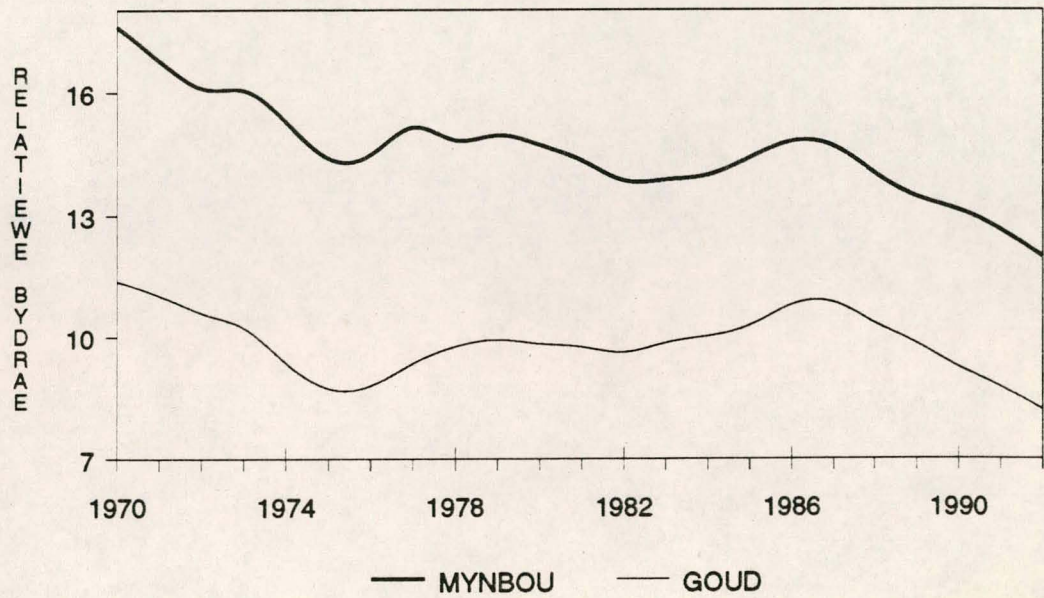

FIG.7 - INDIENSNEMING IN DIE MYNBOU-SEKTOR AS 'N PERSENTASIE VAN DIE EKONOMIES-AKTIEWE BEVOLKING

BRON: TABEL VI (BYLAE)

FIG.8 - INDIENSNEMING IN DIE MYNBOU-SEKTOR AS 'N PERSENTASIE VAN TOTALE INDIENSNEMING

BRON: TABEL VII (BYLAE)

Nagenoeg 40 persent van die arbeidsmag kon in die laat-tagtigerjare nie daarin slaag om werk in die moderne sektor van die ekonomie te vind nie. Gedurende die periode 1960 - 1974 is jaarliks gemiddeld 157 000 nuwe werkgeleenthede in die moderne sektor van die ekonomie geskep. Dié werkskeppingsrekord het gedurende 1974 - 1985 tot gemiddeld 64 000 afgeneem (Van der Berg 1989 : 187). Dié situasie word kritiek indien in ag geneem word dat 'n stygende aantal nuwe arbeiders jaarliks tot die arbeidsmag toetree, as gevolg van die land se hoë bevolkingsgroeikoers. Die vermoë van die Suid-Afrikaanse ekonomie om toetreders tot die arbeidsmag te akkommodeer het van 91.5 persent gedurende 1960 - 1970 tot 62.3 persent gedurende 1970 - 1980 en slegs 14.6 persent gedurende 1980 - 1987 afgeneem (McCarthy 1989(b) : 384). In die negentigerjare het dié persentasie verder tot 10 persent afgeneem (Sanlam 1992).

CB
Navorsing deur Abedian en Standish (1992 : 12) stem ooreen met die stelling dat werkloosheid tot 'n groot mate na die hoë graad van kapitaalintensiteit in die mynbousektor en die res van die moderne sektor teruggevoer kan word. Die stygende kapitaalintensiteit in die mynbousektor het hoofsaaklik betrekking op oopgroefmyne, byvoorbeeld steenkoolmyne. Die goudmynbedryf is baie meer arbeidsintensief en moontlikhede vir meganisasie is beperk. Dit word geïllustreer deur die feit dat die goudmynbedryf gedurende 1988 - 1992 jaarliks gemiddeld 477 215 werkers in diens geneem het teenoor die 81 660 van die steenkoolmyne (Mineraleburo 1993).

Die stygende kapitaalintensiteit in die Suid-Afrikaanse ekonomie word deur die vaste kapitaal per werker geïllustreer. Die vaste kapitaal per werker in die mynbousektor het van R 16 602 in 1970 tot R 28 792 in 1980 en R 54 232 in 1991 in reële terme gestyg, terwyl die kapitaal/arbeidverhouding gedurende 1970 - 1991 teen gemiddeld 5.7 persent per jaar toegeneem het (tabel VIII). Die styging in die kapitaal/arbeid ratio kan toegeskryf word aan kapitaal-arbeids substitusie en die feit dat kapitaalintensiewe nywerhede vinniger as arbeidsintensiewe nywerhede gegroei het. Laasgenoemde is deur navorsing van McCarthy (1992 : 448) bevestig. Sommige nywerhede het die produksiefaktor waarvoor daar 'n ooraanbod bestaan, arbeid, met die skaars produksiefaktor, kapitaal, vervang. Die skaars produksiefaktor is verder onproduktief aangewend. Gedurende die periode 1970 - 1991 het reële uitset in die mynbousektor met gemiddeld 0.5 persent per jaar gedaal, terwyl kapitaalintensiteit jaarliks met gemiddeld 6.6 persent toegeneem het. Kapitaalproduktiwiteit het gevolglik met gemiddeld 6.7 persent per jaar gedaal en multifaktorproduktiwiteit met gemiddeld 4.2 persent per jaar.

4.3.5 SKAKELINGSEFFEKTE

In hoofstuk 3 is aangetoon dat dié mineraalryklande wat daarin geslaag het om die mynbousektor in die ekonomie te integreer, hoër ekonomiese groei behaal het. In die Suid-Afrikaanse ekonomie daarenteen, bestaan relatief groot skakelingseffekte tussen die mynbou- en vervaardigingsektor. In die *Witskrif oor die Mineraalbeleid van die Republiek van Suid-Afrika* (1986) is aangetoon dat die mynbousektor deur faktorontvangste, ondersteunende dienste en mineraalverwante bedrywe 'n vermenigvuldigingseffek van so hoog as 2.5 in die Suid-Afrikaanse ekonomie het.

Nattrass (1988 : 164) voer aan dat die vooruitgang van die Suid-Afrikaanse vervaardigingsektor tot op hede aan die prestasie van die mynbousektor gekoppel is. Gedurende die aanvangsjare van industrialisasie het die vervaardigingsektor hoofsaaklik produkte geproduseer wat as insette in die mynbousektor gebruik is, byvoorbeeld plofstof, mynstewels en myntoerusting. Die ontwikkeling van die vervaardigingsektor het weer op minerale wat deur die mynbousektor geproduseer is, gesteun (McCarthy 1992 : 449). Die ontwikkeling van YSKOR het byvoorbeeld 'n vraag geskep na ystererts, kalksteen en steenkool. Mynbou-ontwikkeling het verder werk- en inkomegeleenthede geskep waardeur 'n mark vir verbruiksgoedere tot stand gekom het. Die belangrikheid van mineraalinsette vir sommige van Suid-Afrika se vervaardigingsektore word in tabel 18 uiteengesit. Dié syfers toon dat sommige van die vervaardigingsektore steeds in 'n groot mate van die uitsette van die mynbousektor afhanklik is vir produksie.

Houghton (1971 : 11) het egter gevind dat die rykdom en koopkrag wat deur die ontwikkeling van die mynbousektor geskep is, aanvanklik nie tot die ontwikkeling van die vervaardigingsektor bygedra het nie; dié sektor het in die aanvangsjare van mynbou-ontwikkeling lae ekonomiese groei behaal. Verbruikers het eerder ingevoerde verbruiksgoedere gekoop wat deur die buitelandse valuta van hoë mineraaluitvoer gefinansier is. Mettertyd het 'n simbiotiese verhouding tussen dié sektore ontwikkel wat op verskeie terreine gestalte gevind het. Die buitelandse valuta wat deur mineraaluitvoer verdien is, is gebruik om noodsaaklike produkte, wat deur die groeiende vervaardigingsektor benodig is, in te voer (Moll 1990 : 74). Tabel 24 (kyk afdeling 4.3.8.2(a)) toon dat 52.1 persent van die masjinerie, 30.0 persent van die motors en vervoertoerusting en 15.1 persent van die chemikalieë wat in 1985 in Suid-Afrika gebruik is, ingevoer moes word. Dit beklemtoon die afhanklikheid van die vermoë van die mynbousektor om buitelandse valuta te verdien. Indien dit nie vir die winsgewende mynbousektor was nie, was die vooruitgang van die vervaardigingsektor beperk tot die kapitaalgoedere wat binnelands vervaardig kan word of wat met behulp van uitvoerverdienste ingevoer

kon word (Natrass 1988 : 146). Die vervaardigingsektor het verder van die aanbod van geskoolde arbeid en finansiële en tegniese kundigheid wat deur die ontwikkeling van die mynbousektor tot stand gekom het, gebruik gemaak (Natrass 1988 : 164).

TABEL 18: PERSENTASIE-AANDEEL VAN MINERAALINSETTE IN TOTALE INSET IN SUID-AFRIKA SE VERVAARDIGINGSEKTOR

SEKTOR	JAAR		
	1981	1985	1988
Ander basiese chemiese, petroleum- en steenkoolprodukte	9.39	57.34	47.86
Porselein en erdewerk	8.63	16.20	14.26
Bakstene, teëls en ander vuurvaste produkte	43.07	43.08	19.08
Sement	39.59	20.70	32.07
Ander nie-metaalhoudende mineraalprodukte	25.54	20.69	18.33
Basiese yster- en staalnywerhede	27.63	26.68	18.76
Basiese ystermetaalnywerhede	34.13	17.81	24.19
Messegood, gereedskap en algemene hardeware	0.17	0.51	0.28
Meubels en bykomstighede primêr van metaal	6.46	0.01	2.37
Struktuurmetaalprodukte	0.04	0.07	0.15
Ander vervaardigde metaalprodukte, buiten masjinerie en toerusting	0.14	0.11	0.54
Juweliersware en verwante artikels	53.57	89.68	24.91
Elektrisiteit, gas en stoom	31.87	37.57	17.15

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Inset-Uitsettable*, 1982, 1986, 1989

Benewens die interafhanklikheid van die produksiesektore is die totstandkoming van 'n infrastruktuur 'n belangrike skakelingseffek van mynbou-ontwikkeling. Soos in hoofstuk 2 genoem is, is die infrastruktuur tot die beskikking van die res van die ekonomie en behoort dit die ontwikkeling van die ander sektore te bevoordeel (Roemer 1970 : 18-19). Navorsing het egter getoon dat die voordele nie altyd realiseer nie, aangesien die infrastruktuur die behoeftes van die mynbousektor voorop stel. Houghton (1971 : 11-12) het gevind dat die ontwikkeling van die goud-, diamant- en steenkoolvelde in Suid-Afrika die rede, sowel as die middele vir die finansiering van die spoorwegstelsel en hawens verskaf het. Die hawens by Richardsbaai en Saldanha is primêr vir die uitvoer van minerale ontwikkel en spoorwegstelsels is aangelê om die binneland met hawens te verbind. Die fasiliteite is egter tot die beskikking van die res van die ekonomie en het 'n definitiewe positiewe invloed op ekonomiese ontwikkeling gehad.

4.3.6 ROL VAN DIE OWERHEID

Die rol van die owerheid in 'n mineraalryke ekonomie spruit voort uit die beperkte skakeling wat daar oor die algemeen in mineraalryklande tussen die mynbousektor en die ander sektore in die ekonomie bestaan. Dit is dus die taak van die owerheid om die skakeling tussen die ekonomiese sektore te verhoog sodat mineraalinkome vir ontwikkelingsbesteding aangewend kan word om die vervaardigingsektor uit te bou en die land se produksie- en uitvoerstruktuur te diversifiseer.

In Suid-Afrika, anders as in die meeste mineraalryklande, het die ontwikkeling van die mynbousektor volgens die beginsels van die vrye mark geskied. Die owerheid het inmenging in mynbou-aktiwiteit beperk tot die verskaffing van 'n fisiese infrastruktuur en die neerlegging van 'n regs- en fiskale raamwerk waarbinne minerale optimaal ontgin kan word (Mineraleburo 1992(b)). In die landbou- en vervaardigingsektor, daarenteen, het die owerheid 'n aktiewe intervensionistiese rol gespeel, veral in die oprigting van bemarkingsrade en openbare korporasies.

Die rol van die owerheid in die vervaardigingsektor het sedert 1924 voortdurend toegeneem. Een van die belangrikste aspekte was die oprigting van openbare korporasies, waarvan swaar ingenieurswerke (VECOR); yster en staal (YSKOR); olie, gas en chemikalieë (SASOL); kunsmis (FOSKOR) en wapens en ammunisie (KRYGKOR) die belangrikste was (Lenning en Mueller 1979 : 146). Voorts is die totstandkoming van maatskappye soos die Palabora mynmaatskappy (mynbou), die Sentrale Aksepbank (finansiering), Atlas (vervaardiging van vliegtuie), Soekor (olie), Sentrachem (chemikalieë) en Safmarine (verskeping) deur die Nywerheidsontwikkelingskorporasie moontlik gemaak (Terreblanche en Natrass 1990 : 9, 16). Die gemiddelde jaarlikse bydrae van openbare korporasies tot BBP word in tabel 19 uiteengesit. Dit toon dat die bydrae van die sektor van slegs 2.5 persent gedurende 1950 - 1960 tot 7.8 persent gedurende 1980 - 1990 gestyg het.

TABEL 19: GEMIDDELDE JAARLIKSE BYDRAE VAN OPENBARE KORPORASIES TOT SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK (%)

JAAR

1950-60	2.5
1960-70	3.2
1970-80	4.7
1980-90	7.8

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

Die skakelings tussen die owerheid en die mynbousektor is nie slegs beperk tot die neerlegging van 'n institusionele en infrastrukturele raamwerk nie. Die mynbousektor voorsien deur middel van belasting en buitelandse valuta 'n belangrike deel van owerheidsinkome. Die goudmynbedryf in besonder was lank 'n belangrike bron van inkome vir die owerheid. In 1910 het dié bedryf reeds R 2,8 miljoen aan belasting betaal en die bedrag het in die dekades daarna dramaties toegeneem (Houghton 1976 : 111). Houghton het verder gevind dat die belangrikheid van die goudmynbedryf geleë was in die stabiliteit wat dit op owerheidsinkome uitgeoefen het. Tydens resessies kon die owerheid altyd op die goudmynbedryf staatmaak om vir die verlies aan inkome in die res van die ekonomie te kompenseer. Die geldigheid van die argument het egter in die laat tagtigerjare waarde verloor, soos wat uit die dalende bydrae van die mynbousektor in staatsinkome blyk. Die absolute en relatiewe bydrae van die mynbousektor tot die owerheidsinkome word in tabel 20 saamgevat, terwyl die rand- en dollarwaarde van die goudprys vir die periode 1970 - 1992 in tabel 21 saamgevat word. Die belangrike invloed van die goudprys word getoon deur die stygings in die bydrae van mynbou-inkome in 1975 en 1980 na die skerp styging in die goudprys (figuur 9). In die tagtigerjare het die winsgewendheid van die Suid-Afrikaanse goudmynbedryf egter sodanig afgeneem dat die aandeel van die mynbousektor in staatsinkome, ten spyte van die hoër randwaarde van goud, 'n dalende tendens getoon het.

In afdeling 2.3.2.1 is genoem dat die verspreiding van mineraalinkome na die res van die ekonomie van owerheidsbesteding afhang. Die investeringsprioriteit van die owerheid bepaal of owerheidsinkome uit minerale vir lopende of ontwikkelingsbesteding aangewend word. Roemer (1970 : 18-19) het gevind dat die Suid-Afrikaanse owerheid inkome uit mineraalverkope gedurende die sestigerjare vir ontwikkelingsbesteding aangewend het, naamlik vir die subsidiëring van sekondêre nywerhede en die ontwikkeling van die landbousektor en 'n spoorwegstelsel. Sedert die sewentigerjare, veral met die hoë goudprys in 1976 en 1980 en hoë mineraalpryse in 1986 is dit te betwyfel of die owerheid die ekstra inkome vir ontwikkelingsbesteding aangewend het. Suid-Afrika het nie die volle groeipotensiaal van die styging in die goudprys van 1974 tot die vroeë tagtigerjare benut nie. Die owerheid het die ekstra inkome na verbruiksbesteding gekanaliseer in plaas van na produktiewe investering in die vervaardigingsektor. Die goudprys het in die vroeë sewentigerjare teen 'n gemiddelde jaarlikse koers van 35 persent gestyg en teen 19 persent per jaar gedurende 1975 - 1981; terwyl investering in die vervaardigingsektor teen ongeveer 7 persent per jaar toegeneem het (Nattrass 1990 : 117).

TABEL 20: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT SUID-AFRIKA SE STAATSINKOME

JAAREINDE 31 MAART	BELASTING R'000	BELASTING OP WINSTE ¹ EN DIAMANTUITVOER R'000	TOTALE INKOME R'000	BYDRAE TOT STAATSINKOME %
1970	163 374	67 594	230 968	=
1975	663 830	221 005	884 835	17.7
1980	1 449 950	454 003	1 903 953	18.7
1985	1 823 306	425 715	2 249 021	9.5
1990	2 273 605	546 605	2 820 210	4.6
1992	1 236 158	346 824	1 582 982	2.2

1 - In geval van gehuurde myne

= - Nie beskikbaar

Volledige tabel verskyn in die bylae (tabel XII)

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes
Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

TABEL 21: GOUDPRYS

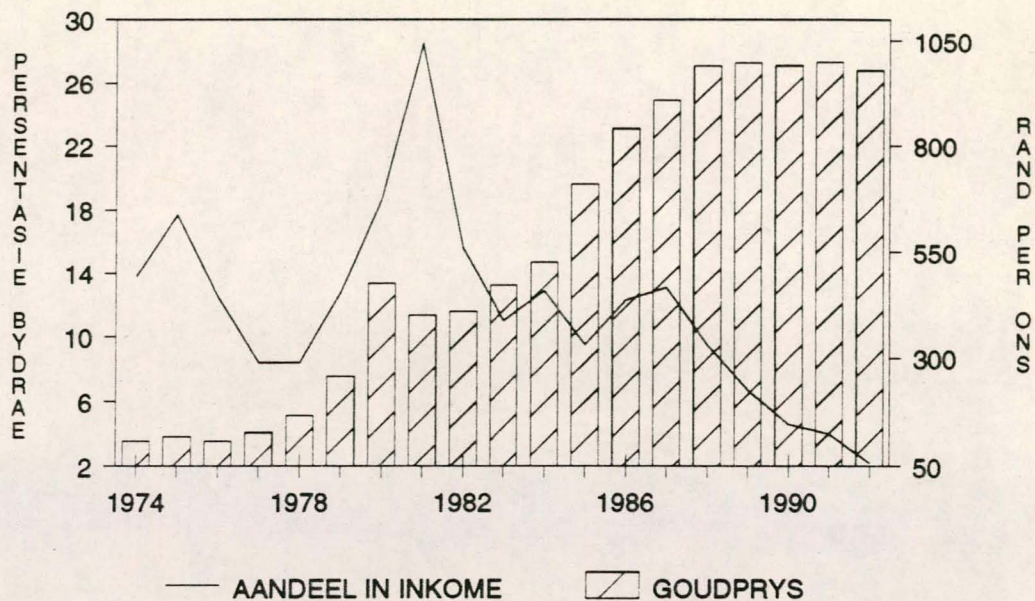
JAAR	RAND PER ONS	VSA \$ PER ONS
1970	25.67	35.68
1971	29.27	38.10
1972	45.07	57.43
1973	65.26	97.24
1974	108.31	159.18
1975	118.06	161.05
1976	108.55	124.83
1977	128.44	147.71
1978	168.05	193.26
1979	257.71	306.99
1980	476.80	613.07
1981	400.24	459.69
1982	408.90	375.79
1983	471.65	424.31
1984	526.26	360.45
1985	710.63	317.29
1986	840.38	367.59
1987	908.81	446.50
1988	991.58	437.09
1989	998.89	381.54
1990	991.88	383.58
1991	999.53	362.19
1992	979.98	343.72

Nota: LME Gemiddelde Daaglikse Prys

Bron: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

**FIG.9 - VERBAND TUSSEN DIE GOUDPRYS EN
DIE AANDEEL VAN DIE MYNBOUSEKTOR
IN STAATSINKOME IN SUID-AFRIKA**

BRONNE: TABEL 21 EN TABEL XII (BYLAE)

Die Suid-Afrikaanse owerheid het anders as in die meeste mineraalryklende die mynbousektor volgens vryemarkbeginsels ontwikkel, maar stem met die ander mineraalryklende ooreen in die opsig dat die owerheid nie die staatsinkome wat uit minerale, veral goud, verdien is, voldoende vir ontwikkelingsbesteding aangewend het nie. Die owerheid kon die ekstra mineraalinkome wat uit die goud-bonanzas voortgespruit het, meer produktief aangewend het.

4.3.7 INKOMEVERDELING

In die bestudering van die ontwikkelingspatroon van mineraalryklende in hoofstukke 2 en 3 het die probleem van 'n skewe verdeling van inkome na vore gekom. Dit kan grootliks aan die dualistiese karakter van mynbou-ontwikkeling toegeskryf word.

Die skewe verdeling van inkome in die Suid-Afrikaanse ekonomie is reeds in die laat negentiende eeu tydens die beginfase van mynbou-ontwikkeling gevestig (afdeling 4.3.4). Die verspreiding van Suid-Afrika se mineraalreserwes en die gevolglike konsentrasie van nywerhede rondom die beskikbare hulpbronne het groot ongelykhede in ekonomiese aktiwiteit en die verdeling van inkome veroorsaak. Die feit dat gedeeltes van die Suid-Afrikaanse bevolking deur middel van wetgewing

tot spesifieke streke beperk is, het die ongelykhede versterk (Abedian en Standish 1992 : 10).

McCarthy (1992 : 451) het aangetoon dat die Wet op Myne en Bedrywe van 1926 'n belangrike rol gespeel het om die loonvlakke van blanke werkers met 'n betekenisvolle marge bo dié van swart werkers vas te stel. Die skewe loonstruktuur wat deur wetgewing (Nywerheidsversoeningwet van 1926, Loonwet van 1925 en die Wet op Myne en Bedrywe van 1926) in die mynbousektor gevestig is, het na die vervaardigingsektor en later na die res van die ekonomie deurgesyer. Sodoende is 'n skewe verdeling van inkome reeds op 'n vroeë stadium in die Suid-Afrikaanse ekonomie gevestig.

Die kapitaalverdieping wat sedertdien in die mynbou- en vervaardigingsektor ingetree het, het die skewe verdeling versterk, terwyl die apartheidsbeleid wat vanaf die vyftigerjare deur die owerheid geïmplementeer is, die skewe inkomeverdeling op grond van ras, verder versterk het. Die Suid-Afrikaanse Gini-koëffisiënt, wat 'n aanduiding gee van die skeefheid van die inkomeverdeling, is gevolglik van die hoogste in die wêreld. McGrath (1990 : 94) het gevind dat Suid-Afrika in 1975 'n Gini-koëffisiënt van 0.68 gehad het. Dit beteken dat Suid-Afrika, van die lande waarvoor dié koëffisiënt bekend is, die skeefste verdeling van inkome in die wêreld gehad het. Die styging in reële swart lone wat sedert 1973/74 plaasgevind het, en die wettiging van swart vakbonde, kon bygedra het tot die daling in Suid-Afrika se Gini-koëffisiënt van 0.71 tot 0.57 gedurende 1970 - 1980 (Abedian en Standish 1992 : 15). Nie alle swartes het egter uit bogenoemde veranderinge voordeel getrek nie. Dit was grootliks die geskoolde swartes wat in stedelike gebiede woonagtig was, wat deur die maatreëls bevoordeel is (Abedian en Standish 1992 : 15).

Tesame met die afname in indiensneming, en arbeids-politieke maatreëls soos migrasie-arbeid en instromingsbeheer, het die styging in reële swart lone 'n nuwe dimensie in Suid-Afrika se inkomeverdeling gevestig, naamlik 'n skewe verdeling binne bevolkingsgroepe. Tabel 22 toon die gemiddelde inkome wat swart huishoudings in die stede, op die platteland en in die swart state in 1975 verdien het. Swart huishoudings in die stede het 2.2 keer hoër inkome verdien as swartes in swart state en 3.7 keer hoër inkome as swartes op die platteland (McGrath 1990 : 96, 98). Die gaping wat tussen stedelike en landelike inkome bestaan, is 'n aanduiding van die skeefheid van inkome en van werkloosheid. McGrath het gevind dat die ongelykheid tussen stedelik-plattelandse inkome met tyd verhoog het, en dat dit in die toekoms verder gaan verhoog, omdat die swartes wat

in die moderne sektor werk kan vind, die grootste voordeel uit hoër ekonomiese groei gaan trek.

TABEL 22: GEMIDDELDE HUISHOUELIKE INKOME EN PER CAPITA INKOME VAN SWARTES IN VERSKILLENDEN STREKE VAN SUID-AFRIKA, 1975

	GEMIDDELDE HUISHOUELIKE INKOME R	GROOTTE VAN GEMIDDELDE HUISHOUDING	PER CAPITA INKOME R
Stedelike Gebiede	5 952	5.5	1 082
RSA Platteland	1 977	6.7	295
Swart State	2 730	5.5	496

Bron: McGrath, *The Political Economy of South Africa*, 1990, p 96

4.3.8 INTERNASIONALE HANDELSTRATEGIE

4.3.8.1 OOPHEID VAN DIE EKONOMIE

Suid-Afrika het soos die meeste mineraalryklande 'n baie oop ekonomie. Tabel 8 (hoofstuk 3) toon dat Suid-Afrika se goedere-uitvoer en invoer gedurende die tydperk 1987 - 1990 saam gelykstaande was aan 47 persent van die land se BBP. Dié syfer is nagenoeg dieselfde as die mediaan van 46 persent van die geselekteerde nie-olielande.

TABEL 23: OOPHEID VAN DIE SUID-AFRIKAANSE EKONOMIE

JAAR	UITVOER ¹ + INVOER / BRUTO BINNELANDSE PRODUK	UITVOER / BRUTO BINNELANDSE PRODUK	INVOER / BRUTO BINNELANDSE PRODUK
1960-65	0.46	0.26	0.20
1965-70	0.41	0.21	0.20
1970-75	0.42	0.21	0.21
1975-80	0.52	0.29	0.23
1980-85	0.47	0.26	0.21
1985-90	0.49	0.29	0.20
1990-92	0.42	0.24	0.18

1 - Goedere-uitvoer

Bron: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

'n Historiese oorsig van die bydrae van uitvoer en invoer tot BBP word in tabel 23 weergegee. Die afleiding kan gemaak word dat buitelandse handel nog altyd 'n belangrike rol in Suid-Afrika se ekonomie gespeel het. Dié belangrikheid van die buitelandse sektor beteken dat die internasionale handelstrategie belangrik is. Vervolgens word die klem na Suid-Afrika se handelsbeleid verskuif.

4.3.8.2 HANDELSBELEID

Hoofstuk 3 het getoon dat die meeste mineraalryklande in die vyftiger- en sestigerjare, soos die meeste ontwikkelende lande, invoervervangende handelstrategieë gevolg het. Dit was veral op uitvoerpessimisme en die toekomstige voordele van die beskerming van suigelingindustrië gegrond en die lande het industrialisasie agter hoë mure van beskerming en regulering aangemoedig (Holden 1990 : 260). Dié lande het eers in die sewentigerjare van die voordele van 'n uitvoergerigte nywerheidstrategie bewus geword en na uitvoergroei oorgeskakel. Uitvoergerigte vervaardigers het aanvanklik, soos in Suid-Afrika, weinig hulp van die owerheid ontvang. Indien die owerheid wel uitvoerinsentiewe beskikbaar gestel het, was dit meesal nie genoeg om vervaardigers vir hoër kostes as gevolg van tariewe te kompenseer nie (Moran 1989). Daar was gevolglik nie neutraliteit nie; dit was vir vervaardigers meer winsgewend om vir die binnelandse as vir die buitelandse mark te produseer.

Die Suid-Afrikaanse vervaardigingsektor het soos die meeste ontwikkelende lande en die ander 11 mineraalryklande wat in hoofstuk 3 bestudeer is, aanvanklik deur invoervervanging ontwikkel en eers in die sewentigerjare die voordele van uitvoergeoriënteerde ontwikkeling besef. Suid-Afrika se handelsbeleid kan in drie fases verdeel word. Die land het 'n liberale 'laissez-faire' benadering tot internasionale handel gevolg totdat die Pakt-regering in 1924 tariewe en invoerbepelings ingestel het om nywerheidsbeskerming aan te moedig (McCarthy 1989(b) : 386). Dié aanmoediging het tot die sewentigerjare deur middel van invoervervanging geskied tot die besef ontstaan het dat industrialisasie voortaan van 'n uitvoergerigte aard moet wees. Dit was egter eers in die dekade tagtig dat die owerheid tot die grootskaalse bevordering van uitvoer oorgegaan het.

Vervolgens word die periodes van invoervervanging en uitvoerbevordering bespreek.

(a) INVOERVERVANGING

Ofskoon betekenisvolle ontwikkelinge ten opsigte van nywerheidsbeskerming voor 1924 plaasgevind het, kan 1924 aanvaar word as die jaar waarin die owerheid 'n nywerheidsbeskermingsbeleid van stapel gestuur het. Die owerheid het gepoog om deur middel van die beskerming van sekere nywerhede die groei en ontwikkeling van die nywerheidsektor en die ekonomie aan te moedig. Die Suid-Afrikaanse owerheid het die suigelingindustrie-argument gebruik om invoertariewe, kwantitatiewe beperkings en invoerpermitte in te stel om ontwikkelende nywerhede teen die mededinging van gevestigde buitelandse nywerhede te beskerm en Suid-Afrika se ekonomiese struktuur deur middel van invoervervangende industrialisasie te verander (McCarthy 1989(b) : 386).

In die sewentigerjare het beide die Reynders-kommissie (1972) en die Studiegroep wat aangestel is om Suid-Afrika se nywerheidsontwikkelingstrategie te ondersoek (Van Huyssteen-studiegroep 1977), gevind dat die groeimoonlikhede van invoervervanging sedert die begin sewentigerjare afgeneem het en dat toekomstige ekonomiese groei van 'n uitvoergerigte aard moet wees (Verslag van die Komitee van Ekonomiese Aangeleenthede oor 'n Strategie en Aksieplan om Produktiwiteit in Suid-Afrika te verbeter 1983 : 166).

Suid-Afrika moes egter die oorskakeling na 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie weens die verskerping van internasionale teenkantië teen die land se binnelandse beleid uitstel. Die owerheid het ontwikkelingsbeleid op die oprigting van kapitaalintensiewe strategiese nywerhede soos MOSSGAS, en die uitbreiding van ander nywerhede, byvoorbeeld KRYGKOR en SASOL ingestel (Terreblanche en Nattrass 1990 : 9, 16). In dié proses het Suid-Afrika invoervervanging verder gevoer as wat ekonomies regverdigbaar is (McCarthy 1989(b) : 386). As 'n ontwikkelende land beskik Suid-Afrika nie oor die vermoë en kapitaal om kapitaalgoedere plaaslik te vervaardig nie.

Invoervervanging het die land nagenoeg selfvoorsienend gemaak ten opsigte van ligte nywerheidsprodukte, (voedsel en klerasie), maar die land se afhanklikheid van swaar nywerheidsprodukte, daarenteen, het konstant gebly (McCarthy 1989(b) : 386). Holden (1990 : 263) het gevind dat invoervervanging gedurende 1967 - 1973 hoofsaaklik in steenkool- en ander mynbedrywe, voedselprodukte, tekstiele, drukwerk, basiese chemikalieë, metaalprodukte en ander vervaardigingsnywerhede plaasgevind het en gedurende 1971 - 1978 in intermediêre produkte, byvoorbeeld motoronderdele, masjinerie en nie-ysterhoudende metale.

Ten spyte van die uitbreiding van plaaslike chemiese en swaar nywerhede het kapitaalgoedere en nywerheidschemikalieë in die laat sewentigerjare steeds ongeveer 70 persent van die totale invoer van fabrieksprodukte uitgemaak. Tabel 24 gee 'n aanduiding van die persentasie van Suid-Afrika se verbruik wat uit ingevoerde goedere bestaan. Suid-Afrika se afhanklikheid van veral masjinerie en motors en vervoertoerusting word duidelik geïllustreer. Dit ondersteun McCarthy (1988 : 13) se bevinding dat invoervervanging nie Suid-Afrika se marginale invoergeneigdheid gedurende die afgelope ses dekades betekenisvol verlaag het nie.

TABEL 24: AANDEEL VAN INVOER IN PLAASLIKE VERBRUIK IN SUID-AFRIKA

	1965	1970	1975	1980	1985
Voedsel	9.7	11.3	12.7	6.0	7.7
Drank en Tabak	4.5	5.3	4.0	2.4	4.9
Tekstiele	37.8	30.2	20.8	15.8	15.8
Klerasie	10.8	14.6	10.1	6.7	7.2
Skoeisel	3.4	8.4	10.5	8.6	10.4
Hout & -produkte	25.0	9.7	18.7	12.0	9.3
Papier & -produkte	23.4	24.3	17.9	16.4	13.6
Chemikalieë	25.0	25.2	16.5	15.1	15.1
Metaal & -produkte	21.1	17.1	16.5	7.0	11.1
Nie-metaalprodukte	22.8	17.7	12.6	6.3	20.0
Rubberprodukte	21.4	20.2	19.3	22.8	20.6
Masjinerie	50.3	57.0	52.3	50.1	52.1
Motors & Vervoertoerusting	37.1	39.2	34.5	31.4	30.0

Bron: Holden, *The Political Economy of South Africa*, 1990, p 265

Holden (1990 : 265) is van mening dat dié hoë marginale invoergeneigdheid in die Suid-Afrikaanse ekonomie voortgesette invoervervanging moontlik maak. Intermediêre produkte bied die grootste potensiaal vir toekomstige invoervervanging. Holden voer aan dat nyweraars wat deur middel van invoervervanging ontwikkel, verplig moet word om 'n vasgestelde gedeelte van produksie uit te voer alvorens hulle vir beskerming kwalifiseer.

(b) UITVOERGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING

In afdeling 3.4.8.2 is aangetoon dat die meeste mineraalryklande as gevolg van swak uitvoervertonings van die vervaardigingsektor en die beperkte langtermyn-

groeivoorsigte van die mynbousektor van 'n inwaartsgerigte na 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie oorgeskakel het. Die lande het besef dat die navolging van 'n invoervervangende strategie nie aan hulle die nodige graad van uitvoerdiversifikasie verskaf nie. In Suid-Afrika was dit presies dieselfde geval. In dié afdeling word Suid-Afrika se oorsakeling na 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie bestudeer deur aan die verskillende stadia in die oorgangsproses aandag te skenk sowel as aan die land se stand van uitvoerdiversifikasie.

Die Suid-Afrikaanse owerheid het in 1971 die Reynders-kommissie aangestel om die land se uitvoerbeleid en -prestasie te ondersoek. Die Kommissie wat in 1972 verslag gedoen het, het aanbeveel dat Suid-Afrika se handelsbeleid ten gunste van uitvoerbevordering moes verander, omdat dit die enigste langtermynoplossing vir die voorsiening van Suid-Afrika se toekomstige buitelandse valuta-behoefte is (Reynders-kommissie 1972).

Die Kommissie het gevind dat beskikbare insentiewe nie voldoende was nie en het aanbeveel dat erkenning aan verbeterde uitvoervertonings gegee moes word, finansiële bystand selektief moet geskied en dat die maatreëls administratief eenvoudig en effektief moes wees. Die owerheid het gehoor gegee aan sekere van die aanbevelings; die uitvoeraansporingskema is uitgebrei en daar is veral klem geplaas op die bekendstelling van plaaslike ondernemers aan die buitelandse mark. Dit het veral gestalte gevind in:

- (i) die bekendmaking van uitvoergeleenthede,
- (ii) die aanmoediging van die uitvoer van vervaardigde produkte,
- (iii) die beskikbaarstelling van promosiefasiliteite,
- (iv) die verhoging van belastingkortings vir uitgawes betreffende die bemaking van uitvoer, en
- (v) ander subsidies (Ratcliffe 1979 : 410).

Die owerheid het verder die Nywerheidsontwikkelingskorporasie se uitvoerfinansieringskema uitgebrei deur ondernemers wat vir die buitelandse mark produseer krediet teen gesubsidieerde koerse te verleen ten einde 'n aanleg en toerusting aan te skaf (Ratcliffe 1979 : 410). Die uitvoeraansporingsmaatreëls was egter nie voldoende nie en het die owerheid genoop om in 1977 die Studiegroep, onder voorsitterskap van Mnr. J.H. Van Huyssteen, aan te stel om Suid-Afrika se uitvoerinsentiewe te ondersoek. Hulle het aanbeveel dat bestaande insentiewe hersien moes word en op 1 September 1980 het die owerheid nuwe kategorieë vir uitvoerbystand bekend gemaak (Nyenshuis 1988 : 11).

Dié pakket van insentiewe het uit 4 kategorieë bestaan:

- A: Uitvoerders ontvang 'n belastingvrye subsidie om hulle te vergoed vir hoër insetkoste as gevolg van die beskerming van plaaslike nywerhede.
- B: Dit bestaan uit 'n belastingvrye subsidie van 10 persent wat uitvoerders vergoed omdat die toegevoegde waarde van hul uitvoerprodukte laer is as dié van hul buitelandse mededingers as gevolg van die uitwerking van tariefbeskerming.
- C: Uitvoerders ontvang 'n belasbare kontantbetaling vir spesifieke uitvoerbemarkingsaktiwiteite, byvoorbeeld finansieringskoste, spoorvrakortings, elektrisiteitskoste en lugvervoerkoste van bederfbare produkte.
- D: Dit veronderstel 'n belastingkonsessie vir uitvoerbemarkingsbesteding wat aan landbouprodusente, en geregistreerde uitvoerders en uitvoerondernemings van dienste beskikbaar gestel word (Kleu-verslag 1983 : 187).

Daar is egter gevind dat dié skema, veral kategorie A en B, moeilik was om te administreer en verder was dit 'n baie duur aanspooringstelsel. Gevolglik het die owerheid 'n Studiegroep, onder leiding van Dr. S.J. Kleu, aangestel om die koste-effektiwiteit van dié skema te ondersoek en aanbevelings ten opsigte van die herstrukturering van insentiewe te maak. Die owerheid het die aanbevelings van die Kleu-studiegroep, en dié van die *Witskrif vir 'n Nywerheidsontwikkelingstrategie vir die Republiek van Suid-Afrika* (1987) in die strukturele aanpassingsprogramme wat op spesifieke nywerhede gerig was, geïnkorporeer.

Daar is besluit om nywerhede voortaan op grond van uitvoerpotensiaal, werkskepping en hul bydrae tot ekonomiese groei vir bystand te selekteer. Strukturele aanpassingsprogramme is vir sekere nywerhede, byvoorbeeld die motor-, klerasie-, tekstiel- en elektroniese bedryf ingestel.

Die Departement van Handel en Nywerheid het egter in 1989 gevind dat dit onprakties is om individuele uitvoerinsentiewe in die skema in te sluit. Dit sou beter wees om die skema deur 'n algemene skema van uitvoerinsentiewe te vervang. Die voordele van dié skema was laer administratiewe koste, buigbaarheid en differensiasie sodat uitvoer met toegevoegde waarde bevoordeel word. Die nuwe uitvoerskema 'General Export Incentive Scheme' (GEIS) het op 1 April 1990 in werking getree en kategorie A en B insentiewe vervang. Die doel van die skema is om toegevoegde waarde te verhoog en sodoende die uitvoer van verwerkte en

vervaardigde produkte aan te moedig. Die skema maak vir vier afsonderlike kategorieë voorsiening en owerheidsteun wissel na gelang van die kategorie. Die vier kategorieë is primêre produkte, verwerkte primêre produkte, hulpbronintensiewe produkte en vervaardigde produkte. Primêre produkte ontvang geen voordeel nie, verwerkte primêre produkte ontvang 7,5 persent, hulpbronintensiewe produkte ontvang 12,5 persent en vervaardigde produkte 25 persent. Uitvoerbystand word verder aan die wisselkoers gekoppel; indien die wisselkoers in reële terme appresieer, word bystand heroorweeg. Vir elke persentasiepunt wat die wisselkoers teenoor die mandjie van internasionale wisselkoerse appresieer, word die wisselkoersfaktor in die voordeelskema met 0.5 persent verhoog (Mineraleburo 1992(a)).

Die Departement het verder aanbeveel dat kategorie C-insentiewe deur 'n 'Export Marketing Assistance Scheme' (EMA) vervang word wat finansiële bystand vir uitvoergeoriënteerde handelsendings, inwaartsgerigte sendings, primêre uitvoerbemarkingsnavorsing en buitelandse handelstentoonstellings verskaf en kategorie D deur 'n belastingkonsessie vir uitvoerbemarking onder seksie 11 van die Inkomstebelastingwet (Departement van Handel en Nywerheid 1992(b)).

Bogenoemde aansporingsmaatreëls is op die verhoging van algemene vervaardigde uitvoer gerig. Daar is egter gevoel dat daar, gegewe Suid-Afrika se status as mineraalrykland, 'n leemte is aan aansporingsmaatreëls wat spesifiek op die verhoging van die toegevoegde waarde van die mynbousektor gerig is. Op 6 September 1991 het die owerheid uitvoeraansporing uitgebrei deur insentiewe vir die verhoging van toegevoegde waarde in die vervaardiging en uitvoer van mineraalprodukte bekend te maak (Mineraleburo 1992(a)). Op 18 Maart 1992 is dit uitgebrei om ook ingevoerde produkte in te sluit, veral met die oog op die oprigting van Alusaf. Die pakket bestaan uit versnelde belastingafskrywing vir kapitaalbesteding op aanlegte wat in die veredeling van beide plaaslike en ingevoerde hulpbronne gebruik word en geld vir 'n periode van 2 jaar. Dit maak dit vir veredelaars moontlik om die kapitaalkostes van byvoorbeeld masjinerie en eiendom af te skryf sodra die kostes voorkom. Die bestaande koers van 20 persent oor 'n periode van 5 jaar is van toepassing, maar veredelaars hoef nie te wag tot produksie begin om die kostes af te skryf nie (Mineraleburo 1992(a)).

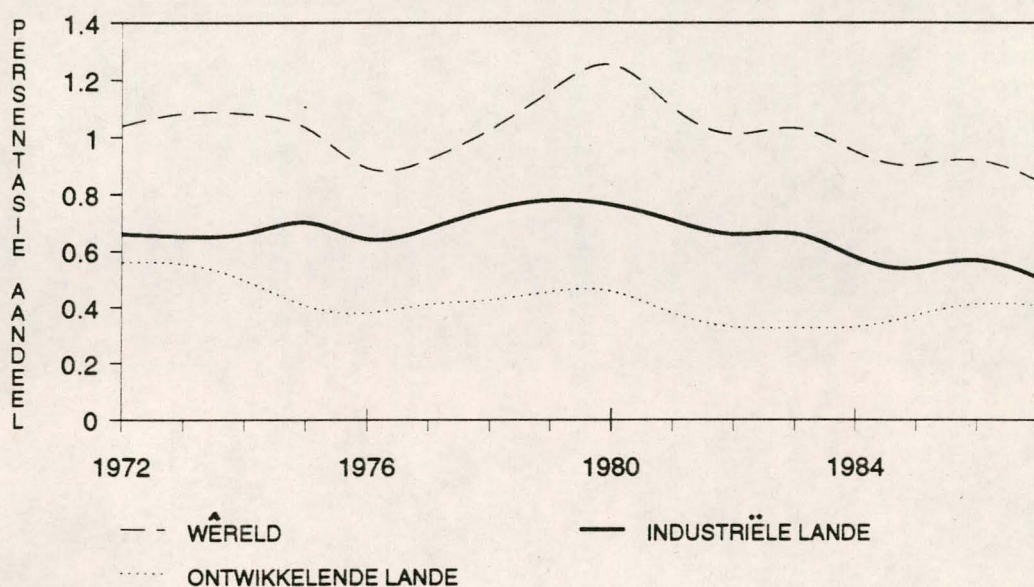
Veredelaars moet egter aan sekere voorwaardes voldoen om vir dié insentief te kwalifiseer, naamlik: die produk moet internasionaal mededingend wees, minstens 35 persent moet tot die waarde van dié mineraal/intermediêre produk toegevoeg word en minstens 60 persent van die intermediêre/finale produk moet uitgevoer word (Mineraleburo 1992(a) : 23).

Dit is 'n belangrike insentief vir die mineraalverwerkings- en mineraalveredelingsbedryf. Die skema verbreed die definisie van mineraalveredeling na beide plaaslike en ingevoerde hulpbronne en intermediêre produkte. Die doel van die insentief is om die vestigingskoste in Suid-Afrika op 'n internasionaal-vergelykbare vlak te bring. Die skema is aanvanklik vir 'n periode van 2 jaar ingestel en het gevolglik in September 1993 verval.

Indien Suid-Afrika se uitvoeraansporingsmaatreëls van die afgelope twee dekades bestudeer word, blyk dit dat dié maatreëls tot in 1990, voor die inwerkingstelling van GEIS nie daarop gerig was om uitvoergroei aan te moedig nie, maar slegs om die sydigheid teen uitvoer te verminder (Holden 1990). Dié afleiding word gemaak omdat aansporingsmaatreëls nie tot uitvoergroei of 'n betekenisvolle styging in vervaardigde uitvoer gelei het nie. Suid-Afrika se uitvoer, as persentasie van wêrelduitvoer en die BBP, het in teenstelling met die verhoging in uitvoeraansporingsmaatreëls, gedurende die afgelope drie dekades gedaal. Die land se aandeel in die wêrelduitvoermark het van 1.7 persent in 1960 tot 0.8 persent in 1986 gedaal (Lombard 1988). Dié stelling word deur figuur 10 bevestig. Die faktor wat hoofsaaklik vir dié daling verantwoordelik was, is Suid-Afrika se onvermoë om uitvoerdiversifikasie te bereik. Die land se uitvoer het in die na-oorlogse periode, in teenstelling met die veranderende omstandighede in wêreldmarkte steeds hoofsaaklik uit primêre produkte bestaan.

FIG.10 - MARKAANDEEL VAN SUID-AFRIKA SE UITVOER (UITVOER AS 'N PERSENTASIE VAN ONDERSKEIE GEBIEDE SE INVOER)

BRON: IMF, 1988

Basismetale was die enigste sektor wat positief op verhoogde insentiewe gereageer het. Daar het gedurende 1979 - 1987 'n betekenisvolle lineêre korrelasie tussen uitvoerwaarde en die waarde van uitvoerinsentiewe in die chroomlegeringsbedryf bestaan (Von Below 1990(b)). Suid-Afrika se verhoogde uitvoer gedurende die tagtigerjare kan grootliks toegeskryf word aan die depresiasie van die rand, en nie aan verhogings in uitvoerinsentiewe nie (Holden 1990 : 267).

Volgens Osborn (1992) is GEIS 'n vermorsing van fondse. 'n Groot gedeelte van die uitbetalings wat vir kategorie 4 voordele kwalifiseer, is nie geregverdig nie. Hy meen dat 'n groot deel van uitvoer nie deur die aansporings teweeggebring word nie; uitvoer sou ook in die afwesigheid van aansporingsmaatreëls geskied. Hy beveel aan dat GEIS so gou moontlik deur 'n stelsel vervang moet word wat individuele nywerhede steun wat uitvoerpotensiaal toon en 'n mededingende voordeel in die internasionale mark geniet.

Die ontleding van 1991 - uitvoerstatistiek het getoon dat 10.2 persent van Suid-Afrika se uitvoer onder kategorie 2 van GEIS val, 13.9 persent onder kategorie 3 en 7.1 persent onder kategorie 4. Die res, 68.8 persent van Suid-Afrika se uitvoer, kwalifiseer nie vir GEIS nie. Bogenoemde syfers stem grootliks ooreen met syfers wat deur die Departement van Handel en Nywerheid bekend gemaak is. Die Departement het kategorie 2 - uitvoer op 11.0, kategorie 3 - uitvoer op 13.1, en kategorie 4 - uitvoer op 8.0 persent geskat (Lings 1992 : 5). GEIS-uitbetalings het in die 1991/92 finansiële jaar R1,3 miljard beloop. Kategorie 2 - uitvoer van R7,1 miljard het 'n GEIS - uitbetaling van R137 miljoen (10.5 persent) ontvang, kategorie 3 - uitvoer van R8,5 miljard 'n uitbetaling van R410 miljoen (31.5 persent) en kategorie 4 - uitvoer van R5,2 miljard het R754 miljoen (58.0 persent) ontvang (Lings 1992 : 5). Die plaaslike inhoud van uitvoer onder kategorie 4 was nagenoeg 70 - 75 persent en dié onder kategorie 2 en 3 onderskeidelik 100 en 70 - 75 persent.

In teenstelling met die bevindinge van Lings (1992) en Osborn (1992), het die Wêreldbank (Belli, Finger en Ballivian 1993 : 20, 22) in 'n onlangse studie oor Suid-Afrika se handelsbeleid aangetoon dat GEIS 'n belangrike rol speel om Suid-Afrika se uitvoer winsgewend te maak. Die Bank is van mening dat dit sonder GEIS bykans onmoontlik sou wees om die huidige vlak van vervaardigde uitvoer te handhaaf, as gevolg van die onmededingendheid van die sektor. Volgens die Bank moet Suid-Afrika se toekomstige handelsbeleid die volgende elemente beklemtoon: die verbintenis tot uitvoergeoriënteerde groei, die vrye toegang tot insette om vervaardigde produkte vir uitvoer te produseer, 'n strategie om die hoë uitvoersydigheid wat met hoë beskerming gepaard gaan, uit die weg te ruim, en 'n

plan om die tariefskedule te rasionaliseer sodat dit oor tyd uitgefaseer kan word (Belli, Finger en Ballivian 1993 : 38).

Na afloop van die bespreking van aansporingsmaatreëls verskuif die klem in die res van die afdeling na die struktuur van Suid-Afrika se uitvoer. Met ander woorde, tot watter mate het die land daarin geslaag om uitvoer na vervaardigde produkte te diversifiseer. Dit het weinig nut om Suid-Afrika se uitvoerdiversifikasie, op grond van tabel 10 (hoofstuk 3), met dié van ander mineraalryklande te vergelyk, aangesien gouduitvoer by mineraaluitvoer uitgesluit is. Indien goud by Suid-Afrika se mineraaluitvoer ingesluit word, blyk dit dat die Suid-Afrikaanse ekonomie nog tot 'n groot mate van die uitvoerverdienste van dié kommoditeit afhanklik is. In tabel 12 is die belangrikheid van mineraaluitvoer, veral gouduitvoer, in Suid-Afrika se totale goedere-uitvoer aangedui. Dit het getoon dat mineraaluitvoer in 1992 nog net so belangrik soos in 1970 was. Die aandeel van gouduitvoer het ook nie gedurende die periode betekenisvol afgeneem nie; die gouduitvoer was in 1992 steeds vir 27.2 persent van die totale goedere-uitvoer verantwoordelik, in vergelyking met 35.3 persent in 1970. Suid-Afrika se uitvoerstruktuur kom dus ooreen met dié van die meeste geselekteerde mineraalryklande wat in hoofstuk 3 bespreek is. Dit is egter belangrik om daarop te let dat die land nie naastenby dieselfde vlak van diversifikasie as Maleisië bereik het nie.

TABEL 25: PERSENTASIE-AANDEEL VAN SEKTORE IN UITVOER

	1957	1964	1971	1978	1983	1985
Landbou	18.9	15.6	9.6	7.4	3.8	4.8
Mynbou	53.1	58.5	56.6	59.6	50.4	62.3
Voedsel	7.6	10.2	12.2	7.4	2.8	3.5
Drank en Tabak	0.0	0.7	0.5	0.4	0.1	0.1
Tekstiele	2.2	1.8	3.7	1.7	1.2	1.6
Klerasie & Skoeisel	1.3	0.8	0.9	1.0	0.2	0.2
Hout & -produkte	0.0	0.1	0.1	0.4	0.2	0.2
Meubels	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Papier & -produkte	0.7	0.9	1.2	0.8	1.0	1.9
Druk & Publikasies	0.0	0.3	0.2	0.1	0.0	0.0
Leer & -produkte	0.0	0.2	0.4	0.1	0.1	0.2
Rubberprodukte	0.6	0.2	0.2	0.1	0.0	0.1
Basiese Chemikalieë & Petrol	4.2	3.1	7.6	6.4	2.2	3.4
Nie-metaal Produkte	0.4	0.4	0.8	0.7	0.2	0.2
Basismetale	4.0	5.4	4.5	8.5	12.1	17.5
Metaalprodukte	0.9	0.9	1.5	0.8	0.3	0.4
Masjinerie (Nie elektries)	1.7	1.1	2.1	0.8	0.7	1.3
Elektriese Masjinerie	0.5	0.3	0.8	0.3	0.2	0.3
Motorvoertuie & Vervoer	0.9	0.7	1.0	0.8	0.7	1.0
Diverse	2.0	1.5	3.0	2.9	0.9	1.5

Bron: Holden, *The Political Economy of South Africa*, 1990, p 266

Tabel 25 gee 'n uiteensetting van die relatiewe aandeel van die verskillende sektore in uitvoer gedurende 1957 - 1985. Benewens die mynbousektor was basismetale die enigste sektor wat betekenisvolle uitvoergroei behaal het. Dié sektor se aandeel het van 4.0 persent in 1957 tot 17.5 persent in 1985 verhoog. Die bydrae van die mynbou- en die basismetaalsektore toon die belangrike rol wat die mynbousektor steeds in 1985 in valuta-verdiensie gespeel het. Die enigste ander sektore wat in 1985 'n noemenswaardige bydrae tot uitvoer gelewer het, was die landbousektor, (4.8 persent), die voedselsektor (3.5 persent) en basiese chemikalieë en petrol (3.4 persent). Al vyf bogenoemde sektore is primêre sektore of is direk aan die mynbou- en landbousektor verwant. In 1985 was dié sektore gesamentlik vir 91.5 persent van uitvoerverdiensie verantwoordelik. Suid-Afrika se uitvoer het dus in 1985 hoofsaaklik uit primêre en verwerkte primêre produkte bestaan. Dit is problematies indien in ag geneem word dat beide landbou- en mynbou-uitvoer aan fluktuasies onderhewig is. Landbou-uitvoer fluktueer as gevolg van Suid-Afrika se wisselvallige reënpatroon en mineraaluitvoer is aan onstabiele internasionale mineraalvraag en -markte onderhewig.

Die papier- en papierproduksektor se aandeel het van 0.7 tot 1.9 persent gedurende 1957 - 1985 gestyg en was die enigste ander subsektor van vervaardiging wat 'n redelike toename in uitvoer getoon het. Die aandeel van die subsektore drank en tabak, tekstiele, klerasie en skoeisel, rubberprodukte en elektriese en nie-elektriese masjinerie het afgeneem. Die daling in die relatiewe aandeel van dié sektore kan aan die styging in die relatiewe aandeel van die mynbou- en basismetaalsektore toegeskryf word. Die aandeel van die totale vervaardigde uitvoer het van 28 persent in 1957 tot 32.9 persent in 1985 gestyg. Suid-Afrika se nywerheidsuitvoerbasis is baie klein; gedurende 1981 - 1990 was ses subsektore vir nagenoeg twee-derdes van die verhoging in uitvoer verantwoordelik. Die tendens word deur die beleid van veredelingsversterk, omdat dit op plaaslike inhoud berus (Belli, Finger en Ballivian 1993 : 27).

Tabel 26 gee 'n uiteensetting van die relatiewe bydrae van die verskillende subsektore van vervaardiging in totale vervaardigde uitvoer. Binne die vervaardigde uitvoer het die aandeel van basismetale van 14.3 persent in 1957 tot 51.9 persent in 1985 gestyg. Beide voedselverwerking en basiese chemikalieë en petrol het in die vyftiger-, sestiger- en vroeë sewentigerjare 'n betekenisvol hoër bydrae tot vervaardigde uitvoer gelewer, maar sedert die laat sewentigerjare het basismetale dramaties gegroei en dié sektore verby gegaan. Tabel 27 toon dat die basismetaalsektor in 1978 25.4 persent van produksie uitgevoer het en in 1985 77.7 persent. Dit is 'n duidelike teken dat dié sektor hom doelbewus op die uitvoermark toegespits het (Osborn 1992 : 2).

TABEL 26: PERSENTASIE-AANDEEL VAN DIE SUBSEKTORE VAN VERVAARDIGING IN TOTALE VERVAARDIGDE UITVOER

	1957	1964	1971	1978	1983	1985
Voedselverwerking	27.0	39.7	36.2	22.3	12.1	10.2
Drank en Tabak	1.1	2.7	1.5	1.1	0.6	0.4
Tekstiele	7.9	7.0	10.9	5.1	5.2	4.9
Klerasie & Skoeisel	4.6	2.9	2.7	3.0	0.7	0.9
Hout & -produkte	1.0	0.5	0.3	1.1	0.7	0.7
Meubels	0.5	0.4	0.1	0.2	0.2	0.2
Papier & -produkte	2.7	3.3	3.4	2.4	4.3	5.5
Druk & Publikasies	0.4	1.2	0.6	0.3	0.1	0.1
Leer & -produkte	0.2	0.7	1.2	0.4	0.4	0.6
Rubberprodukte	2.4	0.9	0.6	0.3	0.2	0.2
Basiese Chemikalieë & Petrol	15.0	12.3	22.2	19.4	9.7	10.0
Nie-metaal Produkte	1.5	1.4	2.3	2.2	0.7	0.8
Basismetale	14.3	21.1	13.2	25.6	52.8	51.9
Metaalprodukte	3.3	3.5	4.4	2.3	1.1	1.2
Masjinerie (Nie elektries)	6.1	4.4	6.2	2.3	3.2	3.7
Elektriese Masjinerie	1.8	1.3	2.5	1.0	0.9	0.9
Motorvoertuie & Vervoer	3.1	2.7	3.0	2.3	3.0	3.0
Diverse	7.1	5.9	9.0	8.6	4.0	4.5

Bron: Holden, *The Political Economy of South Africa*, 1990, p 267

TABEL 27: PERSENTASIE VAN PRODUKSIE VAN VERVAARDIGDE PRODUKTE WAT UITGEVOER WORD

	1957	1964	1971	1978	1983	1985
Landbou	25.0	24.0	13.0	17.4	26.4	23.7
Mynbou	93.0	87.0	80.0	80.0	97.0	66.0
Voedsel	11.8	17.4	16.0	15.3	7.7	10.3
Drank en Tabak	2.9	6.0	2.8	3.5	1.2	1.1
Tekstiele	16.4	10.9	14.2	11.4	13.2	20.4
Klerasie & Skoeisel	5.4	4.8	5.3	10.3	1.9	4.3
Hout & -produkte	5.6	2.7	1.6	9.5	4.7	7.4
Meubels	2.3	2.5	1.0	2.8	2.1	3.3
Papier & -produkte	10.5	9.1	8.6	9.0	11.0	22.3
Druk & Publikasies	0.2	4.8	1.7	1.6	0.3	0.6
Leer & -produkte	3.0	15.0	21.3	10.8	10.7	17.3
Rubberprodukte	11.2	4.5	3.8	2.7	1.9	2.9
Basiese Chemikalieë & Petrol	6.5	10.5	14.7	13.1	5.2	6.6
Nie-metaal Produkte	10.4	3.4	4.4	7.3	1.9	3.7
Basismetale	26.5	29.7	10.8	25.4	57.6	77.7
Metaalprodukte	4.9	3.8	4.6	3.4	1.3	2.7
Masjinerie (Nie elektries)	12.0	9.1	9.8	4.6	4.9	11.6
Elektriese Masjinerie	4.2	3.4	4.4	2.4	1.9	3.4
Motorvoertuie & Vervoer	2.2	3.1	2.8	3.2	3.4	6.7
Diverse	27.9	22.4	24.4	45.9	31.0	63.2

Bron: Holden, *The Political Economy of South Africa*, 1990, p 268

Die basismetaalnywerheid is by verre die belangrikste uitvoernywerheid, gevolg deur die voedsel-, chemiese, papier- en tekstielnywerhede. Die hout-, leer- en basismetaalnywerheid het gedurende die periode 1965 - 1986 die hoogste groeikoerse behaal, terwyl drukwerk, die rubber- en dranknywerheid die laagste groei ervaar het (Standish 1992 : 116). Basismetale, voedselverwerking en basiese chemikalieë en petrol, was in 1985 vir 72 persent van vervaardigde uitvoer verantwoordelik. Papier- en papierprodukte was die enigste ander sektor wie se relatiewe bydrae gedurende 1971 - 1985 verhoog het. Die gedeelte van dié sektor se produksie wat uitgevoer word, het gedurende 1983 - 1985 verdubbel. Die rede vir dié verhoging is dat sekere nywerhede binne die bedryfstak produksie spesifiek op die uitvoermark toespits (Osborn 1992 : 2). Ander sektore wat gedurende die periode 'n betekenisvolle deel van produksie uitgevoer het, is tekstiele (20.4 persent), leer en leerprodukte (17.3 persent) en diverse vervaardigde produkte (63.2 persent).

Yster- en staalprodukte en titaanoksied maak 'n groot persentasie van onderskeidelik basismetaal- en chemiese uitvoer uit. Met die gevolg dat werklik vervaardigde uitvoer in 1991 minder as 10 persent van totale goedere-uitvoer uitgemaak het (Osborn 1992 : 1, 4). Osborn het bereken dat slegs ongeveer 8 persent van Suid-Afrika se uitvoer as vervaardigde uitvoer geklassifiseer kan word en vir kategorie 4 - voordele van GEIS kwalifiseer en 'n verdere 1.5 persent vir fase ses van die plaaslike inhoudsprogram. Die res van Suid-Afrika se uitvoer val onder kategorieë 1 - 3 of kwalifiseer nie vir GEIS nie.

Dit blyk duidelik uit bogenoemde bespreking dat Suid-Afrika soos die meeste van die geselekteerde mineraalryklende nie daarin geslaag het om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie te bereik nie. Suid-Afrika se uitvoer is steeds hoofsaaklik in primêre en halfverwerkte primêre produkte gekonsentreer - vervaardigde uitvoer maak slegs 'n geringe deel van die land se goedere-uitvoer uit. Suid-Afrika se toekomstige handelstrategie sal hoë prioriteit aan die aansporing van werklik vervaardigde uitvoer moet gee om uitvoerdiversifikasie aan te moedig.

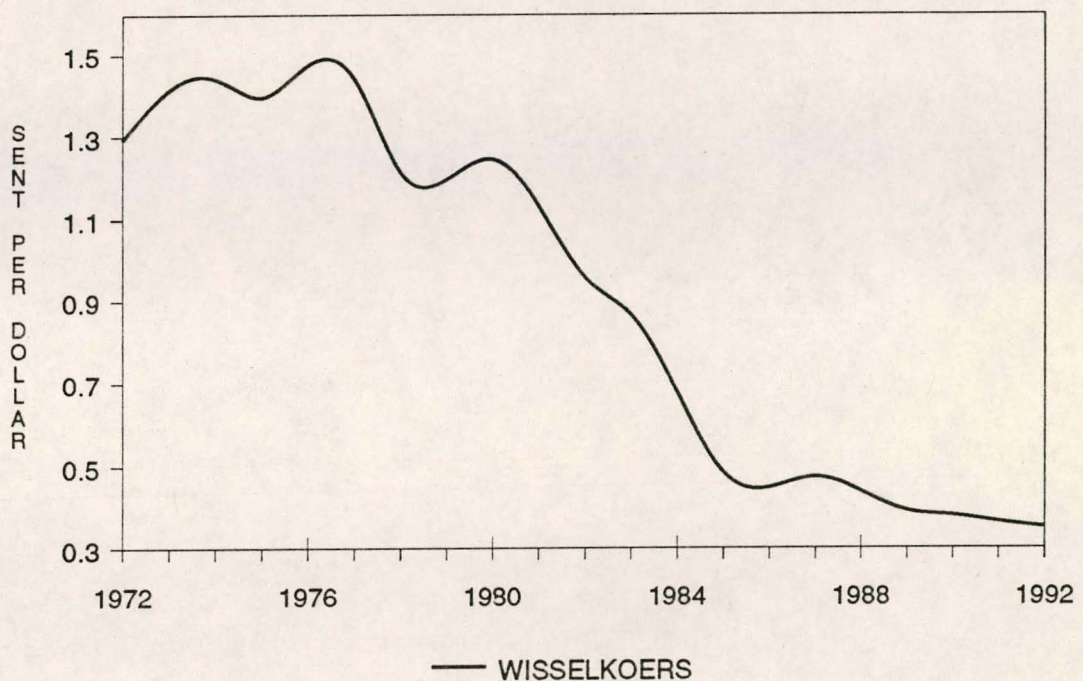
4.3.8.3 WISSELKOERSBELEID

In hoofstukke 2 en 3 is opgemerk dat die wisselkoers een van die belangrikste beleidsveranderlikes in 'n mineraalrykland is. Die studie van mineraalryklende in hoofstuk 3 het getoon dat die wisselkoers in mineraalryklende dikwels oorgewaardeer is en dat dit die mededingendheid van die landbou- en uitvoersektore benadeel.

Suid-Afrika het gedurende die vyftiger- en sestigerjare tot die middel sewentigerjare 'n relatief stabiele wisselkoers gehad. Na die beeëindiging van die Bretton-Woods stelsel in 1971 het die land met verskeie wisselkoersstelsels geëksperimenteer, onder andere die koppeling van die rand aan die Amerikaanse dollar en later aan 'n mandjie van wisselkoerse van Suid-Afrika se belangrikste handelsvennote (Abedian en Standish 1992 : 20). Die onstabiliteit wat in die sewentigerjare voorgekom het, het die owerheid genoodsaak om in 1977 die De Kock-kommissie aan te stel om Suid-Afrika se monetêre beleid, waaronder die wisselkoers, te ondersoek.

FIG.11 - RAND/DOLLAR WISSELKOERS

BRON: TABEL XV (BYLAE)

Die Kommissie, wat vanaf 1980 verslag gedoen het, het 'n algemeen beheerde swewende wisselkoersstelsel aanbeveel. Dié stelsel, wat tot en met 1983 geïmplementeer is, het beteken dat 'n spesifieke wisselkoersvlak nie gewaarborg word nie; die owerheid meng deur middel van beleidsmaatreëls in valutamarkte in om die wisselkoers te reguleer. Die Kommissie het verder aanbeveel dat die finansiële rand afgeskaf word en dit is wel in 1983 gedoen. Die skuld krisis van 1985 het die owerheid egter gedwing om die finansiële rand terug te bring en sedertdien het Suid-Afrika 'n tweeledige wisselkoersstelsel (Terreblanche en Natrass 1990 : 14). Die regverdiging van valutabeheer in die Suid-Afrikaanse

ekonomie is reeds in 1960 met Sharpeville en in 1976 met die Soweto-onluste beklemtoon. In 1960, 1976 en 1985 het politieke onstabiliteit tot 'n ekonomiese krisis, groot kapitaaluitvloei en 'n depresiasie van die rand gelei. Suid-Afrika se onstabiele binnelandse politieke situasie en die onsekerheid wat dit tot gevolg het, regverdig 'n tweeledige wisselkoersstelsel (Departement van Finansies en Departement van Handel en Nywerheid 1993).

Figuur 11 gee 'n aanduiding van wisselkoersonstabiliteit en toon die onstabiele waarde van die rand gedurende 1980 - 1984. Die hoë vlak van wisselkoersonstabiliteit kan gedeeltelik aan onstabiele internasionale wisselkoersvlakke toegeskryf word, maar die verandering in Suid-Afrika se wisselkoersbeleid is die hooforsaak.

Die bestudering van Suid-Afrika se wisselkoersbeleid toon dat dié land, soos die meeste ander mineraalryklande, vir die grootste gedeelte van die studieperiode met 'n oorgewaaardeerde wisselkoers te kampe gehad het. Dit het nie insentiewe aan die nie-mynbousektore gebied om vir die buitelandse mark te produseer nie. Sodoende is betekenisvolle uitvoerdiversifikasie na vervaardigde produkte bemoeilik. In 'n studie wat deur Smit (1992 : 53) uitgevoer is, het hy gevind dat die waarde van die rand gedurende 1973 - 1981 in terme van die koopkragpariteitskoers baie oorgewaaardeer en sedert 1984 ondergewaaardeer was. Die styging in die goudprys in 1973/74 en 1979/80 na die twee olieskokke was grootliks vir die oorgewaaardeerde wisselkoers verantwoordelik. Soos in afdeling 2.5 aangetoon is, is dit 'n algemene verskynsel by mineraalryklande. Die oorgewaaardeerde wisselkoers het in die sewentigerjare die internasionale mededingendheid van die verhandelbare sektore verlaag, terwyl die ondergewaaardeerde wisselkoers wat sedert 1984 voorgekom het, internasionale mededingendheid verhoog het.

4.4 GEVOLGTREKKING

In hoofstuk 3 is aangetoon dat die geselekteerde mineraalryklande vanweë strukturele ooreenkomste, nagenoeg dieselfde ontwikkelingskenmerke openbaar. In afdeling 3.5 is 'n kort uiteensetting van dié kenmerke gegee. In dié hoofstuk is Suid-Afrika se ekonomiese groei en ontwikkeling bestudeer deur dit in perspektief te plaas met die geselekteerde mineraalryklande wat in hoofstuk 3 bestudeer is.

Die bespreking van Suid-Afrika se ekonomiese groei het aangetoon dat die land se ekonomiese prestasie soos in die meeste mineraalryklande nou aan die prestasie

✓ NB van die mynbousektor verbind is, terwyl die prestasie van dié sektor aan die stand van die wêreld ekonomie verbind is. In dié opsig kom die Suid-Afrikaanse ekonomie baie met die olie-mineraalryklande ooreen deurdat goud net so 'n prominente rol in die Suid-Afrikaanse ekonomie speel as petroleum in die olielande.

Wat Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling betref, het die land in bykans elke faset van ontwikkeling dieselfde kenmerke as dié wat in hoofstuk 2 bespreek is en deur die bestudering van die geselekteerde mineraalryklande na vore gekom het, geopenbaar. Die kapitaalintensiewe aard van mynbou-ontwikkeling het in Suid-Afrika, soos in die ander mineraalryklande, tot strukturele wanbalanse gelei. Suid-Afrika is 'n arbeidsurplusland met beperkte kapitaal, maar as gevolg van die hoë kapitaalintensiteit van die mynbousektor word slegs beperkte arbeid in die mynbousektor geakkommodeer (afdeling 4.3.4). Soos in die ander mineraalryklande (tabelle 6 en 7) gee dit tot hoë werkloosheid en 'n skewe verdeling van inkomme aanleiding.

✓ NB Suid-Afrika het soos die meeste mineraalryklande aanvanklik 'n invoervervangende ontwikkelingstrategie gevolg en sedert die sewentigerjare toenemend na uitvoergeoriënteerde groei oorgeskakel. Dié lande het die sydigheid teen uitvoer geleidelik verminder deur tariewe en handelsbeperkings in te kort en uitvoeraansporingsmaatreëls in te stel. Die doel is om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie te bereik ten einde dié lande se afhanklikheid van mineraaluitvoer te verlaag. Uit tabel 10 blyk dit dat slegs Maleisië, en tot 'n mindere mate Mexiko en Chili, betekenisvolle uitvoerdiversifikasie bereik het. Hoewel die belangrikheid van goud in die Suid-Afrikaanse ekonomie gedurende die afgelope dekade afgeneem het, speel dié edelmetaal steeds 'n sentrale rol in die land se ekonomiese groei en ontwikkeling. In tabel 26 is aangedui dat benewens die mineraalverwante vervaardigingsektore, geen van die ander vervaardigingsektore betekenisvolle uitvoergroei bereik het nie - die land kon dus nie die aandeel van die mynbousektor betekenisvol verklein en dié van die vervaardigingsektor betekenisvol vergroot nie.

✓ NB Soos die meeste mineraalryklande, voldoen Suid-Afrika se vlak van uitvoerdiversifikasie nie aan die verwagting nie. Die verwagting bestaan dat die land se gediversifiseerde produksiestruktuur in uitvoer weerspieël sal word. Dit is egter nie die geval nie. Die vervaardigingsektor het in 1990 25.4 persent van die bruto binnelandse produk gegenereer, maar minder as 10 persent van totale goedere-uitvoer uitgemaak. Alvorens die land nie daarin kan slaag om sy afhanklikheid van die mynbousektor, veral gouduitvoer, te verminder nie, sal ekonomiese groei en ontwikkeling nie potensiële vlakke kan bereik nie.

HOOFSTUK 5

'N RASIONAAL VIR UITVOERGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING IN MINERAALRYKLANDE

5.1 INLEIDING

Die bestudering van die handelstrategieë van die geselekteerde mineraalryklande en Suid-Afrika in hoofstukke 3 en 4 het twee aspekte na vore gebring. Eerstens het dit aangetoon dat dié lande, soos die meeste ontwikkelende lande, tot en met die sestigjarige 'n invoervervangende handelstrategie gevolg het en in die sewentigerjare na uitvoergeoriënteerde ontwikkeling oorgeskakel het, en tweedens het dit daarop gewys dat dié lande nie daarin geslaag het om betekenisvolle diversifikasie na vervaardigde uitvoer te bereik nie.

Die redes wat hoofsaaklik vir die swak uitvoerdiversifikasie aangevoer kan word, is die feit dat die nywerheidsektor deur middel van hoë beskermingsmaatreëls vir die plaaslike mark geproduseer het, en dat dié lande oor mineraalrykdom beskik wat in mineraalrente omskep word en dit nie vir dié lande noodsaaklik maak om die ander ekonomiese sektore produktief te ontwikkel nie.

In dié hoofstuk val die klem op die verband tussen uitvoer en ekonomiese groei en die voordele wat uit uitvoergeoriënteerde ontwikkeling voortspruit. Met ander woorde, is dit vir mineraalryklande in die algemeen en vir Suid-Afrika spesifiek die moeite werd om eerder 'n uitvoergeoriënteerde as 'n invoervervangende ontwikkelingstrategie te volg?

5.2 UITVOERDIVERSIFIKASIE, EKONOMIESE GROEI EN ONTWIKKELING

5.2.1 VERBAND TUSSEN UITVOERGERIGTHEID EN GROEI

Ekonomie bestudeer reeds 'n geruime tyd die invloed van handelsbeleid op ekonomiese groei en ontwikkeling en baie het die verband probeer kwantifiseer. Goncalves en Richtering (1987 : 17) waarsku egter teen die breë veralgemening van die resultate wat uit statistiese navorsing voortspruit. Veralgemenings moet beperk word omdat die invloed van uitvoer op ekonomiese groei onder andere deur die ekonomiese struktuur en die verhouding tussen die land en die internasionale ekonomiese gemeenskap bepaal word.

Vervolgens word die navorsingsresultate van verskeie ekonomiese wat die verband tussen uitvoer en ekonomiese groei bestudeer het, uitgelig. Michaely (1977) het die ontwikkeling van 41 lande, te wete 23 middel- en hoëinkome-lande en 18 laerinkome-lande, bestudeer. Hy het gevind dat daar gedurende 1950 - 1973 'n positiewe verband tussen uitvoer en ekonomiese groei bestaan het; hoe hoër die groei, hoe sterker die verband. Navorsing deur Kavoussi (1984), Michalopoulos en Jay (Balassa 1982) en Singer en Gray (1988) het dié positiewe verband bevestig. Michalopoulos en Jay het gevind dat 'n een persent groei in uitvoer in 39 ontwikkelende lande gedurende die periode 1960 - 1966 tot 'n 0.04 persentasiepunt toename in die BNP gelei het (Balassa 1982 : 55).

Syrquin en Chenery (1989) het 100 lande gedurende die periode 1950 - 1983 bestudeer ten einde te bepaal watter invloed handelsbeleid en hulpbrongebefligting op 'n land se ekonomiese groei het. Hulle het gevind dat klein lande, wat uitvoergeoriënteerde handelstrategieë gevolg het, en uitvoer na vervaardigde produkte gediversifiseer het, die hoogste per capita groei behaal het. Uitvoergeoriënteerde ontwikkeling het by klein en groot lande en by primêre en vervaardigde uitvoerlande tot hoër ekonomiese groei gelei (Goldin en Evans 1991 : 239). Hoewel die navorsing toon dat dit vir mineraalryke lande moontlik is om deur die uitvoer van primêre produkte ekonomiese groei te behaal, sal die diversifikasie na vervaardigde produkte tot hoër ekonomiese groei lei.

Kavoussi (1984 : 241, 244) het die uitvoergroei van 73 ontwikkelende lande, beide laer- en middelinkome-lande bestudeer. Hy het gevind dat daar gedurende die periode 1960 - 1978 'n positiewe verband tussen uitvoer en ekonomiese groei bestaan het; dié verband was hoër by die middelinkome- as die laerinkome-lande. In die laerinkome-lande was die verband tussen groei in primêre uitvoer en ekonomiese groei hoog, terwyl die verband tussen vervaardigde uitvoer en ekonomiese groei meer betekenisvol in die middelinkome-lande was. Aangesien die meeste mineraalryke lande reeds middelinkome-status bereik het, is die diversifikasie van die uitvoerstruktuur 'n voorvereiste vir die volle benutting van die voordele van 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie.

Die studie het verder getoon dat die verband tussen uitvoer- en ekonomiese groei gedurende die periode 1967 - 1973, in 'n stabiele internasionale omgewing, meer betekenisvol en minder betekenisvol was gedurende die tydperk 1973 - 1977, toe ongunstige internasionale omstandighede ondervind is (Kavoussi 1984 : 241, 244). Die afleiding kan gemaak word dat die verband tussen uitvoer- en ekonomiese groei betekenisvol deur internasionale ekonomiese toestande beïnvloed word. Die daling wat sedert 1973 wêreldwyd in ekonomiese aktiwiteit voorgekom het, het die uitvoer

van nie-olie primêre produkte benadeel. Dit het tot uitvoerpessimisme gelei. Ekonomie het geglo dat die daling in ekonomiese aktiwiteit en die toename in kwantitatiewe beperkings in ontwikkelde lande dit vir ontwikkelende lande onmoontlik sou maak om via uitvoergeoriënteerde groei te ontwikkel.

Singer en Gray (1988) het Kavoussi se navorsing na die periode 1977 - 1983 uitgebrei, en sy bevindinge ondersteun. In die periode 1977 - 1983 was buitelandse vraag laer as in vorige periodes, met die gevolg dat beide inwaarts- en uitvoergeoriënteerde lande negatiewe groei in uitvoerverdienste ervaar het. Die daling in uitvoerverdienste was meer beperk in uitvoergeoriënteerde as in inwaartsgerigte lande. Balassa (1985 : 28) het ook gevind dat die uitvoer in die periode van eksterne skokke steeds 'n belangrike bydrae tot ekonomiese groei in ontwikkelende lande gelewer het. Uitwaartsgerigte ontwikkelende lande was, as gevolg van groter blootstelling aan groter eksterne skokke onderhewig, maar dié nadeel is deur hoër ekonomiese groei teengewerk (Balassa 1989 : 19). Dit word deur Wêreldbank-navorsing ondersteun (Goldin en Evans 1991 : 242).

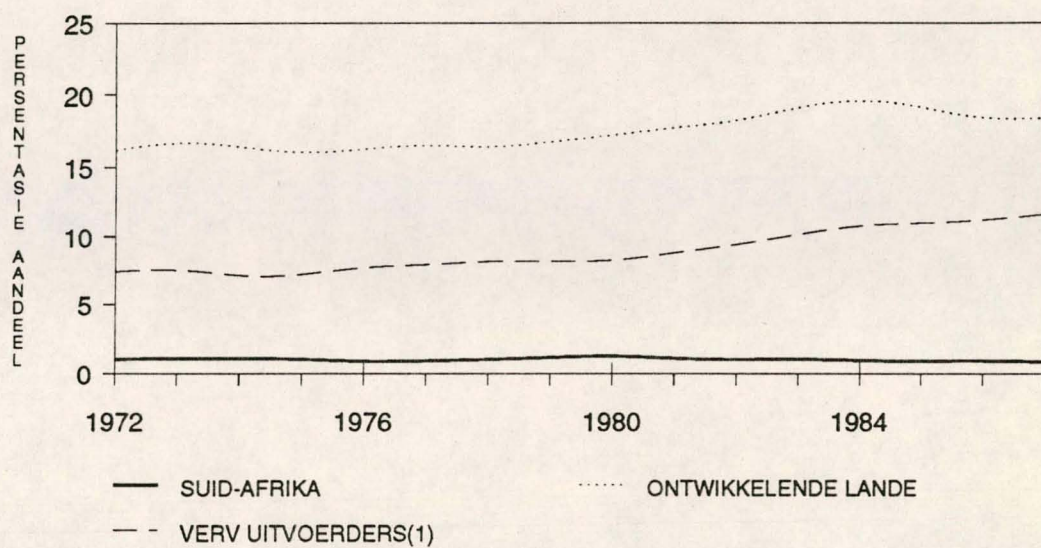
Dié navorsing deur Kavoussi (1984), Singer en Gray (1988) en Balassa (1985, 1989), wat aangetoon het dat hoër buitelandse vraag 'n voorvereiste vir hoër groei in uitvoerverdienste is, steun op die 'trade as an engine of growth' teorie. Hiervolgens is uitvoer die sleutel tot ekonomiese groei, maar dit word beperk deur die vlak van ekonomiese groei in die ontwikkelde lande. Daar is dus 'n tweerigting-oorsaaklikheid, eerstens, uitvoergroei in ontwikkelende lande word bepaal deur groei in die ontwikkelde lande en, tweedens, ekonomiese groei in die ontwikkelende lande is afhanklik van internasionale handel (Riedel 1988 : 29).

Die 'trade as an engine of growth' teorie beweer dat uitvoer en ekonomiese groei deur eksogene veranderlikes bepaal word. Volgens dié teorie is dit onmoontlik om uitvoersukses in 'n ongunstige internasionale omgewing te behaal. Sommige ekonome is egter van mening dat bogenoemde teorie slegs van toepassing is indien ontwikkelende lande se uitvoer hoofsaaklik uit primêre produkte bestaan. In die sewentigerjare en toenemend in die tagtigerjare het ontwikkelende lande daarin geslaag om uitvoerdiversifikasie te bereik. In 1955 het primêre produkte 90 persent van ontwikkelende lande se nie-olie uitvoer uitgemaak en vervaardigde uitvoer slegs 10 persent; teen 1970 het die samestelling na onderskeidelik 75 en 25 persent verander en in 1982 na 48 en 52 persent (Riedel 1988 : 40).

Die verhoging in vervaardigde uitvoer en gevolglike uitvoerdiversifikasie in die ontwikkelende lande is die uitvloeisel van dertig jaar van aggressiewe industrialisasie. Dit was een van die groot redes vir die verhoogde ekonomiese groei

in ontwikkelende lande. In die periode sedert die Tweede Wêreldoorlog het ontwikkelende lande hoër ekonomiese groei as die ontwikkelde lande behaal (Riedel 1988 : 51). Figuur 12 toon dat ontwikkelende lande, in besonder ontwikkelende lande wat in vervaardigde produkte spesialiseer, se aandeel in wêreldmarkte toegeneem het.

FIG.12 - SUID-AFRIKA SE MARKAANDEEL IN WERELDUITVOER RELATIEF TOT ANDER ONTWIKKELENDE LANDE

1 - ONTWIKKELENDE LANDE WAT MEESAL VERVAARDIGDE PRODUKTE UITVOER

BRON: IMF, 1988

Navorsing deur Havrylyshyn en Alikhani (1982) ondersteun die standpunt dat die 'trade as an engine of growth' teorie slegs geld vir daardie lande waar primêre uitvoer baie hoog is en slegs beperkte uitvoerdiversifikasie bereik is. Hulle het gevind dat 12 lande se vervaardigde uitvoer gedurende die periode 1970 - 1979 vinniger as dié van die 'Newly Industrialising Countries' (NICs) toegeneem het. Drie van die lande, Peru, Maleisië en Tunisië, is by die studie in hoofstuk 3 ingesluit. Dié lande het hulle uitvoersukses grootliks op dieselfde produkte as die NICs gebou, te wete klerasie, tekstiele, elektriese masjinerie, nie-metaal mineraal vervaardigde produkte en diverse vervaardigde produkte. Die marktaandeel van die 12 lande in die ontwikkelde lande het, ten spyte van die daling in wêreldhandel, van 49.0

persent in 1970 tot 57.9 persent in 1979 gestyg. Sekere ontwikkelende, en mineraalryklende, het dus daarin geslaag om sedert die middel-sewentigerjare betekenisvolle uitvoergroei en uitvoerdiversifikasie te behaal.

In hoofstuk 3 is aangetoon dat slegs 'n beperkte aantal van die geselekteerde mineraalryklende daarin geslaag het om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie te bereik. Die meeste mineraalryklende, is steeds vir die grootste gedeelte van hulle uitvoerverdienste van primêre uitvoer afhanklik, met die gevolg dat dié lande se uitvoer en groei nog tot 'n groot mate van die ekonomiese groei in ontwikkelde lande afhanklik is.

'n Studie deur Chow (1988) het verder aangetoon dat uitvoergroei nie alleenlik ekonomiese groei in die NICs verhoog het nie; dit het ook die ontwikkeling van die vervaardigingssektor gestimuleer wat tot 'n verdere verhoging in uitvoer gelei het. Uitvoergroei het gevolglik tegelykertyd ekonomiese groei verhoog en die ekonomiese basis van dié lande verbreed. Die ontwikkeling van die vervaardigingssektor was ook nie 'n voorvereiste vir uitvoer nie.

Nie alle studies betreffende die verband tussen uitvoer en ekonomiese groei kon 'n positiewe verband tussen die veranderlikes aflei nie. Goldin en Evans (1991 : 239) het in 'n onlangse literatuurstudie aangetoon dat McCarthy *et. al.* dié verband by 50 lande gedurende die periode 1964 - 1982 ondersoek het, maar geen positiewe verband tussen 'n verandering in die verhouding van uitvoer in BBP en ekonomiese groei kon aflei nie. Hulle toon verder aan dat dit deur die navorsing van Aghazadeh en Evans (1988), wat dié verband vir die sewentigerjare bestudeer het, bevestig is. UNCTAD (1990) kon ook gedurende die tagtigerjare geen sistematiese verband tussen 'n verandering in handelsbeleid en 'n verbetering in uitvoerprestasie aflei nie. Op grond van die teenstrydige navorsingsresultate kan die gevolgtrekking gemaak word dat die liberalisering van internasionale handel 'n voordeel vir wêreldgroei inhou, maar presies hoeveel dit tot ekonomiese groei bydra, bly 'n omstrede kwessie.

5.2.2 VERKLARING VAN VERBAND

'n Uitvoergeoriënteerde handelstrategie het in die algemeen 'n positiewe invloed op wêreldgroei, omdat dit spesifieke voordele vir produktiwiteit, werkskepping en hulpbronnalokasie inhou.

Kavoussi (1984 : 241) se navorsing het getoon dat uitvoer ekonomiese groei verhoog, omdat dit tot verhoogde kapitaalsvorming lei en faktorproduktiwiteit verhoog. Totale faktorproduktiwiteit meet die tegniese en ekonomiese doeltreffendheid waarmee die produksieproses hulpbronne in produkte omsit. Dit beïnvloed ekonomiese groei, omdat verskille in die faktorproduktiwiteit van die onderskeie sektore die komparatiewe voordeel beïnvloed. Op dié wyse word die groei en strukturele verandering van die onderskeie ekonomiese sektore en die ekonomie as geheel oor die medium tot lang termyn beïnvloed (Nishimizu en Robinson 1984 : 177). Bell (1975 : 492) het gevind dat die verbetering in produktiwiteit die land se internasionale mededingendheid verbeter.

Uitvoergroei sal in laerinkome-lande totale faktorproduktiwiteit verhoog, ongeag die samestelling van uitvoer. In middelinkome-lande, daarenteen, hang die verbetering van totale faktorproduktiwiteit met die aandeel van vervaardigde uitvoer in totale uitvoer saam. Indien 'n land tydens fases van verdere ontwikkeling grootliks van primêre produkte afhanklik bly, sal uitvoergroei nie produktiwiteit verhoog nie. 'n Uitvoergeoriënteerde ontwikkelingstrategie sal nie in primêr-georiënteerde middelinkome-lande faktorproduktiwiteit verhoog nie. Dit sal wel kapitaalsvorming en ekonomiese groei verhoog (Kavoussi 1984 : 248, 249). Kavoussi se navorsing gee 'n aanduiding van die belangrikheid van uitvoerdiversifikasie in mineraalryklande. Indien dié lande nie daarin slaag om die uitvoerstruktuur te diversifiseer nie, sal die voordele wat met uitvoergeoriënteerde ontwikkeling gepaard gaan, nie deur die lande geniet kan word nie.

Uitvoergroei gaan met groei in die vervaardigingssektore, veral arbeidsintensiewe produksie, gepaard. Die verhoogde indiensneming wat uit arbeidsintensiewe produksie voortspruit, het 'n positiewe invloed op werkloosheid en inkomeverdeling (Balassa 1982 : 58). Indien mineraalryklande deur middel van 'n uitvoergerigte ontwikkelingstrategie aan beide die produksie- en verdelingsdoelstelling wil voldoen, is dit belangrik dat die owerheid mineraalinkome op investeringsprojekte in die nywerheidssektor wat werkskeppend van aard is, sal aanwend (Lewis 1984 : 165). Krueger (1978 : 271) is van mening dat daar 'n drievoudige verband tussen 'n land se handelstrategie en indiensneming bestaan. Eerstens, die keuse van 'n handelstrategie beïnvloed ekonomiese groei en gevolglik indiensnemingsgroei, tweedens, die samestelling van produksie beïnvloed die vraag na arbeid en, derdens, die vraag na arbeid word deur die verandering in faktorpryse beïnvloed. Arbeidsintensiewe produksie sal indiensneming slegs verhoog solank arbeid nie ten volle in diens geneem is nie. Indien arbeidsproduktiwiteit te vinnig styg, word dié effek teengewerk (Balassa 1989 : 25).

'n Verdere belangrike voordeel van uitvoergeoriënteerde ontwikkeling in ontwikkelende lande is die vermoë van dié strategie om die beperking van die sogenaamde vyfde produksiefaktor, buitelandse valuta, uit die weg te ruim. Minder plaaslike hulpbronne word gebruik om een eenheid buitelandse valuta deur uitvoergroei te verdien as om een eenheid buitelandse valuta deur invoervervanging te spaar (Chenery 1960). In hoofstuk 2 is die belangrike rol van buitelandse valuta in ekonomiese ontwikkeling bespreek. Die verhoogde buitelandse valuta wat deur uitvoergroei verdien word, kan gebruik word om kapitaal- en intermediêre produkte vir produktiewe investering in te voer (Raad van Handel en Nywerheid 1987).

Uitvoergeleide groei verlaag ook die kostestruktuur van die ekonomie, omdat dit die allokasie van hulpbronne verbeter. Die navorsing van Feder (1982), Michaely (1977) en Kavoussi (1984) het bevestig dat 'n verbeterde allokasie van hulpbronne een van die belangrikste redes vir die sukses van uitvoergroei is.

Daar kan tot die gevolgtrekking gekom word dat dit vir mineraalryklande moontlik is om deur primêre uitvoer hoër ekonomiese groei te ervaar, maar slegs as dié lande hulle uitvoer na vervaardigde produkte uitbrei, sal hulle die volle voordeel van 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie geniet. Hoewel die komparatiewe voordeel in mineraalryklande weg van die nywerheid skuif en dit investering in aktiwiteite buite die mynbousektor ontmoedig (afdeling 2.3.2.3), moet dié lande hulle doelbewus daarop toelê om die produksie- en uitvoerstruktuur na vervaardigde produkte te diversifiseer. In dié opsig bestaan daar groot moontlikhede vir verdere mineraalveredeling in mineraalryklande, dit wil sê die verhoging van die toegevoegde waarde van minerale voor uitvoer. In afdeling 2.4.1 is aangetoon dat dit tot skakelingseffekte aanleiding gee en die buitelandse valutaverdienste verhoog. Soos in die voorgaande bespreking aangetoon is, sal die diversifikasie van die uitvoerstruktuur ook daartoe lei dat mineraalryklande se uitvoer en uitvoerverdienste nie so afhanklik is van internasionale ekonomiese aktiwiteit nie. Dit behoort tot 'n meer stabiele uitvoerverdienste en ekonomiese groei te lei.

5.3 UITVOERGEORIËNTEERDE ONTWIKKELING IN SUID-AFRIKA

5.3.1 DIE RASIONAAL VIR UITVOERGROEI

Gegewe die beperkte moontlikhede wat daar vir invoervervanging in die Suid-Afrikaanse ekonomie bestaan en die feit dat uitvoergeoriënteerde ontwikkeling, ten spyte van 'n verswakte korrelasie, steeds tot hoër ekonomiese groei as inwaartsgerigte ontwikkeling gelei het, behoort Suid-Afrika voorkeur te gee aan 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie. Dit is belangrik dat dié strategie sal klem

plaas op die diversifikasie van die uitvoerstruktuur. In afdeling 4.3.8.2(b) is aangetoon dat die diversifikasie van die Suid-Afrikaanse produksiestruktuur nie tot 'n gediversifiseerde uitvoerstruktuur gelei het nie, omdat die nywerheidsektor deur middel van invoervervanging ontwikkel is om in binnelandse vraag te voorsien en die land selfvoorsienend te maak. Suid-Afrika se onvermoë om uitvoer van primêre na vervaardigde produkte te diversifiseer, het veroorsaak dat die land 'n deel van sy markaandeel aan die NICs afgestaan het (figuur 12).

In afdeling 5.2 is verskeie navorsingsresultate behandel wat daarop dui dat mineraalryklande nie die volle voordeel wat uit uitvoergeoriënteerde ontwikkeling voortspruit, sal geniet alvorens dié lande daarin slaag om betekenisvolle diversifikasie na vervaardigde produkte te bereik nie. Aangesien Suid-Afrika ryk is aan natuurlike hulpbronne behoort uitvoer te konsentreer op daardie produkte wat die hulpbronne intensief gebruik. In dié opsig het die Suid-Afrikaanse owerheid op 6 September 1991 insentiewe bekend gemaak wat vervaardigers aanmoedig om die toegevoegde waarde van minerale te verhoog alvorens dit uitgevoer word (Mineraalgeburo 1992(a)). Dit is 'n belangrike insentief vir die mineraalverwerkings- en mineraalveredelingsbedryf, en behoort 'n belangrike bydrae tot die diversifikasie van die produksie- en uitvoerstruktuur te lewer.

'n Studie betreffende die verband tussen groei in uitvoer en vervaardiging in Suid-Afrika gedurende 1947 - 1987 toon dat totale uitvoer en vervaardigde uitset tweerigting kousaliteit gehad het, deurdar uitvoer vervaardigingsgroei beïnvloed het en vervaardigingsgroei weer uitvoergroei (Holden 1992 : 269). Gedurende die tydperk 1968 - 1987 het vervaardigde uitvoer 'n groot invloed op die ontwikkeling van die vervaardigingsektor uitgeoefen, en die verhoging in die uitset van vervaardigde produkte het uitvoergroei bevorder. Gedurende 1947 - 1970 het groei in vervaardigde uitvoer nie groei in die vervaardigingsektor gestimuleer nie, tog het groei in vervaardigde uitset uitvoer gestimuleer.

'n Wêreldbank-studie (Fallon et. al. 1993 : 5) het aangetoon dat die herstrukturering van die Suid-Afrikaanse ekonomie van 'n inwaartsgerigte na 'n uitvoergeoriënteerde ekonomie ekonomiese groei en ontwikkeling op vele terreine sal bevoordeel. Die blootstelling van die ekonomie aan internasionale mededinging sal faktorproduktiwiteit verhoog, omdat produksiefaktore meer doeltreffend en koste-effektief aangewend word. Die uitbreiding van die afsetgebied na die internasionale mark maak die verwesenliking van skaalvoordele moontlik. Arbeid en kapitaal word opgegradeer en produksietegnieke verbeter om met tegnologiese innovasies in die buiteland tred te hou. Aangesien uitvoergeoriënteerde ontwikkeling 'n groter positiewe effek op werkskepping en indiensneming uitoefen as inwaartsgerigte

ontwikkeling (Standish 1992 : 105), is die bevordering van uitvoergeoriënteerde nywerhede in ooreenstemming met die werkskeppingsdoelwit.

5.3.2 KOMPARATIEWE VOORDEEL

In hoofstuk 7 word die toepaslike uitvoerstrategie vir Suid-Afrika bespreek. Alvorens dit gedoen kan word, moet die kwessie van Suid-Afrika se komparatiewe voordeel ondersoek word. Dit is belangrik, aangesien die komparatiewe voordeel 'n belangrike determinant van die seleksie van uitvoersektore is.

Suid-Afrika is 'n arbeidrykland; gevolglik behoort die land volgens die Heckscher-Ohlin hipotese 'n komparatiewe voordeel in arbeidsintensiewe produkte te hê. Navorsing het teenstrydige resultate getoon en 'n meningsverskil in dié verband ontketen. Holden en Holden (1981) het gevind dat Suid-Afrika 'n komparatiewe voordeel in arbeidsintensiewe produkte het. Hulle het met behulp van 'n kwantitatiewe analise wat op grond van die Heckscher-Ohlin model gedoen is, getoon dat Suid-Afrika se uitvoerbedrywe meer arbeidsintensief is en gevolglik meer werkgeleenthede skep as bedryfstakke wat op invoervervanging gegrond is. Hulle het gevind dat dié tendens gedurende 1967 - 1975 versterk het en sodoende die oorskakeling van 'n invoervervangende na 'n uitvoergeoriënteerde strategie, vanuit 'n werkverskaffingsoogpunt, regverdig.

Dit is in direkte teenstelling met Ariovich (1979) se navorsingsresultate. Hy het Suid-Afrika se komparatiewe voordeel gedurende 1964 - 1975 bestudeer en gevind dat Suid-Afrika se komparatiewe voordeel en internasionale mededingendheid in natuurlike hulpbronne, minerale en landbouprodukte, geleë is. Dit word egter nie in uitvoer weerspieël nie. Die samestelling van vervaardigde uitvoer dui daarop dat Suid-Afrika 'n komparatiewe voordeel in die chemiese en metaalnywerhede, beide kapitaalintensiewe nywerhede, het. Ariovich het die tien groepe vervaardigde produkte, almal van die metaal- en chemiese nywerheid, wat die hoogste aandeel in uitvoer gehad het, by die studie ingesluit en dit het getoon dat Suid-Afrika in relatief kapitaalintensiewe produkte 'n komparatiewe voordeel het en beter internasionale mededingendheid geniet. Produkte wat die laagste aandeel in uitvoer gehad het, is aan dieselfde maatstaf onderwerp; dit het bogenoemde resultate bevestig, aangesien dié produkte arbeidsintensief was. Hy het verder gevind dat die komparatiewe voordeel van kapitaalintensiewe uitvoer oor tyd verhoog het. Arbeidsintensiewe sektore het nie op verhoogde uitvoerintensiewe gereageer nie en is hoofsaaklik vir sporadiese uitvoer verantwoordelik. Produkte word slegs uitgevoer indien dit nie deur die plaaslike mark geabsorbeer kan word nie (Marais 1981 : 41).

Ariovich se verklaring van bogenoemde verskynsel kom grootliks ooreen met dié wat Leontief vir die Heckscher-Ohlin hipotese gebied het:

- (i) weens lae arbeidsproduktiwiteit blyk dit of Suid-Afrika 'n kapitaalrykland is,
- (ii) die hoë binnelandse vraag na arbeidsintensiewe produkte werk hulpbronbegiftiging teen, omdat die prys van dié produkte styg en internasionale mededingendheid verlaag,
- (iii) arbeidsintensiewe produkte ontvang moontlik hoër beskerming teen invoermededinging as kapitaalintensiewe produkte,
- (iv) die resultate is misleidend, omdat slegs twee produksiefaktore gebruik word, en
- (v) die belangrikheid van skaalvoordele in internasionale handel beïnvloed komparatiewe voordele.

Ariovich voer verder aan dat kapitaalintensiteit dalk nie die oorsaak van internasionale mededingendheid is nie; dit is dalk net nodig om vervaardigde uitvoer deur middel van kapitaalintensiewe produksietegnieke te produseer (Ariovich 1980 : 213). Roque (Strydom 1987) en Ratcliffe (1979) se navorsing in dié verband moet as aanvullend tot dié van Holden en Holden en Ariovich beskou word. Roque het aangetoon dat Suid-Afrika 'n komparatiewe nadeel het in produkte wat van grootskaalse navorsing en ontwikkeling afhanklik is. Suid-Afrika het 'n komparatiewe voordeel in produkte wat plaaslike hulpbronne intensief gebruik, onder andere minerale en basismetale. As gevolg van kapitaalintensiewe produksietegnieke, word Suid-Afrika se uitvoer deur kapitaalintensiteit gekenmerk. Sy navorsing kom in dié opsig met dié van Ariovich ooreen.

Suid-Afrika se belangrikste bedryf, die mynboubedryf, is uiters kapitaalintensief en het Suid-Afrika op 'n kapitaalintensiewe ontwikkelingspad geplaas. Die vervaardigingsektore wat as uitvloeisel van die mynbedryf ontwikkel het, byvoorbeeld SASOL en YSKOR, het die kapitaalintensiewe patroon versterk, terwyl sekere van die bedryfstakke wat op grond van die strategiese argument deur die owerheid tot stand gebring is, byvoorbeeld MOSSGAS en KRYGKOR, kapitaalintensiteit verder verhoog het. Die gebruik van kapitaalintensiewe produksietegnieke is verder deur owerheidsinsentiewe, beleggingstoelaes en belastingvoordele wat aan nyweraars vir verhoogde kapitaalvorming toegestaan is, en verwrings in relatiewe faktorpryse, wat kapitaal goedkoop relatief tot arbeid gemaak het, aangemoedig. Indien in ag geneem word dat die grootste gedeelte van Suid-Afrika se uitvoer vanuit die mynbousektor en mynbouverwante vervaardigingsektore afkomstig is, word die kapitaalintensiewe aard van Suid-Afrika se uitvoer en die gevolglike afleiding dat Suid-Afrika 'n komparatiewe voordeel in kapitaalintensiewe produkte het, duidelik.

Ratcliffe (1979 : 407) beweer dat Suid-Afrika moontlik, soos Israel en Japan, 'n tweeledige komparatiewe voordeel het: 'n komparatiewe voordeel in die uitvoer van kapitaalintensiewe produkte na nabygeleë markte en arbeidsintensiewe produkte na verafgeleë afsetgebiede.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat hoewel sommige resultate die teendeel toon, Suid-Afrika se komparatiewe voordeel in arbeidsintensiewe produkte geleë is. Vanweë die kapitaalintensiewe produksietegnieke wat deur die ontwikkeling van die mynbousektor en invoervervanging daargestel is, mag dit Suid-Afrika se komparatiewe voordeel verskans, maar oor die lang termyn sal Suid-Afrika op arbeidsintensiewe vervaardigde produkte moet konsentreer. Die geleenthede wat in die kapitaalintensiewe chemiese - en metaalbedryf bestaan, moet egter benut word. Dit is belangrik om in gedagte te hou dat komparatiewe voordele nie as staties beskou moet word nie, dit is dinamies en kan deur middel van bystand, tegnologiese vernuwing en onderwys en opleiding verander word. Met uitvoergeoriënteerde groei word gepoog om deur middel van 'n herstrukturering van die ekonomie, produksie van produkte te stimuleer waarin die land 'n komparatiewe voordeel het. Met dié gevolgtrekking in gedagte, skenk hoofstuk 7 aandag aan die sektore en nywerhede wat op grond van komparatiewe voordele maatreëls vir uitvoerbevordering moet ontvang.

5.4 GEVOLGTREKKING

In dié hoofstuk is die navorsingsresultate van ekonome wat die verband tussen 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie en ekonomiese groei bestudeer het, saamgevat. Soos reeds opgemerk, het dié navorsing teenstrydige resultate gelewer, maar die afleiding kan gemaak word dat die oopstel van die plaaslike ekonomie en die vermindering van handelsbeperkings 'n positiewe invloed op wêreldgroei behoort te hê, hoewel die presiese omvang nie bepaal kan word nie.

'n Belangrike aspek wat in dié hoofstuk na vore gekom het, is die verband tussen ekonomiese groei, uitvoergroei in mineraalryklande en wêreldgroei. Dit blyk dat uitvoer- en ekonomiese groei in mineraalryklande wat betekenisvolle uitvoerdiversifikasie bereik het, nie deur ekonomiese groei in ontwikkelde lande beperk word nie. Daardie mineraalryklande wat steeds grootliks primêre produkte uitvoer, se uitvoer- en ekonomiese groei word egter steeds deur ekonomiese groei in ontwikkelde lande beperk.

In die tweede gedeelte van dié hoofstuk is die verband tussen uitvoer- en ekonomiese groei in die Suid-Afrikaanse situasie bespreek. Daar is aangetoon dat 'n uitvoergerigte handelstrategie die aangewese strategie vir Suid-Afrika is en dat sodanige strategie arbeidsintensiewe uitvoer moet beklemtoon sonder om die geleenthede wat in kapitaalintensiewe uitvoer bestaan, te ignoreer. Dit is belangrik dat die uitvoerstrategie die land se ekonomiese basis na vervaardigde produkte sal diversifiseer ten einde die land se afhanklikheid van die mynbousektor te verminder.

HOOFTUK 6

'N UITVOERSTRATEGIE VIR SUID-AFRIKA

6.1 INLEIDING

In hoofstuk 4 is aangetoon dat Suid-Afrika as 'n mineraalrykland te veel klem op mineraaluitvoer geplaas het en nie betekenisvolle diversifikasie na vervaardigde produkte bereik het nie, terwyl daar juis in hoofstuk 5 aangetoon is dat mineraalryklande wat betekenisvolle uitvoerdiversifikasie bereik, hoë ekonomiese groei kan behaal. Teen die agtergrond skenk hoofstuk 6 aandag aan die moontlikhede wat daar binne die mineraalryk Suid-Afrikaanse ekonomie bestaan om wel uitvoerdiversifikasie te bereik. In dié hoofstuk val die klem op die beleidsraamwerk vir 'n Suid-Afrikaanse uitvoerstrategie, met besondere verwysing na die moontlikhede wat binne die mynbou- en vervaardigingsektor bestaan.

6.2 HANDELSBELEID

6.2.1 UITVOERGERIGTHEID

Daar is reeds in die sewentigerjare gevind dat 'n gebrek aan uitvoergerigtheid by Suid-Afrikaanse nyweraars bestaan (Kleu 1973). Jarelange nywerheidsbeskerming het dit vir ondernemers winsgewend gemaak om vir die plaaslike mark te produseer. Ondernemers voer slegs produkte uit indien dit, weens 'n daling in ekonomiese aktiwiteit, nie deur die plaaslike mark geabsorbeer kan word nie (Meyer 1979 : 35). Die Departement van Handel en Nywerheid (1992(a)) beveel aan dat elke onderneming 'n definitiewe persentasie van sy kapasiteit aan uitvoerproduksie moet toeken om te verseker dat die onderneming nie slegs op 'n ad hoc basis uitvoer wanneer ekstra produksiekapasiteit beskikbaar is nie.

'n Uitvoergeleide strategie sal slegs suksesvol wees indien plaaslike ondernemers die uitvoermark permanent en aggressief betree - geleenthede moet geïdentifiseer en benut word. Die Departement van Handel en Nywerheid is daaraan toegewy om uitvoerders te help om geleenthede in die buiteland te benut. Die Departement, in samewerking met die georganiseerde handel en nywerheid, loods uitvoerbemarkingsveldtogte om uitvoerders van geleenthede bewus te maak en sodoende 'n uitvoerkultuur te vestig (Departement van Handel en Nywerheid, 1992(a) : 23). In dié opsig het die owerheid reeds die Wetenskaplike Nywerheidsnavorsingsraad en Investeringsentrum gestig, met die doel om die

belange van uitvoerders te dien en nywerheidsontwikkeling aan te moedig (*Finance Week*, 26 Julie - 2 Augustus 1990 : 37).

Sommige nyweraars en ondernemers is van mening dat Suid-Afrika die plaaslike ekwivalent van die Japanse Ministerie van Internasionale Handel en Nywerheid tot stand moet bring. Die sukses van dié instelling is geleë in die samewerking tussen dié owerheid en groot ondernemings om aspekte van uitvoergeoriënteerde nywerheidsontwikkeling te beplan en die privaat- en openbare sektor vir die inwerkingstelling van die strategie te mobiliseer. Beide die Nasionale Party en die ekonomiese leiers van die ANC het reeds hulle steun aan sodanige instelling toegesê (*Finance Week*, 19 - 25 November 1992 : 12).

6.2.2 NEUTRALITEIT

Neutraliteit is 'n belangrike aspek van uitvoergerigte ontwikkeling, aangesien dit dit vir plaaslike ondernemers om 't ewe maak om vir die binne- en buitelandse mark te produseer. Sodoende word ondernemers ooreed om die buitelandse mark te betree. Met neutraliteit word veronderstel dat beskerming vir ondernemers wat vir die plaaslike mark produseer, gelyk is aan aansporing vir ondernemers wat vir die buitelandse mark produseer (Holden 1992(a) : 250). Ontwikkelende lande kan neutraliteit deur buigbare en realistiese wisselkoerse, vryhandel in insette en uitsette, mededingende finansiële markte, mededingende primêre insette en 'n nie-diskriminerende belastingstelsel, óf 'n kombinasie van bogenoemde bereik.

Neutraliteit was die basis van die uitvoerinsentiewe van die Oos-Asiatiese lande. Rhee (1985 : 25) het gevind dat drie faktore sentraal gestaan het in die uitvoersukses van dié lande: insentiewe op die vlak van die onderneming, oorgangsmaatreëls wat tweedebeste maatreëls bied vir alle aktiwiteite wat toegevoegde uitvoerwaarde genereer, totdat eerstebeste maatreëls bestaan, en institusionele ontwikkeling om neutraliteit op die vlak van produk en onderneming te bereik en om owerheidsbeleid doeltreffend deur te voer. Navorsing deur Balassa (1978) het dié bevindinge bevestig.

Die NOK (1990) het bereken dat die beskerming wat invoervervangende nywerhede in Suid-Afrika ontvang, groter is as die insentiewe vir uitvoergroei; daar bestaan gevolglik 'n sydigheid teen uitvoer. Holden (1990 : 266) het ook gevind dat daar ten spyte van die instelling van uitvoeraansporingsmaatreëls steeds 'n sydigheid teen uitvoer bestaan het. Die maatstaf is bepaal deur dié maatreëls wat invoervervanging en dié wat uitvoerbevordering aanmoedig, teen mekaar op te

weeg. 'n Waarde van een veronderstel neutraliteit en 'n waarde van minder as een, 'n sydigheid teen invoervervanging.

Die verwingings van invoervervanging kan op twee maniere uit die weg geruim word, eerstens, deur beskerming van produksie vir die plaaslike mark terug te trek en, tweedens, deur insentiewe vir produksie vir die buitelandse mark te verskaf. Dié metodes kan ook tegelyk gebruik word deur invoerbeskerming stelselmatig te verminder en uitvoerinsentiewe geleidelik te verhoog (Raad van Handel en Nywerheid 1987 : 176).

6.2.3 VERLAGING IN TARIEFBESKERMING

Daar is tans 'n meningsverskil oor die wyse waarop Suid-Afrika se handelsbeleid getransformeer moet word. Die NOK (1990) voer aan dat die verlaging van nywerheidsbeskerming 'n voorvereiste vir uitvoergeoriënteerde ontwikkeling is. Bell (1992 : 6) is egter van mening dat nywerheidsbeskerming saam met uitvoerbevordering in werking gestel behoort te word. Dit is in ooreenstemming met die ervaring van sommige van die Oos-Asiatiese lande, waar tariefbeskerming uitvoergeoriënteerde groei bevorder het (Holden 1992(a) : 251):

Bell (1990) meen dat 'n omvattende verlaging in Suid-Afrika se tariefstruktuur waarskynlik nie tot 'n betekenisvolle verhoging in uitvoer sal lei nie, en wel om die volgende redes: dit sal tot 'n verhoging in invoer en 'n gevolglike verswakking in die betalingsbalans lei, dit sal doeane-inkome verlaag en die land se fiskale probleme vererger, dit sal uitset en indiensneming in invoermededingende nywerhede, wat reeds sukkel om in die resessie kop bo water te hou, verlaag, en die onmiddellike verlies aan werkgeleenthede sal politieke onstabiliteit verhoog.

Osborn en Lings (1993 : 6) is van mening dat die nie-mededingendheid van die vervaardigingsektor die primêre rede vir Suid-Afrika se swak uitvoergroei is. 'n Omvattende verlaging in tariewe sal derhalwe nie 'n oplossing vir dié oorsaak bied nie en nie noodwendig tot 'n groter en meer produktiewe vervaardigingsektor lei nie. Dit mag eerder die teenoorgestelde uitwerking hê, deurdat dié nywerhede vir oorlewing sal moet veg en nie op uitbreiding gerig sal wees nie.

Bogenoemde argumente regverdig geensins onbepaalde tariefbeskerming nie. Beskerming aan nywerhede wat geen hoop toon om in die toekoms internasionaal mededingend te wees nie, is nie geregverdig nie. Dit is 'n vermorsing van skaars bronne. Bell (1990) meen dat die transformasie stelselmatig en op 'n selektiewe

basis moet plaasvind. Dit sal slegs moontlik wees indien die fiskale posisie, betalingsbalans en algemene binnelandse ekonomiese omgewing dit toelaat. Dit is 'n verdere aspek waar Bell met die NOK verskil. Die NOK voer aan dat hoewel daardie nywerhede wat probleme ondervind vir langer periodes beskerming moet geniet, die vermindering van tariewe volgens 'n vaste tydrooster moet plaasvind. Holden (1992(a) : 259) stem in dié opsig met die organisasie saam. Tariewe moet gedurende 'n periode van 5 jaar in 'n konsertinavorm (hoogste koerse word geleidelik by laer koerse aangepas) verminder word. Bell meen dat Suid-Afrika, soos Korea, die vermindering van tariefbeskerming by die ekonomiese klimaat moet aanpas. Beskerming word tydens fases van hoë ekonomiese groei, wanneer nywerhede beter in staat is om die gevolge te hanteer, verlaag; en tydens periodes van lae ekonomiese groei word tariewe stadiger verminder of die proses word omgekeer indien bystand nie deur 'n depresiasie van die reële effektiewe wisselkoers moontlik is nie.

Suid-Afrika se komplekse stelsel van tariefbeskerming is die gevolg van jarelange navolging van invoervervangingsbeleid om die land selfvoorsienend te maak. Die nuwe tariefstelsel moet eenvoudiger en meer deursigtig wees. Tariefbeskerming moet verder selektief wees en internasionale mededingendheid verhoog. Dit kan, volgens Osborn en Lings (1993 : 6), gedoen word deur faktore in die stelsel in te bou wat die beskermingsperiode beperk en internasionale mededingendheid verhoog, byvoorbeeld insentiewe vir tegnologiese ontwikkeling en verhoogde vaste investering.

6.2.4 UITVOERINSENTIEWE

Wait (1980 : 75) en die Raad van Handel en Nywerheid (1987 : 187-188) het kriteria geïdentifiseer waaraan 'n uitvoerbevorderingskema moet voldoen. Eerstens, moet die aansporing verwrings by die oorsprong uit die weg ruim. Tweedens, moet verwrings met behulp van subsidies uit die weg geruim word. Derdens, moet subsidies slegs vir 'n beperkte periode toegestaan word. Vierdens, moet aansporings effektief wees; dit moet uitvoer betekenisvol verhoog. Vyfdens, moet subsidies doeltreffend toegestaan word sodat die voordele van verhoogde uitvoer teen minimumkoste geskied. Laastens, moet die uitvoerbevorderingskema eenvoudig wees en die werklike probleme behandel.

Benewens dié kriteria behoort uitvoerbystand, volgens die beginsel van selektiwiteit, volgens gedifferensieërde koerse aan uitvoerders beskikbaar gestel te word. Volgens die Raad van Handel en Nywerheid (1987 : 181) is gedifferensieërde bystand vir die volgende redes geregverdig:

- (i) nywerhede is op verskillende vlakke van uitvoervolwassenheid,
- (ii) skaars bronne moet slegs aan geregverdigde nywerhede toegestaan word, en
- (iii) nywerhede verskil ten opsigte van doeltreffendheid en hul vermoë om inkome en indiensneming te genereer.

Selektiwiteit berus op twee sentrale beginsels, naamlik geregverdigheid en behoefte. Geregverdigheid verwys na die vermoë van 'n nywerheid, om deur komparatiewe kostevoordele, mededingend te wees. Behoefte verwys na die mededingende nadele in die internasionale mark wat plaaslike nywerhede verhinder om komparatiewe kostevoordele te bereik. Nywerhede word dus, as deel van die strukturele aanpassingsproses, vir uitvoeraansporing geselekteer (Raad van Handel en Nywerheid 1987 : 174). Dié stelsel veronderstel 'n meer aktiewe en omvattende nywerheidsbeleid waarin die owerheid 'n diskresionêre rol in die keuse van ontwikkelingsgeleenthede speel (Freer 1989 : 61).

Die owerheid kan uitvoergeoriënteerde ontwikkeling deur middel van uitvoersubsidies, uitvoerkrediet en belastingterugbetalings aanmoedig. **Uitvoersubsidies** is 'n uitgawe vir die owerheid, in teenstelling met belastingterugbetalings waar die owerheid inkome opoffer. Die toestaan van uitvoersubsidies beteken dat uitvoerders 'n subsidie van die owerheid ontvang indien aan sekere voorwaardes voldoen word. Indien die owerheid byvoorbeeld die uitvoer van vervaardigde produkte wil stimuleer, word owerheidsteun aan die toegevoegde waarde komponent van die uitvoerproduk gekoppel (Wait 1980). Die voordeel van dié aansporingsmaatreël is dat daardie nywerhede wat die beste uitvoerprestasie lewer, die hoogste subsidie ontvang.

Uitvoer kan tweedens deur 'n **uitvoerkredietskema** aangemoedig word - uitvoerders ontvang kapitaal teen lae rentekoerse. Dit is 'n maatreël wat algemeen gebruik word en wat veronderstel dat alle nyweraars vrye toegang tot dié vergunning het. In die derde instansie kan uitvoer deur **belastingterugbetalings** aangemoedig word. Dit beteken dat klousules in sekere wette, byvoorbeeld die Inkomstebelastingwet en die Wet op Doeane en Aksyns, aangebring word om uitvoerders in staat te stel om kostes wat tydens uitvoerpogings aangegaan is van belasting af te trek (Wait 1980).

Die belangrikste bydrae wat die Suid-Afrikaanse owerheid tot dusver tot uitvoerinsentiewe gelewer het, was die 'General Export Incentive Scheme' (GEIS). Die doel van die skema is om verwerkte en vervaardigde uitvoer aan te moedig deur die toegevoegde waarde te verhoog. Die uitvoerprodukt moet oor 'n hoë vlak van vervaardiging beskik vir uitvoerders om vir die maksimale voordeel te kwalifiseer. 'n Belangrike voordeel van dié skema is dat dit deur prestasie gedryf word en gerig is op die beloning van uitvoer met 'n hoë toegevoegde waarde komponent (Departement van Handel en Nywerheid 1992(c)).

GEIS word deur 'n uitvoerbemarkingbystandskema aangevul. Dié skema verskaf finansiële bystand vir uitvoergeoriënteerde handelsendings, inwaartse sendings wat aankope doen, primêre uitvoerbemarkingsnavorsing en buitelandse handelstentoonstellings (Departement van Handel en Nywerheid 1992(b)). Belastingaftrekbare bemarkingsbystand word bereken as 'n persentasie van die bemarkingsuitgawes wat in die ontwikkeling van uitvoermarkte aangegaan word. Uitvoerders kan tot 75 persent van die werklike uitgawes aftrek, maar indien die basiese uitvoeromset binne 'n spesifieke periode met 10 persent of meer toeneem, kan die volle bedrag vir bemarkingsuitgawes afgetrek word (Belli, Finger en Ballivian 1993 : 21).

Wat 'n uitvoerkredietskema in Suid-Afrika betref, stel die NOK lenings teen lae rentekoerse beskikbaar (Holden 1992(a) : 255). Dié maatreël was 'n belangrike faktor in die uitvoersukses van die Oos-Asiatiese lande. Rhee (1985 : 164) het gevind dat outomatiese en gelyke toegang tot uitvoerfinansiering vir alle uitvoerders 'n belangriker insentief vir uitvoerbevordering as rentekoerse met voorkeurmarges is. Verder maak die Suid-Afrikaanse Wet op Doeane en Aksyns voorsiening vir terugbetalings en kortings vir die invoer van insette vir uitvoer onder kategorieë 470.00 en 521.00 van die tariefstelsel. Uitvoerders ontvang kortings vir invoerregte wat hulle op insette wat vir uitvoerproduksie gebruik word, betaal het. Invoerregte word terugbetaal in gevalle waar ingevoerde insette in die uitvoerverwerkingsproses aangewend word (Belli, Finger en Ballivian 1993 : 20). Beide is daarop gerig om uitvoerders vrye toegang tot insette met die laagste pryse te bied.

Vanweë Suid-Afrika se groot mineraalneerslae en die belangrike rol wat mineraalveredeling in Suid-Afrika se toekomstige ontwikkeling en uitvoerdiversifikasie moet speel, het die owerheid in September 1991 korttermynbelastinginsentiewe vir mineraalveredeling (artikel 37e) bekend gemaak. Dit maak voorsiening vir versnelde belastingafskrywing vir kapitaalbesteding op aanlegte wat in die veredeling van plaaslike en (vanaf 18 Maart 1992) ingevoerde

hulpbronne gebruik is (Mineraleburo 1992(a)). Die maatreël is vir 'n periode van 2 jaar ingestel en het gevolglik in September 1993 verval.

Suid-Afrika se stelsel van belastingterugbetalings en belastingkortings moet vereenvoudig word om dit meer toeganklik en aantreklik vir uitvoerders te maak. Terwyl internasionale en binnelandse ekonomiese aktiwiteit laag is, behoort die huidige skema van uitvoerinsentiewe voort te duur, maar wanneer ekonomiese toestande verbeter, moet dit gewysig word. Die mening word deur sommige ekonome gehuldig dat 'n toekomstige uitvoerbevorderingskema so saamgestel moet word dat dit spesifieke nywerhede/sektore se unieke probleme en uitvoerpotensiaal aanspreek (Von Below 1990(b)).

6.2.5 UITVOERVERWERKINGSONES

Benewens bogenoemde maatreëls kan uitvoerverwerkingsones 'n belangrike rol in uitvoerbevordering speel. 'n Uitvoerverwerkingsone is 'n spesiale nywerheidsgebied wat fisies en administratief buite die land se doeaneyersperring geleë is en aan die produksie van uitvoer, veral vervaardigde uitvoer toegewy is. Transaksies wat binne dié sones plaasvind, is van tariewe vrygestel. Dit is gevolglik nie aan die administratiewe kostes, wat meesal met die vrystelling van invoerregte gepaard gaan, onderhewig nie (Holden 1992(a) : 260). Die doel is om neutraliteit tussen produksie vir die binne- en buitelandse mark te skep. Rhee (1985 : 89) het gevind dat die skep van vryhandelstatus vir uitvoeraktiwiteite in die Oos-Asiatiese lande die basis vir die volskaalse liberalisering van invoer vir die plaaslike mark gelê het. Dit is 'n belangrike aspek in die vermindering van die sydigheid teen uitvoer, sonder om vergelding van invoerlande te verwag.

Uitvoerverwerkingsones het verskeie voordele. McCarthy (1986 : 402) voer aan dat die faktorintensiteit van produksie en relatiewe inset- en uitsetpryse in nouer ooreenstemming met die faktorbegiftiging van die land gebring word. Die groeiende arbeidsmag word sodoende in die produksieproses opgeneem. Werkskepping en geleenthede om inkome en valuta te verdien, word ook verhoog. Statiese voordele is in skakelings met die ekonomie, en die oordrag van tegnologie en kundigheid geleë. 'n Nadeel van uitvoerverwerkingsones is dat binnelandse insette meesal tot arbeid, energie en kapitaal beperk is, die belangrikste insette moet steeds ingevoer word.

Uitvoerverwerkingsones kan binne 'n radius van 50 kilometer van 'n internasionale lughawe of hawe gevestig word. Ondernemings wat binne die sone vestig, moet totale produksie na afsetgebiede buite die Suid-Afrikaanse Doeane-unie (SADU) uitvoer. Voorgestelde insentiewe sluit die vrystelling van doeaneregte, bobelasting en die belasting op toegevoegde waarde (BTW) in. Ondernemings kwalifiseer verder vir GEIS, die uitvoerbemarkingsbystandskema (EMA) en 100 persent van die insentiewe vir nywerheidsontwikkeling op streeksvlak (*Business Day*, 15 Maart 1993 : 3).

Sommige ekonome en nyweraars is van mening dat uitvoerverwerkingsones hoë prioriteit in uitvoergeoriënteerde groei behoort te geniet. McCarthy (1986 : 407) beweer die teendeel. Eerstens, die buiteland sal as gevolg van die onstabiele binnelandse politieke situasie nie in 'n Suid-Afrikaanse sone investeer nie. Die internasionale gevoel jeens die land het sedert die begin van die demokratiseringsproses verbeter, maar buitelandse investering sal nie betekenisvol verhoog voordat politieke onrus nie gestop word en stabiliteit bereik word nie. Tweedens, Suid-Afrika is in 'n arm kontinent ver van groot internasionale markte geleë. Die land se uitvoerverwerkingsones sal weens die vele geleenthede wat in ander ontwikkelende lande bestaan nie veel aftrek kry nie. Derdens, Suid-Afrikaanse ondernemers sal eers van die voordele oortuig moet word; die hoë vlak van beskerming het tot 'n gebrek aan uitvoergerigtheid by ondernemers gelei.

Die Sentrale Ekonomiese Adviesdiens is ook pessimisties oor die voordele van uitvoerverwerkingsones, en wel om die volgende redes:

- (i) uitvoerders wat buite dié sones geleë is, word benadeel, omdat hulle invoerregte op insette moet betaal,
- (ii) uitvoerverwerkingsones wat binne die Suid-Afrikaanse Doeane-Unie geleë is, sal korrupsie en smokkelary aanmoedig, en
- (iii) die Wêreldbank het aangetoon dat uitvoerverwerkingsones meer doeltreffend aan die begin van 'n land se uitvoerfase is en dat die sones hoofsaaklik van buitelandse kapitaal afhanklik is. Suid-Afrika het 'n gevestigde nywerheidssektor en dié sektor is meer afhanklik van binnelandse as buitelandse investering (*Finance Week* 18-24 Maart 1993 : 18).

6.3 MAKRO-EKONOMIESE BELEID

Uitvoergerigte groei is nie alleenlik van die verandering van tariefbeskerming afhanklik nie, maar ook van makro-ekonomiese beleidsaspekte. 'n Stabiele binnelandse omgewing is belangrik vir potensiele uitvoerders om hulle volle

potensiaal te verwesenlik. Die owerheid se makro-ekonomiese beleidsraamwerk speel 'n belangrike rol in die proses. Onstabiele wisselkoerse en rentekoerse en hoë inflasie benadeel internasionale mededingendheid en uitvoergroei, aangesien fluktuasies in dié makro-ekonomiese veranderlikes onsekerheid en risiko verhoog. Dit oefen 'n negatiewe invloed op binnelandse winsverwagtinge en die handhawing van die land se markaandeel in internasionale markte uit (IMF 1993 : 46).

Die wisselkoers is waarskynlik dié makro-ekonomiese veranderlike wat die grootste invloed op uitvoergroei het, gevolglik behoort 'n uitvoergeoriënteerde ontwikkelingsstrategie deur 'n toepaslike wisselkoersstrategie aangevul word. Die vlak van die wisselkoers bepaal die vergoeding wat uitvoerders vir hulle produkte ontvang. Indien uitvoerpryse in die buitelandse geldeenheid vasgestel word, ondervind uitvoerders 'n inkome-effek indien die wisselkoers verander, terwyl uitvoerders wat hulle pryse in terme van die plaaslike geldeenheid vasstel, 'n pryseffek ondervind (Raad van Handel en Nywerheid 1987 : 202).

Dit is belangrik dat Suid-Afrika as 'n mineraalrykland teen 'n oorgewaardeerde wisselkoers sal waak. 'n Reële depresiasie verhoog die pryse van verhandelbare produkte relatief tot nie-verhandelbare produkte, wat insentiewe vir beide uitvoer- en invoergoedere relatief tot nie-verhandelbare goedere verhoog. Holden (1992(a) : 257) het aangetoon dat bewegings in die prys van verhandelbare produkte relatief tot nie-verhandelbare produkte, die aanbod van uitvoersektore beïnvloed, maar nie die aanbod van invoervervangende bedryfstakke nie. In die vorige hoofstukke is aangetoon dat die meeste mineraalryklande met oorgewaardeerde wisselkoerse te kampe het en dat dit die ontwikkeling van die vervaardigingsektor strem (Dutch Disease). Mineraalryklande vind dit gevolglik moeilik om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie na vervaardigde produkte te bereik. Die Wêreldbank (Fallon et. al. 1993 : 4) het aangetoon dat Suid-Afrika se vervaardigde uitvoer in die verlede positief op wisselkoersveranderinge gereageer het - lae en dalende vlakke van die wisselkoers het met 'n styging in vervaardigde uitvoer gepaard gegaan. Die Bank beveel dus aan dat die vlak van die reële wisselkoers in die toekoms relatief stabiel gehou moet word om die nodige stabiliteit vir vervaardigde uitvoer te bied.

In onlangse literatuurstudies het Goldin en Evans (1991 : 241) en Holden (1992(a) : 252) aangetoon dat die Wêreldbank en Mussa en Michaely et. al. gevind het dat 'n reële depresiasie van die wisselkoers 'n belangrike deel van die liberalisering van 'n land se handelsbeleid uitmaak aangesien dit uitvoer verhoog en invoer beperk. Die IMF is van mening dat Suid-Afrika se ekonomiese omstandighede 'n klassieke mededingende depresiasie vereis, aangesien 'n matige,

maar doelbewuste depresiasie van die rand nodig is om Suid-Afrika se uitvoer te verhoog en sodoende ekonomiese groei te stimuleer. Dié standpunt word deur sekere ondernemers in die privaatsektor gesteun. Gerson en Kenyon het gevind dat daardie lande wat hulle geldeenhede teen 'n mandjie van internasionale geldeenhede gedepresieer het, byvoorbeeld Brittanje, Spanje, Swede en Finland, die eerste lande was wat 'n ekonomiese oplewing getoon het (*Finance Week*, 24 - 30 Junie 1993 : 16).

'n Belangrike komponent van Suid-Afrika se toekomstige wisselkoersbeleid is die wysiging en geleidelike verwydering van valutabeperkings. Suid-Afrika se politieke situasie is 'n belangrike bepalende faktor in dié verband. In die Normatiewe Ekonomiese Model vir Suid-Afrika (Departement van Finansies en Departement van Handel en Nywerheid 1993 : 6) beklemtoon die Suid-Afrikaanse owerheid dat die vlak van politieke onstabiliteit in die land 'n tweeledige wisselkoersstelsel regverdig. Kahn (1992 : 96) het ook gevind dat dit huidig nadelige gevolge sal hê om valutabeheer af te skaf gegewe die onstabiele ekonomiese en politieke omstandighede. Die maatreëls kan slegs verwyder word indien ekonomiese en politieke stabiliteit bestaan.

Hoewel die wisselkoers waarskynlik dié makro-ekonomiese veranderlike is wat uitvoer die meeste beïnvloed, is die rentekoers en die inflasiekoers ook betekenisvol. 'n Lae inflasiekoers lei oor die lang termyn tot hoër ekonomiese groei, omdat hulpbronne meer doeltreffend geallokeer word. 'n Hoë inflasiekoers versteur die seine van relatiewe prysverandering, met die gevolg dat optimale hulpbronnalokasie nie plaasvind nie. 'n Lae inflasiekoers is belangrik vir toekomstige uitvoergeoriënteerde groei. Tydens lae inflasie word die waarde van die rand teenoor buitelandse geldeenhede gehandhaaf en sodoende word invoer bekostigbaar gehou. Tweedens, verlaag dit kostes en hou Suid-Afrika se uitvoer mededingend, en derdens, verhoog dit investeringsvertroue en buitelandse investering neem toe (IMF 1993 : 79).

Tydens periodes van dalende inflasie is nominale rentekoerse vry om in dieselfde mate te daal sonder om die Reserwebank se monetêre dissipline te versteur. Dr. Ernie van der Merwe, hoof van die Reserwebank se Ekonomiese Eenheid, beweer dat dit onvoorspelbare veranderinge in nominale rentekoerse is wat sekerheid en vertroue ondermyn, eerder as die absolute vlak van die nominale rentekoers. Hy sê dit is die Reserwebank se beleid om via 'n duidelik-gedefinieerde weg 'n stabiele finansiële omgewing te skep waarin besluite geneem kan word (*Financial Mail*, 30 April 1993 : 26). Die deurlopende daling in Suid-Afrika se korttermyn rentekoers en die dalende tendens van inflasie is positiewe faktore vir uitvoergroei.

6.4. POLITIEK

Daar bestaan groot meningsverskil binne die ANC/COSATU-alliansie oor die toepaslike handelstrategie vir Suid-Afrika. Sommige van die groeperinge binne die alliansie is nie ten gunste van 'n uitvoergeoriënteerde handelstrategie nie. Hulle meen dat dit die dualistiese karakter van die ekonomie sal versterk. Ekonomiese groei moet eerder deur die herverdeling van investering as deur die herverdeling van verbruik te weeg gebring word.

Stephen Gelb van COSATU sê die neo-liberale uitvoergerigte benadering beklemtoon die herstrukturering van die vervaardigingsektor deur markgeoriënteerde beleid. Die doel is om kostestrukture te verander en uitvoermarkte te vergroot. Hy is van mening dat dié strategie beperkte werkskepping tot gevolg het en die dualistiese produksiestruktuur en inkomengelykheid gaan vergroot (*Finance Week*, 31 Mei 1990, 36). Mnr. Cyril Ramaphosa, sekretaris-generaal van die ANC, daarenteen, is ten gunste van uitvoergeoriënteerde ekonomiese groei en ontwikkeling. Ekonomiese herstrukturering moet vanaf 'n breë basis geskied, met die klem op 'n toepaslike tarief- en wisselkoersstelsel. Die Nasionale Party, die ANC en die IVP stem saam dat handelsbeperkings geleidelik, met die inagneming van die ekonomiese situasie, verminder moet word.

Die vervaardigingsektor is die belangrikste sektor wat herstruktureer moet word. Aspekte wat aandag moet geniet, is die vermindering van dié sektor se afhanklikheid van ingevoerde insette, die bevordering van tegnologiese vernuwing en die aanmoediging van produksie vir uitvoer (Nattrass 1992 : 627, 628). Die ANC ken 'n plek aan uitvoergeoriënteerde ontwikkeling in Suid-Afrika se toekomstige ekonomiese groei toe, maar die volle verantwoordelikheid moet egter nie daarop geplaas word nie. Spesifieke vervaardigingsektore moet deur middel van sektorale mikpuntstelling vir uitvoergeoriënteerde ontwikkeling uitgesonder word (Kahn 1992(b) : 493).

Ander groeperinge binne die alliansie is voorstanders van die uitbreiding van arbeidsintensiewe ligte nywerhede, terwyl nog ander aanbeveel dat infrastrukturele dienste, byvoorbeeld elektrisiteit en water, uitgebrei moet word, omdat dit vervaardiging in die informele sektor aanmoedig (Joffe en Ngoasheng 1992 : 489). Beide COSATU en die ANC is van mening dat nie alle sektore deur die implementering van arbeidsintensiewe produksietegnieke mededingend kan bly nie. Sommige kapitaalintensiewe nywerhede verdien aansporing as gevolg van die uitvoerpotensiaal van die bedryf (Joffe en Ngoasheng 1992 : 486). Hulle beveel

aan dat die owerheid produktiewe investering in die mynbousektor moet maak, 'n staatsmineraalbemarkingsraad moet stig en navorsing betreffende die identifisering van moontlikhede vir mineraalveredeling moet doen (Nattrass 1992 : 628). In dié opsig verskil COSATU van die owerheid se voorgestelde model vir die herstrukturering van die Suid-Afrikaanse ekonomie (Departement van Finansies en Departement van Handel en Nywerheid 1993). In dié model word slegs verwys na die bevordering van arbeidsintensiewe produksietegnieke, sonder om onderskeid te tref tussen verskillende nywerhede en die aard van hulle werksaamhede.

6.5 INTERNASIONALE OMSTANDIGHEDE

Die nou verband wat daar tussen Suid-Afrika se ekonomiese groei en wêreld ekonomiese groei bestaan, is in die voorafgaande hoofstukke uitgelig. Daar is aangetoon dat, vanweë die belangrikheid van mineraaluitvoer, 'n verhoging in Suid-Afrika se ekonomiese groei deur uitvoergroei te weeg gebring is, wat weer op verhoogde internasionale aktiwiteit gereageer het. Die toekomstige ekonomiese groei in nywerheidslande is gevolglik 'n belangrike determinant vir Suid-Afrika se toekomstige uitvoer- en ekonomiese groei.

Die Internasionale Ekonomiese Afdeling van die Wêreldbank het langtermynvooruitskattings ten opsigte van reële BBP-groei gemaak. Dit blyk uit tabel 28 dat in beide die nywerheids- en laer- en middelinkome-lande verwag word dat die ekonomie gedurende 1990 - 2005 teen nagenoeg dieselfde koers sal groei as gedurende 1965 - 1988. 'n Gemiddelde jaarlikse groeikoers van 3.0 persent word vir die nywerheidslande vooruitgeskat en 5.1 vir die laer- en middelinkome-lande.

TABEL 28: LANGTERMYNVOORUITSKATTING VAN REËLE BBP GROEI

	GEMIDDELDE JAARLIKSE GROEI		
	1965-88 %	1989 %	1990-2005 %
NYWERHEIDSLANDE	3.1	3.5	3.0
VSA	3.0	3.0	2.7
Duitsland	2.8	4.0	3.3
Japan	5.8	4.8	4.1
LAER- & MIDDELINKOME-LANDE	5.2	3.4	5.1
Sub-Sahara Afrika	3.4	3.2	3.7
Asië	6.4	5.2	6.2
Europa/Midde Ooste/N-Afrika	4.7	1.6	3.5
Latyns-Amerika	4.4	1.5	4.2

Bron: World Bank, *Price Prospects for Major Primary Commodities 1990 - 2005*, 1991(b)

Verwagte ekonomiese groei in die nywerheidslande behoort in die negentigerjare hoër vlakke te bereik as gedurende die laat sewentigerjare en vroeë tagtigerjare, maar nie sulke hoë vlakke soos in die sestigerjare nie (World Bank 1991(b) : 9). Die vooruitskatting van die ekonomiese groei van die laer- en middelinkome-lande vir die negentigerjare word deur die onsekerheid van strukturele aanpassingsprogramme, bewegings in wêreldhandel en beskikbare afsetgebiede in nywerheidslande vir uitvoer van dié lande, beïnvloed. Verder bestaan daar 'n groot verspreiding in die ingeslote lande se verwagte groei, soos deur tabel 28 geïllustreer (World Bank 1991(b) : 10).

Die sleutelposisie wat Suid-Afrika in die ekonomiese aktiwiteit en handel in Suidelike Afrika beklee, het in 1980 tot die vorming van die SADCC gelei. Die doelwit van die organisasie was om dié lande se afhanklikheid van Suid-Afrika te verminder en om beter koördinasie tussen die lande te bereik. In 1992 is die naam van die organisasie na die Suidelik-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap (SADC) verander, met die volgende lidlande: Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mosambiek, Namibië, Swaziland, Tanzanië, Zambië en Zimbabwe. Lande van die SADC is, noudat Suid-Afrika van die Apartheidsregime na 'n demokratiese bestel beweeg het, gewillig om met Suid-Afrika handel te dryf en die land in die streek op te neem (Coetzee 1993).

Suid-Afrika se ekonomie is tans drie keer so groot soos dié van die SADC-lidlande saam. Die land voorsien in nagenoeg 30 persent van die invoer van die SADC en absorbeer op sy beurt 7 persent van die uitvoer van dié lande (Riddell 1988 : 260). Met die verandering van die naam van die organisasie in 1992, is nuwe doelwitte bekend gemaak, waarvan die skep van 'n enkele gemeenskapsmark die belangrikste is. Die doel is om 'n groter en vryer vloei van goedere en dienste in die streek te bewerkstellig. Suid-Afrika vorm verder saam met Botswana, Lesotho, Namibië en Swaziland 'n doeane-unie (SADU). Suid-Afrika absorbeer meer as 40 persent van die uitvoer van beide Swaziland en Lesotho, terwyl Suid-Afrika in meer as 80 persent van dié lande se invoer voorsien. Nagenoeg 80 persent van die SADU se handel word via Suid-Afrikaanse hawens uitgevoer (Riddell 1988 : 260).

Suid-Afrika kan in 'n handelsblok in Afrika gesofistikeerde vervaardigde goedere, insluitend kapitaaltoerusting, aan die res van Afrika lewer. Bell (1975 : 504) meen dat Suid-Afrika se ligging, ervaring en die beskikbaarheid van arbeid, dié land in staat stel om die tegnologie wat Afrika-lande benodig, beskikbaar te stel. Die Suid-Afrikaanse owerheid is van mening dat die land 'n mededingende voordeel in handel met Afrika-lande het. Dit is in ooreenstemming met die stelling wat in 1979 deur Ratcliffe (1979 : 407) gemaak is dat Suid-Afrika 'n komparatiewe voordeel in

die uitvoer van kapitaalintensiewe produkte na nabygeleë markte en arbeidsintensiewe produkte na verafgeleë markte het. Dit word onderstreep deur die feit dat Suid-Afrika se vervaardigde uitvoer na Afrika gedurende die afgelope aantal jare toegeneem het (Departement van Finansies en Departement van Handel en Nywerheid 1993 : 9).

Sedert Suid-Afrika begin het om van Apartheid na 'n demokratiese bestel te beweeg, het verskeie Afrika-lande begin om ekonomiese en politieke betrekkinge met Suid-Afrika te hervat; in besonder Zimbabwe, Mosambiek, Zambië en Malawi (Coetzee 1993 : 4). Zimbabwe absorbeer meer as 25 persent van Suid-Afrika se uitvoer na Afrika; die belangrikste uitvoerprodukt is chemikalieë, maar masjinerie, instrumente, telekommunikasietoerusting, kables en papier geniet ook hoë prioriteit. Die herstrukturering van die Zambiese ekonomie skep 'n vraag na voertuie, konstruksie-, vervaardigings- en kommunikasietoerusting, en papier en papierprodukte (*Business Day*, 19 Februarie 1993 : 6). Suid-Afrika se uitvoer na Afrika-lande het in 1989 met 40 persent en in 1990 met 'n verdere 22 persent toegeneem. Uitvoer na Afrika-lande, as 'n persentasie van totale uitvoer, het van 6.5 persent in 1985 tot 10 persent in 1990 gestyg. Die totale waarde van handel (uitvoer en invoer) het van R 7 miljard in 1990 tot R 10 miljard in 1991 gestyg. Vervaardigde uitvoer, byvoorbeeld voedselprodukte, chemikalieë en vervoertoerusting, was vir die grootste gedeelte van die verhoging verantwoordelik (Davies 1992 : 436).

Handel met ontwikkelende lande bied ook moontlikhede. Die afname in die ekonomiese aktiwiteit in ontwikkelde lande, het handel tussen ontwikkelende lande gestimuleer. Sommige ontwikkelende lande het handelsbeperkings verminder om 'n vryer vloei van goedere tussen lande te bewerkstellig. Die gebrek aan vordering in Noord-Suid handelsonderhandelinge, het handel tussen ontwikkelende lande verder aangemoedig (Barnouin 1982 : 24). Volgens Jean Pira, bestuurder van Suid-Afrika se Buitelandse Handelsvereniging (Safto) benut Suid-Afrika nie die geleenthede wat in die Latyns-Amerikaanse lande bestaan nie. Handel tussen Suid-Afrika en Chili, Argentinië en Brazilië vind hoofsaaklik in staal, chemikalieë en mynboutoerusting plaas. Die moontlikhede wat binne Colombië, Mexiko, Venezuela en Paraguay bestaan, word egter nie benut nie. Dié lande het almal relatief oop ekonomieë wat moontlike afsetgebiede vir Suid-Afrikaanse produkte bied (*Business Day*, 19 Februarie 1993 : 6).

6.6 MOONTLIKHEDE VIR VERVAARDIGDE UITVOER

Dié afdeling skenk aandag aan die moontlikhede wat binne die mynbou- en vervaardigingsektor vir die verhoging van uitvoer bestaan. In die lig van Suid-Afrika se behoefte aan ekonomiese groei en werkskepping, sal Suid-Afrika se uitvoergeoriënteerde ontwikkelingsprogram nie soos in die verlede net op die mynbousektor kan steun nie. Daar bestaan nie voldoende groei in primêre uitvoermarkte om die klem van uitvoergroei op dié sektor te plaas nie, die vervaardigingsektor sal voortaan die leiding moet neem.

Volgens McCarthy (1989(b) : 389) beskik Suid-Afrika oor twee moontlikhede vir toekomstige uitvoergroei. Die eerste moontlikheid is uitvoerproduksie van daardie vervaardigde produkte wat die land mededingend kan vervaardig en, tweedens, die veredeling van minerale wat tans in onverwerkte vorm uitgevoer word.

6.6.1 MINERAALVEREDELING

In hoofstuk 4 is aangetoon dat die mynbousektor, in besonder mineraaluitvoer, 'n sentrale rol in Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling speel. Suid-Afrika se mynbousektor is grootliks op die buitelandse mark ingestel. Die land het in 1992 60 minerale na 95 lande (veral Europa en die Verre Ooste) uitgevoer. Primêre mineraaluitvoer het in 1992 49.5 persent van Suid-Afrika se totale goedere-uitvoer uitgemaak. Indien verwerkte minerale bygereken word, is die persentasie nagenoeg 75 persent (Mineraleburo 1993 : 4).

Goud is die belangrikste mineraaluitvoerprodukt. Dit het in 1992 27.2 persent van Suid-Afrika se totale goedere-uitvoer bedra en 62.7 persent van totale mineraaluitvoer. Die aandeel van steenkool in Suid-Afrika se totale mineraaluitvoer was 13.0 persent en dié van die platinum-groep metale 14.5 persent. Die bydrae van metale en nie-metale was in 1992 onderskeidelik 8.6 en 2.4 persent (Mineraleburo 1993 : 8).

Suid-Afrika beskik verder oor 'n uitgebreide mineraalverwerkingsbedryf. Die land is 'n belangrike staalprodusent en die wêreld se belangrikste produsent van ferrolegerings en vanadium (Mineraleburo 1992(b) : 2). In 1992 was uitvoer vir 78.6 persent van primêre mineraalverkope verantwoordelik en 69.8 persent van die verkope van verwerkte minerale. In die kommoditeitskategorieë silikonmetaal, chroomlegerings, vanadium en mangaanlegerings is onderskeidelik 97.1, 93.8, 89.8 en 82.7 persent van totale verkope uitgevoer, terwyl 85.1 persent van totale

ferrolegeringverkope uitgevoer is. Slegs ferrosilikon (28.0 persent) en aluminium (42.5 persent) is hoofsaaklik vir plaaslike verbruik geproduseer (tabel 29).

TABEL 29: SUID-AFRIKA* SE PRODUKSIE, PLAASLIKE VERKOPE EN UITVOER VAN GESELEKTEERDE VERWERKTE MINERAALPRODUKTE, 1992

KOMMODITEIT	PRODUKSIE t	PLAASLIKE VERKOPE		UITVOER	
		Hoeveelheid t	Waarde R'000	Hoeveelheid t	Waarde R'000
Chroomlegerings	664 856	39 876	58 856	663 749	893 279
Mangaanlegerings	536 363	99 021	151 240	460 421	723 184
Silikonmetaal	34 528	893	4 185	38 078	138 546
Ferrosilikon	63 892	46 399	101 025	25 488	39 269
Subtotaal: Ferrolegerings	1 299 639	186 189	315 306	1 187 736	1 794 278
Aluminium	172 795	87 893	498 644	98 766	368 245
Vanadium ⁺	25 052	887	20 791	24 054	182 795
Ander: Geklassifiseer	2 042 350	487 016	641 951	1 353 659	1 068 079
TOTAAL	3 539 836	761 985	1 476 692	2 664 215	3 413 397

Notas: * Insluitende RSA en TBVC State

⁺ Bevat V₂O₅

Bron: Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

Die belangrike rol wat die mynbousektor in die Suid-Afrikaanse ekonomie vervul, veronderstel dat standhoudende groei uit dié sektor 'n belangrike rol in die land se toekomstige groei moet vervul. Suid-Afrika het in 1990 oor 88 persent van die wêreld se platinumreserwes, 54 persent van die wêreld se chroomreserwes, 82 persent van mangaanreserwes, 12 persent van uraanreserwes en 33 persent van vanadiumreserwes beskik (Mineraleburo 1993). Daar bestaan tans geen substitute vir dié minerale nie en gegewe die afhanklikheid van die elektroniese-, lugvaart-, ruimte- en kernkragnywerhede van dié minerale, is dit 'n seker vorm van valuta-inkome (Yachir 1988 : 8). Indien die land se reputasie as leier op die gebied van mineraal- en metallurgiese tegnologie in ag geneem word, kan Suid-Afrika sy mineraalbedryf verder ontwikkel deur die klem na mineraalgebaseerde ontwikkeling te verskuif (*Mining Mirror* 1993 : 54).

Volgens McCarthy (1989(b) : 390) kan Suid-Afrika sy posisie as belangrike verskaffer van onverwerkte ertse en konsentrate en halfverwerkte mineraalprodukte na veredelde vervaardigde produkte uitbrei, wat as insette in ander nywerhede

gebruik kan word. Volgens die Mineraleburo (1992(b)) is Suid-Afrika in 'n besonder gunstige posisie vir die veredeling van minerale, gegewe die land se hoë mineraalreserwes en voldoende relatief lae-koste elektrisiteit. Granville en Statham (1989 : 1) het sewe addisionele voordele geïdentifiseer, naamlik: 'n gesofistikeerde uitvoergeoriënteerde infrastruktuur, genoegsame grond vir die oprigting van aanlegte, 'n groei in die opgeleide arbeidsmag, geleenthede om nywerhede op te rig wat ongeskik vir ander gebiede is, die teenwoordigheid van toegepaste navorsingsaanlegte, 'n markgerigte beleidsraamwerk en 'n strategiese posisie op belangrike handelsroetes. Volgens Jourdan (1991 : 37) het Suid-Afrika die addisionele voordeel dat die land, weens die hoë werkloosheidskoers oor 'n groot aanbod halfgeskoolde en ongeskoolde arbeid beskik wat teen relatief lae koste in diens geneem kan word. Dit is nie so 'n-belangrike voordeel as dié wat deur Granville en Statham geïdentifiseer is nie, aangesien die latere fases van mineraalveredeling baie kapitaalintensief is. Tog, kan dié faktor in die juweliersbedryf en die vervaardiging van vlekvrystaalprodukte 'n betekenisvolle rol speel.

Daar bestaan egter verskeie probleemareas wat die rol van mineraalveredeling in Suid-Afrika se toekomstige ekonomiese ontwikkeling kan beperk, waaronder die relatief klein binnelandse vraag na veredelde produkte die belangrikste is. Die land sal gevolglik grootliks op die internasionale vraag na veredelde mineraalprodukte met 'n hoë toegevoegde waarde moet staatmaak (Witskrif oor die Mineraalbeleid van die Republiek van Suid-Afrika 1986 : 12). Granville en Statham (1989) het die volgende probleemareas geïdentifiseer:

- (i) 'n tekort aan plaaslike risikokapitaal,
- (ii) die koste van water is relatief hoog en nie altyd gereedlik beskikbaar nie,
- (iii) mededinging van gevestigde veredelaars, veral dié aan wie die land voorheen onverwerkte minerale verkoop het,
- (iv) 'n tekort aan tegniese kundigheid,
- (v) teikenmarkte moet verander na lande wat 'n behoefte het aan hoë tegnologie produkte,
- (vi) politieke beperkings en tariefstrukture, en
- (vii) die uitsluiting by sommige vertikaal-geïntegreerde multinasionale nywerhede.

Jourdan (1991 : 39) het die probleme wat deur die belangrikste veredelingsondernemings uitgelik is, aangeteken. Eerstens, gegewe die kapitaalintensiteit van veredeling en die land se hoë rentekoerse, is die koste van kapitaal hoër as in die van mededingers. Tweedens, Suid-Afrika se maatskappybelasting is betekenisvol hoër as dié van mededingers. Derdens, 'n hoë inflasiekoers en, vierdens, 'n tekort aan investeringsinsentiewe.

Die korttermyn belastinginsentiewe vir mineraalveredeling en uitvoer wat in September 1991 in werking gestel is, en in Maart 1992 uitgebrei is, is ingestel om die hoeveelheid buitelandse kapitaal wat benodig word om projekte van stapel te stuur, te verminder en die aanvanklike risiko te beperk (Mineraleburo 1992(a) : 23). Dit bevraagteken die meriete van sommige van bogenoemde argumente, aangesien dit ruim voorsiening maak vir belastingafskrywing, terwyl die NOK ook lenings teen lae rentekoerse aan ondernemings beskikbaar stel vir die oprigting van mineraalverwerkingsaanlegte. Aftrekkings van inkomstebelasting en konsessies is effektiewe insentiewe wat ondernemings in staat stel om hulle op dieselfde basis as buitelandse mededingers te plaas. Verder het Suid-Afrika se inflasiekoers sedert die verskyning van Jourdan (1991) se verslag betekenisvol gedaal wat die land se inflasie nader aan internasionale vlakke bring.

James (1985 : 316) het gevind dat Suid-Afrika sy buitelandse valutaverdienste binne 'n periode van 10 jaar kan verdubbel indien die toegevoegde waarde van minerale verhoog word. Op grond van 1985-beramings het hy die volgende moontlikhede onderskei:

- (i) Suid-Afrika kan 'n ekstra R 4 000 - R 6 600 miljoen per jaar aan buitelandse valuta verdien as die land net die helfte van die ferrochroom wat plaaslik geproduseer word, tot vlekvrystaal verwerk.
- (ii) Suid-Afrika beskik oor die potensiaal om 'n ekstra R 200 miljoen per jaar aan buitelandse valuta te verdien indien 'n groter hoeveelheid chroom vir die vervaardiging van chroomverwante chemikalieë gebruik word.
- (iii) Die veredeling van titaan tot titaanpigmente kan die land 'n verdere R 300 miljoen aan buitelandse valuta laat verdien.
- (iv) In elkeen van die minerale, platinum, mangaan, vanadium, diamante, fluorspar en goud bestaan daar moontlikhede vir 'n styging in toegevoegde waarde.

Benewens die voordeel dat meer buitelandse valuta vir 'n kleiner volume minerale verdien word, lei die veredeling van minerale tot 'n styging in ekonomiese aktiwiteit, investering en indiensneming en gevolglik ekonomiese groei en ontwikkeling (Beukes 1983 : 18). Die groeivoorsigte vir goud en platinum is, danksy die fenomenale groei in die juweliersbedryf, relatief rooskleurig. Dit is grootliks te danke aan hoë ekonomiese groei, in veral China, en die liberalisering van internasionale handel in die Oosterse lande. Dit word geïllustreer deur die feit dat die vraag na juweliersware in Oosterse lande gedurende die afgelope dekade teen 'n saamgestelde koers van 8.6 persent gegroei het (*SA Mining, Coal en Base Minerals* 1992 : 10, 11). Die vraag na goud vir die vervaardiging van juweliersware het in 1992 die goudproduksie oorskry; en daar word verwag dat die vraag in 1994 die produksie met 20 persent gaan oorskry. Die groei in die juweliersbedryf het

verder 'n positiewe invloed op die platinedryf - in 1991 het Japan nagenoeg 39.2 ton platinum in juweliersware omgesit, in vergelyking met slegs 20 ton in 1981. Die vraag na platinum het gedurende die periode van tien jaar bykans verdubbel (*Mining Mirror* 1992 : 40). Dit beteken dat Japan in 1991 86 persent van die wêreldvraag na platinum vir juweliersware geabsorbeer het.

Volgens dr. Adian Edwards, president van Mintek, en dr. Flip Schreuder, direkteur van die Mineraleburo, beskik Suid-Afrika oor die potensiaal om tot die grootskaalse vervaardiging van juweliersware oor te gaan. In 1991 het Suid-Afrika slegs 5 van die 602 ton goud wat geproduseer is in juweliersware omskep; dit kom op slegs 0.2 persent van wêrelduitset te staan (*Engineering News*, 7 Mei 1993 : 5). Dr. Edwards is van mening dat die nadeel van hoë kostes deur die Kamer van Mynwese aangespreek kan word. Die organisasie moet 'n korting aan Suid-Afrikaanse juweliersvervaardigers, vir die gedeelte van produksie wat uitgevoer word, toestaan. Dit sal buitelandse juweliersvervaardigers na Suid-Afrika trek en buitelandse valuta-inkome verhoog (*Financial Mail*, 14 Augustus 1992 : 3).

Nyweraars is optimisties dat Suid-Afrika teen die einde van die eeu nog 'n vlekvrystaalaanleg van dieselfde omvang as Columbus, kan oprig, asook verdere ferrochroom-aanlegte. Suid-Afrika voorsien in ongeveer 40 persent van die wêreldvraag na ferrochroom. Dié ysterlegering is die belangrikste inset in die vervaardiging van vlekvrystaal. Die verwerking van chroom en ferrochroom tot vlekvrystaal verhoog die waarde van dié uitvoer 17 - 20 keer. Die volgende voorbeeld illustreer die voordele wat stygende mineraalverwerking vir Suid-Afrika inhou. 'n Ton chroomerts het in 1988 R568 aan buitelandse valuta verdien. Indien dit tot chroommetaal verwerk is, het verdienste tot R2 338 gestyg. Verdere verwerking tot vlekvrystaal sou die land R49 246 buitelandse valuta verdien, en as vervaardigde produk R113 684. Indien Suid-Afrika sy produksie van vlekvrystaal tot 10 persent van wêreldproduksie kan opstoot, en slegs 10 persent van die produksie in vervaardigde uitvoer omsit, kan Suid-Afrika dieselfde hoeveelheid valuta uit dié industrie verdien as wat uit die goudindustrie verdien word (*Finance Week*, 18 Januarie 1990 : 29, 30).

Die omvang van Suid-Afrika se mineraalveredelingsverdeling word deur die produksieveredelingsratio en die uitvoer-veredelingsratio weergegee. Die produksieveredelingsratio word bepaal deur die totale massa van die kommoditeit, wat in 'n veredelde vorm geproduseer word, as 'n persentasie van die uitset van die kommoditeit in die eerste verkoopbare fase uit te druk. Die uitvoer-veredelingsratio word bereken deur die totale massa van die kommoditeit, wat in veredelde vorm

uitgevoer word, as 'n persentasie van die totale uitvoermassa van die kommoditeit uit te druk. Tabel 30 gee 'n uiteensetting van dié ratios in Suid-Afrika in 1992.

TABEL 30: RSA PRODUKSIE- EN UITVOERVEREDELINGVERHOUDINGS, 1992

VEREDELING	PRODUKSIEVEREDELING- VERHOUDING %	UITVOERVEREDELING- VERHOUDING %
Antimoonkonsentraat na antimoontrioksied	95	97
Chroomerts na chroomlegerings	63	73
Koperkonsentraat na kopermetaal	81	81
Ystererts na yster en staal	50	29
Mangaanerts na mangaanmetaal en -legerings	37	39
Rusteenikkel na nikkelmetaal en -sulfaat	100	100
Fosfaatkonsentraat na fosforsuur	36	24
Tinkonsentraat na tinmetaal	100	*
Sinkkonsentraat na Sinkmetaal	80	100

Nota: * Geen konsentraat- of metaaluitvoer nie

Bron: Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93, 1993*

Mineraalverwerking bied groot moontlikhede vir Suid-Afrika se toekomstige groei, maar vooruitgang en ontwikkeling word deur geweld, ekonomiese en politieke onsekerheid en lae kommoditeitspryse benadeel. Buitelandse investering word verder benadeel deur oproepe vanuit ANC-geledere dat die mynbousektor genasionaliseer moet word. Soos in die voorafgaande bespreking aangetoon is, sal dié bedryf nie vir alle groei verantwoordelik kan wees nie, soos McCarthy (1989(b))

tereg opgemerk het, sal die uitvoer van daardie vervaardigde produkte wat Suid-Afrika mededingend kan vervaardig, aangemoedig moet word.

6.6.2 ANDER VERVAARDIGINGSNYWERHEDE

Standish en Galloway (1991 : 24, 25) het sekere nywerhede binne die vervaardigingsektor bestudeer om die wenslikheid om nywerhede deur middel van uitvoerinsentiewe by te staan, te bepaal. Daar is aandag gegee aan voedselverwerking, drank, tekstiele, klerasie, hout en houtprodukte, papier, chemikalieë, masjinerie en vervoertoerusting, nie-metaal minerale en basismetale.

Die **basismetalaalnywerheid** was in 1985 vir meer as die helfte van Suid-Afrika se vervaardigde uitvoer verantwoordelik. In 1986 het dié nywerheid 3.6 persent van die wêreldmark bedien en sy wêreldaandeel het sedertdien toegeneem. Standish en Galloway (1991 : 25) het gevind dat beide die basismetalaalnywerheid en die nie-metaal mineraalnywerheid kapitaal ondoeltreffend aanwend. Die NPI (1992 : 64, 65) het bereken dat die produktiwiteit waarmee die nie-metaal mineraalsektor vaste kapitaal aangewend het, gedurende 1970 - 1990 jaarliks met gemiddeld 4 persent afgeneem het. In die basismetalaalnywerheid, daarenteen, het vaste kapitaalproduktiwiteit jaarliks met 1.2 persent toegeneem.

Die voedselverwerkings-, tekstiel-, hout-, chemiese en papiernywerheid lewer betekenisvolle bydraes tot Suid-Afrika se vervaardigde uitvoer. Vaste kapitaalproduktiwiteit het in dié sektore gedurende 1970 - 1990 onderskeidelik teen -1.0, 0.8, 1.0, -6.6, en -1.3 persent per jaar toegeneem (NPI 1992). In die voedselverwerkingsnywerheid, byvoorbeeld, gaan 'n 1 persent toename in kapitaal met 'n 0.93 persent toename in uitset gepaard (Standish en Galloway 1991 : 25).

Hoewel die **voedselverwerkingsbedryf** een van Suid-Afrika se belangrikste nywerhede is, het dit 'n dalende aandeel in wêreldhandel. Dit kan hoofsaaklik aan sanksies en die droogtes van die tagtigerjare toegeskryf word (Standish en Galloway 1991 : 24). Gegewe die verbetering in die internasionale gesindheid jeens Suid-Afrika, kan dié nywerheid in die toekoms 'n deel van sy wêreldaandeel herwin en belangrike buitelandse valuta verdien.

Die **papier- en tekstielnywerhede** is belangrike uitvoerders van vervaardigde goedere met stygende uitvoeraandeel. Beide dié sektore het tot en met 1985 'n stygende deel van produksie uitgevoer. Die papiernywerheid het in 1985 22.3 persent van produksie uitgevoer, teenoor slegs 9 persent in 1978, en die

tekstielywerheid het in 1985 20.4 persent van produksie uitgevoer, teenoor 11.4 persent in 1978 (Holden 1990 : 268). Beide sektore is egter kapitaalintensief en wend kapitaal ondoeltreffend aan. Die twee nywerhede bied moontlikhede indien kapitaalintensiteit verlaag kan word en daarin geslaag kan word om kapitaalproduktiwiteit te verhoog.

Die Suid-Afrikaanse tekstielyweheid is in onderhandelinge met Europese mededingers betrokke betreffende die liberalisering van die internasionale tekstielywerheid. Dit is vir Suid-Afrika onmoontlik om tans die beskermingsmaatreëls wat dié nywerheid geniet, uit die weg te ruim. Die tekstielywerheid het tans met hoë insetkoste; hoë inflasie-, belasting- en rentekoerse, en stakings en massa-aksies te kampe. Dit maak dit vir dié nywerheid onmoontlik om huidig op 'n gelyke voet met buitelandse tekstielywerhede mee te ding. Die Suid-Afrikaanse tekstielywerheid is van mening dat verhoogde beskerming geregverdig is. Dié nywerheid neem ongeveer 93 000 arbeiders in diens en verdien jaarliks ongeveer R 1,5 miljard aan buitelandse valuta. Die klerenwywerheid, daarenteen, neem 30 000 meer arbeiders in diens en kan meer werkgeleenthede teen 'n laer kapitaalkoste skep. Sommige is van mening dat gegewe Suid-Afrika se hoë werkloosheidskoers, die beskerming van die klerenwywerheid voorkeur behoort te geniet bo die tekstielywerheid (*Financial Mail*, 14 Mei 1993 : 77).

Die klerenwywerheid is die mees arbeidsintensiewe van die nywerhede. Dit is egter, net soos die chemiese nywerheid, van 'n groot hoeveelheid ingevoerde insette afhanklik. Die klerenwywerheid vaar relatief swak wat wêrelduitvoer betref. Dit kan volgens Holden (1990 : 267) toegeskryf word aan die feit dat die klerenwywerheid nie uitvoergerig is nie en hoofsaaklik vir die plaaslike mark produseer. Standish en Galloway (1991 : 24) is van mening dat die nywerheid sy uitset kan verhoog indien dit steeds meer van arbeidsintensiewe produksietegnieke gebruik maak.

Die houtnywerheid bied saam met die metaalnywerheid waarskynlik die grootste potensiaal vir die toekoms. Die houtnywerheid het 'n hoë en steeds stygende uitvoeraandeel. Dié nywerheid is relatief arbeidsintensief en geniet die hoogste skaalvoordele binne die vervaardigingsektor. Kapitaal word egter, soos in meeste van die nywerhede ondoeltreffend aangewend (Standish en Galloway 1991 : 25).

Beide die dranknywerheid en die elektriese en nie-elektriese masjinerie- en vervoertoerustingsnywerhede het 'n klein en dalende aandeel in wêreldhandel. Die dranknywerheid is 'n baie kapitaalintensiewe, maar baie doeltreffende nywerheid. 'n Styging in kapitaal gaan met 'n styging in uitvoer gepaard. Daar bestaan groot

moontlikhede vir die uitbreiding van wynuitvoer. Daar bestaan egter groot mededinging op dié mark en dit het tot gevolg dat pryse daal. Gegewe Suid-Afrika se hoë verpakkingskoste is plaaslike produsente beperk met die prysdaling wat hulle in staat is om te hanteer (*Financial Mail*, 28 Mei 1993 : 71).

Die elektriese en nie-elektriese masjinerie- en vervoertoerustingsnywerheid, daarenteen, wend kapitaal ondoeltreffend aan (Standish en Galloway 1991 : 24; 25). Kapitaalproduktiwiteit het in die nie-elektriese masjinerienywerheid gedurende die periode 1970 - 1990 met 2.6 persent per jaar afgeneem. In die elektriese masjinerienywerheid het kapitaalproduktiwiteit gedurende dieselfde periode konstant gebly (NPI 1992).

Die chemiese nywerheid het in die afgelope twee dekades 'n styging in sy wêreldaandeel ondervind en lewer, naas die basiese metaal- en voedselverwerkingsnywerhede, die grootste bydrae tot Suid-Afrika se vervaardigde uitvoer. Holden (1990 : 268) toon egter aan dat daar 'n gebrek aan uitvoergerigtheid by dié nywerheid bestaan, aangesien 'n dalende gedeelte van produksie sedert die begin sewentigerjare uitgevoer word. Die nywerheid is ook kapitaalintensief en wend kapitaal ondoeltreffend aan. Die meeste van die kapitaalinsette wat in die produksieproses gebruik word, moet ingevoer word en dit plaas 'n beperking op die betalingsbalans. Standish en Galloway (1991 : 25) is van mening dat die swak prestasie grootliks aan groot kapitaalprojekte soos MOSSGAS en SASOL 2 en 3 toegeskryf kan word. Die groot kapitaalinvestering kan nog nie tot die doeltreffendheid van uitvoer bydra nie.

Uit bogenoemde bespreking kan daar tot die gevolgtrekking gekom word dat die hout- en die metaalnywerhede belofte inhou vir die toekoms. Tekstiele en basismetale kan ook 'n positiewe bydrae lewer, maar beide is baie intensief aan kapitaal (Standish en Galloway 1991 : 26).

6.7 GEVOLGTREKKING

In dié hoofstuk is aspekte van 'n toekomstige Suid-Afrikaanse uitvoerstrategie onder die soeklig geplaas. In die eerste gedeelte van die hoofstuk het die bestudering van die land se handelsbeleid getoon dat die skep van neutraliteit 'n belangrike aspek van die liberalisering van handel is. Daar is aangetoon dat Suid-Afrika oor die kort tot medium termyn, weens verskeie redes, tariefbeskerming in stand moet hou en neutraliteit deur middel van uitvoeraansporingsmaatreëls moet bewerkstellig. Sodra ekonomiese omstandighede dit toelaat, moet tariefbeskerming in sinchronisasie met

algemene ekonomiese omstandighede afgeskaal word. Holden (1992(a) : 258) het in dié opsig aangetoon dat 'n reële depresiasie van die wisselkoers saam met 'n verbetering in uitvoeraansporingsmaatreëls waarskynlik uitset en uitvoer meer sal verhoog as 'n reële depresiasie en 'n verlaging in tariewe.

Dit blyk duidelik dat die owerheid 'n baie belangrike rol in die proses van uitvoergeoriënteerde ontwikkeling moet speel. Die owerheid sal hom aan elke aspek van die strategie moet verbind en die aansporingsmaatreëls sal konsekwent toegepas moet word. Dit is belangrik dat die owerheid 'n klimaat van sekerheid en vertroue moet skep waarin uitvoer aangemoedig kan word. Beide die makro-ekonomiese beleidsraamwerk en internasionale handelsbeleid moet 'n gunstige omgewing vir uitvoer skep.

In die tweede gedeelte van die hoofstuk is aandag gegee aan mineraalveredeling en ander vervaardigde bedryfstakke wat moontlikhede vir toekomstige uitvoergroei bied. Daar is aangetoon dat Suid-Afrika soos ander mineraalryklende die toegevoegde waarde van minerale moet verhoog alvorens dit uitgevoer word. Suid-Afrika se besondere gunstige posisie ten opsigte van mineraalveredeling, asook die probleme wat sodanige strategie kan beperk, is in afdeling 7.6.1 bespreek. Die belangrikste voordeel wat stygende mineraalveredeling vir die land bied, is die moontlikheid om buitelandse valuta-inkome te verhoog deur die land se uitvoer te diversifiseer.

'n Mineraalveredelingstrategie het egter die nadeel dat dit baie kapitaalintensief is en gevolglik nie 'n oplossing vir die land se werkloosheidsprobleem bied nie. In dié opsig kan die produksie van arbeidsintensiewe vervaardigde produkte aangemoedig word.

HOOFSTUK 7

GEVOLGTREKKING

Die oogmerk van hierdie tesis was om te bepaal in watter mate Suid-Afrika se gebrek aan uitvoerdiversifikasie na die land se mineraalrykdom teruggelei kan word en watter moontlikhede daar vir die mineraalryk Suid-Afrikaanse ekonomie bestaan om wel met die doelwit te slaag. Vir die doel is 'n literatuuroorsig gegee van die invloed wat mineraalrykdom op die ekonomiese groei en ontwikkeling van mineraalryklende lande is op grond van gestelde kriteria geselekteer om te bepaal of die lande die strukturele kenmerke wat deur die literatuur onderskei is, geopenbaar het. Die doel was om te bepaal of Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling en gebrek aan uitvoerdiversifikasie 'n tipiese probleem van mineraalryklende lande is en of dit 'n probleem eie aan Suid-Afrika is.

Die vergelykende studie van geselekteerde mineraalryklende lande het getoon dat gemeenskaplike faktore in dié lande tot gelyksoortige ontwikkelingskenmerke aanleiding gegee het. Die teenwoordigheid van mineraalrykdom het die lande sodanig beïnvloed dat dit byna elke faset van ontwikkeling geraak het. Die ontginning van minerale het veroorsaak dat die lande se produksiestruktuur om die eiesoortige behoeftes van die mynbousektor gevorm is. Dit het tot 'n hoë graad van kapitaalintensiteit gelei, en 'n dualistiese gaping tussen die tradisionele en moderne sektor geskep. Die belangrike rol van die mynbousektor het verder gestalte gevind in alle fasette van dié lande se finansiële stelsel. Die meeste mineraalryklende lande is vir groot gedeeltes van buitelandse valutaverdienste en belastinginkome van die verdienstes van mineraaluitvoer en belasting op die winste van mynmaatskappye afhanklik.

Die bestudering van mineraalryklende lande het getoon dat die besigheidsiklusse van dié lande nou aan die prestasie van die mynbousektor en die stand van internasionale ekonomiese aktiwiteit gebind is. Mineraalryklende lande is gevolglik afhanklik van die vraag wat in die nywerheidslande na hulle produkte bestaan, en dit is gekoppel aan die groei in ekonomiese aktiwiteit. Dit is gevolglik vir mineraalryklende lande moeilik om standhoudende ekonomiese groei te bereik, aangesien mineraalgeleide groei van die ekonomiese oplewing in die nywerheidslande afhanklik is. Die sikliese karakter van die mineraalbedryf het, gegewe die bydrae van dié sektor tot buitelandse valuta en belastinginkome, 'n invloed op owerheidsinkome.

Dié probleem kan grootliks aan 'n gebrek aan uitvoerdiversifikasie toegeskryf word. Mineraalryklende lande is steeds grootliks van die valutaverdienste van mineraaluitvoer

afhanklik. Dié lande sal slegs standhoudende ekonomiese groei bereik indien die ekonomiese basis gediversifiseer word. Daar is juis gevind dat daardie mineraalryklende wat daarin geslaag het om betekenisvolle uitvoerdiversifikasie te bereik, hoë ekonomiese groei ervaar het. Dié lande is ook nie vir binnelandse ekonomiese groei van die oplewing in die nywerheidslande afhanklik nie. Die vergelyking van Suid-Afrika met die geselekteerde mineraalryklende het bevestig dat, hoewel dié land se ontwikkeling in sommige aspekte van die lande afgewyk het, kom Suid-Afrika se ekonomiese groei en ontwikkeling grootliks met dié van die ander mineraalryklende ooreen.

Benewens die invloed wat Suid-Afrika se mineraalrykdom op die land se uitvoerdiversifikasie gehad het, het die navolging van 'n invoervervangende handelstrategie waarskynlik die grootste bydrae tot die land se swak uitvoerdiversifikasierekord gelewer. Dit het 'n gebrek aan uitvoergerigtheid by plaaslike produsente geskep, en dit vir nyweraars meer winsgewend gemaak om vir die binnelandse as die buitelandse mark te produseer. Die hoë vlak van tariefbeskerming het verder kostes verhoog en die mededingendheid van die vervaardigingssektor benadeel. Dit is deur hoë inflasie-, rente- en belastingkoerse vererger. Die wisselkoers was gedurende die middel tagtigerjare, 1985 - 1988, ondergewaardeer; dit het aan uitvoerders tydelike verligting verleen, maar is nie 'n langtermyn-oplossing nie. Sodra Suid-Afrika daarin kan slaag om 'n relatief stabiele ekonomiese en politieke omgewing daar te stel, moet die Departement van Handel en Nywerheid met die liberalisering van die stelsel van tariefbeskerming begin.

In die laaste hoofstuk is aandag gegee aan die rol van die mynbou- en vervaardigingssektor in uitvoergeoriënteerde ontwikkeling. Die mynbousektor het in die verlede die basis van Suid-Afrika se ekonomiese groei en ontwikkeling verskaf, maar, soos in hoofstuk 4 aangetoon is, sal die vervaardigingssektor in die toekoms hoofsaaklik vir uitvoergroei verantwoordelik moet wees. In dié opsig word veral na die mineraalverwerkingsbedryf verwys. Suid-Afrika beskik oor groot mineraalreserwes en die land het 'n surplus aan relatief lae-koste elektrisiteit. Dit plaas die land in 'n gunstige posisie om hoë prioriteit aan mineraalveredeling te verleen.

Verskeie studies het getoon dat die veredeling van minerale Suid-Afrika se buitelandse valuta betekenisvol gaan verhoog. Dit is egter 'n relatief kapitaalintensiewe proses, wat nie 'n oplossing vir die land se werkloosheidsprobleem bied nie. In dié opsig moet veral na die klerenynwerheid, en ander arbeidsintensiewe nywerhede gekyk word. Indien Suid-Afrika weer toegang tot buitelandse lenings en amptelike hulp het, kan dié fondse gebruik word om

arbeidsintensiewe produksie te bevorder. Die meeste bestaande strukture is egter, vanweë Suid-Afrika se ontwikkelingspatroon, kapitaalintensief, en dit kan slegs tot 'n beperkte mate gewysig word. Toekomstige ontwikkeling moet egter voorkeur verleen aan die ontwikkeling van arbeidsintensiewe produksietegnieke.

BYLAE

TABEL I: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT SUID-AFRIKA SE BRUTO BINNELANDSE PRODUK TEEN HEERSENDE PRYSE

JAAR	BRUTO BINNELANDSE PRODUK	DIE BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT BBP	RELATIEWE BYDRAE
	R'miljoen	R'miljoen	%
1960	4 983	684	13.7
1961	5 280	709	13.4
1962	5 631	742	13.2
1963	6 261	788	12.6
1964	6 872	879	12.8
1965	7 540	944	12.5
1966	8 206	1 012	12.3
1967	9 173	1 036	11.3
1968	9 884	1 092	11.0
1969	10 999	1 215	11.0
1970	12 037	1 207	10.0
1971	13 265	1 164	8.8
1972	15 052	1 513	10.1
1973	18 713	2 244	12.0
1974	23 116	3 068	13.3
1975	25 864	3 182	12.3
1976	28 996	3 471	12.0
1977	31 983	4 155	13.0
1978	37 294	5 496	14.7
1979	44 569	7 783	17.5
1980	59 165	12 742	21.5
1981	67 908	10 490	15.4
1982	75 532	10 471	13.9
1983	86 153	12 392	14.4
1984	98 284	12 949	13.2
1985	112 448	16 671	14.8
1986	129 487	20 214	15.6
1987	149 931	19 379	12.9
1988	178 077	21 903	12.3
1989	208 010	23 582	11.3
1990	237 008	25 079	10.6
1991	267 949	27 055	10.1
1992	295 614	28 410	9.6

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
 Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

TABEL II: BYDRAE VAN MINERAALUITVOER EN GOUDUITVOER TOT SUID-AFRIKA SE TOTALE GOEDERE-UITVOER

JAAR	GOEDERE- UITVOER R'000	MINERAAL- UITVOER R'000	RELATIEWE AANDEEL MINERAALUITVOER %	RELATIEWE AANDEEL GOUDUITVOER %
1960	1 409 000	759 334	53.9	37.6
1961	1 507 000	788 795	52.3	38.2
1962	1 584 000	843 348	53.2	39.9
1963	1 705 000	891 594	52.3	40.4
1964	1 819 000	950 342	52.2	40.5
1965	1 839 000	993 750	54.0	42.1
1966	1 967 000	1 109 351	56.4	39.0
1967	2 071 000	1 117 156	53.9	37.3
1968	2 264 000	1 164 513	51.4	34.0
1969	2 331 000	1 248 779	53.6	36.3
1970	2 374 000	1 299 700	54.8	35.3
1971	2 476 000	1 308 224	52.8	37.2
1972	3 382 000	1 659 510	49.1	34.3
1973	4 292 000	2 485 422	57.9	41.2
1974	5 736 000	3 477 877	60.6	44.7
1975	6 201 000	3 539 893	57.1	41.0
1976	7 245 000	3 716 465	51.3	32.4
1977	9 108 000	4 600 906	50.5	30.7
1978	11 335 000	5 842 357	51.5	34.1
1979	14 839 000	8 500 421	57.3	40.5
1980	19 958 000	13 291 358	66.6	50.8
1981	18 251 000	11 599 008	63.6	45.7
1982	19 344 000	12 717 260	65.7	45.5
1983	20 706 000	14 505 732	70.0	49.3
1984	25 586 000	17 058 965	66.7	45.3
1985	36 776 000	23 511 587	63.9	41.7
1986	42 320 000	26 870 648	63.5	41.0
1987	43 378 000	26 140 670	60.3	40.5
1988	50 889 000	29 982 218	58.9	38.8
1989	58 313 000	32 895 466	56.4	33.4
1990	60 455 000	33 068 937	54.7	31.5
1991	65 566 000	34 276 548	52.3	29.5
1992	67 004 000	33 135 053	49.5	27.2

Notas: Mineraaluitvoer en goedere-uitvoer sluit die RSA en die TBVC-state in
Mineraaluitvoer en goedere-uitvoer sluit gouduitvoer in

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes
Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

TABEL III: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT BRUTO BINNELANDSE VASTE INVESTERING IN SUID-AFRIKA

JAAR	TOTALE BRUTO BINNELANDSE INVESTERING ¹ R'miljoen	BBVI IN DIE MYNBOUSEKTOR ¹ R'miljoen	RELATIEWE BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR %
1960	1 024	124	12.1
1961	1 034	142	13.7
1962	1 039	120	11.5
1963	1 262	113	9.0
1964	1 553	140	9.0
1965	1 901	153	8.0
1966	1 974	119	6.0
1967	2 094	126	6.0
1968	2 230	134	6.0
1969	2 559	151	5.9
1970	3 085	180	5.8
1971	3 605	185	5.1
1972	4 176	193	4.6
1973	4 885	262	5.4
1974	5 945	390	6.6
1975	7 846	703	9.0
1976	9 046	876	9.7
1977	9 312	806	8.7
1978	10 087	869	8.6
1979	12 015	1 274	10.6
1980	16 040	1 822	11.4
1981	19 738	2 171	11.0
1982	22 459	2 347	10.5
1983	24 498	2 400	9.8
1984	26 209	2 705	10.3
1985	28 715	3 403	11.9
1986	28 707	4 198	14.6
1987	31 497	4 853	15.4
1988	39 381	6 080	15.4
1989	48 575	6 971	14.4
1990	52 957	7 088	13.4
1991	53 668	6 623	12.3
1992	52 060	6 473	12.4

1 - Teen heersende pryse

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

TABEL IV: SUID-AFRIKA SE EKONOMIESE GROEI, 1960 - 1992

JAAR	BRUTO BINNELANDSE PRODUK TEEN FAKTORKOSTE KONSTANTE 1985-PRYSE R'miljoen	JAARLIKSE PERSENTASIE- VERANDERING %
1960	44 238	4.6
1961	45 987	4.0
1962	48 807	6.1
1963	52 067	6.7
1964	55 813	7.2
1965	59 038	5.8
1966	61 654	4.4
1967	65 277	5.9
1968	68 331	4.7
1969	72 168	5.6
1970	75 891	5.2
1971	79 203	4.4
1972	80 735	1.9
1973	83 814	3.8
1974	88 319	5.4
1975	90 091	2.0
1976	92 675	2.9
1977	92 657	0.0
1978	95 298	2.9
1979	99 032	3.9
1980	105 121	6.1
1981	110 387	5.0
1982	109 634	-0.7
1983	107 244	-2.2
1984	112 859	5.2
1985	112 448	-0.4
1986	112 459	0.0
1987	114 220	1.6
1988	118 558	3.8
1989	121 216	2.2
1990	120 488	-0.6
1991	119 838	-0.5
1992	116 993	-2.4

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

TABEL V: SUID-AFRIKA SE BBP PER CAPITA

JAAR	BBP PER CAPITA KONSTANTE 1985-PRYSE R	JAARLIKSE PERSENTASIE- VERANDERING %
1960	2 769	0.5
1961	2 800	1.1
1962	2 894	3.4
1963	3 025	4.5
1964	3 177	5.0
1965	3 280	3.2
1966	3 331	1.6
1967	3 474	4.3
1968	3 522	1.4
1969	3 588	1.9
1970	3 675	2.4
1971	3 732	1.5
1972	3 694	-1.0
1973	3 762	1.8
1974	3 891	3.4
1975	3 860	-0.8
1976	3 849	-0.3
1977	3 746	-2.7
1978	3 757	0.3
1979	3 802	1.2
1980	3 954	4.0
1981	4 059	2.7
1982	3 942	-2.9
1983	3 774	-4.3
1984	3 869	2.5
1985	3 730	-3.6
1986	3 641	-2.4
1987	3 631	-0.3
1988	3 696	1.8
1989	3 694	-0.1
1990	3 592	-2.7
1991	3 498	-2.6
1992	3 347	-4.3

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

TABEL VI: INDIENSNEMING IN DIE MYNBOUSEKTOR AS 'N PERSENTASIE VAN DIE EKONOMIES AKTIEWE BEVOLKING VAN SUID-AFRIKA

JAAR	INDIENSNEMING MYNBOUSEKTOR	PERSENTASIE VAN EKONOMIES AKTIEWE BEVOLKING	INDIENSNEMING GOUDMYNE	PERSENTASIE VAN EKONOMIES AKTIEWE BEVOLKING
1970	655 346	8.1	423 803	5.2
1971	652 294	8.4	429 182	5.5
1972	623 067	7.9	411 841	5.2
1973	684 743	8.6	437 515	5.5
1974	674 140	8.4	410 967	5.1
1975	639 473	7.8	388 159	4.7
1976	671 240	8.1	408 166	4.9
1977	712 006	8.5	432 252	5.2
1978	658 261	7.7	441 282	5.2
1979	686 599	8.0	457 792	5.3
1980	709 042	8.2	473 769	5.5
1981	722 918	8.1	490 445	5.5
1982	702 041	7.7	485 786	5.3
1983	700 901	7.3	499 795	5.2
1984	711 511	7.3	513 653	5.3
1985	724 587	8.5	515 913	6.1
1986	756 637	7.4	553 656	5.4
1987	763 319	7.2	564 452	5.3
1988	732 522	6.8	536 368	5.0
1989	706 810	6.6	522 217	4.9
1990	692 900	6.3	483 737	4.4
1991	653 134	6.4	451 177	4.2
1992	600 751	5.0	411 686	3.4

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
 Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

TABEL VII: INDIENSNEMING IN DIE MYNBOUSEKTOR AS 'N PERSENTASIE VAN TOTALE INDIENSNEMING IN SUID-AFRIKA

JAAR	INDIENSNEMING MYNBOUSEKTOR	PERSENTASIE VAN TOTALE INDIENSNEMING	INDIENSNEMING GOUDMYNE	PERSENTASIE VAN TOTALE INDIENSNEMING
1970	655 346	17.6	423 803	11.4
1971	652 294	16.8	429 182	11.1
1972	623 067	15.8	411 841	10.5
1973	684 743	16.3	437 515	10.4
1974	674 140	15.3	410 967	9.3
1975	639 473	14.2	388 159	8.6
1976	671 240	14.3	408 166	8.7
1977	712 006	15.5	432 252	9.4
1978	658 261	14.6	441 282	9.8
1979	686 599	15.1	457 792	10.0
1980	709 042	14.7	473 769	9.8
1981	722 918	14.4	490 445	9.8
1982	702 041	13.7	485 786	9.5
1983	700 901	13.9	499 795	9.9
1984	711 511	13.9	513 653	10.0
1985	724 587	14.4	515 913	10.2
1986	756 637	14.9	553 656	10.9
1987	763 319	14.8	564 452	11.0
1988	732 522	14.0	536 368	10.3
1989	706 810	13.4	522 217	9.9
1990	692 900	13.2	483 737	9.2
1991	653 134	12.7	451 177	8.8
1992	600 751	12.0	411 686	8.2

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1977
 Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
 Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

TABEL VIII: VASTE KAPITAAL PER WERKER IN DIE SUID-AFRIKAANSE MYNBOUSEKTOR

JAAR	VASTE KAPITAAL IN DIE MYNBOUSEKTOR ¹ R'miljoen	WERKERTAL IN DIE MYNBOUSEKTOR	VASTE KAPITAAL PER WERKER IN DIE MYNBOUSEKTOR ¹ R
1970	10 880	655 346	16 602
1971	11 113	652 294	17 037
1972	11 275	623 067	18 096
1973	11 639	684 743	16 998
1974	12 329	674 140	18 288
1975	13 732	639 473	21 474
1976	15 219	671 240	22 673
1977	16 208	712 006	22 764
1978	17 084	658 261	25 953
1979	18 453	686 599	26 876
1980	20 415	709 042	28 792
1981	22 447	722 918	31 051
1982	24 146	702 041	34 394
1983	25 434	700 901	36 288
1984	26 742	711 511	37 585
1985	28 179	724 587	38 890
1986	29 538	756 637	39 039
1987	32 423	763 319	42 476
1988	34 067	732 522	46 506
1989	34 058	706 810	48 186
1990	35 054	692 900	50 590
1991	35 421	653 134	54 232
1992	35 468	600 751	59 039

1 - Teen konstante 1985-pryse

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes
 Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
 Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

TABEL IX: INDEKSE VAN ARBEIDSPRODUKTIVITEIT IN DIE SUID-AFRIKAANSE MYNBOUSEKTOR, 1985 = 100

JAAR	REËLE UITSET	ARBEIDS PRODUK- TIVITEIT	INKOMSTE PER WERK- NEMER	REËLE INKOMSTE PER WERK- NEMER	EENHEIDS ARBEIDS- KOSTE
1970	111.3	133.8	9.2	49.2	7.3
1971	108.2	130.6	9.8	49.1	7.9
1972	101.8	128.3	10.8	50.8	9.1
1973	100.4	115.5	13.1	56.6	12.1
1974	94.0	109.8	17.9	69.1	17.2
1975	91.0	112.1	24.6	83.8	23.1
1976	92.1	108.7	28.2	86.2	27.5
1977	95.7	105.8	31.1	85.6	30.8
1978	96.4	106.4	34.5	85.7	32.6
1979	98.5	104.5	40.0	87.6	38.3
1980	96.1	99.0	48.3	93.1	49.0
1981	95.5	96.5	58.9	98.5	60.5
1982	95.7	99.0	69.0	100.5	69.2
1983	95.9	99.2	78.7	102.0	77.4
1984	99.7	101.5	89.1	103.6	86.7
1985	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1986	96.6	92.8	116.7	98.4	124.9
1987	92.1	90.7	141.6	102.8	157.1
1988	93.7	95.7	166.2	107.0	175.8
1989	92.8	98.3	193.7	108.7	201.4
1990	91.7	101.4	230.9	113.3	233.9
1991	90.3	105.4	264.4	112.5	254.5
GEMIDDELDE JAARLIKSE GROEI					
1970-75	-4.0	-4.2	21.4	11.0	26.1
1975-78	2.1	-1.8	12.3	1.1	14.8
1978-81	-0.5	-3.4	19.7	5.0	23.7
1981-86	0.6	-0.4	13.7	-0.5	14.5
1970-91	-0.5	-1.3	17.6	3.8	18.7
1990-91	-1.5	3.9	14.5	-0.7	8.8

Nota: Indeks 1985 = 100

Bron: Nasionale Produktiwiteitsinstituut, *Productivity Statistics*, 1992

TABEL X: INDEKSE VAN MULTIFAKTORPRODUKTIEWEIT IN DIE SUID-AFRIKAANSE MYNBOUSEKTOR, 1985 = 100

JAAR	REËLE UITSET	ARBEIDS- INSETTE	KAPITAAL- INSETTE	MULTI- FAKTOR INSETTE	MULTI- FAKTOR PRODUK- TIWITEIT-	ARBEIDS- PRODUK- TIWITEIT	KAPITAAL- PRODUK- TIWITEIT	KAPITAAL ARBEID RATIO
1970	111.3	83.2	39.5	58.2	191.3	133.8	281.7	47.5
1971	108.2	82.8	40.2	60.1	179.9	130.6	269.2	48.5
1972	101.8	79.4	41.0	55.6	183.3	128.3	248.4	51.6
1973	100.4	86.9	42.3	56.5	177.7	115.5	237.2	48.7
1974	94.0	85.6	45.3	57.7	162.9	109.8	207.5	52.9
1975	91.0	81.2	50.5	62.1	146.6	112.1	180.1	62.2
1976	92.1	84.7	55.4	68.0	135.5	108.7	166.2	65.4
1977	95.7	90.5	58.2	71.9	133.1	105.8	164.4	64.3
1978	96.4	90.6	60.6	70.9	135.9	106.4	159.0	66.9
1979	98.5	94.2	65.2	73.6	133.8	104.5	151.1	69.2
1980	96.1	97.1	72.4	78.0	123.1	99.0	132.6	74.6
1981	95.5	99.0	79.7	86.2	110.9	96.5	119.9	80.5
1982	95.7	96.7	85.7	90.0	106.3	99.0	111.6	88.7
1983	95.9	96.7	90.3	92.6	103.6	99.2	106.3	93.3
1984	99.7	98.2	94.9	96.2	103.6	101.5	105.0	96.7
1985	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1986	96.6	104.1	104.8	104.6	92.4	92.8	92.1	100.7
1987	92.1	101.6	115.1	109.0	84.5	90.7	80.1	113.3
1988	93.7	98.0	120.9	110.5	84.8	95.7	77.5	123.4
1989	92.8	94.4	126.1	111.1	83.5	98.3	73.6	133.6
1990	91.3	90.4	131.1	110.0	83.0	101.0	69.6	145.1
1991	90.3	85.7	125.9	104.8	86.1	105.4	71.7	147.0
GEMIDDELDE JAARLIKSE GROEI								
1970-75	-4.0	0.2	4.7	0.6	-4.6	-4.2	-8.4	4.5
1975-78	2.0	4.0	6.1	4.7	-2.4	-1.8	-3.8	2.0
1978-81	-0.5	3.0	9.7	6.6	-6.7	-3.4	-9.3	6.5
1981-86	0.6	1.1	5.5	3.8	-3.1	-0.4	-4.6	4.4
1970-91	-0.5	0.8	6.6	3.9	-4.2	-1.3	-6.7	5.7
1990-91	-1.1	-5.2	-4.0	-4.7	3.8	4.3	3.0	1.3

Nota: Indeks 1985 = 100

Bron: Nasionale Produktiwiteitsinstituut, *Productivity Statistics*, 1992

TABEL XI: LONE EN SALARISSE IN DIE SUID-AFRIKAANSE MYNBOUSEKTOR

JAAR	NOMINALE SALARISSE EN LONE		REËLE SALARISSE EN LONE ¹	
	TOTAAL R'000	GOUD R'000	TOTAAL R'000	GOUD R'000
1970	399 164	247 414	4 338 739	2 689 283
1971	415 956	257 610	4 244 449	2 628 673
1972	443 933	277 494	4 268 587	2 668 212
1973	572 133	350 909	5 018 711	3 078 149
1974	761 596	455 214	5 996 819	3 584 362
1975	1 003 217	604 147	6 966 785	4 195 465
1976	1 212 983	721 854	7 581 144	4 511 588
1977	1 420 670	834 671	7 981 292	4 689 163
1978	1 502 975	973 893	7 590 783	4 918 652
1979	1 795 638	1 157 385	8 016 241	5 166 897
1980	2 237 689	1 447 524	8 775 251	5 676 565
1981	2 756 928	1 791 809	9 377 306	6 094 588
1982	3 185 585	2 097 258	9 452 774	6 223 318
1983	3 563 284	2 436 465	9 426 677	6 445 675
1984	4 134 390	2 851 189	9 797 133	6 756 372
1985	4 778 612	3 226 541	9 732 407	6 571 367
1986	5 767 950	3 912 676	9 910 567	6 722 811
1987	6 912 953	4 802 328	12 001 655	8 337 375
1988	7 925 023	5 474 696	10 400 293	7 184 640
1989	8 966 489	6 027 317	10 259 141	6 896 244
1990	10 268 292	6 591 294	10 268 292	6 591 294
1991	11 126 463	6 859 719	9 600 109	5 949 453
1992	11 671 256	6 937 044	8 888 999	5 283 354

1 - Teen konstante 1990-pryse

Bronne: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Statistieke*, 1991
 Sentrale Statistiekdiens, *Bulletin van Statistieke*, 1993

TABEL XII: BYDRAE VAN DIE MYNBOUSEKTOR TOT SUID-AFRIKA SE STAATSINKOME

JAAREINDE 31 MAART	BELASTING R'000	BELASTING OP WINSTE ¹ EN DIAMANTUITVOER R'000	TOTALE INKOME R'000	BYDRAE TOT STAATSINKOME %
1970	163 374	67 594	230 968	=
1971	150 837	57 325	208 162	=
1972	131 167	49 931	181 098	=
1973	210 724	79 029	289 753	=
1974	434 835	149 263	584 098	13.8
1975	663 830	221 005	884 835	17.7
1976	517 670	216 304	733 974	12.5
1977	371 293	175 463	546 756	8.4
1978	456 575	168 180	624 755	8.4
1979	793 469	308 026	1 101 495	12.8
1980	1 449 950	454 003	1 903 953	18.7
1981	3 006 362	914 765	3 921 127	28.5
1982	1 646 992	647 704	2 294 696	15.6
1983	1 478 240	415 171	1 893 411	11.0
1984	1 852 696	597 705	2 450 401	12.9
1985	1 823 306	425 715	2 249 021	9.5
1986	2 938 065	694 230	3 632 295	12.3
1987	3 450 161	897 852	4 348 013	13.1
1988	2 837 710	729 984	3 567 694	9.5
1989	2 552 071	647 157	3 199 228	6.7
1990	2 273 605	546 605	2 820 210	4.6
1991	2 201 059	459 195	2 660 254	4.0
1992	1 236 158	346 824	1 582 982	2.2

1 - In geval van gehuurde myne

= - Nie beskikbaar

Bronne: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes
 Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, 1993

TABEL XIII: GEMIDDELDE MAANDELIKSE LONE EN SALARISSE IN NIE-LANDBOUSEKTORE VOLGENS SUID-AFRIKAANSE BEVOLKINGSGROEP¹

JAAR	TOTAAL	BLANKES	KLEURLINGE	ASIËRS	SWARTES
1973	1 346	3 200	1 018	1 173	518
1974	1 309	3 077	992	1 123	546
1975	1 387	3 207	1 036	1 214	607
1976	1 378	3 063	994	1 225	669
1977	1 366	2 972	967	1 233	672
1978	1 374	2 920	955	1 255	690
1979	1 387	2 973	959	1 264	687
1980	1 441	3 068	1 016	1 340	735
1981	1 478	3 217	1 069	1 414	742
1982	1 537	3 315	1 106	1 545	780
1983	1 548	3 278	1 097	1 532	797
1984	1 612	3 355	1 162	1 626	849
1985	1 561	=	=	=	=
1986	1 509	=	=	=	=
1987	1 474	=	=	=	=
1988	1 522	=	=	=	=
1989	1 563	=	=	=	=
1990	1 594	=	=	=	=
1991	1 599	=	=	=	=

1 - Teen konstante 1990-pryse

= - Syfers nie beskikbaar nie

Bron: Sentrale Statistiekdiens, *Suid-Afrikaanse Arbeidstatistieke*, 1992(b)

TABEL XIV: GEMIDDELDE MAANDELIKSE LONE EN SALARISSE VAN SUID-AFRIKA SE BEVOLKINGSGROEPE RELATIEF TOT DIE TOTAAL

JAAR	GEMIDDELD VIR ALLE WERKERS	BLANKES	KLEURLINGE	ASIËRS	SWARTES
1973	1.00	2.39	0.76	0.87	0.39
1974	1.00	2.36	0.74	0.86	0.43
1975	1.00	2.30	0.74	0.87	0.45
1976	1.00	2.23	0.74	0.91	0.48
1977	1.00	2.18	0.72	0.92	0.49
1978	1.00	2.14	0.71	0.93	0.49
1979	1.00	2.12	0.69	0.92	0.51
1980	1.00	2.13	0.71	0.93	0.51
1981	1.00	2.17	0.72	0.95	0.51
1982	1.00	2.14	0.72	1.00	0.52
1983	1.00	2.10	0.72	1.00	0.52
1984	1.00	2.08	0.72	1.01	0.53

TABEL XV: RAND/DOLLAR - WISSELKOERS

JAAR	RAND / DOLLAR - WISSELKOERS
1972	1.2938
1973	1.4401
1974	1.4717
1975	1.3517
1976	1.5000
1977	1.5000
1978	1.1500
1979	1.1876
1980	1.2853
1981	1.1469
1982	0.9228
1983	0.8976
1984	0.6776
1985	0.4489
1986	0.4379
1987	0.4912
1988	0.4400
1989	0.3814
1990	0.3864
1991	0.3622
1992	0.3506

Nota: Wisselkoers in dollar per plaaslike geldeenheid

Bron: Suid-Afrikaanse Reserwebank, *Kwartaalblad*, verskeie uitgawes

TABEL XVI: RSA MINERAALPRODUKSIE EN VERKOPE, 1992

Kommoditeit		Produksie	Plaaslike Verkope		Uitvoer		Totale Verkope	
		Hoeveelheid	Hoeveelheid	Waarde (R)	Hoeveelheid	Waarde (R)	Hoeveelheid	Waarde (R)
1. Edel								
Diamante	kar	10 166 448	**	**	**	**	**	**
Goud	kg	612 998	#	#	**	19 524 534 202	**	19 524 534 202
Platinumgroepmetale	kg	152 891	#	#	137 063	4 820 877 738	137 063	4 820 877 738
Silwer	kg	182 723	8 969	3 174 633	189 017	53 740 400	197 986	56 915 033
2. Metaal								
Antimoon ⁺⁺		3 951	3 174	**	90	**	3 264	**
Beril	kg							
Chroomerts	kg	3 363 481	2 039 212	163 314 055	1 087 217	200 938 957	3 126 429	364 253 012
Kobalt	kg	234 406	50 125	7 223 526	211 017	26 124 348	261 142	33 347 874
Koper		176 074	64 067	419 953 544	113 226	657 464 086	177 293	1 077 417 630
Ystererts:		28 225 859	11 126 727	355 431 410	14 867 545	772 145 428	25 994 272	1 127 576 838
Hematiet		23 579 109	9 323 956	296 670 521	14 867 137	772 098 806	24 191 093	1 068 769 327
Magnetiet ^o		4 646 750	1 802 771	58 760 889	408	46 622	1 803 179	58 807 511
Lood		75 806	2 116	2 937 851	83 041	70 974 193	85 157	73 912 044
Mangaanerts		2 463 635	1 188 674	146 461 876	1 394 606	453 307 118	2 583 280	599 768 994
Monasiet		**	**	**	**	**	**	**
Nikkel		27 621	9 319	187 134 985	17 170	323 462 545	26 489	510 597 530
Tantaliet/kolombiet	kg	31	86	3 096	*	*	86	3 096
Tin	kg	592 029	628 288	11 228 517	*	*	628 288	11 228 517
Titaanminerale		**	**	**	**	**	**	**
Uraanoksied		1 971	**	**	**	**	**	**
Sink		71 928	65 292	147 709 343	*	*	65 292	147 709 343
Sirkoniumminerale		**	**	**	**	**	**	**
3. Nie-metaal								
Andalusiet		230 333	80 118	32 744 320	156 521	78 066 691	236 639	110 811 011
Asbes		133 268	5 448	5 150 960	131 109	164 963 457	136 557	170 114 417
Bariet		3 570	2 212	1 061 376	*	*	2 212	1 061 376
Kalsiet		13 764	13 759	1 624 505	*	*	13 759	1 624 505
Steenkool:		174 383 345	130 222 479	4 969 397 944	50 141 348	4 316 985 888	180 363 827	9 286 383 832
Antrasiet		3 344 699	672 242	76 156 387	2 249 739	257 786 646	2 921 981	333 943 033
Bitumineus		171 038 646	129 550 237	4 893 241 557	47 891 609	4 059 199 242	177 441 846	8 952 440 799
Veldspaat		49 425	45 774	11 731 812	3 526	1 383 955	49 300	13 115 767
Vloespaat		258 105	34 044	10 435 687	250 879	75 998 430	284 923	86 434 117
Gips		333 771	326 778	11 225 426	1 980	71 006	328 758	11 296 432
Kieselgoer		576	556	210 351	*	*	556	210 351
Kalksteen en dolomiet		19 781 748	15 867 789	493 417 365	68 530	9 181 333	15 936 319	502 598 698
Magnesiet		60 085	82 781	11 357 352	*	*	82 781	11 357 352
Mika		2 099	1 318	**	874	**	2 192	**
Mineraalpigmente		1 114	690	372 114	89	76 533	779	448 647
Nefeliensieniet		174 864	174 909	2 632 308	*	*	174 909	2 632 308
Periet		97	**	**	**	**	**	**
Fosfaatkonsentraat		**	**	**	**	**	**	**
Pirofilliet		3 053	**	1 729 898	**	6 355 963	**	8 085 861
Sout		701 991	769 222	59 709 866	53 029	5 923 506	822 251	65 633 372
Halfedelgesteentes	kg	721 661	538 256	823 074	337 250	631 855	875 506	1 454 929
Silika		1 749 964	1 741 892	74 358 483	809	144 164	1 742 701	74 502 647
Sillimaniet		632	120	28 400	480	291 380	600	319 780
Natriumsulfaat		37 169	37 169	17 771 989	*	*	37 169	17 771 989
Swawel (alle vorme)		605 273	435 319	98 060 665	23 951	6 890 372	459 270	104 951 037
Talk		13 882	9 075	2 771 924	800	274 089	9 875	3 046 013
Vermikuliet		170 399	8 090	725 613	144 062	45 922 940	152 152	46 648 553
Wollastoniet		**	**	**	*	*	**	**
4. Maatsteen en Bouklip								
Graniet en/of noriet	m ³	#	30 579	11 041 507	544 168	211 754 533	574 747	222 796 040
Marmer		6 387	3 622	821 808	658	825 801	4 280	1 647 609
Kwartsiet		#	121	202 241	57	98 821	178	301 062
Skis		#	*	*	*	*	*	*
Skalie		300 836	298 059	2 381 065	*	*	298 059	2 381 065
Sliksteen		#	517	78 362	*	*	517	78 362
Leiklip		#	18 956	6 983 659	7 388	5 456 900	26 344	12 440 559
5. Klei								
Attapulgiel		8 235	8 235	406 150	*	*	8 235	406 150
Bentoniet		43 977	36 161	11 189 258	*	*	36 161	11 189 258
Vuurvas		86 195	86 494	3 231 273	*	*	86 494	3 231 273
Flint (rou en gekalsineer)		123 721	88 254	12 144 154	11 534	2 047 676	99 788	14 191 830
Kaolien		131 765	117 964	27 078 466	*	*	117 964	27 078 466
Baksteen		#	1 071 577	7 584 897	*	*	1 071 577	7 584 897
6. Aggregaat en Sand		#	31 469 380	467 703 897	43	66 422	31 469 423	467 770 319
7. Diverse				1 201 963 999		1 298 072 656		2 500 036 655
Totaal				9 004 725 004		33 135 053 386		42 139 778 390

Notas: Alle hoeveelhede is in metrieke ton, tensy anders gespesifiseer

Nie beskikbaar nie

* Nul

** Geklassifiseer; waar toepaslik is verdienste ingesluit by Diverse

++ Metaal en metaal-in-konsentraat

+ Metaal-in-konsentraat

o Insluitende vanadiumbevattende magnetiet

Bron: Mineraleburo, *South Africa's Mineral Industry 1992/93, 1993*

BRONNELYS

Abedian, I. en Standish, B. (1992). The South African Economy: An Historical Overview. In: Abedian, I. en Standish, B. (Ed.), *Economic Growth in South Africa - Selected Policy Issues* (Cape Town: Oxford University Press).

Adams, R.G. (1992). North American Free-Trade and Mexican Metals, *Engineering and Mining Journal*, Volume 193 nr. 7, pp 16j - 16l.

Adelman, M.A. (1990). Mineral Depletion, with Special Reference to Petroleum, *The Review of Economics and Statistics*, Volume 72 nr. 1, pp 1-10.

Ahmad, J. (1985). Prospects of Trade Liberalization Between the Developed and the Developing Countries, *World Development*, Volume 13, pp 1077-1086.

Amuzegar, J. (1983). Managing Oil Wealth, *Finance and Development*, pp 19-22.

Ariovich, G. (1979). The Comparative Advantage of South Africa as Revealed by Export Shares, *South African Journal of Economics*, Volume 47 nr. 2, pp 188-197.

Ariovich, G. (1980). A Note on Export Shares and Capital Intensity in South African Industry, *South African Journal of Economics*, Volume 48 nr. 2, pp 211-213.

Aspra, L.A. (1977). Import Substitution in Mexico: Past and Present, *World Development*, Volume 5 nr. 1 en 2, pp 11-23.

Auty, R. en Warhurst, A. (1993). Sustainable Development in Mineral Exporting Economies, *Resources Policy*, Volume 19 nr. 1, pp 14-29.

Balassa, B. (1964). *Trade Prospects for Developing Countries* (Illinois: Richard D. Irwin).

Balassa, B. (1978). Export Incentives and Export Performance in Developing Countries: A Comparative Analysis, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Volume 114, pp 24-61.

Balassa, B. (1981). The Newly-Industrializing Developing Countries After the Oil Crisis, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Volume 117, pp 142-194.

Balassa, B. (1982). *Development Strategies in Semi-Industrial Economies*, World Bank Research Publication (Washington: World Bank).

Balassa, B. (1983). Trade Policy in Mexico, *World Development*, Volume 11 nr. 9, pp 795-811.

Balassa, B. (1984). *Trends in International Trade in Manufactured Goods and Structural Change in the Industrial Countries*, World Bank Staff Working Paper, nr. 611 (Washington: World Bank).

Balassa, B. (1985). Exports, Policy Choices, and Economic Growth in Developing Countries After the 1973 Oil Shock, *Journal of Development Economics*, Volume 18, pp 23-35.

- Balassa, B. (1989). *New Directions in the World Economy* (London: Macmillan Press).
- Baldwin, R.E. (1963). Export Technology and Development from a Subsistence Level, *Economic Journal*, Volume 73, pp 80-92.
- Barnouin, J.P. (1982). Trade and Economic Cooperation Among Developing Countries, *Finance and Development*, pp 24-27.
- Bell, R.T. (1975). Productive and Foreign Trade in South African Development Strategy, *South African Journal of Economics*, Volume 43 nr. 4, pp 476-508.
- Bell, R.T. (1990). *The Prospects for Industrialisation in the New South Africa*, Inaugural Address, Rhodes University, Grahamstown.
- Bell, R.T. (1992). Tariff Reductions no Panacea for our Economic Ills, *Business Day*, 2 Oktober 1992, p 6.
- Belli, P., Finger, M. en Ballivian, A. (1993). *South Africa - A Review of Trade Policies*, Informal Discussion Papers on Aspects of the Economy of South Africa, no. 4 (Washington: World Bank).
- Beukes, T.E. (1993). To Mine, to Make - or to Mine and Make, *Coal, Gold and Base Minerals*, pp 18-25.
- Bhagwati, J.N. en Krueger, A.O. (1973). Exchange Control, Liberalization, and Economic Development, *The American Economic Review*, Volume 63 nr. 2, pp 419-427.
- Blumenfeld, J. (1992). The International Dimension. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Bosson, R. en Varon, B. (1977). *The Mining Industry and the Developing Countries* (Washington: Oxford University Press).
- Browett, J. (1985). The Newly-Industrializing Countries and Radical Theories of Development, *World Development*, Volume 13, pp 789-803.
- Brown, M. (1991(a)). *The Post-Sanctions Economy: Breaking the Sanctions Wall*, Frankel Max Pollak Vinderine Inc., Economic Research, Johannesburg.
- Brown, M. (1991(b)). *South Africa in a Post-Sanctions Environment*, Frankel Max Pollak Vinderine Inc., Economic Research, Johannesburg.
- Brown, M. (1992). *The Parched Economy*, Frankel Max Pollak Vinderine Inc., Economic Research, Johannesburg.
- Brown, M. (1993). *The Transition Economy*, Frankel Max Pollak Vinderine Inc., Economic Research, Johannesburg.
- Brown, M. en Haworth, M. (1991). *South African Economic Revival - An Investment Led Recovery 1992 and Beyond?*, Frankel Max Pollak Vinderine Inc., Economic Research, Johannesburg.

Bundy, C. (1992). Development and Inequality in Historical Perspective. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).

Business Day. (25 September 1992). SA will trail world upturn, predicts Keys, p 1.

Business Day. (23 November 1992). Global Economies will determine Growth in SA, p 7.

Business Day. (19 Februarie 1993). Eskom looks at New Plan to light up Sub-continent, p 6.

Business Day. (19 Februarie 1993). Latin America Still Untapped, p 6.

Business Day. (19 Februarie 1993). Refocused SADC Agrees on Greater Integration, p 6.

Business Day. (15 Maart 1993). Export Zones plans gather momentum, p 3.

Business Day. (16 Maart 1993). Booming China Sets Growth Target of 8%, p 5.

Cairns, R.D. (1982). The Measurement of Resource Rents - An Application to Canadian Nickel, *Resources Policy*, Volume 8 nr. 2, pp 109-115.

Campbell, G.A. (1990). Diversification or Specialization - The Role of Risk, *Resources Policy*, Volume 16 nr. 4, pp 293-306.

Chenery, H.B. (1960). Patterns of Industrial Growth, *The American Economic Review*, Volume 50, pp 624-654.

Chenery, H.B. (1980). Interactions between Industrialization and Growth, *The American Economic Review*, Volume 70, pp 281-287.

Chenery, H.B. en Taylor, L. (1968). Development Patterns: Among Countries and over Time, *The Review of Economics and Statistics*, Volume L nr. 4, pp391-416.

Chow, P. (1988). Causality Between Export Growth and Industrial Development: Empirical Evidence from the NIC's, *Journal of Development Economics*, Volume 26 nr.1.

Cline, W.R. (1982). Can the East Asian Model of Development be Generalized, *World Development*, Volume 10 nr. 2, pp 81-90.

Coetzee, S. (1993). South Africa within Africa: Towards a Framework for Mutually Beneficial Relations, *Africa Insight*, Volume 23 nr. 1, pp 2-16.

Davies, R. (1992). South Africa and the SADCC - Regional and Economic Co-operation after Apartheid. In: Moss, G. en Obery, I. (Ed), *South African Review 6 - From 'Red Friday' to Codesa* (Johannesburg: Ravan Press).

De Villiers, C. (Ed.). (1977). *Southern Africa: The Politics of Raw Materials*, Conference Report nr. 3 (Pretoria: Foreign Affairs Association).

Departement van Finansies en Departement van Handel en Nywerheid. (1993). *The Key Issues in the Normative Economic Model* (Pretoria: Staatsdrukker).

- Departement van Handel en Nywerheid. (1992(a)). *Export Promotion and Marketing* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Departement van Handel en Nywerheid. (1992(b)). *Guidelines in Respect of the Export Marketing Assistance Schemes (EMA)* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Departement van Handel en Nywerheid. (1992(c)). *Guidelines in Respect of the General Export Incentive Scheme (GEIS)* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Doeringer, P.B. (1988). Market Structure, Jobs, and Productivity: Observations from Jamaica, *World Development*, Volume 16 nr. 4, pp 465-482.
- Dollar, D. (1992). Outward-orientated Developing Economics Really Do Grow More Rapidly: Evidence from 95 LDC's, 1976-1985, *Economic Development and Cultural Change*, pp 523-544.
- Donaldson, A.R. (1989). The World Bank on Trade Liberalisation, *South African Journal of Economics*, Volume 57 nr. 1, pp 79-87.
- Dorner, P. en El-Shafie, M.A. (1980). *Resources and Development*, The Wisconsin Seminar on Natural Resource Policies in Relation to Economic Development and International Cooperation, 1977 - 1978. (Wisconsin: The University of Wisconsin Press).
- Drake, P.J. (1972). Natural Resources versus Foreign Borrowing in Economic Development, *The Economic Journal*, Volume 82, pp 949-962.
- Dreyer, J.P. en Brand, S.S. (1986). 'n Sektorale Beskouing van die Suid-Afrikaanse Ekonomie in 'n veranderende Omgewing, *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie*, Volume 54 nr. 2, pp 131-148.
- Du Plessis, T.A. (1973). Nywerheidsontwikkeling - Vraagfaktore, *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie*, Volume 41 nr. 4, pp 356-367.
- Du Plooy, R.M. (1988). Productivity in South African Industry, *South African Journal of Economics*, Volume 56 nr. 1, pp 82-93.
- The Economic Intelligence Unit. (1989). *Country Report: Jamaica*, nr. 4, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1990). *Country Report: Chile*, nr. 4, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(a)). *Country Report: Algeria*, nr. 1, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(b)). *Country Report: Bolivia*, nr. 4, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(c)). *Country Report: Malaysia*, nr. 1, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(d)). *Country Report: Morocco*, nr. 1, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(e)). *Country Report: Peru*, nr. 4, London.
- The Economic Intelligence Unit. (1991(f)). *Country Report: Zimbabwe*, nr. 1, London.

The Economic Intelligence Unit. (1991/1992). *Country Report: Tunisia*, London.

The Economic Intelligence Unit. (1992). *Country Report: Venezuela*, nr. 1, London.

Engineering News. (7 May 1993). From the Editor's Desk, Volume 13 nr. 17, p 5.

Faini, R. en de Melo, J. (1990). Adjustment, Investment and the Real Exchange Rate in Developing Countries, *Economic Policy*, Volume 11, pp 491-512.

Fallon, P.R., Aksoy, A., Tsikata, Y., Belli, P. en Luiz, A.P. (1993). *South Africa: Economic Performance and Some Policy Implications*, Informal Discussion Papers on Aspects of the Economy of South Africa (Washington: World Bank).

Feder, G. (1982). On Exports and Economic Growth, *Journal of Development Economics*, Volume 12, pp 59-73.

Finance and Development. (1982). Developing Countries, pp 24-27.

Finance and Development. (1983). Protectionism, pp 2-5.

Finance Week. (18-24 Januarie 1990). Beneficiation Benefits, Volume 44 nr. 3, pp 29-31.

Finance Week. (31 Mei - 6 Junie 1990). To Export or Look Inward, Volume 45 nr. 9, pp 34-36.

Finance Week. (17-23 September 1992). Trade Incentives: Fuss and Bother over S37E, p 8, 10.

Finance Week. (19-25 November 1992). Japan the Teacher, Volume 55 nr. 8, p 12.

Finance Week. (11-17 Maart 1993). Freedom for Traders, Volume 56 nr. 10, p 32.

Finance Week. (18-24 Maart 1993). Beg to Differ, Volume 56 nr. 11, p 13.

Finance Week. (18-24 Maart 1993). Freeze the EPZs, Volume 56 nr. 11, p 18.

Finance Week. (20-26 Mei 1993). Slowly, slowly thawing, Volume 57 nr. 8, p 12.

Financial Mail. (14 Mei 1993). Searching for the best fit, Volume 128 nr. 7, p 77.

Fong, C.O. en Lim, K.C. (1984). Investment Incentives and Trends of Manufacturing Investments in Malaysia, *The Developing Economies*, Volume 19, pp 396-420.

Frank, I. (1981). *Trade Policy Issues for the Developing Countries in the 1980's*, World Bank Staff Working Paper nr. 478 (Washington: World Bank).

Freer, P. (1989). *South Africa to 1990 - Growing to Survive*, The Economic Intelligence Unit, Special Report, no. 239

Friedensburg, F. (1980). The Multiplicative Effect of Mining Operations in Underdeveloped Regions, *Natural Resources and Development*, Volume 11, pp 62-66.

Gabert, G. (1979). Concepts and Tasks of Regional Mineral Resources Development Centres in Africa, *Natural Resources and Development*, Volume 9, pp 22-35.

Gidlow, R.M. (1988). Exchange Rate Policy, Export Base and Gold Mining Taxation, *South African Journal of Economics*, Volume 56 nr. 1, pp 24-38.

Giersch, H. (1985). Perspectives on the World Economy, *South African Journal of Economics*, Volume 53 nr. 4, pp 333-350.

Gocht, W. (1989). The Importance of Small-scale Mining in Developing Countries, *Natural Resources and Development*, Volume 29, pp 7-27.

Goldar, B.N. en Bharadwaj, R.N. (1985). Determinants of Iron and Steel Exports, *The Developing Economies*, Volume 23 nr. 1, pp 40-52.

Goldin, I. en Evans, D. (1991). Trade Reform and Structural Adjustment, *South African Journal of Economics*, Volume 59 nr. 3, pp 238-257.

Goncalves, R. en Richtering, J. (1987). Intercountry Comparison of Export Performance and Output Growth, *The Developing Economies*, Volume 25, pp 3-18.

Granville, A. en Statham, E.F. (1989). *Profits from Processing - The Possibilities for Adding Value to Minerals in South Africa*, Special Publication, no. 13, Mintek, pp 1-60.

Greenaway, D. (1988). Economic Development and International Trade: An Introduction, In: Greenaway, D. (Ed), *Economic Development and International Trade* (New York: St. Martin's Press).

Hablätzel, R. (1981). Issues in Economic Diversification for the Oil-rich Countries, *Finance and Development*, pp 10-13.

Havrylyshyn, O. en Alikhani, I. (1982). Is there Cause for Export Optimism? An Inquiry into the Existence of a Second Generation of Successful Exporters, *Weltwirtschaftliches Archiv*, Volume 18, pp 651-663.

Havrylyshyn, O. en Alikhani, I. (1983). Is there Cause for Export Optimism?, *Finance and Development*, pp 9-12.

Havrylyshyn, O. en Wolf, M. (1982). Promoting Trade Among Developing Countries: An Assessment, *Finance and Development*, pp 17-21.

Hayes, J.P. (1987). *Economic Effects of Sanctions on Southern Africa* (London: Trade Policy Research Centre).

Hirata, A. (1988). Promotion of Manufactured Exports in Developing Countries, *The Developing Economies*, Volume 26, pp 422-437.

Hirsch, S. en Lev, B. (1971). Sales Stabilization through Export Diversification, *The Review of Economics and Statistics*, Volume 53, pp 270-277.

- Holden, M. (1985). *Exchange Rate Policy for a Small Open Economy in a World of Floating Rates: The Case of South Africa* (Durban: Economic Research Unit).
- Holden, M. (1988). *Unemployment in a Sector Specific Trade Model in the Presence of Economic Sanctions*, Unpublished Working Paper, University of Natal, Durban.
- Holden, M. (1990). The Choice of Trade Strategy: Past Reflections and Future Prospects. In: Nattrass, N. en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Holden, M. (1991). Real Exchange Rates and their Measurement, *South African Journal of Economics*, Volume 59 nr. 1, pp 1-15.
- Holden, M. (1992(a)). Trade Reform: Finding the Right Road (Presidential Address), *South African Journal of Economics*, Volume 60 nr. 3, pp 249-262.
- Holden, M. (1992(b)). Trade Policy, Income Distribution and Growth. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Holden, M. en Holden, P. (1981). The Employment Effects of Different Trade Regimes in South Africa, *South African Journal of Economics*, Volume 49 nr. 3, pp 232-240.
- Houghton, D.H. (1971). Economic Development 1865 - 1965. In: *The Oxford History of South Africa*, Volume II (Cape Town: Oxford University Press).
- Houghton, D.H. (1976). *The South African Economy* (Cape Town: Oxford University Press).
- Hughes, G.A. en Newbery, D.M.G. (1986). Protection and the LDC's, *Economic Policy*, Volume 7, pp 410-453.
- Humphreys, D. (1990). Towards an EEC Minerals Policy?, *Resources Policy*, Volume 16 nr. 1, pp 35-46.
- Ikemoto, Y. (1985). Income Distribution in Malaysia: 1957 - 1980, *The Developing Economies*, Volume 23, pp 345-367.
- International Monetary Fund. (1977). *Surveys of African Economies*, Volume 7, Washington.
- International Monetary Fund. (1988). *International Financial Statistics*, Supplement, Washington.
- International Monetary Fund. (1991). Pursuit of Sound Economic Policies Restores Rapid Growth in Malaysia, *IMF Survey*, Volume 20 nr. 17, Washington, pp 258-267.
- International Monetary Fund. (1992(a)). *International Financial Statistics*, Yearbook, Washington.
- International Monetary Fund. (1992(b)). Tunisia Achieves Higher Growth with Lower Inflation under Extended Arrangement, *IMF Survey*, Volume 21 nr. 21, pp 347-350.

- International Monetary Fund. (1993). *World Economic Outlook*, Washington.
- James, H.E. (1985). In Search of a New Development Strategy for the Beneficiation and Export of South Africa's Minerals, Presidential Address, *Journal of the South African Institute of Mining and Metallurgy*, Volume 85 nr. 9, pp 309-321.
- Jebuni, C.D., Love, J. en Forsyth, D.J.C. (1988). Market Structure and LDC's Manufactured Export Performance, *World Development*, Volume 16, pp 1511-1520.
- Jenkins, C. (1990). Sanctions, Economic Growth and Change. In: Nattrass, N. en Ardington, E. (Ed.), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Jenkins, C. (1991). Sanctions and their Effects on Employment in South Africa, *International Labour Review*, Volume 25 nr. 4, pp 657-670.
- Joffe, A. en Ngoasheng, M. (1992). Industrial Restructuring in the De Klerk Era. In: Moss, G. en Obery, I. (Ed), *South African Review 6 - From 'Red Friday' to Codesa* (Johannesburg: Ravan Press).
- Jourdan, P. (1988). *Minerals in SADCC Strategy*, Leeds Southern African Studies, nr. 4.
- Jourdan, P. (1991). *Possibilities for Restructuring the South African Mining Industry*, A Report for the National Union of Mineworkers, Labour Research Service.
- Kaempfer, W.H. en Lowenberg, A.D. (1986). A Model of the Political Economy of International Investment Sanctions: The Case of South Africa, *Kyklos*, Volume 39, pp 377-396.
- Kaempfer, W.H. en Lowenberg, A.D. (1988). Determinants of the Economic and Political Effects of Trade Sanctions, *South African Journal of Economics*, Volume 56 nr. 4, pp 270-277.
- Kahn, B. (1992(a)). Foreign Exchange Policy, Capital Flight and Economic Growth. In: Abedian, I. en Standish, B. (Ed), *Economic Growth in South Africa - Selected Policy Issues* (Cape Town: Oxford University Press).
- Kahn, B. (1992(b)). Exchange Rate Policy and Industrial Restructuring. In Moss, G. en Obery, I. (Ed), *South African Review 6 - From 'Red Friday' to Codesa* (Johannesburg: Ravan Press).
- Kantor, B. en Rees, D. (1982). *South African Economic Issues* (Cape Town: Juta).
- Katzen, L. (1990). Economy - South Africa. *Africa South of the Sahara* (London: Europa Publications), pp 928-934.
- Kavoussi, R.M. (1984). Export Expansion and Economic Growth: Further Empirical Evidence, *Journal of Development Economics*, Volume 14, pp 241-250.
- Kayizzi-Mugerwa, S. (1991). External Shocks and Adjustment in a Mineral Dependent Economy: A Short-Run Model for Zambia, *World Development*, Volume 19 nr. 7, pp 851-866.

- Kebschull, D. en Schoop, H.G. (1980). The Importance of Raw Materials in Economic Development, *Natural Resources and Development*, Volume 11, pp 9-19.
- Kemper, R. (1980). *The Tokyo Round: Results and Implications for Developing Countries*, World Bank Staff Working Paper, no. 372 (Washington: World Bank).
- Kenen, P.B. en Voivodas, C.S. (1972). Export Instability and Economic Growth, *Kyklos*, Volume 25, pp 791-804.
- Kim, K.S. en Turrubiate, G. (1984). Structures of Foreign Trade and Income Distribution - The Case of Mexico, *Journal of Development Economics*, Volume 16, pp 263-278.
- Kleu, S.J. (1973). Strukturele Aspekte van die Nywerheidsontwikkeling in Suid-Afrika, *Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Ekonomie*, Volume 41 nr. 4, pp 456-494.
- Krueger, A.O. (1978). Alternative Trade Strategies and Employment in LDC's, *The American Economic Review*, Volume 68, pp 270-274.
- Krueger, A.O. (1983). The Effects of Trade Strategies on Growth, *Finance and Development*, pp 6-8.
- Krueger, A.O. (1984). Trade Strategies and Employment in Developing Countries, *Finance and Development*, pp 23-26.
- Kulms, K. (1989). "Appropriate" Mining for Developing Countries, *Natural Resources and Development*, Volume 29, pp 21-27.
- Lachman, D. en Bercuson, K. (1992). *Economic Policies for a New South Africa*, Occasional Paper 91 (Washington: International Monetary Fund).
- Lawler, P. (1991). Aggregate Demand and Aggregate Supply Effects of a Resource Discovery in a Simple Macroeconomic Model, *The Manchester School of Economics and Social Studies*, Volume 109 nr. 3, pp 227-243.
- Lawrence, D. en Van der Westhuizen, G. (1990). Trade Elasticities for South Africa: An Empirical Model, *South African Journal of Economics*, Volume 58 nr. 3, pp 318-327.
- Lenning, G. en Mueller, M. (1979). *Africa Undermined. Mining Companies and the Underdevelopment of Africa* (New York: Penguin Books).
- Lewis, S.R. (1980). *Mineral Development, Mining Policies and Multinational Corporations: Some Thoughts for Zimbabwe*, Paper prepared for Symposium on Strategies of Economic Development for Zimbabwe, Research Institute on International Change, New York.
- Lewis, S.R. (1984). Development Problems of the Mineral-Rich Countries. In: Syrquin et. al. (Ed), *Economic Structure and Performance* (Orlando: Academic Press).
- Levy, B. (1992). *How can South African Manufacturing Efficiently Create Employment? An Analysis of the Impact of Trade and Industrial Policy*, Informal Discussion Papers on Aspects of the Economy of South Africa, Paper no. 1 (Washington: World Bank).

- Lings, K. (1990). An Appropriate Trade Policy for the Manufacturing Sector, *Nedbank Quaterly Guide to the Economy* (Johannesburg: Nedbank Economic Unit).
- Lings, K. (1992). An Analysis of Exports and GEIS, *Nedbank Quaterly Guide to the Economy* (Johannesburg: Nedbank Economic Unit).
- Lipton, M. (1989). The Challenge of Sanctions, *South African Journal of Economics*, Volume 57 nr. 4, pp 336-361.
- Lloyds Bank. (1986(a)). *Economic Report: Algeria*, London.
- Lloyds Bank. (1986(b)). *Economic Report: Jamaica*, London.
- Lloyds Bank. (1986(c)). *Economic Report: Morocco*, London.
- Lloyds Bank. (1986(d)). *Economic Report: Tunisia*, London.
- Lombard, J.A. (Red.) (1983). Uitvoergeleide Groei, *Fokus op Ekonomiese Kernvrae*, nr. 33 (Pretoria: Mercabank).
- Lombard, J.A. (Red.) (1985). Industrialisasie en Groei, *Fokus op Ekonomiese Kernvrae*, nr. 36 (Pretoria: Mercabank).
- Lombard, J.A. (Red.) (1988). Monetêre Beleid en Uitvoerbevordering, *Fokus op Ekonomiese Kernvrae*, nr. 43 (Pretoria: Mercabank).
- Looney, R.E. en Knouse, C.R. (1987). Profiles of Third World Minerals Producers, *Resources Policy*, Volume 13 nr. 1, pp 55-67.
- Love, J. (1984). External Market Conditions, Competitiveness, Diversification and LDC's Exports, *Journal of Development Economics*, Volume 16, pp 279-291.
- Marais, G. (1981). Structural Changes in Manufacturing Industry 1916 to 1975, *South African Journal of Economics*, Volume 49 nr. 1, pp 26-45.
- Massell, B.F. (1964). Export Concentration and Fluctuations in Export Earnings: A Cross-Section Analysis, *The American Economic Review*, Volume 54, pp 47-63.
- Massell, B.F. (1970). Export Instability and Economic Structure, *The American Economic Review*, Volume 60, pp 618-630.
- Matthews, J. (1980). Import Policy: The Case for a South African Scheme of Generalized Preferences, *South African Journal of Economics*, Volume 48 nr. 1, pp 45-54.
- Maxwell, D.G. (1977). Kapitaal-, Arbeid- en Infrastruktuurbeperkings in die Ontwikkeling van Mineraalbronne, *Die Mynwese*, Volume 86 nr. 3, pp 2-13.
- McCarthy, C.L. (1983). Levels of Industrial and Economic Development: A South African Perspective, *Journal for Studies in Economics and Econometrics*, Special Edition, pp 53-59.

McCarthy, C.L. (1986). Export Processing Zones as an Element of Export-Orientated and Regional Industrial Development, *Development Southern Africa*, Volume 3 nr. 3, pp 399-410.

McCarthy, C.L. (1988). Structural Development of South African Manufacturing Industry - A Policy Perspective, *South African Journal of Economics*, Volume 56 nr. 1, pp 1-23.

McCarthy, C.L. (1989(a)). *South African Economic Growth and Development - A Review of Growth Routes and Culs de Sac*, Lausanne Colloquim, pp 1-20.

McCarthy, C.L. (1989(b)). The South African Economy at the Crossroads, *Vierteljahresberichte*, no. 118, Bonn, pp 383-392.

McCarthy, C.L. (1992). Industrial Development and Distribution. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).

McCarthy, F.D..(Ed.) (1989(c)). *Developing Economies in Transition*, Volume II, World Bank Discussion Papers, nr. 64 (Washington: World Bank).

McCoy, J.P. (1989). Bauxite Processing in Jamaica and Guyana: An Estimate of Income and Foreign Exchange Impacts, *World Development*, Volume 17, pp 275-292.

McGrath, M.D. (1984). *The Determinants of Poverty: A Theoretical Analysis*, Carnegie Conference Paper no. 269, Second Carnegie Conference on Poverty and Development in Southern Africa, Cape Town.

McGrath, M.D. (1990). Economic Growth, Income Distribution and Social Change. In: Natrass, N. en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).

Meier, G.M. (1984). *Emerging from Poverty: The Economics that Really Matters* (New York: Oxford University Press).

Metal Bulletin Monthly. (1991). South Africa: Post-sanctions Prospects for Metals and Mining, Volume 250, pp 56, 57, 59, 61.

Metal Bulletin Monthly. (1992(a)). Alusaf Poised to Benefit from South Africa's Winds of Change, Volume 258, pp 58, 59.

Metal Bulletin Monthly. (1992(b)) Bright Prospects in a New South Africa, Volume 258, pp 39, 41.

Meth, C. (1990). Capital Goods, Dependence and Appropriate Technology. In: Natrass, N. en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).

Meyer, W.N. (1979). Export Expansion as a Strategy for Economic Growth in South Africa, *Journal for Studies in Economics and Econometrics*, Volume 5, pp 24-39.

Michaely, M. (1977). Exports and Growth - An Empirical Investigation, *Journal of Development Economics*, Volume 4, pp 49-53.

- Michel, H. (1980). The Development of Bolivian Mining, *Natural Resources and Development*, Volume 11, pp 44-67.
- Mikesell, R.F. en Whitney, J.W. (1987). *World Mining Industry* (Boston: Allen en Unwin).
- Milner, C. (1988). Trade Strategies and Economic Development: Theory and Evidence. In: Greenaway, D. (Ed), *Economic Development and International Trade* (New York: St. Martin's Press).
- Mineraleburo. (1986). *South Africa's Mineral Industry 1985*, Johannesburg.
- Mineraleburo. (1989). *Beneficiation of South Africa's Minerals - An Overview*, Johannesburg.
- Mineraleburo. (1992(a)). *South Africa - Invest in the Mineral Industry*, Johannesburg.
- Mineraleburo. (1992(b)). *South Africa's Mineral Industry 1991/92*, Johannesburg.
- Mineraleburo. (1993). *South Africa's Mineral Industry 1992/93*, Johannesburg.
- Mining Journal*. (1992). South African Survival Strategy, Volume 319 nr. 8202, p 399.
- Mining Mirror*. (1992). Sparkling Future for Platinum in Japanese Jewellery Market, Volume 5 nr. 6, pp 40-41.
- Mintek Bulletin*. (1992). Minerals - The Key to Growth, nr. 52, p 2.
- Moll, T. (1989). *Employment, Growth and Structural Change in the Apartheid Economy*, Colloquium on The Future of the South African Economy, Lausanne.
- Moll, T. (1990). From Booster to Brake? Apartheid and Economic Growth in Comparative Perspective. In: Natrass, N. en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Moran, C. (1989). Economic Stabilization and Structural Transformation: Lessons from the Chilean Experience, 1973-87, *World Development*, Volume 17, pp 491-502.
- Nankani, G.T. (1979(a)). *The Development Problems of Mineral Exporting Countries*, World Bank Staff Working Paper no. 354 (Washington: World Bank).
- Nankani, G.T. (1979(b)). Development in Primary Producing Countries, *World Development Report* (Washington: World Bank).
- Nankani, G.T. (1980). Development Problems of Nonfuel Mineral Exporting Countries, *Finance and Development*, pp 6-10.
- Nashashibi, K. (1983). Devaluation in Developing Countries: The Difficult Choices, *Finance and Development*, pp 14-17.
- Nasionale Produktiwiteitsinstituut. (1992). *Productivity Statistics* (Pretoria: Staatsdrukker).

- Nattrass, J. (1988). *The South African Economy - Its Growth and Change* (Cape Town: Oxford University Press).
- Nattrass, N. (1990). Economic Power and Profits in Post-War Manufacturing. In: Natrass, N. en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Nattrass, N. (1992). The ANC's Economic Policy: A Critical Perspective. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Nishimizu, M. en Robinson, S. (1984). Trade Policies and Productivity Change in Semi-industrialized Countries, *Journal Development Economics*, Volume 16, pp 177-206.
- Nyenshuis, E.J. (1988). *A Study of the Macro- and Micro-determinants of a Country's Propensity to Export with Specific Reference to the South African Situation*, Unpublished MBA-thesis, University of Stellenbosch, Stellenbosch.
- Nywerheidsontwikkelingskorporasie van Suid-Afrika. (1990). *Wysiging van die Toepassing van die Tariefbeskermingsbeleid*, Beleidsdokument, Johannesburg.
- Osborn, E. (1992). Industrialisation and Export Promotion, *Nedbank Quaterly Guide to the Economy* (Johannesburg: Nedbank Economic Unit).
- Osborn, E. en Lings, K. (1993). Scrapping Import Protection could be Counterproductive, *Business Day*, p 6.
- Panayotou, T. (1979). OPEC as a Model for Copper Exporters: Potential Gains and Cartel Behavior, *The Developing Economies*, Volume 17, pp 203-217.
- Papanek, G.F. (1972). The Effect of Aid and other Resource Transfers on Savings and Growth in Less Developed Countries, *The Economic Journal*, Volume 82, pp 934-950.
- Pearson, S.R. en Cownie, J. (1974). *Commodity Exports and African Economic Development* (London: Lexington Books).
- Raad van Handel en Nywerheid. (1987). *Komitee van Ondersoek na Uitvoeraansporing* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Radetzki, M. (1977). Where should Developing Countries' Minerals be Processed? The Country View Versus the Multinational Company View, *World Development*, Volume 5 nr. 4, pp 325-334.
- Radetzki, M. (1982). Regional Development Benefits of Mineral Projects, *Resources Policy*, Volume 8 nr. 3, pp 193-200.
- Rahman, H.A. en Dahan, B.H. (1992). Overview of the Malaysian Mineral Industry, *Australian Journal of Mining*, Volume 7 nr. 71, pp 28-29.
- Ranis, G. (1985). Can the East Asian Model of Development be Generalized? A Comment, *World Development*, Volume 13 nr. 4 pp 543-545.

- Ratcliffe, A.E. (1975). Export Policy in Perspective, *South African Journal of Economics*, Volume 43 nr. 1, pp 74-91.
- Ratcliffe, A.E. (1979). Industrial Development Policy: Changes during the 1970's, *South African Journal of Economics*, Volume 47 nr. 4, pp 397-421.
- Reynders, H.J.J. (1975). Export Status and Strategy, *South African Journal of Economics*, Volume 43 nr. 1, pp 123-131.
- Rhee, Y.W. (1985). *Instruments for Export Policy and Administration - Lessons from the East Asian Experience*, World Bank Staff Working Paper nr. 725 (Washington: World Bank).
- Riddell, R.C. (1988). New Sanctions Against South Africa, *Development Policy Review*, Volume 6, pp 243-266.
- Riedel, J. (1984). Trade as the Engine of Growth in Developing Countries, Revisited, *The Economic Journal*, Volume 94, pp 56-73.
- Riedel, J. (1988). Trade as the Engine of Growth: Theory and Evidence. In Greenaway, D. (Ed), *Economic Development and International Trade* (New York: St. Martin's Press).
- Ritter, W. (1975). Natural Resources in Developing Countries, *Natural Resources and Development*, Volume 1, pp 44-58.
- Roberts, M.C. (1988). What Caused the Slack Demand for Metals after 1974, *Resources Policy*, Volume 14 nr. 4, pp 231-246.
- Roemer, M. (1970). *Fishing for Growth, Export-led Development in Peru 1950 - 1967* (Massachusetts: Harvard University Press).
- Rogich, D.G. (1991). Technological Changes New Materials and their Impact on the Demand for Minerals, *Materials and Society*, Volume 15 nr. 4, pp 283-301.
- SA Mining Coal, Gold and Base Minerals. (1992). Midas in Queer Street, Julie-uitgawe, pp 10, 11, 13.
- Sanlam. (1992). *Ekonomiese Oorsig*, Bellville.
- Scerri, M. (1988). Research and Development in South African Manufacturing Industries, *South African Journal of Economics*, Volume 56 nr. 2 en 3, pp 111-123.
- Scerri, M. (1990). Research and Development and the International Competitiveness of the South African Manufacturing Sector, *South African Journal of Economics*, Volume 58 nr. 3, pp 341-356.
- Scheepers, C.F. (1969). The Effect of Import Substitution on the Volume and Structure of South Africa's Imports, 1926/27 - 1963/64, *Finance and Trade Review*, Volume 8 nr. 8, pp 258-271.
- Scheepers, C.F. (1982). The International Trade Strategy of South Africa, *South African Journal of Economics*, Volume 50 nr. 1, pp 13-25.

- Schippers, H. (1982). Mining and Infrastructure in Developing Countries, *Natural Resources and Development*, Volume 16, pp 27-39.
- Schrire, R. (1992). Introduction: The Economic Debate. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Sentrale Statistiekdiens. (1977(a)). *Inset-Uitsettable* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1977(b)). *Suid-Afrikaanse Statistieke* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1982). *Inset-Uitsettable* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1986). *Inset-Uitsettable* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1989). *Inset-Uitsettable* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1991). *Suid-Afrikaanse Statistieke* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1992(a)). *Bulletin van Statistieke* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1992(b)). *Suid-Afrikaanse Arbeidstatistieke* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Sentrale Statistiekdiens. (1993). *Bulletin van Statistieke* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Singer, H.W. en Gray, P. (1988). Trade Policy and Growth of Developing Countries: Some New Data, *World Development*, Volume 16, pp 395-403.
- Smit, B.W. (1991). The Variability of the Rand and South African Exports, *Journal for Studies in Economics and Econometrics*, Volume 15 nr. 2, pp 19-25.
- Smit, B.W. (1992). Secular Trends in South African Macroeconomic Data. In: Schrire, R. (Ed), *Wealth or Poverty? Critical Choices for South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Solow, R.M. (1974). The Economics of Resources or the Resources of Economics, *American Economic Review*, Volume 64 nr. 2, pp 1-14.
- Soutar, G.N. (1977). Export Instability and Concentration in the Less Developed Countries, *Journal of Development Economics*, Volume 4, pp 279-297.
- Standish, B. (1992). Resource Endowments, Constraints and Growth Policies. In: Abedian, I. en Standish, B. (Ed), *Economic Growth in South Africa - Selected Policy Issues* (Cape Town: Oxford University Press).
- Standish, B. en Galloway, D. (1991). Exports, Efficiency and Capital in South African Manufacturing, *Journal for Studies in Economics and Econometrics*, Volume 15 nr. 1, pp 11-30.
- Stollery, K.R. (1987). Mineral Processing in an Open Economy, *Land Economics*, Volume 63 nr. 2, pp 128-135.

- Strydom, P.D.F. (1981). Trends in World Trade, *South African Journal of Economics*, Volume 49 nr. 2, pp 166-171.
- Strydom, P.D.F. (1987). South Africa in World Trade, *South African Journal of Economics*, Volume 55 nr. 3, pp 203-218.
- Suid-Afrikaanse Reserwebank. (Verskeie Uitgawes). *Kwartaalblad* (Pretoria: Staatsdrukker).
- Syrquim, M. en Chenery, H.B. (1989). *Patterns of Development, 1950 to 1983*, World Bank Discussion Papers, nr. 41 (Washington: World Bank).
- Szekely, G. (1989). Dilemmas of Export Diversification in a Developing Economy: Mexican Oil in the 1980s, *World Development*, Volume 17, pp 1777-1797.
- Terreblanche, S. en Natrass, N. (1990). A Periodization of the Political Economy from 1910. In: Natrass, N en Ardington, E. (Ed), *The Political Economy of South Africa* (Cape Town: Oxford University Press).
- Thirlwall, A.P. (1983). *Growth and Development*, Derde Uitgawe (Basingstoke: Macmillan).
- Thoburn, J.T. (1977). *Primary Commodity Exports and Economic Development* (London: John Wiley en Sons).
- Thorp, R. (1977). The Post - Import - Substitution Era: The Case of Peru, *World Development*, Volume 5, nr. 1 en 2, pp 125-135.
- Thorp, R. en Bertram, G. (1978). *Peru 1890 - 1977. Growth and Policy in an Open Economy* (New York: Columbia University Press).
- Tilton, J.E. (1977). *The Future of Nonfuel Minerals* (Washington: The Brookings Institution).
- Tilton, J.E. (1992). *Prospects for Mining to the Year 2000* (New York: United Nations).
- UNCTAD. (1990). *Trade and Development Report*, Geneve.
- United Nations. (1967). *Yearbook of National Accounts Statistics*, Department of Economic and Social Affairs, New York.
- United Nations. (1984). *Mineral Processing in Developing Countries*, A Special Issue of Natural Resources Forum.
- United States Bureau of Mines. (1992). *The Mineral Economy of Mexico*, Washington.
- Van der Berg, S. (1989). Long Term Economic Trends and Development Prospects in South Africa, *African Affairs*, Volume 88 nr. 351, pp 187-203.
- Van Veen, P. (1983). Trends in World Trade, *South African Journal of Economics*, Volume 51 nr. 4, pp 486-506.

Van Walbeek, C.P. (1993). *The Magnitude, Causes and Consequences of Export Instability in South Africa*, Unpublished M.Comm-thesis, University of Stellenbosch, Stellenbosch.

Van Zyl, J.C. (1984). South Africa in World Trade, *South African Journal of Economics*, Volume 52 nr. 1, pp 42-62.

Verslag van die Komitee van Ekonomiese Aangeleenthede oor 'n Strategie en Aksieplan om Produktiwiteit in Suid-Afrika te Verbeter (1983) (Pretoria: Staatsdrukker).

Verslag van die Kommissie van Ondersoek na die Uitvoerhandel van die Republiek van Suid-Afrika, (Reynders-kommissie) (1972) (Pretoria: Staatsdrukker).

Verslag van die Studiegroep oor 'n Strategie vir Nywerheidsontwikkeling, (Kleu-verslag) (1983) (Pretoria: Staatsdrukker).

Viljoen, S.P. (1983). The Industrial Achievement of South Africa, *South African Journal of Economics*, Volume 51 nr. 1, pp 29-57.

Von Below, M.A. (1990(a)). *The Strategic Factors Influencing Future Ferrous Metal Beneficiation in South Africa*, Unpublished D.Phil-thesis, University of the Witwatersrand, Johannesburg.

Von Below, M.A. (1990(b)). Nationalisation of the Mines: An Equitable Alternative, *South African Journal of Economics*, Vol. 58 nr. 3, pp 304-317.

Wait, C.V.R. (1980). Suid-Afrika se Uitvoerbevorderingsbeleid: Enkele Beoordelende Opmerkings, *Tydskrif vir Studies in Ekonomie en Ekonometrie*, pp 74-81.

Wälde, T.W. (1984). Third World Mineral Development: Current Issues, *Columbia Journal of World Business*, pp 27-34.

Wetzenstein, W. (1987). The Crisis Situation of Mining in Bolivia, *Natural Resources and Development*, Volume 25, pp 74-92.

Wilson, R.J.A. (1984). Egypt's Export Diversification: Benefits and Constraints, *The Developing Economies*, Volume 22, pp 86-101.

Witskrif oor die Mineraalbeleid van die Republiek van Suid-Afrika. (1986) (Pretoria: Staatsdrukker).

Witskrif vir 'n Nywerheidsontwikkelingstrategie vir die Republiek van Suid-Afrika. (1987) (Pretoria: Staatsdrukker).

World Bank. (1980). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1984). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1989). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1990). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1991(a)). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1991(b)). *Price Prospects for Major Primary Commodities, 1990 - 2005*, Volume 1, Washington.

World Bank. (1991(c)). *Intra-Regional Trade in Sub-Saharan Africa*, Economics and Finance Division, Washington.

World Bank. (1992). *World Development Report* (New York: Oxford University Press).

World Bank. (1993). *An Economic Perspective on South Africa*, Southern Africa Department, Washington.

Yachir, F. (1988). *Mining in Africa Today - Strategies and Prospects* (London: Zed Books).

Yokoyama, H. (1989). Export-led Industrialization and the Dutch Disease, *The Developing Economies*, Volume 27, pp 427-445.